EPISTO. INDIC.

N. 4450

Franciscus Xauier obijt Cantanz in
regione Sinarum vide 233
Abdyssu patriarcha Assyriorum venit Ro
mam 1562 et Ro: Pontifici obedientiam
offert confirmari ab eo petens. Idem
quoniam adesse concilio Tridentino non po
tuit misit qui nomine ipsius iurarent
obedientiam [illegible] constituta essent
omnibus acquiescere. Ac petens ut concilij
illius Tridentini statuta, cum finitum fue:
rit sibi transmittantur. Omnia se cum suis
episcopis seruaturum iureiurando promit
tens
Anno 1564 venerunt Iesuitae ex Sina:
rum et Iaponiae regione de conuersione
illarum gentium. Apud Sinas sunt Chinenses
ad 8000 conuersa esse scribunt. Ex qui
bus multi principes etc
Quidam Sinensis admonitus est in som
nis tanquam a Iesuita ut Baptisaret
et alioqui nisi pareret monitione

minabat Jesuita pilis fe ipsi
Priscum. quae ibi magna habet
ignominia. 2° Prisco sit ipsi bis
aliquot crines Tertia vero ad
monitionem omnes amisit quapropter
baptisatus est

EPISTOLÆ INDICÆ

DE STVPENDIS

Pro Cella Pris Prædicatoris in Cossen

ET PRÆCLARIS REBVS, quas diuina bonitas in India, & variis Insulis per Societatem nominis IESV operari dignata est, in tam copiosa Gentium ad fidem conuersione.

LOVANII
Apud Rutgerum Velpium, Bibliopol. Iura.
Sub Castro Angelico.

Cum Priuileg. Reg. ad 4. annos.
1566.

Seminario Posnaniensi datus ex bibliotheca Stanislai Korzepsii oretur pro eius anima
Inscriptus Cathalog. Semina. Posn.

TENOR PRIVIL.

CAutum est Regio priuilegio, ne quis præter Rutgerum Velpium, Biblio. Iur. intra annos quatuor proximos Epistolas Indicas. De stupendis & præclaris rebus, quas diuina bonitas in India, & variis Insulis, per Societatem nominis IESV operari dignata est. &c. imprimat, aut alibi impressas vendat, aut distrahat, sub pœna confiscationis librorum, & mulcta duorum Caroleorum pro quolibet exemplari impresso, vel diuĕdito: vt latius patet in literis datis

Bruxellæ, 9. Augusti. Annno 1565.

Subsig.

Mesdach.

Idem cautum est Regio priuil. a domino Cancellario in Consilio Brabantiæ, ad totidem annos, & sub pœnis iisdem, vt in superiori priuilegio, vti latius patet in literis datis

Bruxellæ 10. Octob. An. 1565.

Subsig.

De Vvitte.

14009

REVEREN=
DISSIMO IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISSIMO

Principi, D. Othoni Truchses. S.R.E. Episcopo Cardinali Albanensi, & Augustano, Domino Eluacensi. &c.

TSI laudato, probatóque more iam apud pleroſque omnes receptũ video (Princeps Illuſtriſsime) vt ſuas quiſque lucubrationes, vel etiam aliorum nõ ſatis perpolitas, in quibus tamen aliquid nauarit opellæ, illuſtribus perſonis nuncupandas putarit; tum vt commendatiores reddat ſuos labores, quod magni mecœnatis nomine frequenter obtinetur; tum etiam vt viri principes apud maleuolos non modò potentes ſint literarum, diſciplinarũq; vindices; verumetiã pietate conſpicuis viris, pietati, omniſque generis virtuti quaſi clypeo obiecto facile ſint præſidio: tamen demiraturos eſſe complures mihi præſagit animus nouos, eoſq; ſeueriores Criticos, vbi in harum epiſtola-

rum inciderint lectionē, quamobrē post Dilinganam editionē easdē ego sumpserim in manus, & quicquid in reliquis impenderim laboris, sub Illustriss. nominis tui auspiciis putarim euulgandum. Nō enim nostræ videbatur esse audaciæ, quæ iā sua mole firmiter cōsistebant fundamēta luxare: neq; obscuritatis cū pari supellectilis inopia cōiunctæ inter acerrimos lectissimum appellare vindicem, ac inter amplissimos præcipuū inuocare patronū. Quamobrē vt impedimentis hisce remotis, & iniquiores illi (de quibus dixi) rerū non malè gestarū æstimatores, quibus quidē optabile est bene audire, qui rectè factorū fructū est amplissimus, ipsum quidē rectè facere, vnde illud ceu fonte quodam promanat, neutiquā habent studio; & æquiores lectores instituti nostri rationes intelligant, ac in meliorē interpretentur partem: breuiter consilium est suscepti huius laboris, quanquā propè nullius; tamen vt confido beneuolentia nō indigni, occasionem adsignare; & cur has rerum Indicarū epistolas sub T. C. nomine putarim emittendas declarare. Quod dum facio, obnixè, & suppliciter peto, vt pro

singulas

singulari Illustriss. D. T. humanitate, ac facilitate tantũ ab arduis negotiis succidat tẽporis, quantũ huic opusculo sufficiat euoluẽdo. Igitur ex quo tẽpore in Societatis Iesu collegijs, vnà cũ Generosi C. T. nepotib⁹ cœpimus versari: audiui creberrimo, & constanti multorũ sermone admirãdis operib⁹ Societatẽ hanc apud Indos indies magis ac magis inclarescere. Tota enim hæc nostra Europa Christiana quãtopere hanc suo merito veneretur, & colat, notius est oĩbus, quàm vt meridianæ luci necessum habeã accẽdere candelã. Quis enĩ ignorat Hispaniarũ, Italiæ, Sardiniæ, Hũgariæ, Austriæ, vtriusq; Germaniæ, Galliæ, Collegia Societatis, quibus tãquã castris hæ prouinciæ vtũtur aduersus impiorũ catholicorum mores, hæreticorũq; nefarias machinatiões? Nactus igitur earũ rerũ, vt mihi persuadebã, nec fallebat opinio, cognoscẽdarũ occasionẽ petiui à viro quodam probo, naturæ, diuinisq; muneribus nõ vulgariter ornato, haberétne de rebus Indicis nõnullas epistolas, quas cõmunicare posset? Is pro agnata sibi beneuolentia, deq; oĩbus bene merendi studio oĩum earũ quas habuit, haud grauatim

participẽ fecit. Percurro omnes leui (quod aiunt) brachio; sed cùm pleræq; sententiam haberent imperfectã, aliæ vastis hiatibus impolitiore sermone nõ satis aptè cohærerent: nonnullorũ amicorũ suasu, ac clarorũ etiã ab eruditione, & pietate virorum auctoritate, hoc laboris assumpsi; vt quod ad integritatem desyderaretur supplerem; quo vel hoc nomine gratiores candido existerent lectori. Item cùm illorũ voluntatis auctoritas non solùm apud me; verumetiã apud omnes bonos tãti sit ponderis (quod nõ nisi iusta cum summo decore coniuncta petere soleant ac iubere) vt certatim omnes pareant libenter, ac ipsorũ desiderijs satisfaciant diligenter: cõmittendum mihi nõ putaui, vt illorum detrectando imperium, aut piæ ipsorum ægritudinis morem gerens voluntati ingratitudinis, aut inobedientiæ notam aliquam meritò videri possim incurrisse. Cæterùm de vtilitate harũ epistolarũ multiplici, in qua potissimũ tota residet editionis vis & causa, cùm propè infinita sit, tacere præstat, quàm pauca dicere. Illud confirmare ausim, voluptatem magnam allaturas oĩbus, qui positis affectibus, ac curiosi-

tate

rate nouarum rerũ cognoscendarum remota, ipsas eo legent animo, quo scriptæ sunt, hoc est, planè Christiano, & alienæ salutis sitientissimo. Quid n. potest esse iucũdius, quã summã bonitatẽ, ac imperscrutabilẽ misericordiã Dei, ex earũ lectione videre cõmunicatã hoĩbus feris, anthropophagis, præter formã, & lineamenta corporis nihil habentibus, ferè propriũ cũ humana natura, nõ mõ bruta animantia; sed oĩ cloaca impuriores sordes pro diis venerãtibus: quiq; ab oĩ humanitate remoti cùm bona ex parte (vt putatur) fidẽ nunquam audierint, sine Deo, sine luce agentes, nunc gregatim fidei sacramentis initientur, ac diabolica tyrannide excussa Christiano cultu imbuantur, omnibus excellant virtutibus, in iustitia, & sanctitate Deo seruiant, dies, ac noctes publicis, ac priuatis celebrẽt doxologiis? O beatos illos viros, qui nulla habita laboris, vitæq; ratione incredibili diuini spiritus ardore inflãmati, Apostolica planè, & stupẽda miracula apud illos peregerũt, & peragunt quotidie tãta cũ admiratiõe; vt meritò credi queat primæuæ fidei (quemadmodum ex his epistolis manifestum euadit) in

illis ineſſe puritatẽ, & vehementiã addere: ſtandũ interitus cauſam peccatũ, Chriſtianóq; dignũ vitæ genus ad immortalitatem ducens ſectandum. Sanè vt ex ea parte copioſiſsimam nobis hæ epiſtolæ materiã, ac ſegetẽ diuinæ celebrandæ benignitatis ſubminiſtrant: ita è diuerſo incognitæ quidem, ſed tamen nõ mediocriter metuendæ iuſtitiæ, iudiciiq; cœleſtis incutiunt timorẽ; ne quẽadmodum naturalib⁹ ramis, Iudæis inquã, nõ pepercerit; multò maiori ratione à nobis, qui in locũ eorum inſiti ſumus, auferatur fides, gentiq; facieti fructũ tradatur: Atq; hæc de iis, quæ me adduxerũt, impulerunt q; ſuſcepti laboris occaſionibus, & cauſis: nunc tribus (quod aiũt) verbis quã obrẽ C.T. dedicandũ hũc laborẽ credidi, perſtringam. Igitur, vt quod res eſt, profitear ingenuè, cum mihi perſuaſum foret ſub ampliſſima noĩs tui dignitate nihil temerè aut incõſultò proferendũ in lucẽ, niſi ſi quid perfectũ ingenio, arq; ſumma elaboratũ induſtria eſſet; ego aũt exiguitatẽ ingenij mei nõ habere incognitã, neq; per domeſticas occupationes, & tẽporis breuitatem huic rei vniuerſam operã deſtinare poſſem: cœpi de

quo-

quocunq; alio, cui hoc quicquid est operis nuncuparetur, cogitare; præsertim cùm mihi constaret, sicut nihil tua singulari pietate in salute procuranda animarum esse possit diligentius; ita nihil eorũ quæ in disiunctissimis orbis terrarũ plagis à quoquã in cõmunem fidelium vtilitatẽ patrantur ignorare. Subibat autẽ cumprimis in animũ pius, Christianusq; lector, qui fortè præter tenuẽ auram hisce de rebus nihil accepisset; vt vel hoc nomine certius aliquid sibi persuadeat, ac in animo teneat constitutũ: sed cùm res noua apud peruersos plerunque inuidiæ facibus flagrare soleat, nec aliud firmius ab huius seculi virulentia inueniatur, quàm innocẽtia, haud satis præsidij putabatur in eo, cuius res non agebatur ocioso lectore. Diu, multúmq; igitur dispicienti mihi de insigni aliquo mœcenate, quiq; pari propensione animi cum summa facultate opum, & potentia queat, velitque, clientes suos tueri: sanè quò me cunq; verterẽ, solus in oculos incurrebat, vnus in mente versabatur amplissimus Ecclesiæ Augustanæ Antistes, cuius Augustissimo nomini has rerum Indicarũ epistolas mul-

tis de causis esse decuit nuncupatas. Nam primũ oĩum, vt silentio prætereã, quòd recte factorum cõscientia Societas hæc cõfisa nõ magnoperè de populari aura sollicita sit, atq; ideo hactenus (quod sciã) perparum rerũ suarum in lucẽ ediderit: quæ mea spes est, & fiducia, persuasum habeo nec ipsam Societatem, nec Illustrissimã C. T. oĩo ægrè laturam; sed potius probaturam, si libellus ipsius dicatus noĩ, cunctis legẽdus offeratur. Accedit ad hãc causam alia priuata, quæ me propius attingit. Dũ. n. cogito cũ animo meo, quanto me semper fauore, & gratia Illustrissima C. T. affecerit, quibus ornauerit beneficiis: etiã illud in mentẽm venit, ingratitudinis me notam euitare nõ posse, si paruum hunc ingenij mei laborem aly, quã Illustrissimæ C. T. dedicarem. Prætera licet nõ satis decorum metuebã fore, si ad tã illustrẽ virum pro menstrui tẽporis breuitate nõ satis perpolitum opus destinetur: priã tamẽ antiquiúsq; mihi fuit non ingratus, quàm parum cõmodus in offerendo videri, præsertim cùm pro celebrata tua apud oẽs mortales benignitate nõ mõ leuidensæ aliquod

quod haud grauatum munusculum admittas; sed etiã facias alicuius. Iã verò cùm ipse Societatis studiosissimus sis, quod vel ex eo liqueat, quòd sem-l eã cõsilio, iudicioq; susceptã, nulla habita facultatũ ratiõe, cõstantissimè retines, foues, ac cõtra æmulos potentissimè defendis: nõ video quãobrem nõ sub gratiosissimi noĩs tui auspiciis decuerit, quæ diuina misericordia per eosdẽ patres dignata est operari, in oĩum cognitionẽ proferre? Quãobrẽ has epistolas Indicas, quæ et propagatæ fidei luculentã continẽt descriptionẽ, ac tãtum nõ incredibilẽ morum, errorúmque correctionẽ, ad quẽ potius mitti æquum fuit, quàm ad eum, qui catholicæ fidei cuncta, & opes, & honores posthabuit. Qui cùm mysteriorum oĩum fidei, diuinarumq; rerum cognitionẽ studiosissimè secutus est; tum verò cum ipsa Theologia vitæ ratiões ita instituit; vt oẽs quãtum in se est, ad rectã salutarẽq; viã adhortetur: aut qui bona cõsciẽtia excussa circa fidẽ naufragium passi fuerãt, in eã reuocare cõsilio, monitis, authoritate cõtendit. An nõ hoc clarissimè cõtestatum facit, cùm nullum adhuc de seminario, collegiisq; instituẽdis extaret decretum

cretum, nulla ſuſpicio: nihilominus tamen C.T. ſpiritu Dei proculdubio inſtincta geminum excitaret collegium, ex quorum vtroq; à lectiſsimis Societatis patribus gubernato aliquando periti, & vigilates, velut ex equo Troiano prodirent gubernatores, qui diſsidentium opinionum horribiles ſedarent procellas, ac fidei ſerenitatem hæreticorum fraudulẽtia iam pridem ereptam reuocarẽt? Cum igitur Societatis induſtria, nõ modò in pleriſque oĩbus Europæ partib⁹ pertinaciſsimis hæreticis antiquas ſequendi vias extiterit dux, & author, verumetiã eiuſdem perfectum ſit opera, & labore; vt apud vtriuſque Indiæ populos, Sinas, & Iaponenſes, quibus vel nunquã fidei lumen illuxerat, vel ſanè perierat, nunc indies magis, magiſque augeatur, ac inflãmata charitate clareſcat: meritò ſub Reuerendiſs. noĩs tui prodeunt auſpiciis, ac ita prodeunt, vt quẽadmodum agricola de fertilitate ſoli, in quod plurimum deſudauit, præcipuo quodã afficitur gaudio: ſic quoque C.T. zelus nonnulla propter Eccleſiæ Dei multiplicationem perfundatur voluptate. En Religioſiſsime Præſul, quæ me ſubegerunt inſcriptionis

tionis causæ: quas si intellexero non improbatas omnino fuisse, sed in bonam acceptas partẽ, amplissimum videbor mihi operæprecium cõsecutus. Munus quidẽ est neque amplitudine tua (fateor) dignum, neque multiplici beneficiorũ, quibus me perpetuò cumulat vi, respondet: sed leuidensæ huius tenuitatem (vt spero) celsitudinis, humanitatisque tuæ subleuabit magnitudo. Deus Opt. Max. pro immensa sua misericordia largiatur Illustrissimæ C. T. quamdiu lege naturæ viuere licebit gratiam, quanõ modò se, suosque sibi commissos, salutariter gubernet; verùmetiam toti clero, catholicæque Ecclesiæ in finem vsque gloriosè existat ædificationi.

Louanij, 1565. Calendis Augusti.

Illustrissimæ T. Celsit.

Deuotissimus

Io. Rut. Berg.

¶ CHRISTIANO LECTORI

Io. R. B.

§.

IGnotum esse arbitror nulli (Christiane Lector) quemadmodum suæ conditiõis initio, diuinos in cœlo diabolus cũ suis adsectis dæmonibus affectarit honores: à quibus posteaquã superbiæ typho inflatus excidit, summa ope nixus est, vt in ruinã humano genere præcipitato, quarum rerum illic verè fecerat iacturam, saltem apud nos consequeretur vel vmbram. Siquidem per omnes mundi ætates vsq; ad Seruatoris nostri Iesu Christi felicem ortum cũm apud paucissimos mortales religio, cultũsq; vigeret diuinus: constat reliquam hominum degenerem turbam in cæcam adeo prolapsam esse idololatriam, vt diabolũ modò per res omnis vitæ expertes, modò per bruta animãtia (quod tamen euenit rarius) oracula reddentẽ pro Deo coleret, ac veneraretur. Interim misericors Deus, tam impotentẽ in nos illius, de quo nihil malè meriti eramus, cernens tyrannidem, ac superbiam: diutius viscera misericordiæ suæ continere non potuit, quin verbum suum, filium (inquam) vnigenitum nostra vestitum carne, cœlo demitteret, qui vt iugi illius à ceruicibus nostris semel excutiendi potestatẽ haberet amplissimã, ita in cunabulis adhuc agens luculentissima de illo victoriæ statueret trophæa. Etenim Cæsar Augustus ingraueſcente iam ætate, rebus felicissimè gestis, totóq; orbe pacato, cum duobus maximis Hecabũbes sacrificiis sciscitaretur Pythiũ Apollis

Idololatria apertum cum Deo bellũ est.

Christo nato idololatria cessare cepit.

Apollinem, quémnã esset imperij habiturus successorem, in hanc sententiam respondit.

Me puer Hebræus diuos Deus ipse gubernans
Cedere sede iubet, tristemq; redire sub orcum.

Subsecutũ est enim, vt Pythij Apollinis dæmonium nõ modò ex eo obmutescèret tempore, atque ad sibi destinata remearet loca: sed etiam tũ Romæ in Capitolio ingẽtis molis primogenito Deo extrueretur ara (id quod Cæsar Romã reuersus fecisse non ambigitur) cui quantumlibet ignoto sacrificaretur. Refert Nicephorus Callistus scriptor, si quis alius rigidissimꝰ veritatis custos, ac in quo inest omnis antiquitatis copiæ quodam cornu: quemadmodũ ad monachorũ quorundam sanctitate præstantiũ in Insulam Ægypti, tum adhuc seruientem idolis, ab Arrianis deportatorum, omnia repente fugerint dæmonia. Et quod maiorem meretur admirationem, ad D. Babilæ Antiochenę Ecclesiæ Antistitis, & martyris cineres Daphnæũ consiluit oraculũ. Quid? quòd Iulianus apostata, & necromanticus, dum in mediis versatur idolomaniis, spectris conterritus diabolicis, se pro recepta cõsuetudine, Christianus adhuc cùm esset, signaculo munierit crucis, ac omnes dicto citius dæmonum præstigias propulsarit? Diabolus igitur cùm dolosos suos, quibus humanũ genus irretiuerat, laqueos prodi, ac impiissimas cultus sui delusiones proculcari, nec se amplius in rebus creatis pro Deo haberi animaduerteret: apertum mouere Deo bellum posthabuit: sed vulpecularũ more vineas demolitium, fraudulenter admodum rem aggressus est. quò nauiculam Petri à sanæ fidei, probatissimæque vitæ rectoribus gubernatam, si non pra-

Pythius Apollo obmutescit.

Romæ ignoto Deo ara origitur.

Cineres martyrũ dæmonum oracula cõpescunt.

uorum dogmatum fluctibus submergere, saltem
fatiscere, ac complures occultis fraudibus in in-
teritum trahere posset. Igitur Veterator, vt quã
exorsus erat telam, æquali pertexeret astutia: nõ
eos, qui pro modestia Christiana verbis sapientũ
beneuolas, ac sequaces accommodant aures, an-
tiquísq; patrum hærent vestigiis, oppugnat: sed
qui nomine quidem tenus Christianam profitẽ-
tes fidem, interim arrogantia, inanísq; glorię ve-
neno tumentes, prę ambitione, dominandíq; stu-
dio, quasi intemperiis quibusdam agerentur, hos
suæ machinationis peridoneos conquisiuit ad-
ministros. Hac via in ciuitatem Dei impij hostes
irruerunt, ac portentosorum errorũ immensam
inuexerunt colluuiem Simoniaci, Nicolaitę, Ar-
riani, Pelagiani, Nestoriani: nouissimis etiã tem-
poribus Husitæ, Lutherani, Caluiniani, Anaba-
ptistæ, & simile perditissimorũ hominũ genus,
qui omnes innumerabilẽ Christianorũ multitu-
dinem in foueã perditionis pręcipitarunt. Vide-
mus enim ita se comparare homines: vt multo
maxima pars virtute derelicta succumbat viciis,
pluréſq; sint mali, quàm boni sectatores. Sed tñ
huic tã pernicioſe grassanti malo nõ destitit Deus
opponere posti Apostolos, apostolicósq; viros
velut quosdã antagonistas lustinũ. Irenæũ, Cy-
prianũ, Chrysostomũ, Ambrosiũ, Hieronimum,
Augustinum, ac infinitos alios Christianæ fidei
protectores, vitæq; euangelicæ coryphæos, qui
pro electis Dei sese tanquã muros opponerent,
eósq; in fide maiorũ sartos tectos, conseruarent.
Sed quorsum hęc? Eo scilicet, vt intelligatur, neq;
diabolũ malis ad nocendũ deesse, neq; Deũ pati
indefensos bonos. Quemadmodũ enim impatiẽs

Delataldo lolatriado lis demoli tur Eccle siã dæmon

quietis

quietis aduersarius noster, nunquã non aliquid, ceu leo irrugiens machinatur maxime hoc nostro exulceratissimo seculo, quo luculenta prę reliquis clade cõficere Dei Ecclesiã possit: sic nũc in hac mũdi senecta, & velut decursu quodã seculorũ Iesus Christus Deus, ac Dominus noster de suo nomine sanctissimo insignitã aduersus scelerosos, atq; nepharios illius conatus Societatẽ misit, quę cum in primis amore Dei, tũ studio salutis humanæ mirabiliter accensa, nõ modo ad cõtundendũ hæreseon omniũ capita pro validissimo esset futura malleo: verumetiã vim sibi à spiritu sancto cõmunicatã haberet, qua & enormes peccatores à laqueo desperationis in viã reuocaret, & apud feras, barbarasq; gẽres hactenus inaccessas fidẽ propagaret. Tanta est autẽ, & tã importuna illius malitiæ vis: vt tametsi præclaros huius literis, ac pietate excultæ Societatis functiones, salutaresq; impetus frangere nõ queat, aut in præceps aliquod vitę discrimen adducere: non tamen conquiescat, quin vel per naufragos à fide, vel impios alioqui Christianos eorũ apud potentissimos vtriusq; ordinis Monarchas existimationẽ eleuet, & obscuret. Nec hoc mirũ videri debet, nullos enim ille oppugnat acrius, nullorũmq; innocẽtiæ struit insidias grauiores, quã quos nulla vitę habita ratione, vbi necesse est cernit cũ Orthodoxæ fidei propugnatores reliquis insuperabiles, tũ vitæ puritate, ac doctrina prælucere. Sed neq; Christus Dominus vllos defendit potẽtius, aut securius ab omni fraude tutatur, quã quos in vineã suã excolendã destinat operarios: quos calumniarũ procellis nunquã ita agitari sinit: vt nõ aliquando suo præsidio communiti ina-

Quos dæmon maxime impugnat.

Quos Deus defendit potiss.

nos electi sunt. Iã verò quod de Ecclesia Dei in vniuersum dictũ est, licebit statuere de Societate nominis Iesu, quę quemadmodũ æmulos suos habuit, & adhuc habet plurimos: ita magis, ac magis eluceſcet quã diu nõ alio se, qùã innocentiæ præsidio tuebitur. Erit, erit illa dies aliquando, quę tã piis omnibus, quã sanctissimę huic Societati (licet hostiũ suorũ calumnias nũc surda aure prætereat, ac silentio vindicet) fauorẽ, ac laudem amplissimã dabit, & tã piæ causæ patronos strenuissimos apponet. Quanquã, quid dico erit? imò iã sunt minime pauci, q diligentẽ operã ei promouendæ nauarunt, & præclarè de successu eius vaticinati sunt. Sed vnũ placet è multis adferre, pie lector, ex quo velut ab vnguibus leonẽ (quod aiunt) facile discas, quanto in precio, & amore à præstantissimis viris habita sit. Cũ enim Diuus Ignatius tũ in terris superstes, nunc in cælis beatus agẽs, à quo primũ Societas instituta est, quẽ propter sanctum spiritum in eo copiosè inhabitantẽ alterum dicere licet Ignatium Theophorum illum, in cuius corde refecto sanctissimum nomẽ Iesu exaratum, impressumq; apparuit: hic, inqnã, eum pro eo zelo, quẽ in iuuanda Ecclesia Dei gerebat, ac mentis ardore: vt aliquid cõferret in cõmune bonum iam fathiscentis laceræq; fidei Christianæ Romã venisset, cum Pontifice Maximo Paulo eius nominis tertio vigilantissimo, vt si quisquã alius, Antistite locutus est, & quæ pro Ecclesia Dei moliretur, aperuit. Pontifex admiratus masculam in viro Dei cõstantiam, animiq; inuicti robur: sentiens etiã quantæ in ea re, quam proponebat, commodæ rationes inesſent ad iuuandam Ecclesiam; nõ modo liberalis

ter con-

ter concesſit, quod impetratum volebat. verum etiam afflatus diuino ſpiritu veniſſe dicitur in eam ſententiam, vt crederet deſurſum eſſe, & à patre luminum deſcendiſſe hoc viri ſanctum deſiderium. Digitus, inquit, Dei eſt hic, ô præclaram vocem, & ſagaciſsimo Chriſti vicario dignam. Non enim aliam iſtam, calamitatúmque imminentium haud ignaram mentem latere potuit medicus tam pius, qui quoquo modo poſſet, humanos ſolaretur caſus, & Eccleſiæ laboranti ſuccurreret. Iã enim commodum Lutherus ortus erat, iam ſtella illa caliginoſa Antichriſti extra cœlum, & Societatem bonorum in abyſſum exciderat errorum, iam blaſphemo, atque impuro cordis aperto puteo tenebricoſo hæreticæ doctrinæ fumo cœlum, ſolem, ſacra iuxta ac prophana infecerat. Verum ille, qui cuncta ſuo nutu gubernat, aduerſus eiuſmodi nepharios conatus dum electorum ſuorum obliuiſci non poteſt: pugilem eodem ferè tempore Ignatium excluit, de quo iam dixi. In cuius vſque adeo obliuionem venire non potuit Pont. ille Paulus 3. cùm ſepius iam, & familiariter cum eo congreſſus fuiſſet: quin cùm reſolutionis ſuæ (vt cum D. Paulo loquar) iamiam tempus inſtare cerneret, ac priuſquam vitæ modum faceret, ad eum miro quodam animi dæſiderio anhelaret, preſentiam illius ſepius inclamitans: Ignati, Ignati. Intelligebat nimirum Beatiſsimus Pater: vt tranquilliori conſcientia, ex hoc ergaſtulo corporis emigraret, quantum momenti eſſet poſitum in extrema illa cum morte, noſtróque hoſte iurato diabolo lucta, ſi quis optimis, pientiſsimiſque viris circunſeptus eſſet,

set. Quanti quoque, qui secuti sunt Pontifices Societatem hanc sanctissimi nominis Iesu faciendam esse duxerint: haud obscurè singuli cum hoc ipso de quo agimus, suis diplomatis fecere contestatum. Quid? quod œcumenicum Consilium Tridentinum legittimè in spiritu sancto pro salute totius Christianę Reipublicę indictum, operępreciũ sibi duxerit definire, ac Societatis Iesu institutum publico comprobare testimonio? Et ne diu fatigere quęrendo, accipe verba ex c. 6. sess. 25. Sancta Synodus non intendit aliquid innouare, aut prohibere, quin religio clericorum Societatis Iesu iuxta pium eorum institutum à Sancta sede Apostolica approbatum, Domino Deo, & eius Ecclesię inseruire possit. Multa huc adferri possent præstantium virorum testimonia, quibus certum facere liceret id quod dicimus, Societatem hanc honore, ac fauore omnium dignam esse: sed quia nec indiget alienis præconiis, & in defensionem eius publicis monumentis multi aliquid contulerunt, libenter supersedebimus.

Est inter reliquos Iacobi Andradij Payui doctissimi, disertissimique viri opus in decem digestum libros, quod qui volet legere, quo modo, quibúsque initiis exorta sit, & quomodo adoleuerit, animaduertet.

Cum quibus studiose Lector has literas ex India allatas si adiungas, multiplicem vitę in melius commutandę fructum percepturus es, quas ob id maluimus qualicũque stilo exaratas prodire, sic tamen vt non ingratam resipiscant latinitatis saltuam, quam magnifica Dei apud

Indos

Indos opera non in lucem proferre. In quibus fortasse illud offendet delicatulas aures, quod quasi modestię Christianę immemores, de se loqui aliquando videatur gloriosius: memineris oro, non ita ab ipsis conscriptas esse, vt promiscuo eas obtrudi voluerint lectori, sed suis duntaxat fratribus mirabilia Dei per se patrata, cupiebant esse nota, quo & in primis omnipotenti Deo, pro eo ac par est: gratiæ agerentur, nec non pro ipsis in vinea Dei laborantibus continuo funderentur præces, seseque mutuo in grauissimis solarentur exanimarentque, laboribus. Præterea hoc te admonitum volumus, literas has multo copiosiores quam nos tibi damus, ex India missas fuisse: sed ne quid esset, quod temere te retineret, in legendo, multa ex industria subtracta sunt.

His interea fruere, dum aliud tibi volumen magis elaboratum in quinque vel sex libros distributum paramus: in quorum primo tibi sumus daturi B. P. Francisci Xauieri, si fieri potest, Epistolas omnes, in secundo Goenses, Iapanenses & Sinenses in tertio, Æthiopicas in quarto si ita videbitur, in quinto Brasilienses, siue Americas, sextus eas forte continebit, quæ non ita commode in ordinem secundum narrationem historicam digeri potuerunt. Quem laborem eò lubentius in tuam gratiam suscipimus, quòd non alium fere ordinem seruatum esse, quam quo ex India receptæ sunt in quatuor illis admodum prolixis, idiomate Italico conscriptis tomis, non sine tedio aduertimus: Vale in Christo Lector optime, nostrósque labores, quod facis, boni consule.

Prouerb. 3.

Noli prohibere benefacere eum qui potest: Si vales, & ipse benefac.

FRANCISCVS XAVIER

PATRI IGNATIO GEnerali Societatis Præposito, & Fratribus Romæ, Patauij, Parisiis, Coloniæ, Valentiæ, & in Lusitania literis operam dantibus.

Franciscꝰ hic primꝰ de Societate in Indiam missus, multa hominũ millia cõuertit, multisq; miraculis dum uiueret, claruit, magis etiã post mortẽ cum eius corpus adeo integrũ perduret, ac si iam exhalasset animam.

GRATIA & pax Iesu Christi Saluatoris nostri sit semper vobiscum. &c. Cùm elapsi duo sint anni, eoq; amplius nouem menses, quòd à Lusitania petiturus Indiam soluerim, ac ternas, dum in India sum, ad vos literas dederim; à vobis verò vnas duntaxat receperim, quæ Idibus Ianuar. datæ, anni 1542. mihi nunc primum duobus ab hinc mensibus sunt redditæ: diutius mihi silendum non putaui; quin de propagatione fidei, cuius hic magna incrementa largitur Deus Opt. Max. ac ratione instruendi rudiores in fide, pauca ad vos describerem. Scribam autem

A inge-

ingenuè ad vos Fratres in Christo Iesu dilectissimi, quę Christus Dominus hisce nouissimis temporibus per nostræ Societatis Patres dignatus est in salutem humani generis operari apud Indos. Polliceor autem mihi de vestra æquitate, quòd non in vanæ glorię aucupationem sitis interpretaturi; quemadmodum qui nullius sibi virtutis conscij omnes esse sui similes optant, aut saltem opera Dei magnifica per alios gesta obscurant, aut etiam eleuant maleuolè: sed potius quòd ex grata (vt spero) lectione materiam sitis arrepturi gratias misericordi Deo agendi. Igitur Dominus Paulus, Franciscus Mancilla, & ego bene in Domino valemus. Paulus Goę agit in collegio S. Fidei, vbi strenuè sanè suo fungitur officio, ac penes eum puerorum ibi habitantium est cura. Ego verò, & Franciscus Mancilla annum iam, & amplius sumus apud Christianos eius Regionis, quæ indigenarum lingua Commorin appellatur. Horum magnus est numerus, ac quotidie incrementa sumit haud pœnitenda. Vbi primùm in oram veni, quam habitant, curæ mihi fuit interrogare; ecquam de Christo Domino

nostro

nostro noticiam haberent? Tum teneréntne articulos fidei? Hinc quid crederent? quídue amplius iam fidei nostræ initiati haberent, quàm antea gentiles cùm essent? Nil illi aliud respondérunt, quàm Christianos esse se: Legem verò nostram, & ea quæ credenda sunt (quoniam idioma nostrum non intelligerét) ignorare. Cùm ergo inuicem non satis intelligeremus (quòd illi lingua vterentur Malauar, ego verò Celtiberica, vulgò Vaziquenza) conuocaui peritiores eorũ, quosq; sciebam vtriusque idiomatis esse gnaros. Qui dum multis diebus vnum in locum coëunt: tandem magno labore in linguam gentis illius nonnullas, eásque pias transfuderunt orationes.

Complectebantur autem figuræ Crucis vim, in personarum trinitate vnius Dei confessionem, symbolum Apostolorum, decem mandata Dei, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Salue Regina, & Confessionem generalem. His ita eorum lingua donatis, & altius mea in memoria fixis: obibam totam vrbem, ac promiscuè pueros, & viros, quos poteram, æris sonitu conciebam; iisque instituendis postquam confluxis-

sent,diebus singulis quatuor dabam horas,duas orto iam Sole,duas alias sub occasum. Itaque factum est,vt vno mense orationes perdiscerent,hanc ab illis postulans mercedem ; vt pueri quæ à me audierant, parentes, & omnes domesticos edocerent. Dominicis verò diebus mei fuit studij;vt vniuersam vrbis incolarum multitudinem,cuiuscunque esset vel ætatis, vel sexus , euocarem ; vt sua quisque lingua orationes clara recitaret voce.Quod cùm absq; omni tergiuersatione alacriter facerent omnes:non dubiis argumentis sibi impensè eam rem cordi esse testati sunt. Exorsi igitur à confessione vnitatis essentiæ diuinæ, cum personarum trinitate , omnes suo idiomate (dum præirem ego,illi autem sequerentur) clara voce symbolũ enunciabant.Quo finito:solus ego symbolum iterabam , ac vnumquemque articulum ab aliis dirimens , iustam explicationi moram temporis impendens, admonebam eos nil aliud esse Christianũ, quàm fide firma,& inexpugnabili 12. articulos credere. Cùm ergo Christianos esse se profiterentur : scisciabar anne 12. fidei articulis inconcussa fide adhæreant?

Pueri parẽtibus fidem annũciant.

Mira gentiũ promptitudo ad fidei audienda mysteria.

Symbolũ ediscitur.

Hîc

Hîc ſcilicet omnes tam viri, quàm mulieres, tam ſenes quàm iuuenes, admotis pectori decuſſatim (ſiue in crucis figuram) brachiis, reſponderunt alta voce: Credimus. Quam ob cauſam eis mandaui; ſæpius vt ſymbolum Apoſtolorum verſarent animo, quàm alias orationes: quòd mortalium quiuis potiſsimum acceptam ferre debeat illi fidem Chriſtianam. A ſymbolo ad decem mandata itum eſt. Ea eſſe aiebam legem Chriſtianorum, quæ ſi quis (vt Deus iuſsit) impleret: dicitur bonus Chriſtianus; ſin verò contrà, malus. Magna erat cùm Chriſtianorum, tum gentilium admiratio: quòd viderent ſummam legis diuinæ æquitatem, & cum ratione naturali, parem ſymphoniam. Quo opere pro viribus conſummato: dedi eis Orationem Dominicã, & Salutationem Angelicam, quas me præeuntem ſecuti, duodecies pro adeptione 12. articulorum fidei, iterum decies pro obſeruatione 10. mandatorum legis, hac ſerie protulerunt. Initio proloquor articulum fidei primum; ſub quem illi ſua lingua mecum ſic precantur: Domine Ieſu Chriſte fili Dei, da nobis gratiã; vt ingenuè, & ſine dubitatione

Quis bon? et quis malus Chriſtianus dicatur.

primum articulum fidei credamus. Eam nobis donari oratione dominica imploramus. Inde simul è vestigio dicimus: Mater Domini nostri Iesu Christi concilia nobis à filio tuo gratiam, qua ingenuè, & sine dubitatione primum articulum fidei credamus. Hanc vt nobis conciliet dicimus: Aue Maria; Idem fit in reliquis vndecim articulis. His ita peractis mandata enunciamus ad hunc modum. Imprimis aliquo clarè proclamante primum Decalogi mandatum, acclamant omnes. Exinde simul omnes dicimus: Domine Iesu Christe fili Dei da nobis gratiam, qua te super omnia amare valeamus. Vocato Dei auxilio; omnes deinceps dicimus Orationẽ Dominicam, cui alia ad B. Virginem subiungitur precatio: Sancta Maria mater Domini nostri Iesu Christi, flagita nobis à filio tuo gratiam, qua valeamus primum adimplere mandatum. Qua implorata gratia, salutationem quoque addimus Angelicam, itáq; faciunt omnes in residuis nouem mandatis. Hæc ferè sunt, quæ per nostras orationes à Deo docentur postulare: affirmans, Deum si hæc semel eorũ precibus donauerit; spe, votoque suo plura lar-

ra largiturum. Confessionem generalem vt omnes dicant, operam do; maximè verò hi, qui baptizari volunt. Quos postquam symbolum pronũciârunt, & vnũquemque articulum se credere affirmârunt, legis etiam mandata memorârunt: eaq; se seruaturos Deo iuuãte receperũt: tanquã satis exploratos, baptizo. Quibus oĩbus Coronidis loco Deiparæ Virgini accinitur antiphona Salue Regina. Porrò cùm hîc locorũ pueri magnũ prę se ferãt legis nostræ amorẽ, quod cõtestatum faciunt tũ auido audiendi studio, tum etiã ea abominatiõe idololatriæ, vt sæpè verbis aduersus ethnicos atrocissimis digladiẽtur: quę mea spes est, & fiducia, de misericordia Dei non ambigo, quin suis parentibus longè sint euasuri meliores. Etenim parentes si videant antiquum obtinentes recidere in idolorũ cultum: non modò eos acriter corripiunt; sed vlutis eorum amore etiam ad me deferunt. Sanè eò res modò spectare videtur; vt metu puerorum, ciuium nemo audeat in vrbe idolis sacrificare. Nam extra vrbem occultè si quis idolorum sectetur cultum, pro Christianorum diligentia suspectas omnes perscrutanturla-

Pueri pãrẽtes acriter corripiunt, & deferunt.

tebras: deprehensus ilicò ad me defertur. Cui malo aliud à me non adhibetur remedium, quàm quòd plerisque conuocatis pueris, eos in rem præsentem mittam, vbi idololatria instaurari videbatur: qui pro singulari, pioq; quem erga fidem gerunt zelo, maiorem irrogant diabolo contumeliam, quàm ipsum parentes dignati fuerant veneratione. Arrepta enim idola per præceps in cautes deturbant; aut certè ignibus exurenda tradunt: aliáque designant, quæ quanquam non sit honestum recensere; pueris tamen est honori, ita illudere ei, qui parentes suos eo dementiæ impulerit; vt lapides, & saxa pro Deo haberent, ac venerarentur.

Pueri idola demoliuntur.

Quatuor mensibus in quadam magna Christianorum vrbe moratus sum hisce occupatus muneribus. Orationes nostras in eorum linguam à me conuersas, vt memoriæ commendarent, sedulò operã dedi: illi verò præ fidei nostræ amore nullum detrectabant laborem. Quo tempore tanta me obruebat hominum multitudo, qui me ad suas ædes multis precibus vocabant; alij quò ægris cum morte luctantibus auxilio subuenirem; alij quò manuum impositione sanitatem recupera-

Studium gentilium erga pastorem suum et propriam salutem.

cuperarent: vt legendis Euangeliis, pueris baptizandis, docendis orationibus, explicandis quęstionum nodis, sepeliendis mortuis, iuuandis aliquorum bonis desideriis, inflammanda quoq; multorũ pietate, mille me, tametsi gratæ, circumuallarent angustię. Ne tamen suo desiderio quod erga religionem gerebãt fraudaretur eorum fides, pietasque, cùm omnibus vnus satisfacere non possem: pro re nata suggessit credo Deus consilium, quomodo omnium voluntati mos gereretur. Pueros enim Christianas calentes orationes in ęgrotantium domum submisi, qui omnibus domesticis, & vicinis conuocatis, frequenter symbolum cum nonnullis precationibus pronunciarent: asseuerantes fore, vt æger si crederet, incolumitatem consequeretur. Dum ad hunc modum per pueros omnium satago morem gerere volũtati: fit vt ægri per fidem domesticorum, vicinorum, & suam ipsorum, expectatione maiora à Deo Opt. Max. beneficia accipiant; nec solùm à graui languore corporis, verùm etiam animę ęgritudine curentur. Magna sanè Deus erga eos misericordia vsus est; vt qui per corporis morbos

Sanitas manuum impositione petitur.

Pueri oratione ægros sanant.

morbos eos ad salutem animæ, fidemque vocârit, ac tantum non compulerit.
Hunc ad modum pulchrè religionis nostrę iactis fundamentis; reliqui in ea ciuitate quendam, qui eos adhuc in fide paruulos vsq; dum in virum crescerent perfectum, educaret, ac instituere t: ego verò progredior ad alias, eadem in illis munia obiens; Itaq; fit vt nusquam non plurimę sint obuię in hac regione sanctę, diuinęque occupationes. Nam quanta sit vtilitas, adeoque spiritalis voluptas in baptizandis infantibus modò natis, et grandioribus instituendis, qui ætatem habent capacem literarum: vobis mente comprehendendum relinquo; cùm ipse rem pro dignitate explicare non possim.

Ciuitatibus per quas mihi iter est, precationes trado Christianas, quæ prę-cipua fidei nostræ complectentes capita, singularem quoque spirent diuini amoris affectum: Has vt & meliori fide memoriæ mandent, & dicant quotidie; virum spectatæ probitatis constituo, qui Dominicis diebus eas exigat, & ignaros instituat.
Multi profectò hîc locorum degunt, qui non alia

non alia de causa (vt equidem arbitror) in tenebris permanent infidelitatis; quàm quòd idonei desunt ministri, qui lumen Euangelicæ veritatis queant, velintque inferre. Vnde frequenter animo meo talis irrepit optatio: Vtinam qui in Europę academiis degunt, magno numero auaritia scientiarum duntaxat pallentes, Iesu Christi spiritu afflati ad meditandum seriò proximorum salutem animum appellerent; Quot animæ prȩcipites in damnationem feruntur, quas creauit omnipotens Deus; vt beatitudinem aliquãdo, vitęq; immortalitatem acciperent, nisi quòd illis veluti paruulis, qui panem cœlestis doctrinę frangant, desint Parochi. Qui si vt seraphico spiritu sublimia de Trinitate sapere videntur; ita ob oculos haberent rationem accepti à patrefamilias talenti, cuius in nouissimo die stricta reddenda erit ratio: multi eorum repudiatis consiliis, quæ probauerunt, aliam inirent viam, sin potius cognitionem, quàm literarum scientiam affectarent; voluntatem diuinam non tam intelligere, quàm sedulò implere studerent. Proculdubiò imitatores forẽt Diui Pauli

Abusus scientiarum.

Vtinã nõ eodẽ Euro pa labora ret morbo

Orandus Deꝰ, vt eligere dignetur quos mittat in vineã suã.

Pauli Gentiũ Apoſtoli, orationeq; aſsidua à Deo gratiã flagitaret, quò & cũ ipſo fideter dicãt, ſeſe totos in diuinũ offerẽtes obſequiũ: Domine, ecce adſum, quid me vis facere? Mitte me quò vis, vel ad barbarã, totoq; orbe diuiſam Indorũ gentẽ. Quãtò tranquilliorẽ animi vitã agerent, quãtò maioridiuinæ miſericordiæ fiducia mortis tẽpore iudiciũ illud, quod effugere poterit nemo, expectarẽt dicturi: Domine quinque talẽta tradidiſti mihi; ecce alia quinque ſuperlucratus ſum.

Sed metuo ne eorũ pleriq;, qui in academiis dãt operã diſciplinis, potius id ſpectent; vt per eas nanciſcãtur dignitates, Epiſcopatus beneficia, quàm vt ea faciant, quæ facere æquũ eſt Canonicos, & Epiſcopos. In ore eſt omnibus: Volo literis vacare; vt ſacerdotiũ, vel Eccleſiaſticã aſſequar dignitatem, qua parta, poſtea Deo viuam. Homines animales, qui quæ propria dictat libido, ſtatim ea recta, & ſequẽda eſſe arbitrantur: bis hoc nomine Morycho ſtultiores; quòd neq; ſuarũ, neque alienarũ rerũ ſatagentes, etiã in obliuionẽ voluntatis veniant diuinæ: neq; in eam curam ſuam & conſilia omnia iacientes. Metuunt enim, ne quod ipſi volunt,

Præpoſtere de mediis cogitãt nõ conſiderantes an ad finẽ conducãt.

volunt, Deus nolit: néue dum diuinę voluntati obediunt, malè parta beneficia à se abdicare cogantur. Quòd si messis incredibilem viderēt vbertatem; deplorandamque operariorum intelligerent defectū primarij qui in Academiis Europæ degūt Theologi: Nō dubitē confirmare, quin vel nō necessarios huc mitterēt, vel oī cura, & solicitudine viros spectatę probitatis, & doctrinę cōquirerēt, quos huic admouerēt negocio. Innumeræ certè Miryadum animę fidē complecterentur Christianam, quas necesse est nostra ignauia, suoq; infidelitatis peccato æternum perire. Tanta est hîc eorum, qui ad fidem veniunt multitudo; vt mihi sæpè dum baptizo, quasi eneruata labore brachia fatigentur, & ob raucedinem propemodū destituar voce, dum toties articulos fidei, decem mandata, aliasque orationes eorum in linguam traductas memoro, dum ipsis quid sibi (Christiani) vocabulum velit, ac requirat explano, dum etiam de Paradiso, de inferis, & quę sit eorum conditio, qui huc: quamque beata eorum sors, qui illuc proficiscuntur, verba facio. Frequentissimè autem sum in symbolo, & mandatis

Tam multi ad baptismū confluunt, vt brachia baptizantis fatigētur, vox q; deficiat

Integræ ciuitates baptisma interdum suscipiũt.

datis Dei inculcandis. Accidit nonnunquam vt eadem die ciuitatem integram baptizem. Hæc res magna ex parte Gubernatori Indiæ ferẽda est accepta, cùm quòd singularis sit amicus & fautor nostrę Societatis; tum quòd nullis vel parcit sumptibus, vel omnes in se suscipit (quos potest) labores ad propagandam fidem: cuius etiam opera nunc 30. in hac ora habemus Christianorum vrbes.

Liberalitas Prorẽgis in rem fidei.

Tam auidè heros ille esurit, & sitit fidẽ omnium gentilium; vt nuper donauerit nummum aureorum 4000. his qui omni diligentia in vrbibus Christianorum veritatem profitentur. Superiori anno scripsi ad vos in ciuitate Goa ædificari

Goæ ædificatur collegium.

Collegium, in eo iam sunt multi adolescentes, omnes à paganismo orti, horum intra collegij muros, vbi multa sunt ędificia, alij linguæ Latinæ dant operam, alij characteribus formandis, legere discunt alij, & verba sonare Latina. Adest eis Dominus Paulus, per singulos dies sacris operans, eorum confessionem audiens, à doctrina spirituali nunquam cessans, curam habens etiam rerum corporalium, quibus egent adolescentes.

Magnæ eleemosynæ erogãtur catechumenis

Collegium hoc adeo magnũ est, vt plu-

res

res quingentis capere posſit, eoſque ſuis prouentibus alere: quòd ab erogantibus multis bonis viris eleemoſynas accipiat plurimas, & Prorex ipſe abundantiſsimè omnia largiatur. Debet huius inſtitutio collegij (quod vocatur, Sanctæ Fidei) iure omnes accendere, & ſtimulare, vt Deo omnipotenti gratias agant immortales. Ante multos annos per Dei miſericordiam confido eorum labore, qui in hoc collegio literis vacant, numerum Chriſtianorum admodum auctũ iri, & Eccleſiæ fines longè lateque proferẽdos. Eſt in hac gente genus quoddam hominum Brachmanes appellatũ, quod pro agnata ſibi pertinacia, miro quodam ſtudio ſimplicẽ plebem in ſua ſuperſtitione fulcit, corroboratq; : curam phanorum habent idolis ſacrorum, mortalium omnium qui ſub cœlo ſunt nequiſsimi. De quibus meritò intelligi poteſt illud Prophetæ: De gente non ſancta, & homine iniquo, & doloſo erue me. Sunt homines nunquam ex animo quod ſentiant eloquentes, apud ſe aſsiduè, quo modo per aſtutias miſeros, & ſimplices circunueniant, volutantes.

Brachmanes quorũ meminit Plato, ſacerdotes gentiliũ.

Perſuadent compluribus idola eſſe admodum

Daniel. 14.

modum edacia;quamobrem ipsis & pecuniam, & varia esculentorum genera esse immolanda : nimirum splendidum hoc comminiscentes mendacium; quò ipsi cum vxoribus & liberis genialius bacchanalia viuere possint.Quocirca & plus æquo credula plebs antequam cibum sumat,domesticorũ aliquem nummum ad aras oblaturum bis quotidie mittit:illi verò saltantes sistratique, acsi furibundi forent, epulantur. Idola tunc edere miseris persuadent,& ne quid ipsis,suæque familiæ desit,denunciant populo vehemẽter insensa esse idola;quòd imperata non confestim tribuantur : & nisi sibi Deos propicient, fore vt eos occidant, ærumnis & calamitatibus affligant, aut in ædes eorum dæmonia immittant.Ea miseri ne sibi eueniant formidantes:sine mora quæ postulata sunt, aut plura etiam largiuntur.In eis parum licet sit virtutis,& literarum:abundè tamen eam inopiam malitiæ,& fraudum omnium affluentia compensant. Dolos & imposturas eorum, quia non cesso omnibus palam facere ; plus quàm Vatiniano me prosequũtur odio.Semel(quæ ipsorum est stultitia) mihi soli confessi

sunt

sunt, populo se quidē imponere, sed necessitate cōpelli. Cùm enim nihil aliud in bonis habeant, quàm idola illa saxea, quibus apud populum numen aliquod affingunt: fit vt pecuniam sibi non mediocrem conflent. Quoniam autem persuasum habent, me vnum plura scire, quàm omnes se, impostura mq; suam plebi non detectam iri, si à me muneribus corrupto silentium impetrassent: plurimis ad me donis missis, iniquè admodū & impatienter ferunt illa à me repudiari: hoc etenim consilio mittunt, ne suæ astutiæ simplicioribus hactenus incognitæ omnibus prodantur. Affirmant se non latere vnum esse Deum, seq; illum pro mea salute (si taceam) oraturos: ego vicissim illis aliquid, quod Deus menti suggerit, in aurem dico. Postea simplicibus (quos religio, & formido mala illis facit obnoxios, ac plus æquo credulos) aperio eorum fraudes, & illusiones ad raucedinem vsq;: qua ex re sæpenumerò contingit, vt eorum permulti vana formidine liberati, fidem Euangelij complectantur. Si non obstarent isti deploratæ malitiæ homines: gentiles omnes nullo negocio fierent Christiani.

Ædes vbi cum idolis habitant, Pagodes appellantur. Omnes gentiles huius regionis parum habent literarum, malitiæ autem plus satis. Hactenus vnum duntaxat Brachmanem numero Christianorum adscripsi, optimę indolis adolescentem, qui prouinciam accepit instituendorum puerorum in fide. Dum Christianorum vrbes viso, multos prætereo Pagodes, & inter alios vnum in quo erát Brachmanes plures ducentis, qui cùm ad me veniissent, inter alia quæ vltrò citroq; tractata sunt, percuntatus sum ab eis, quid iuberent idola facere, vt vitam æternam consequantur? Hic orta magna inter eos dissentione, quis mihi responderet primus; tandem iusserunt senem quendam respondere, qui plus minùsue 80. annos natus erat. Ille, antequam mihi respõderet, vt dicam prior postulat quid mandet Deus Christianorum? Ego verò intellecta hominis astutia, parére nolui, quòd prior à me interrogatus, prior etiã responderet foret æquum. Ibi miserabilis senex prodito superstitionis suæ delirio, respondit: Duo à Diis suis imperari, quorum alterum est, non occidere vaccas, quas ipsi adorant; alterum, erogare

Vaccas adorant.

eleemo-

eleemosynas, & has Brachmanibus, qui idolis in Pagodibus ministrant. Quibus ego auditis, dolens tantum iuris vsurpare dæmones in nostros proximos, ab eis pro Deo vt colerentur; eos sedere iussi. Sedentibus omnibus surrexi, stansq; inter eos alta voce lingua ipsis vernacula, Symbolum, & mandata pronunciaui, vniuscuiusq; mandati sententiam breuiter aperiens; postea verba feci de superis, de inferis; & qui ad hos, & qui ad illos sint ituri. Illi verò, audita hac disputatione, simul omnes surgere, frequentes me amplecti, & vno ore clamare: Verè Christianorũ Deus, verus solus est Deus, cuius tam æqua sunt mandata, tam rationi naturali affinia. Rogârunt an veluti brutorum animalium: ita nostra quoque anima vnà cum corpore interiret? Sanè tunc mihi Deus ea suggessit, quæ liquidò illis animæ immortalitatem ostenderent, quæ res eis magnæ fuit voluptati. Rationes autem quæ populo huic illiterato, rerumq; omnium ignaro dátur, non tam exquisitæ esse debent, quàm quas ad amussim doctores scholastici tradiderunt. Percontati sunt etiá, qua parte hominis anima erumpit, cùm moritur?

Et quãdo homo ſoporatus ſomniat ſe in aliqua prouincia eſſe apud notos,& amicos (vt mihi ſæpè vobiſcum eſſe accidit in Domino chariſsimi) an id fiat, quia anima illuc proficiſcẽs corpus exangue deſtituat? Præterea an Deus ſit albus,an niger propter diſcrimina colorũ,quæ in hominibus videntur?Et cùm hîc omnes ſint nigri, quia vnuſquiſque ſuæ formæ amator eſt:ideo nigrum arbitrantur eſſe Deum, quaſi formoſiores ſint nigri hominibus albis.Hinc quoq; vt plurimum idola eorum ſunt nigrore horrida;impuroq; oleo perfuſa,ſupra modũ olida: viſu verò adeo fœda,vt vel ſoluseorũ aſpectus terreat intuentẽ. Quibus omnibus quæſtionibus ſatisfeci,prout eorũ capere ingenium potuit. Cùm verò tandem ſuis eos verbis reuincere conarer,diceremq; ipſis(quandoquidẽ veritatẽ ſcirent) vnũ eſſe Deum,ſolumq; adorandum; idcirco etiam Chriſtianos eſſe oportere:reſponderunt id quod multi noſtrates ſolent: Quid nobis alij dicturi ſunt,ſi ſic,qui hactenus apud plebem floruimus gratia, auctoritate,& exiſtimatione,per inconſtantiæ leuitatem noſtram legem mutauerimus? Vnde nobis ad vitã neceſſaria para bi-

parabimus? Aliasq; inanes causas, vt filiis diffidentiæ mos est, nectebant. Vnicũ Brachmanem inueni in quadã huius regionis vrbe nõ omnino ignarũ literarũ, quas in quadã celebri schola didicisse ferebatur: quapropter curaui excogitata via, hominem vt conuenirem. Cùm igitur ambo simul essemus, is mihi arcana quædam cõmisit. Primùm à ludi Rectore hoc agi; vt quos habiturus est auditores iureiurando compellat, nunquã se ea quæ audituri sunt mysteria reuelaturos: quæ tamen propter amicitiã, quæ dudũ inter nos contracta erat, minimè celauit. Quorum mysteriorũ vnum erat; ne vnquam profiterentur adorandũ esse Creatorem cœli & terræ, qui in cœlis est: sed potius idola, quæ dæmonia esse sciebãt. Sunt apud eos libri, in quibus mandata Dei scripta sunt; lingua autem quæ illos in schola docetur, est veluti latina apud nos. Hic mihi de memoria recitauit exactissimè 10. mandata, & quomodo vnũquodq; illorũ intelligatur, accuratè disseruit. Dies quoq; Dominicos, qui doctores sunt, seruãt religiosissimè, quibus non pronunciant aliam orationem nisi hanc, eamq; sępius: Oni ciri marania noma.

Impiũ iuramentũ.

Brachmanes Decẽ præcepta tenent.

Dominicã colunt.

Oratio doctorum.

Hoc est: Adoro te Deus cum tua gratia, & auxilio in æternum. Dixit etiã mihi, vetitum sibi esse lege naturę, habere plures vxores: seq; habere in suis libris, fore aliquando, vt omnes sub vna lege viuãt. Adhęc retulit in suis scholis doceri Magiam & incantationes. Quibus omnibus mihi communicatis; postulauit sibi à me vicissim reuelari capita legis nostræ, affirmans se nemini dicturum vnquã. Cui ego respondi, nihil ipsum à me auditurum, nisi polliceatur se neminem celaturum. Cùm itaq; se promulgaturũ recepisset, postulaui à Domino Deo, ea vt mihi suggereret verba, & sermonẽ, quæ in sacris literis pondus, & energiam habeant singularem. Primum igitur enarrata sunt illi hęc verba: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Tũ Symbolum, cui accuratã subiunxi explicationẽ: quod vt plenè intelligeretur, mandata quoq; recensui, propter summã eorum cum symbolo consensionẽ, quę omnia sua ipse lingua diligẽter perscripsit. Narrauit se vna nocte magno gaudio vidisse in somnis futurum, vt esset Christianus mihi socius, & comes itineris: quamobrẽ voluit per me baptizari, sed occultè

Erit vnus pastor, & vnũ ouile.

occultè, & nonnullis conditionibus; quę neq; liberales erant, neq; Christianorum moribus conformes, eius voluntati non parui. Confido tamen per Dei misericordiam, quòd absq; vlla conditione baptismatis sacramento religioni nostrę initiabitur. Suadeo illi, vt simplices doceat adorare vnum Deum Creatorem cœli & terræ, qui in cœlis est: quod ille propter vinculum iusiurandi, ne periurus à diabolo occidatur, facere non audet.

Permulta adhuc vobis forent scribenda Fratres mei, ni me temporis excluderet angustia, ac aliò me multiplicia vocarét negocia: vnum duntaxat addam, nimirũ eorum qui hîc gentibus euangelizant, tanta esse mentis solatia & gaudia, quæ non sit facile verbis exæquare. Versatur etiam inter nos quidam, qui haud infrequenter à Deo ea perfunditur voluptate; vt in has sæpè prorũpat voces: O Domine ne tot mihi in hac vita largiaris solatia; aut si per tuam inexhaustam bonitatem, & misericordiam ea dare vis: tolle me hinc ad tuam gloriã. Nam nimia est anxietas, vbi tam benignè creaturis te infuderis, tam procul à tuo conspectu viuere. O si qui scientiis vacant,

Gaudium euangelizantium.

tantùm

tantum laborarent; vt his quoque deliciis, & voluptatibus Deus eos aliquando dignaretur, quas non ærumnas sufferunt, vt vanam huius mundi sapientiam assequantur. O si gaudia, quæ multorum animis oboriuntur ex rei alicuius nouæ indagine, illis prouenirent ex institutione proximi, operibusq; charitatis; dum alios ea docerent, quæ sunt ad salutem necessaria; ab ouili lupos arcerent; nutantes, aut lapsos iam à fide corroborarent, & erigerent: quantò alacriores, & paratiores essent ad reddendam Domino rationem, quam est exacturus, dicés: Redde rationem villicationis tuæ. Oblectationes quas hic habeo, Fratres in Domino charissimi, præter cæteras, sunt frequens vestri memoria, consuetudinisque illius recordatio, quæ mihi vobiscum per magnam Dei misericordiá fuit; In qua quidem consuetudine nunc intelligo, & sentio quantam infælix ego iacturam fecerim, qui ex tot, tantisque beneficiis, quæ in vos Deus abundantissimè profudit, tam parum vtilitatis reportauerim. Hæc tamen mihi Deus largitur beneficia per iuges vestras orationes, & assiduam mei memoriam apud eum,

cum (dum me ipsi commendatis absentem corpore) vt dignetur mihi ostendere meorum multitudinem peccatorum, viresque, & fortitudinem suppeditare, vt inter infideles versari perdurem. Quare cùm Deo gratias immortales, tum etiam vobis Fratres in Domino charissimi lõgè maximas ago. Inter multa autem, quæ Dominus dedit, datque mihi quotidie beneficia, vnum illud maximum est, quòd videre mihi licuit nostram Societatem, legemq; viuendi tandem aliquando Cardinalibus, & comprimis Episcopo primæ sedis probari, ab eis stabiliri, & robur accipere: Sit Dominus per secula benedictus, quia visum est ei palam facere, id quod antè occultè seruo suo Patri nostro Ignatio inspirauerat. Anno elapso scripsi ad vos sacrificiorum, missarumq; numerum, quæ apud Indos iussu Domini Ignatij fecimus. Factorum verò hoc anno numerũ non teneo. Finem facio, Deum orans, vt qui ex tot nationibus per suam misericordiam nos coëgerit, coactosque in dissectissimas orbis plagas disseparauerit, iterum nos iungat post hanc vitam in sua gloria. Quod vt obtineam, in auxiliũ

voco

voco animas omnes sanctas huius regionis, quæ per me baptizatæ in sua innocentia ex hac miseriarum valle ad gloriam euolârunt cœlestem, numero plures quàm 1000. Has omnes sanctas animas oro, vt nobis gratiam concilient, per quam toto huius exilij tempore Dei sanctissimam voluntatem intelligamus, intellectamque totis viribus impleamus.

Ex Cochim 15. Ianuarij.
Anno 1544.

Vester in Christo charissimus
Frater

Franciscus Xauier.

¶ EPISTOLA M. GASPARI BELGÆ EX Societate Iesu Præsbyteri, quas ex Ormutio Insula sinus Persici Conimbriam ad suos Fratres ac socios dedit

Anno 49.

Gaspar hic Zelandus fuit natus in oppido Goes, Louanii in pęda ogio castrēsi philosophiā didicit circa annū Domini 1535. Dein sub Carolo V. militiā pertes⁹ castrensem, Christo militare cœpit, multis tēpestatibus & naufragiis eruditus.

GRATIA, & pax Dei, ac Domini nostri Iesu Christi vos semper tueatur. Amen. Si eà quæ per homines nostrę Societatis in hac vrbe, Insuláque geruntur, sigillatim coner perscribere: non modò facultas me, sed etiam (Christo Domino nostro gratia) dies, atq; adeo vita ipsa deficiat. Pleniores literas dabunt charissimi in Christo Patres, ac Fratres, vnusquisque separatim, quod nostris omnibus quicunq; in diuersis Indiæ oris versantur, vt facerent, M. Franciscus mandauit: quē quidem tum in doctrina, tum in obedientia, cęterísq; virtutibus ducem sequi debemus, qui tam multa, támq; egregia nobis

Quid ad scribendū huiusmodi literas impulerit.

nobis prębuit exempla; vt quamdiu vixerimus, quod imitemur, habeamus. Quod obedientię ſtudium niſi potẽtius ad ſcribendum me compelleret, quàm vel pudor deterret, vel negociorum multitudo non permittit; nõ equidem proximo anno M. D. XLVIII. vt ea ſcriberem quę tunc ſcripſi, adduci potuiſſem; & nunc multò minus, cùm id mihi negocij datum eſt, vt quę Deus Opt. Max. noſtrę minimę Societatis opera, & miniſterio his in locis agit, diſtinctè, fuſéq; conſcribam. Quod tamen minus ægrè, imò eò libentius facio, quòd confidam fore; vt homines his rebus vel legendis, vel audiendis ad ampliorem diuinę benignitatis, & prouidentię admirationem, amorẽ, laudationémq; impellantur; cuius nutu, atq; ope fretus, nunc ad narrandum aggrediar; ita vt quædam ſigillatim referam, alia generatim, & vniuersè perſtringam.

Dei laus, nõ propria quæren da eſt.

Atque vt à noſtro Goa ad Cochinum, vbi tunc M. Franciſcus morabatur, diſceſſu ordiar: in literis, quas ſuperiori anno ad P. Aloyſium Granatam dedi, ſcripſiſſe memini, me à P. Antonio Gomezio ad Challem miſſum; vt ibi Collegiũ conſti-

Collegium Challenſe.

constituerem, in quo nostrę Societatis Tyrones, qui in Goano Collegio asscripti fuerant, in religione, Christianisque virtutibus exercerentur, & cum Calecuthanis hominibus versarẽtur. Nam Rex Tanorij tum, cùm illac ego transirem, magno studio capessendę Christianę religionis flagrabat. Itaque profectus, cùm eò peruenissem: omnia ad rem conficiendam necessaria offendi, & contemplatus loci naturam, edoctúsque singula, Cochinum redij; vt M. Francisco renunciarem. Is verò me, de quo iam aliud statuerat, postridiè Goam secum reuerti iussit. Ea nocte apud Fratres Franciscanos diuersati sumus, qui humaniter, & benignè nos acceperunt, perinde acsi eiusdem ordinis fuissemus. Cùm Goam peruenissemus, Collegio Goano me prę-ficere voluit: sed propter virium imbecillitatem, animíque haud satis purgati cõscientiam id munus meritò recusantem, ad hanc Insulam, vrbémq; Ormutium misit, quò nullus adhuc nostrorum sociorum, nec alius quisquam Christianus Cõcionator accesserat, pręter quendam Episcopum, qui postea diem hîc suum obiit. Hanc Insulam diu multũq;

Rex Thanorij baptismum desiderat.

M. Fran-

M.Franciſcus adire cupiuit, commotus fama grauiſsimorum ſcelerum, quę ab incolis admitti à multis audierat: ſed ne iret, neceſſaria in Iaponiam profectio impediuit. Abiens triennij moram Ormutij mihi, dum ipſe videlicet ex Iaponia reuerteretur, definiuit; tum quia me in Chinam, aut quocunq; aliò ipſi viſum fuiſſet, mittere deſtinauerat; tum quia verebatur, ne ego propagandę religionis cupiditate inductus, lõgius fortaſſe quàm par eſſet, progrederer, atque in Perſidem Aſiámq; minorem penetrarem, vbi paucis antè diebus viri quidam religioſi ob Chriſtiani nominis confeſsionem fuerunt à barbaris interfecti, & in iis monachus Franciſcanus vnà cum altero Chriſtiano, qui religionem, quam Turcico habitu hactenus diſsimulauerat, inſigni morte profeſſus eſt, cum aliquibus diſcipulis comprehẽſus, & ſagittis trãſfixus, vt à quodam Genuenſi accepi, quẽ abiuratę, deſertęq; fidei Chriſtianæ pœnitentem expiaui. Franciſcani etiam huius martyrij coronam alius confirmauit Genuenſis. Vtinam & mihi miſericors Deus eiuſmodi tribuat animi robur, eóque me dignetur beneficio: vt & ego minimè

Franciſcanus quidã martyrio coronatus

minimè cedens tormentis, dignus habear aliquid pro Christi nomine pati. Verùm sibi quisque suspectus esse debet, atq; mihi hoc nomine magis ego: quòd P. Franciscus meę tenuitatis conscius to to triennio finibus Ormutij excedere interdixit.

Antequam igitur in Iaponiam ille discederet, ego in hanc Insulam cursum instituturus, nauem conscendi, adiungẽs mihi nauigationis comitem Raimundũ Perciram virum nobili loco natum, qui Goę in nostram fuerat Societatem ascitus. In naui dominicis quidem diebus concionem habebã, quotidie verò Christianam doctrinam seruis tam viris, quàm mulieribus, & pueris explicabam, idque interdiu: noctu autem Litanias, & Sabbatis Salue Regina clara voce, & in omnium conspectu dicebamus, quem quidem morem nostros omnes, in nauigationibus retinere, & vsurpare consentaneum videretur. Supplicatio quoq; indicebatur, in qua pueri se flagris cędebant in sacrosancta Parasceue, quod & viri non pauci aliis diebus imitabãtur. Nec minor erat eorũ numerus, qui peccatorum confessione apud sacerdotem expia- *Puerorũ seruor.*

expiarentur. Horum religio, & alacritas sua raritate tam fuit suspicienda: vt Mauros, cęteróſq; omnes barbaros in admirationem raperet; quoſdã etiam ad Christi fidem amplectendam permoueret. In ea nauigatione, quę duobus menſibus confecta eſt, fame crebrò ſitiq; laboratũ eſt: ad oſtiũ verò Arabici ſinus non longè abfuimus à vitę periculo. Decreuerã ego, cùm ad Inſulam Cazatoram peruenisſemus; ibi dies aliquot cõmorari; vt incolas Chriſtianos, qui à D. Thoma Apoſtolo Chriſti cultum per manus traditum accepiſſent, iuuarem. In tanta ſiquidem rerum ignoratione verſantur; vt Chriſtiani hominis nihil omnino prętermen retineant. Illis omnibus periculis à Deo tandem erepti ſumus. Nam & aqua ex denſiſsima pluuia ſitim leuauit, & ad quoddam littus Fœlicis Arabiæ, quod Calaiates appellatur, delati, caryotis, ſiue dactylis (quorũ magna inibi copia erat) famẽ depulimus: Inde cùm ſex millia paſſuũ proceſsiſſemus, è naui egreſsi ſumus apud oſtium fluminis, vbi permulti Arabes incolebant. Hoc in loco meus comes commorari tãtiſper volebat; dũ incolas nonnullos Chriſtianos efficeret;

Chriſtiani à D. Thomæ temporibus.

Arabia.

efficeret: ego verò cùm ex iuuenili, & immaturo quodam animi ſtudio id proficiſci arbitrarer; nullo modo fieri permiſi, tum ne peregrinari zelo citra ſcientiam, & omni ſpiritui credere videremur; tum etiam quòd ei rei, vt aliis huiuſmodi, ſuus eſt locus, cùm Deus vult, cuius nutu, præſidióque omnia præſtari poſſunt.

Equidem chariſsimi Fratres, ſi ſciuiſſem in Indiæ regionibus per loca adeo inculta, deſertáq; mihi peregrinandum, & inter tam diuerſas ac barbaras nationes verſandum fore: profectò cùm apud vos agerem: maiores multò in virtutibus progreſſus facere ſtuduiſſem. Pro certo habeo, me neque conſuetudine, neque aſpectu, aut veſtro, aut eorum, qui vel in aliis Luſitaniæ vrbibus, vel Europę regionibus, vel in India manent, vnquam amplius fruiturum. Veh ſoli, quia cùm ceciderit, non habet ſubleuantem ſe: ſed omnia poſſum in eo, qui me confortat. Atq; id eſt vnicum mihi oblectamentũ, & ſolatium, anni tempore grauiſsimo, & caloribus maximis nimirum concionari, & confeſsiones audire, neglectis quotidianis vocibus horum hominum,

Solatium labor Chriſtianis imò penſus.

qui dicere ſolent, me tantis laboribus mortem quærere. Rarò enim contingit, vt tres ad ſummum horę mihi ad neceſſariam quietem à continuis occupationibus concedantur: qua de cauſa hîc me in rebus omnibus paupertatem colere, ac profiteri oportet. Vobis hæc, quæ mihi deſunt, omnia abundè ſuppetunt. Vobis non deeſt tempus, quod diuinis orationibus, ſtudiis, contemplationi, quieti tribuatis: mihi autem nulla prorſus aut perexigua earum rerum facultas datur. Nolo tamen vos à noſtro vitæ genere labores eò deterreãt, quòd auocare mentem à diuinis commẽtationibus, & animi ardorem imminuere ſoleãt. Id enim his in locis non fit; ſed cõtrà potius euenire ſentio, & in me ipſe experior, quòd nullũ aliud in rebus difficilibus, & aduerſis perfugiũ eſſe poſsit tutius q̃ Deus.

Sed vt ad noſtram nauigationem reuertar: cùm ex eo loco conſcendiſſemus, venimus Maſcatam, quod oppidum maritimum eſt Fœlicis Arabiæ, vbi multos Luſitanos mercatores offendimus, qui cùm decoxiſſent; ſolum vertere coacti fuerant, & ad Mauros ſe recipientes, decem iam, & eo amplius annos Chriſtiano

ſtiano ritu peccata non expiauerant. Ibi tum ſub vmbraculis ſemel, & iterum ad Prę fectum militarem, qui oram illã maritimam prę ſidio tenebat, atque ad alios complures Luſitanos concionem habui: ſub quam ſtatim me conuenerunt permulti, qui detectis impiæ vitæ rationibus, quódque eos ibi neceſsitas exulare compelleret; ſpem omnẽ ſalutis abiiciebant. Tantus autem fuit confitentiũ numerus; vt mihi poſtridie etiã manere, & mea cauſa nautis, cęteriſq; vectoribus rogatu prę fecti, ac populi expectare neceſſe fuerit. Hoc oppidũ eſt velut Aſylum, quò vxores à viris, & ab vxoribus viri perfugiunt. Quare fiebat, vt magna eſſet mulierum tam nuptarum, quàm aliarũm perturbatio, atque confuſio; nec multò melior plurimorum virorum conditio, qui Mauris pecunias fœnerabantur. Gratias ago Deo ingentes, cuius nutu, ac voluntate ad hunc portũ tam ſolũ & deſtitutum appulimus. Præfectus diſcedentem me in ſuum Myoporonẽ imponere voluit: ſed cùm parum honeſtum cenſerem, meum deſerere Nauarchum; eandem nauem, qua vecti eramus, ingreſsi, ſoluimus ex eo portu, & ſecũdo

vento tandem Ormutium peruenimus.

Situs Ormutij.

Est autem regnum ad sinum Persicũ, qui sinus Arabes à Persis diuidit, excipitq; duos clarissimos amnes, Euphratẽ, & Phison ad Basoram, vbi nunc Turcæ imperium obtinent; eius regni caput est Ormutium. In hac enim vrbe Rex suam aulam, & domicilium habet, tamq; habetur potens, vt Rex Orientis ad Occidentem vsq; appelletur. Est ipsa vrbs sanè, si qua alia, totius orbis pulcherrima; vt meritò incolæ dicant: si mundus esset annulus, illius gemmam futurum Ormutium. Ciues certè inter opulentissimos totius Indię numerantur: quæ res omnium illis flagitiorum materiam subministrat. Sunt hîc ex variis orbis regionibus, ac regnis legati. Huc etiam herbarum genera ex fœlici Arabia importantur. Arabia enim deserta in alteram partem vergit, atq; Erithręo mari, siue Arabico sinu adluitur, qui Ægyptum, Æthiopiam, Regnúmque illius, qui prębyter Ioannes vulgò appellari solet, ab Arabia separat. Nec procul inde profluit Nilus, cuius ad promontorium Bonæ spei existens fons, per Prętoiani prouincias, quæ ab eodem promontorio initium capiunt,

Euphrates Phison.

Nilus Indiæ.

piunt, labitur, & aliquot dierum itinere conditus in Ægypto erumpit, vbi Prętoiani Imperium terminatur. Hic autę Nilus idem esse, qui Ægyptū secat, Crocodilorum argumēto creditur, qui vtrobique conspiciuntur: & quòd æstate limosus, ac turbidus fertur, atq; auctu magno increscens, per circumiacentē spatiatus Ægyptum terræ fœcundissimus innatat. Eo porrò tempore Bonæ spei promontorium frigore hyberno riget: rursus Ægyptum vrgente hyeme clarus, & lympidus perfluit: propterea quòd id promontorium æstiuo tunc sole torretur. Quartus fluuius, qui in Paradyso terrestri oritur, Ganges vocatur, Cambayam interfluit, quò vsque Alexander Magnus penetrasse, & resistentibus incolis retrocessisse perhibetur. Fana, quæ Elephantis, & Canarim nominantur, illius esse opera videntur, de quibus P. Melchior Gonzales noster, qui in iis locis agit, plura conscribet.

Ganges.

Fana Alexandri magni.

Vt ad propositum redeam, Regnum hoc Ormutinum finitimum est regno Babiloniæ, quæ nunc Bagueda dicitur, & Turcico paret imperio ab eo tempore, cùm ablata fuit Sulthano, siue, vt

Babilonia.

vulgus loquitur, Soldano Babilonico, qui modò Catheamas appellatur. Hic bona ex parte Persis imperat, & in Regibus potentissimis iure optimo censetur. Eius robur omne ac vis copiarum equitatu constat, & peritissimis sagittariis. Nullis bombardis, nec aliis huius generis tormentis vtuntur. Sæpe cum Turcis, & quidem fœlici Marte belligerant. Ac non ita pridem Rex omnia imperij sui propugnacula deiici iussit; vt in apertis, & patentibus campis prelio decertaret. Sunt apud hos Philosophi, Medici, Astrologíque permagni. Ormutium tam infestis caloribus torretur; vt cùm Mina, quæ in Insula D. Thomæ est, ac Melinda, æquinoctiali alioqui subiectis oppidis, tẽperatè agi videatur, illorũ iudicio, & testimonio, qui loca hęc omnia perlustrârunt. Huius rei causam naturalem aliam non inuenio, nisi calidos, siccósque halitus terræ. Tota siquidem Insula natiui est salis, qui defluens densatur & cogitur, atque in collium speciem, altitudinémque attollitur. Vna porrò liquescente massa, altera ibidem statim renascens accrescit: tantáque est salis acrimonia; vt omnia salita erodat, atque

Philosophi Medici. Astrologi.

Sub æquinoctiali tẽperies.

Insula mirãdæ naturæ salis seracissima

atque consumat. Reperiuntur & sulphuris venæ non paucę, vnde & Insulam toto septennio ardere solitam narrant: quod valde etiam verisimile faciunt mõtium vertices aridi, siccíq; instar calcis, & cinereum, ac rufium colorem prę se ferentes. Nec multò antè vnius montis latus diuturno flagrauit incẽdio. Insula nec herbas omnino fert vllas, nec volucres habet, nec quadrupedes, siue agrestes, ac feras, siue cicures, atq; domesticas, nec fontibus aquę dulcis rigatur. Incolę, atq; habitatores æstate tã noctu, quàm interdiu, in quibusdã quasi schaphis aquę plenis, capiti, quo solo ex aqua extãt puluino subiecto, iacent. Nocturni calores hîc vehementiores sunt, quàm Minæ, ac Melindę diurni. Insula tamen reliquas oras adeo salubritate præcedit; vt si quis fortè in morbum incidat; ex eo breui admodum conualescat, beneficio videlicet multi sudoris, quo hîc continenter madere consueuimus. Reperitur & mannę genus rori coacto non absimile, dulce, gratíq; saporis. Nõ mihi videtur satis quadrare adverba sacrorũ volumĩnũ, quibus id quasi semẽ coriãdri esse declaratur: vulgò tamẽ idẽ esse perhibetur.

Insula septẽnio arde re solita.

Nec herbas, nec aues alit, nec quadrupedes.

Mannæ genus.

Mihi

Mihi erat in animo illius mannę non nihil in Europam transmittere, nisi putredo, cui obnoxia videtur, consilium dissuasisset. Insula sæpè terræ motu contremiscit, sæpius verò hoc anno post nostrum aduentum. Tot enim, ac tantis, támq; diuturnis est conquassata tremoribus; vt maximus sit & Christianis, & Mauris terror illatus, metuentibus ne terra dehiscere. Id quod M. Franciscus etiam propter multitudinẽ, grauitatémque scelerum, & flagitiorum, in quibus incolæ volutantur, iram diuinam veritus, non mediocriter pertimescebat.

Frequens terræ motus.

Cùm aliquãdo essem ascensurus in concionem: terra ingenti concussa motu est, qui vim ad persuadendum adiecit meæ confestim subsecutę, atque ex allati periculi consideratione, ductæ orationi. Concionandi namq; materiam, & argumentum peculiare maximéq; accõmodum, ac necessarium ad peccatorum detestationem, timorémq; Dei incutiendũ eo die mihi Deus videtur voluisse præscribere. Intra duos menses octies nouiesue is motus factus est.

Ormutij, vt superius ostendimus, Rex habitat Xaraſes appellatus Lusitanorũ Regis

Regis vectigalis,& stipendiarius,qui superioribus annis in Montemaiori(quod oppidum est in Lusitania) in liberis custodiis tenebatur. Est item in hac vrbe Maurorum fanum(quod ipsorum lingua Moschęa dicitur)omnium maximum,et amplissimum,cuius pulchritudo,& magnificentia ex aliis barbaris, Ethnicísq; complures ad Mauricam religionem,seu verius superstitionẽ, inuitat,ac attrahit. Sunt hi Ethnici superstitiosissimi, serpẽtes, vaccásq; venerantur, & colunt, quas liberè, & impunè vagari sinunt. Domos habent annuis prouentibus redditibúsq; instructas, in quibus pro sua illa religione vaccis aquam , cuius alioqui nullam in Insula facultatem esse docuimus,gratis dant bibere. Animal vllum gustare, aut occidere, fas non putant. Oleribus ferè viuunt. Ingenio sunt miti, atque ab omni iniuria,& maleficio alieni. Eidem genti in aliquibus Indiæ ciuitatibus moris est; vt in speciem triumphantium magnis curribus extructis, eorú summitatem magna hominum onerent turba, Diis suis(quos Pagodos vocant) immolanda: ipsi verò nihilo secius cultris se, ac nouaculis feriunt vsq; eò, dum lacerato

Superstitio serpentes & vaccas colentium.

Vaccis serpentibusq; ædes redditibus dotatas extruunt.

Nefas animal occidere.

Sese suis diis immolant homines.

Sacerdotes Baal 3. Reg. 18. imitantur.

rato corpore exangues ex curru decidant, atq; ita intereant. Horum carniũ fruſta in circumfuſam multitudinem propè infinitam arcu coniecta, certatim omnes conantur excipere, excepta religioſe aſſeruant. Aliqui ipſorum vehiculorum rotis ſe ſponte ſubiicientes obteruntur, rati nullam ſuis diis hoſtiã gratiorem, nullum ſacrificium eſſe poſſe iucundius. Si quis maritus prior è vita excedit: eius vxor extructo rogo viua comburitur. Reliquas ſuperſtitiones, ac errores, qui horum hominũ animos oppreſſerũt, longum eſt perſequi. Hîc habitant Iudęi non pauci ex his, qui primum captiui Babylonem traducti, cæteríſq; pòſt in patriam reſtitutis, ibi remanſerant. Permulti prętereà Turcę, Perſæ, Armeni, Ruſsij, Apollonij, & aliæ nationes. Singularum hebdomadarum quatuor dies feſti, ac ſolemnes aguntur. Solis ſiue Dominicus à Chriſtianis; Lunæ ab Ethnicis; Veneris à Mauris, qui ſub veſperum à negotiis, & laboribus feriati, ſacra illa execranda obeunt; Sabbatum demum à Iudæis celebratur.

Dies Lunæ Ethnicis ſacer, Veneris Mauris. Sab. Iudęis

Harum equidem gentium errores, cæcitatémq; mentis, & miſeram conditionem

tionem mecum ipse considerans: maximum dolorem animo capio. Defessum verò continuis laboribus, atq; ex lassitudine paulisper quiescere, ac dormire cupientem: somno priuant insani clamores, quos illi suo in fano religionis causa tollunt. Animaduertens denique, quàm faustè, fœliciter, prosperéq; res Ethnica, siue hostis humani generis negotia, consiliáq; procedant: ita commoueor; vt gemitus, lachrymásque omnino tenere non possim.

Cæterùm nobis ex longa, & periculosa nauigatione Ormutio tandem Christo duce appropinquantibus, antequam ex alto in portum veheremur: nõ defuerunt qui nauiculis duabus obuiam officij causa venirent; illarum altera regiæ domus, rerúmq; familiarium Regis Ormutij Præfectus, qui cibos nobis apportabat; altera Episcopi Vicarius, omnésq; sacris initiati, ac sacerdotes vehebantur. Qui Vicarius nos & libentissimè vidit, & humanissimè salutauit. E nauí egressos hi oẽs, atque alij magno sanè numero ad arcẽ vsq; deduxerũt, vbi nos eius arcis, militũq; Lusitanorũ prẹfectus expectabat, à quo perbenignè, & comiter

accepti

accepti fuimus. Se ſuáq; deinde offerente, nóſq; apud ſe in arce retinere conante, cùm nobis diuerſoriũ, habitationémque, publicum (inquam) valetudinarium ſeu xenodochium eſſe diceremus: in magnam eos qui aderant, admirationẽ tam noua, & inopinata reſponſione traduximus. Sed apud Vicarium nulla recuſatio valuit; quin domum ſuam perduceret, támque honorificè, liberalitérque tractaret, quàm ſi Epiſcopum ipſum fuiſſet accepturus. Ibi tum Vicarius de noſtræ Societatis, atq; ordinis moribus, inſtitutis, ac profeſsione diligenter edocetur: imprimíſq; illud cognoſcit, nos quæ à noſtræ vitæ ratione non abhorrẽt; humanitatis, ac pietatis officia, gratis omnia præſtare, nec vllum omnino prẽmiũ à quoquam, vel mercedem recipere cõſueuiſſe, idq; ſumma conſtantia, & ſeueritate ſeruare. Præfectus in valetudinario nobis extrui, ac parari iuſsit habitationem, quæ ſuperiorem contignationẽ apertam haberet. Hic enim in tectis domorum, quæ plana ſunt, ſub dio æſtate dormitur. Aduentu noſtro tanta hominum diuerſæ ſortis, atque ordinis multitudo ad nos cõfluebat; vt à ſummo mane ad in-

Populi huiꝰ erga P. ſpirituales pium affectũ notent tepidi chriſtiani.

ad intempestam vsq; noctem nullū nobis spacium ad recipiendum, vel respirandum daretur: cùm multi per sacram confessionem expiarentur; quidam de suis rebus consilium peterent. Postero die, qui Dominicus fuit, concio habita est in tanta populi frequentia, quantam pro breuitate temporis, quo illorum salutem operamur, vix sperare licebat. Qui quidem populus ad voces concionantis subita religione commotus, animi sensum lachrymis etiam testatus est. Neq; verò in aliis deinceps concionibus misericors Dominus minores motus auditorum animis attulit. Eorum enim, qui nos confitendi causa conueniebant, numerus erat tantus; vt dies noctésque prius deficerent, quàm omnibus satisfieri posset. Cunctus deniq; populus religionis ardore succensus videbatur: sed facere non possum, quin aliqua sigillatim referam; cùm sciam me ad fratres in Christo mihi charissimos scribere, qui eò libentius hęc legent, vel audient, quò studiosius, & alacrius in diuinis quàm humanis rebus, & in Christianis, religiosisq;, q̄ in mundanis, ethnicis, atq; profanis negotiis, muniisque versantur.

In ho-

Vitiis omnia plena.

In horum igitur hominũ mores, vitámque diligentius, & accuratius inquirere aggressus: cognoui à veritatis via longissimè omnes ferè aberrantes, in certissimam animorum pernitiem, & sempiternum interitum præcipites agi. Quæ res mihi acerbissimi doloris, & luctus est causa. Huic tamen malo non leue remedium attulisse assiduę conciones videntur, per quas eò minus difficile fuit huiusmodi homines à vitio ad virtutẽ reuocare, quòd ignoratione magis, quàm animi prauitate delinquerent. Nullũ enim concionatorem vnquam habuerant, & quod est grauius, Christianis tanta cum Mauris, Turcis, Iudæis consuetudo, atq; familiaritas intercedebat; vt etiam simul accumberent: illud verò indignissimum: multi Christianorum filij, quòd matres haberent Mauras, Maurico ritu, & superstitione imbuebantur. Hæc consuetudo, cùm & concionibus quanta fieri poterat verborum grauitate omnem docerentur inferre fidei dissolutionem; ac idcirco summa animi, vocísque damnaretur contentione: factum est vt Christiani æquè ac Barbari sibi metuere inciperent; ita vt ab eo, quòd antea liberè, atque

rè atque impudenter ſuſcipere, perficeréque non dubitabant, nunc maximè deterreantur; neque palam vt prius, audeant quenquam Mauricis, aut Ethnicis ſacris initiare. Multi ſua peccata Chriſtiano more confitentes ſuſceptas maculas dolore, gemitu, lachrymis, pœnis denique quas in oculis omnium penderent, eluebant. Neque enim defuerunt, qui Dominicis, ac feſtis diebus ad fores templi, vt fit, loris ſe verberarent. Id factum multitudinem vehementer commouit, quoſdam etiam ad imitandum non modò ſecretò, atque intra parietes priuatos incitauit, verumetiam veræ pœnitentiæ fructus ad publicè eiuſmodi ſpectaculum multos protraxit.

Vnus præter cæteros odio ſui incenſus, & animo feruens, cœpit precibus à me contendere; vt ſibi liceret Dominico die templum aperto capite perambulando ſeſe verberare, & à populo ſuorum erratorum, & delictorum veniam petere, poſtuláréque; vt pro ſalute ſua Domino ſupplicaret. Huiuſmodi verò in ſeipſum ſeueritate, & corporis diuerberatione, ſingularem animi quietē, ſolatiúmque à Deo eſt conſequutus.

Pœnitētiā admiratione digna

Iam

Iam quanta, & quàm iniqua in hac ciuitate vigeant fœnora, dici vix potest. Nam tantum abest, vt hi homines aut pudore vllo, aut metu à tanta improbitate reuocentur; vt omnes fraudes, fallacias q; ad circumueniendum, lucrumq; quo iure quaq; iniuria augendũ concipiant, & admittant. Equidem cùm istorum artem, & malitiam quibusdam quasi vestigiis indagassem; putarémque omnes iam fœneratorum dolos deprehendisse: ecce tibi quotidie nouas adhuc circunscribendi, prædandique rationes reperi. Omnis enim illorum inter Mauros quæstus in grãdi, & iniquissima fœneratione cõsistit, eóq; tantũ viuũt: cùm fœneratio eiusmodi sit, vt qui fœneratur decem, verbi gratia, nummos aureos, eius pecuniæ annua vsura illi annuum quoq; victum suppeditet, & sors nihilominus salua semper, & integra maneat. Hac ego cõsuetudine cognita, statui singulis sabbatis in auaritiæ vituperationẽ verba ad populum facere. Quibus concionibus, Deo propitio, & adiuuante, perfectum est; vt fœneratores, qui anteà in Bazarum (sic vocant locum, quo ad negotia coëunt) bene mane ad contrahendum

hendum, vsuráſq; agitandas conueniebant, nunc mutata voluntate primùm omnium templum adeant, reíq; diuinæ interſint: tum deinde Bazarum petant non iam quoquo modo fœnerandi, ſed de iuſtæ atq; iniuſtæ fœnerationis generibus diſputandi cauſa, & deliberandi, qua ratione ab iis vinculis expedire ſe poſsint, vt doctrinarum ſtudioſi, & ſcholaſtici diſputatores videantur. Quocirca in tãto apud eos odio fœneratio eſſe iam cœpit, vt indies magis, magíſq; ab omnibus, vt alia etiam nonnulla vitia reſpuatur, ac fugiatur. Deniq; (Chriſto gratia) videre eſt morum quotidianã in melius mutationem. Malè parta, maléq; ablata multi tam Mauri, cęteríque infideles, quàm Chriſtiani reſtituerunt: itáq; fit vt Barbari Chriſtianorum iuſtitiam, æquitatémque magnopere admirentur.

Mercatorũ diſputationes de iuſtitia.

His exemplis mercatores aliquot permoti ſunt, quorum vnus cùm me in ægrotorum confeſsionibus audiendis ſemper occupatũ, integris, & ſanis operã dare non poſſe intelligeret: morbum ſimulauit, vt confeſſurum inuiſerem. Alter eiuſdẽ rei gratia me ſummis precibus ad ſe accerſitum, vbi vidit, ad ge-

Mercatorũ animis imitãda exempla.

Insignis restitutio, & sui abnegatio.

nua accidens, en Pater, inquit, in tua potestate hinc quidem tot millia nummũ aureorum, fortunásq; omnes, domos, naues, seruitia, & deniq; ipsum corpus: hinc verò animam pono, obsecrans te, atque obtestans; vt ad eius salutem quibuscunque modis, ac rationibus videbitur, quærendam, tuendámq; mihi sis adiumento: atq; idcirco de facultatibus meis, vti lubet, statuas, cuiq; quod suum est, reddas. Id si parum est, corpus pœnas luat, & iustis fatigatum, afflictum, vexatum laboribus, incommodis, cruciatibus satisfaciat. Malo enim inopiam, & egestatem perpeti, quàm diuina sententia condemnatus supplicijs sempiternis addici. Tam egregium viri huius exemplum multi sequuti alterũ tantũ amplius quàm iniquè lucrati erant, Christo reddebãt: professi se nunquam antea sua delicta sacerdoti, vt assolet, detexisse. Hæc pecunia, reliquáque eleemosynæ nomine collata summam plus septẽ millium, & ducentorum nummûm aureorum efficiebat: qua egenorum hominum inopia multũ leuata est; domus puellis orphanis comparata; xenodochium, quod misericordiæ dicitur instauratum; neophitorum postremò

Septẽ millũ ducatorum eleemosyna.

postremò res,& causa recreata. Quidam alius admodum copiosus, & diues me orabat, & per Christum obsecrabat; vt suæ rei familiaris curationem, dispensationémque susciperem, domúmque totã administrarem,cùm nihil se nisi ex meo facturum consilio confirmaret. Id ego cùm quasi ioco dictum riderem: ille quòd repulsam pati videtur, aut fortè contemni, permolestè ferebat. Itaq; coactus fui domesticas hominis tabulas,codicémue accipere,eíq; certam rationem vitæ præscribere, quam ille diligentissimè seruat, nec à meo consilio audet transuersum(quod aiunt)vnguem discedere.Et quia locupletissimus est, & huius ciuitatis primarius;nõ parua sanè suscepti muneris occupatiõe distineor.Et quis nullũ non moueam lapidẽ;vt me ab huiusmodi extricare possim negociis:tamẽ & hic vir cũ quodã alio septuagenario (licet & me videant hominẽ peccatricẽ circundatũ carne)vsq;adeo me à suis nõ vult absoluere negociis,rationibúsq;; vt cùm me in Chinã,quę in extrema est India, profecturũ minor; sibi cũ vxore & liberis,quocũq; terrarũ abeã,vel in certã sequi mortẽ constitutum esse adseueret.

Aliud exẽplum pœnitentis.

Ecce relin quimus om nia,et se quuti sũ mus te.

Septuagenarius etiam ille (de quo dixi) ne latum culmum à latere meo diuellitur, & si quando me cuiuspiam contingat ingredi domum, pro foribus dum exeam operitur; vxoris, & liberorum oblitus; tantóq; Christi amore, & exercendæ patientiæ studio flagrat, vt ob eam causam dicat in Chinam mecum se nauigare velle, vbi martyrij palmam adipiscatur. Quapropter vereor, ne hinc abiturus, illi, vt domi suæ cum familia maneat, persuadere non possim. Huius propositum quidam alij sic imitantur; vt antiquam illam nascẽtis Ecclesiæ speciem mihi referre videantur.

Mauri, Ethnicíq; omnes admiratione obstupefacti, vilem me alioqui hominẽ, & enormem peccatorem summis audẽt viris æquare, dum me sua lingua magnũ sacerdotem Lusitanum, Zachariæ filium D. Ioannem Baptistam appellant, & eiusmodi viros tres tantum inueniri prędicant. Multi relinquere Deorum cultũ, atq; ad Christianam religionem se trãsferre cupiunt. Infideles à potentioribus oppressi ad nostram authoritatem confugiunt, qua illis subueniamus, & ablata reddenda curemus. Tanta est illius gẽtis de fide

de fide nostra opinio,tantáq; ergaSocietatem cùm beneuolentia,tum obseruantia. Iudęi cùm etiam suis legibus omne fœnus cautum interdictúmq; intelligãt, ac fateantur : paulatim iam id iniquitatis in dissuetudinem abire videtur:Porrò Ethnici & sunt optimè affecti erga religionem Christianorum etiam me in insulam veniſſe sibi persuadent, vt ipsis naturæ legem planius explicarem. Tanto certè tenentur discendi studio, virtutũq; profectu, vt non dubitent asseuerare ad Christianorum abitum omnibus malis coopertam iri quàm citissimè egregiè florentem Christiana fide ciuitatem.
Multis claris, & honestis viris,quibusdã etiam Ecclesiasticis,& religiosis spiritualia exercitia(quæ vocamus)& quorum est vsus in nostra Societate permagnus, & frequens,nec minor, imò nullo redimendus auro fructus iis qui ritè, atque syncerè ea obiunt, nunc tradere cogito, paróq;.Interim antiquus hostis compluribus persuadere non desistebat, vt sacrã confessionem in mei discessus tempus differrent.Id ego subodoratus:dedi operam, vt quòd consultò subterfugiebant, primo quoq; tempore perficerent. Vnus

præter cęteros mihi confessus dum media circiter nocte pœnam delictis à me irrogatam persoluit, repentè videt feles, mures q;, & alias bestias colore atras, aspectúq; terribiles tam multas; vt totum occupare cubiculum viderentur: quo ille viso perterrefactus timere cœpit, ne viuus à bestiis abriperetur. Anxius & trepidus ancipiti metu, accurrit ad Domini nostri imaginem, magna voce opem implorans: qua re omnes animalium species confestim euanuerunt tanto cum impetu, strepitu, ac fragore; vt domũ ruere crederes. Ille integer, & intactus, ac periculo liberatus diuinum præsidium cognouit, & exin vir bonus, ac religiosus euasit. Alius quidam, qui iamdiu confessario vsus non erat, meum conspectum, occursúmq; summo studio fugiebat. In eum fortè cùm aliquando haud ab ipso agnitus incidissem, cœpissémque ad confessionem adhortari: dixit optare se potius aduersus exercitum hostium confligere etiam cum certissimo necis discrimine, quàm mecum, quem supra modũ timeret, vel semel colloqui. Paucis diebus in Indiam solues subitò morbo corripitur, quare omissa nauigatione in terrã reuer-

Oratio ante imaginem Domini deemonum prestigias arcet.

reuertitur metu mortis,quã illi Deus minabatur,qui metus ita cõsternebat hominis animũ;vt cùm bombardarũ tonitrua exaudiebat,iis se peti existimaret. His rebus sommopere cõmotus ad nos venit: orans vt suã confessionẽ audiremus, per quã sese expiaret,salutẽq; à Domino impetraret.Hic concubinã, quam domi habebat,excluſit.Idẽ alij cõplures faciunt, qui signis quibusdã à Deo excitati,atque admoniti,animum ad confessionem adiiciunt.Neque enim profectò vulgari,& vsitato more Dominus noster hos homines flectit:sed nouam rationem, atque artem adhibere ad animos tam duros, aç barbaros molliendos, & mitigandos videtur.

Sacerdos quidã,qui nullis Episcopi cohortatiõibus,monitis, minis adduci vnq̃ potuit,vt concubinas duas,ex quibus suſceperat liberos,dimitteret: cùm id scelª atque flagitiũ,cui erat ille implicitus,eóque nomine malè apud omnes audiebat,graui ego, pro eo ac debebam, vituperatione reprehenderem ac detestarer: indoluit admodũ quidẽ,nõ tamẽ se correxit. Et quia speciẽ quandã familiaritatis mecum prę se ferebat:quibuscũque

poterat

poterat modis nitebatur efficere:ne egō ea de re mentionem amplius facerem. Hac de causa mihi sæpè munera mittebat.Siquando verò me domum ad prandium,vel cœnam inuitabat, vt suum officium,ac beneuolentiam vel simularet, vel declararet:auleis, & ramis cœnationem ornabat;imprimis autem concubinas occultabat,ne ego viderem,Sed cùm nihilominus id scirem,cuperémque hominem ab ea turpitudine omnino abducere:concionem habui, qua clerum vniuersum eius probri accusabam,& arguebam: quam accusationem ille totā contra se vnum institutam putauit.A concione igitur dum multitudo discederet, operiens vnà cum aliquot eiusdem ordinis,ac notæ hominibus:me animo irato atq; infesto aggreditur, iniuriámque, & contumeliam vlturum minatur.Hîc ego etsi nullo eos verbo à me violatos intelligebam:vt tamen eorum iram & impetum frāgerem, quasi culpam admisissem eam deprecans , nonnihil eorum sedati sunt animi. Postero die cùm nihilominus ad concionem audiendam cum cæteris conueniſſet:tum deniq; animi motum,quē diuina vis excitauerat, lachrymis de-

mis declarauit, mihíque concionato ad pedes flens se proiecit; vtq; sibi hesternã iniuriam condonarem, postulauit. Quæ omnia morum correctionem, vitæq; mutationem pollicebantur, quod & facere quàmprimum decreuit. Vult enim & concubinas honestè collocare (quod homini diuiti, & pecunioso difficile nõ erit) & contractas peccatorum sordes omni studio, ac ratione eluere. Huius exemplo commoti cæteri, scorta, quorum domestica consuetudine abuterentur, aut in matrimonium ducebant, aut cum dote dimittebant, aut alioqui (si ipsi mariti essent) eiiciebant. E populo prẽterea multos anathematis vinculo constrictos offendi, qui metalla, vitrum, aliáq; vetita ad Mauros importassent, etsi nonnulli id religionis ignoratione feciſſent. Quapropter magno vsui fuit Episcopalis potestas mihi permissa, & facultas sacris illis vinculis exoluendi, quorum solutio excepta, & Pontifici Max. reseruata est. Vnus Episcopus omnibus prouidere non poterat, & sacerdotes vt erant diuinarũ rerum, & sacræ disciplinæ ignari: anathematis nexu, quotquot se obtulissent, sine vlla dubitatione soluebant.

Reperi

Reperi in hac ciuitate permultos, qui alienas fortunas sub hasta venderent, idque maxima cum fraude, plebisque incommodo, ac detrimento: plurimos etiam, qui simultates, & inimicitias gererent: passim verò, qui Deum, diuósque impiè accusarent, conuitiisque proscinderent, quique nefaria scelera apertè, & palam perpetrarent, vt milites imprimis, quorum insolentia, & audacia me magnoperè exercuit, torsitque. Nam quæ vno die fuissent à nobis composita, ac in meliorem fidei normam, vitæque honestatem reducta: illi momẽto temporis perturbabant, miscebántq; omnia. Semper ferè erãt cruenti eorum sanguine, quos aut occidissent, aut vulneraſſent: & quos pacatos, otiique amantes conspexissent; eos probro, atq; iniuria afficiebãt. Res tamen iam Deo iuuãte melius indies habere incipiãt: quòd multi ex primoribus iniuriarũ obliti, in gratiã cũ inimicis redierũt; & alter alterum in templi aditu complexi, veniam inuicẽ petierunt. Id vt imitarentur, quibusdam aliis persuadere non potui, qui à me per Christum appellati, & rogati, vt idem facerent: dicebant Christũ fuisse Deum, se autem homines esse,

esse,& iniurias vlciſci,damnatósq; ad inferos detrudi malle,quàm inimicis inultis,& impunitis in cœleſtem ciuitatem aſciri,atq; in beatorum collegium cooptari. Vrbs demum legibus,rectore,ac magiſtratu videbatur carere:tantus erat eorum hominum numerus,qui Dei,diuorúmq; nomen maledictis inſectarentur. Ingés erat maritorú numerus duas tréſue concubinas habétium, neque eorum minor,qui apertè cũ mulieribus Mauris, Iudeis,Ethnicíſq; cõſueſcerent,quíq; aliena ſectarétur cubilia,qui furtis ſeſe tolerent, qui dolis, & inſidiis alios circũueniret,qui mercede cõducti hoſtes interficerent. Maior deniq; ciuiũ,& incolarum pars ita viuebat; vt à nullo peccato, & ſcelere abhorreret. Hęc vbi animaduertiſſent quidã,Prefectũ arcis pluribus verbis admonuêre,& obſecrârũt;daret operã;vt ciuſmodi hoſtes, & punirétur,& in exiliũ pellerétur. Ille propter eorũ multitudinẽ nullo id mõ fieri poſſe aiebat: proinde optandũ & à Deo petendũ;vt et illis meliorẽ det mentem;& alios,qui tales non ſunt, tueatur,atque conſeruet.

Labores,qui ſe principio mihi offerebant, tot ac tanti erant; vt vnde potiſſimum

simum initium agendi sumerem, planè nescirem: peccatorúmne confessiones imprimis audirē;an concionarer;an reis, vinctísq; prospicerem;an lites,cōtrouersiásq; sedarem;an inimicitias,& simultates extinguerem;an adulteros, impurósque homines ad honestatem vitæ traducerem; an deniq; res alias agerem, quæ non minorem opem,atq; operam postulabant. Illud hoc loco tacitus non præteribo, Societatem nostram existimatione,famáq; probitatis, & integritatis ab incolis sic obseruari,& honorari,vt equidem, quod ad me attinet, cùm me ipse considero, meimet valde pœniteat, pudeátq;. Fœminæ vbicunq; in nos incidissent,ad genua procumbebant,manus, ac vestes propter opinionem sanctitatis osculaturæ. Viri autem frequenti occursu nos tam multi salutabant, honoréque afficiebant;vt nobis aperto capite necesse esset incedere. Ad hæc tam Mauræ,q̄ Christianæ mulieres audito sonitu tintinnabuli,quo vicatim circumeuntes populum ad res diuinas, sacráq; cōciones vocamus,ilicò ad fenestras accurrebant, & nostram egestatem,quam vilis,crassus detritúsq; amictus ostendebat,cum admi

ratione,

ratione, quidam etiam cum miseratione, ac lachrymis intuebantur. Ad conciones ij concursus fiebant, vt parasceue, siue sexta feria hebdomadis sanctæ semper agi videretur. Ea ferè est hominum sententia,& oratio, Societatem nostram à Deo esse institutam,& Christianę Reipublicæ datam: nec absimilem institutis ac moribus ipsis Christianæ religionis primordiis; eámq; ad Christi cultum instaurandam, propagandúmque missam, cùm nostra præcepta,& monita doctrinā Apostolorum à Sancto infusam spiritu referant, & antiquam illam orthodoxæ fidei disciplinam redoleant. Nos deniq; Sanctorum numero habent. Atque hæc quidem opinio tam vulgaris est, & peruagata; vt neq; Præfectus, neque Prætor, neque alius quiuis magistratus, eorūue ministri, aut vir alioqui authoritate aliqua præstans, neque ipse demum populus quicquam vel statuere, vel agere sine consilio nostro soleat; quod vbi acceperit, diligenter exequitur. Faxit Deus Opt. Max. vt eadem opinio,& illis salutaris, & nobis ad virtutem sit stimulus, quo concitati tam honestam existimationem non modò tueri, verumetiā Christo fa-

Nemo arbitretur has laudes suis attribuere, sed opinionē hominū admirandam sanè proponit.

sto fauẽte indies magis augere posſim⁹.

Mauri noſtræ religionis ritus aliquot imitantes ſuum fanũ lugubri lamentatione complere,& funebria iuſta ſuis mortuis perſoluere nunc primùm cœpére, poſtquam ego per oppidum noctu tintinnabulum pulſando incolas Chriſtianos Chriſtianorum manium admonere, eorũq; ſoleo expiationem curare. Sed & aquæ luſtralis vſum à nobis ſunt mutuati. Ne autem diſſoluti, ac perditi homines ſuorum vitiorum cõtagione cæteros inficerent,atque cõtaminarent:neceſſariò mihi faciẽdum putaui,vt acrem me, atque ſeuerum oſtenderem. In cõcione igitur metum illis inſicere ſtudui,à Deo precans, vt quę illi chariſsima haberent, ea potiſsimum perderet, ipſóſque aut corporis, aut famæ, aliorúmue fortunæ bonorum diminutione pro ſuæ animæ incolumitate, & ſalute multaret. Iuxta illud. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Qua imprecatione, ſeu verius imploratione perterriti,& conſternati:mecum expoſtulabant,& querebantur. Sed cùm eius facti cauſam demonſtrarẽ, ſtatim acquieſcebant. Per id tempus obortum eſt

tum est bellum in Persíde, quo bello Monaion huius regni castrum fraude, ac proditione captũ, amissumq; est. Ad illud recipiendum missæ sunt primũ duæ Lusitanorũ peditum, qui hîc morabãtur, centuriæ, deinde duæ alteræ cũ prefecto Mauro, & quingentis præterea militibus; ex quibus Christianos ante discessum admonui, hortatúsq; sum vehementer; vt religiosæ confessionis purificatione lustrati proficiscerentur: sed ex tãto numero meis monitis nõ plures viginti paruerunt. Quamobrem cùm Pantaleo Sannius illorum ductor, & Indiæ Prefecti propinquus, me vt sibi benedicerem, benéque precarer (vt fit) adiisset, ei malũ, quod timebã, & quod postea euenit, prędixi. Cùm enim castrum obsiderent, pestifera quædam febris subitò coorta ex eis ad quadraginta quinque velut pecora strauit, atque consumpsit. In ipsa verò oppugnatione vulnerati sunt circiter centum: qui magna voce me inclamabãt, peccatorũ videlicet pœnitẽtia, & piacularis cõfessionis studio ducti. Qua de causa cùm reuerti etiam decreuissent, quãuis saucij: tamen ingenti desyderio confitendi venerunt, rati haud aliter se

Vtinã nõ etiã hodie inquinata cõscientia pugnaretur aduersus Turcas.

castro

castro potituros. Ex omni numero circiter centum Ormutij postea interierũt.

Pura mẽs animosa est, impura timida.

Ad me veniebant cum lachrymis orantes; vt ipsorum confessiones audirem: quo facto, mortem æquo, & libenti animo essent obituri. Hîc vos cum vestris animis cogitate, quo dolore angar, cùm tot Christianos mihi ad pedes procidentes, opémq; implorantes, & alios flentes, quosdam verò morientes aspicerem.

In his angustiis, quoniam nihil aliud præstare poteram, singulos complexus, rogabam vti ciuitatis sacerdotes, quos quinque esse constabat, adirent: sed cùm id facere omnino recusarent; illis morẽ gerere sum coactus. Itaq; cœpi illis primum, qui in maiori vitæ periculo versabantur, dare operam ita, vt ne nocturnũ quidem tempus mihi ad quietem relinquerem: neq; ab hoc instituto per vnum mensem discedebam, quamuis à Prefecto, aliisq; nobilibus viris accerserer.

Eius autem expeditionis, & obsidionis euẽtum fœlicem assiduis à Deo precibus, sacrificiisque exposcere non desistebamus. Nam post copiarum profectionem curaui circiter decimam horam insequẽtis noctis solẽnes supplicationes

à meis

à meis discipulis,hoc est,pueris, seruitiísque,& ciuitatis neophitis fieri:ex quibus ad quinquaginta se loris(vt Christiani moris est) verberabant ; sacerdotes prælati funalibus cereis,in linteis sacerdotalibus tunicis procedebant. Hoc ordine ad Deiparæ fanum, quod ab oppido quingentis passibus distat , peruenimus.Sequebatur nudis pedibus multitudo quàm maxima. Cùm autem sublato & iterato ad Deum clamore misericordia efflagitaretur:ita commoti sunt omnium animi;vt nemo esset, quin vim lachrymarum profunderet . Exinde concionem habui. Huiusmodi supplicationes sæpius factæ sunt,per quas impetrato diuino præsidio, & pace, contigit; vt castrum,quod armis per superbiam recipi nequiuerat,sine vi æquis conditionibus redderetur.His ita gestis ægros ego, saucióſq; meo perpetuo more inuisebã, & aliquo ferè escæ genere reficiebam. Nam eorum ciborũ, qui ex saccato conficiuntur,quíq; ægrotis comparari solet, maxima est semper apud me copia,quã amicorum, & piorum hominum liberalitas,studiúmque suppeditat. Elaborauĩ etiam summopere;vt ægris militibus sti

pendia ad curationē valetudinis pſoluerentur, qui ei obſidioni interfuerūt: & hi tantā erga me beneuolentiam, & obſeruantiā oſtenderunt; vt cū illis iuxta lectū aſsiderē, manu cōprehenſum me, ne à ſe diſcederē, retinerent. Vnus iam morti proximus repentè de media circiter nocte ſurrexit, arreptóq; enſe iam ſeſe erat transfixurus, niſi cōtinuò nos accurrētes prohibuiſſemus. Tum ille cùm inuitū ſeruaſſem, atq; idē occidēti feciſſe viderer, in me conuerſus, fauces adeo mihi interſtringere cœpit, vt tantū nō ſtrangularet. Quod cùm cæteri ægroti viderēt: exclamâre, vt mihi ſubueniretur; propterea q ipſi ſe è lecto cōmouere nō poterant. Videbatur diabolus ea ratione mihi necem afferre voluiſſe: verū Chriſtus, qui longè plus illo poteſt, pollétq;, id vetuit, méque propitius reſpexit, atq; ſeruauit. Idē hoſtis concordiæ, & oīum bonorū, ne à ſua inueterata recederet conſuetudine: miſcere oīa nō deſinebat. Etenim ſacerdotes huius vrbis, cùm confitentium ad me concurſum fieri, cæteráque humanitatis, religioníſq; officia à nobis prēſtari animaduerterent: dolere, & mecū expoſtulare, queríq;, q à ſacris cōfeſsionibus eſſem

essem subiecto ipsis populo, nec se in eius muneris partē aduocarē, qui suam alioqui operā, industriāq; ad oīa nō minꝰ studiosè, atq; officiosè, q̄ etiā libēter obtu lissent. Ad hęc nō id respōdi, eorū declinans inuidiā, quod verè potuissem, neq; causam declaraui, cur illi hoīes eos reliquissent, mallētq; nec sacramētali cōfessione expiati, nec S. Eucharistiæ viatico instructi decedere, q̄ ipsis confiteri: Sed Deus, qui vt sileant hoīes, iumētis aliqñ tribuit sermonē, pro me respondit. Nam cùm ea de re inter se ipsi consultarent: reperiebant totius facti rationē aliā esse nō posse, q̄ Dei Opt. Max. nutū & voluntatē. Id ergo illi cùm iam intelligerent, nec amplius obscurari posse cōfiderent, cùm res loqueretur ipsa: se ad lenitatem dabant, méq; vt antea diligebāt, & obseruabāt. Sex mensibus Ormutij septingentorū (vt arbitror) Christianorū confessiones excepi. Paucos qui reliqui sunt, ante Natalē diē Dñi nostri me auditurū confido. In ea castri obsidione, cuius suprà memini, Cēturio, qui tres cōcubinas perpetuò secū ducebat, quíque Diuorū contemptor erat, & in Deum blasphemus, repentina morte periit: quo expirante

Impii Centurionis mors prodigiosa

tanta ventorum, imbrium, ac grandinis subitò vis extitit, durauitque ad horę dimidium, & eò amplius; vt cùm in maxima tempestate, & obscuritate nemo alterum videret, mundi occasum, atque interitum instare omnes existimarent. Non dubium fuit, quin ea res acciderit, vt tam scelerati, & detestandi Centurionis se dignus exitus comprobaretur, & anima impia inferis sacrata, & stygiis dedita carnificibus declaretur. Huius generis posse permulta scribere, nisi occupationes graues, & continuæ prohiberent. Difficile dictu est, quantũ hi Christiani pœnitentiæ sacramento iam tribuant, quantámque in eo spem habeant. Id certè per pœnitentiam maior indies ad confessionem cum ingenti studio, & peccatorũ odio cõcursus ex illius multiplici vi, effectúq; excitatus designat. Nõnulli enim ita grauiter ęgri, vt Medici diffiderent: simulatq; sua errata sacerdoti confessi essent, conualescebant. Alij item multi ex variis morbis eodem medicinę præsidio recreabantur.

Pœnitentiæ quantum tribuatur.

Nunc demum apparet vim huius Sacramenti Ormutinis incolis hactenus fuisse ignotam, idq; ob deprauatam non confi-

confitendi multis annis consuetudinẽ. Imò si quis erat, qui post diuturnam desuetudinem confiteretur, vel Eucharistiam sumeret: is tanquam fatuus, aut insanus palam ridebatur. Nunc verò (Christi gratia) & rationibus, & precibus effectum est; vt singulis hebdomadis confiteantur, & dominicis, reliquísque festis diebus cœlesti pane reficiantur; vt mihi quidem Conimbricæ iam esse videar, vbi Sabbatis innumerabilis propè confitentium, Dominicis ad sacrosanctam synaxin accedentium frequentia cernitur. Egregium religionis specimen, & exemplum Præfectus præbet, dum octauo quoque die confitetur. Et quanuis multis, ac magnis negociis semper distineatur: voluit tamen nihilominus totius anteactæ vitę peccata sacerdoti detegere. Quare factus est admodum pius, & in pauperes liberalis. Et profectò est cùm omniũ testimonio perhumanus, & probus, tum nostræ Societatis adeo studiosus; vt valde aueat eius iuuandę sibi dari occasionem. Cùm nostrorum conatuum successum, laborum fructum in hac vrbe considero: in eam adducor sententiam; vt putem nusquam profectionem meam

Frequens confessio impiis ridetur.

Octauo quoq; die Prefectus cõfitetur.

vtiliorẽ,q̃ ad Ormutiũ futurã fuisse. Pro qua re laus tribuatur, & gratię agantur Deo Opt. Max. qui nobis sicut vires hactenus ad agendũ dedit; ita deinceps in sui cultus incrementũ ad perseuerandũ constantiã largiatur. Christianos, qui hîc incolũt, antehac in cõcionibus illachrymari, & de cruce, ac morte Iesu Christi Dñi, & Dei nostri cũ infidelibꝰ colloqui, pudor quidẽ subrusticus, & ingratus vetabat. Duces militares, arciúmq;, & oppidorũ prẽfecti, ac prophani magistratus cu rationẽ templorum prẽcipuorũ, atq; administrationẽ sibi vsurpârant. Hi sacerdotes iniuria afficere, insigni pietate & doctrina perspicuos Antistites flocci nõ facere, sacra fercula, & vexilla Christi conscindere, Episcopi comminationes, aut diras execrationes, seu excõmunicationes contemnere: nunc autem cõtrà Antistites, ac sacerdotes, secundum eum, quo quisq; in Ecclesia Dei cõstitutus est, ordinẽ, ac quam administrant functionẽ reuerẽtur, & obseruant. Prẽsbyteri egregiam prẽ se ferũt religionem, suáq; retinent authoritatẽ, neq; cẽremonias, solẽnésq; ritus statis diebus, vel horis (vti decet) omittunt. Sabbatis oĩbus ad delubrũ

Pudor bene agendi in antiquatis Christi anis, vsurpataque in clerum potestas.

Deiparæ

Deiparæ extra vrbẽ ſupplicationes agũt, quibus cùm ego vnà pedibus nudis procedo, litaniæ à cunctis magna animi deuotione pro ſalute populi concinuntur.

Exercitia pia, quib⁹ populꝰ cõ uertitur.

Quibus hîc diſtineor muneribus, hæc ferè ſunt: Dominicis mane cõcionor ad populum, aliis diebus à meridie vicos plateáſq; circũiens, ſeruos, ſeruáſq; & nouos Chriſtianos, pueróſq; nola in templũ cõuoco: quò vbi pleriq; oẽs cõuenerũt, cõcione (quę primo loco habetur) finita, doctrinę Chriſtianę ilicò ſubiũgitur explicatio, quæ annuo (vt ſpero) finietur tempore. Ad hãc fidei doctrinã percipiendã præter eã (quã dixi) euocatã turbã alij tã multi conueniunt; vt templũ oẽs interdum non capiat. Doceo non modò Symbolũ Apoſtolicũ, ſed etiã orationem Dominicã, & Salutationẽ Angelicã, aliáſq; pias precationes, quas interdiu, noctúq; ita per vrbẽ cantitãt; vt nihil penè aliud tota didicerit vrbs reſonare. Iurare perperã, & rixari deſierũt, ſicut ex iis cognoui, quib⁹ negotiũ dederã, vt illos obſeruẽt, & delinquẽtes ad me deferãt. Pueri ſępe cum Mauris diſputãt, & ſaluum eſſe neminem poſſe, niſi ſacro fonte ablutum oſtendunt: parentum præterea vt etiam

Cantilenę nouorum Chriſtianorũ e doctrina chriſtiana.

Syndici in noua Eccleſia, qđ olim Apoſtolos obſeruaſſe teſtatur Clemens.

vt etiam ſerui dominorum, errorem,& ſuperſtitionẽ, tyronéſque Chriſtiani aliquorum veteranorum peccata coarguũt, atque conuincunt. Mauri quoq; perinde quaſi Chriſtiani forent eandem cantionem vſurpant: vnúſque ex ipſis nuper Chriſti cultum recepit. Armeni confeſſionis ad me gratia veniunt, viros, ac mulieres primarias etiã inter ſe diſſidentes ad concordiam ſic reducere ſtudeo, vt in templo ſpectante populo ſe mutuò complectantur, veniámque expoſcant.

Mauri doctrinam Chriſtianam cantillant.

Armeni.

Iogui ſiue heremitæ gentiles.

Gentiliũ obedientia.

Abſtinentia.

Paupertas.

Caſtitas.

Trinitatẽ agnoſcũt.

Die Lunæ, quem Ethnici in honore habent, cum ipſis verſor, inter quos eſt genus hominum, qui Iogui, hoc eſt, Eremitæ ſancti nominãtur. In cæcis hi ſpecuum tenebris degunt, cuiuſmodi aliquos in hac Inſula vidi. Vnum principẽ, ac præfectum agnoſcũt, cui omnes obediunt, cinere ſeſe cõſpergunt: abſtinentiam, paupertatem, caſtitatémque imprimis colunt, quòd iis tribus maximè virtutibus hominem Dei conſpectu dignũ fieri putant, & aſſeuerant. Egregiè philoſophantur, & ſanctiſsimam Trinitatẽ confitentur, patríq; potentiam, filio ſapientiam, ſpiritui ſancto tribuunt bonitatem: ac Deo certa quædam nomina, quę

omnia

omnia hæc complectuntur, imponunt. Sunt ipsi perquàm mansueti, modestíq;, & humiles. Si quem fortè animaduerterint volucri, aut quadrupedi cuilibet insidiari, aut mortem intentare: omnino prohibent, malúntq; præsenti precio illorum animantium vitam redimere, pulicis etiam si in his terris id genus animal nasceretur, quàm de vita periclitetur. Tales autem superstitiones seruant sanè permultas: eorum omniũ iam ferè ad Christianam fidem inclinantur animi; sed suę sectę principem, & præfectum ex Arabia fœlici expectant; quò ad visendos reliquos Anachoretas inibi incolentes pergere queant: is vbi redierit, quicquid statuet, aut suadebit, id se facturos recipiunt. Interea meam consuetudinem plurimum expetunt: quòd meæ vitæ ratio cum ipsorum ritu, ac moribus videatur magnoperè conuenire. Vesperi vt nos Angelicæ salutationis, sic illi suarum precationum campana dant signũ. Quę res eã mihi submministrauit spem; vt optem suo ipsorũ habitu, cũ illis tãtisper consuescere, dum ad Christi fidem traducantur; si meo moderatori, ac prefecto videatur, quem perpensis, perspectísque omni-

Animalia non occidunt Pythagoricorũ mores.

Precio vitam brutorũ redimunt.

Omnia omnibus fieri cupit.

omnibus haud ægrè id permissurũ opinor;cùm ea sit ratio(quantum ego iudicio assequi possum) rei Christianę amplificandæ commodissima. Etenim hi Eremitæ apud barbaras gentes concionatores agunt, sũntq; in magno honore propter egregiæ sanctitatis opinionem. Horum opera,& authoritate, qua plurimum valent apud plebẽ,multi ad Christi religionẽ conuerterentur. Aiunt me, quòd albus sim, humaniter, & benignè ab Ethnicis tractatum iri: ego tamẽ pluribus negotiis impeditus,atq; districtus, parum hactenus cùm illis fui. Esse etiã multifaria apud eos Monachorũ,Monacharúmq; collegia,atq; familias audiui.

Monachi, & monachæ gentiles.

Martis,Mercurij, ac Iouis diebus eos, qui publicis in custodiis sunt, inuiso, & quoad ei' fieri potest,iuuo,iras,et simultates etsi dirimo, lites cõpono, aliáque id genus officia exequor : omne tamen meum studium, industriámq; necessitas superat. Die Veneris (quem festum esse Mauris diximus)cum Mauris ago. Id illis gratum esse vel ex eo intelligo,quòd ipsis(vt aiunt)nostra societas à Deo diligi,custodiríq; videatur.Summè admirantur æquitatẽ Christianorum, qui pecuniam

Vinctorũ Visitatio.

Operæ verbis præstãt in cõuertẽdis infidelibus.

niam vsuris, aut alioqui malis artibus partã sibi reddiderunt. Qua de causa fit vt & maximũ mihi habeant honorẽ; & in tanta barbarorũ,& infidelium multitudine interdiu,noctúq; versanti,in crebro occursu noceat nemo,sed quiuis potius locũ det,cedátq;. Hæc gens in magno pudore, ac mærore nunc iacet:cùm tẽpus in quod aliã legẽ Mahometes promiserat,præteriisse iam videat. Paupertatẽ nostrã,quam in rebus omnibus retinemus,admodũ & mirantur, & probãt. Si quando per literas ab illis peto,vt alicui iniuriã ne faciãt,néue incõmodent: mihi haud grauatè obsequuntur. Disputare mecũ de religione nolũt,suis ingeniis,doctrinęq; diffisi, veritíq; ne in primo statim congressu coarguantur. Aliqñ cùm media nocte in suo essent fano, ac plurimis accẽsis illustraretur lãpadibus, apprehẽsum me ad delubri fastigiũ humeris suis in altũ sustulerunt,vestémque mihi osculabantur, dicebántque legem suam,ac religionem cum nostra esse breuiconuenturam.

Virtus superat oĩa.

Tẽpus est lapsum esse quo aliã legẽ expectabãt docti Mauri.

Dignus hic admiratiõe est Maurorũ erga Christianos zelus.

Timendum erat, ne reprehensionum, quibus eos sæpe perstrinxerã, memores, me inde præcipitarent:sed beneuolẽtię, qua me

qua me prosequuntur, author est Deus.

Trinitatẽ fatetur Maur⁹.

Cum vno ex illis semel tantum disputationẽ institui, interprete viro honesto, & Persicæ linguæ perito vsus. In qua disputatione cùm propositis à me argumentis respondere non posset: sanctissimam Trinitatem esse concesit. Quare mihi affirmanti, parum abesse ipsum à Christi cultu: respõdit librũ sibi esse domi quẽ adferre cupiat, sententiæ nimirũ suæ tuendæ causa, præcipueq; de admirabili, diuinoque Christi Domini nostri, Dei, atque hominis conceptu, ac generatione, quã prorsus negabat: cùm Christum etsi ex spiritu Dei conceptum; tamen hominem solum fuisse asseueraret.

Virginitatẽ B. Virginis perpetuã colunt Mauri.

Deiparam quidem perpetuò extitisse virginem confitentur, multósque de nostris diuis venerãtur: sed imaginibus nullis, aut picturis vtuntur: neque Christum

Diuos nostros venerantur.

crucis supplicio necatum credunt. Ille verò philosophus, cùm ex ea disputatione conuictus recessisset: consulturus Regulum quendam de his materiis in Persiam cõtendit. Regulus vbi hominẽ fractum, ac debilitatum aspexit: camelis ad interiores Persiæ partes remisit: quò longius ab omni facultate, ac necessitate di scep-

te disceptandi mecum, periculóque abesset. Institutæ autem disputationis occasio illa fuerat, quòd ego id agebam; vt eius vxor lectissima, prudentissimáque fœmina, quę tunc apud quendam meum familiarem honestè, ac liberaliter habitabat, ad Christi religionem vnà cum filia traduceretur: eáq; ratiõe idem viro persuadere cogitabam. Quapropter me, vt vxorem reciperet, adeunti dixi, me prius errorem, in quo versabatur, velle ostendere, ea conditione, vt si ego religionis suæ quidem vanitatem, nostræ autem veritatem minus probassem; suam ipse vxorem reduceret: sin verò probassem; ille cum vxore, & filia ad nostram religionem transiret. Accepta conditione, cœpit vterque nostrûm suas rationes exponere, &, vt suprà cõmemini, hoiem eò argumentando perduxi; vt sanctissimam Trinitatem esse fateretur. Ita victus discessit, relictis vxore, ac filia, quas postea baptizaui tãta celebritate, ac põpa, quãta nemo antè Ormutij fuerat baptizatus. Ego, Prę fectúsq; arcis eas deducebamus, comitabãtur optimates, quos dein populꝰ sequebatur vniuersus. Tibicines, cæteríq; psaltes antecedebant. Transiuimus ante

Regis

Regis ædes,qui & ipse animũ ad Christi cultum adiecit : sed ne rem omnino statuat,perficiátque;popularis eum defectionis,ac seditionis metus,periculúmq; deterret. Sacro ergo baptismatis fonte delibutis matri quidem Mariæ, filiæ verò Catharinæ nomen est inditum.

Quas renunciatum est mihi amplissimo loco natas,& genere à Sulthani Babylonici Regis aulicis oriũdas esse principibus, qui à Mahomete originem trahunt. Quas reliquerunt fortunas, plus minus quatuor millibus aureorũ nummûm æstimantur:ea pecunia, & pauperum aliquot ægestatem subleuauimus,et fraude comparata restituimus, quas deinde duobus Christianis, quorum alteri nomen est Ioannes Baptista Coimbricensis bibliopola,nuptum dedimus,cuique cũ dote septingentorum aureorum. Mauri conuentum populi, pompámque conspicati concurrere omnes vt scirent quid rei esset : attentéque singula intuentibus maximam admirationem ritus ceremoniarum,honórque initiandis habitus afferebat,studiúmq; (vt videtur) capessendę Christianę religiõis iniecit. Decreui ad Sulthanum de eius sectæ superstiti-

Baptizandi omnia sua pauperibus relinquunt.

perſtitiõe ac errore,déq; noſtræ fidei ſincero cultu ac veritate perſcribere, peteréque;vt vel me ad ſe proficiſci patiatur, vel ipſe certum aliquem ad me huius rei cauſa mittat. Sabbatis(vt dixi)concionari de auaritia ſoleo,tũ diſputare cũ Iudęis in eorũ ſynagogis,ex quibus nõnulli de ſacro baptiſmate iam cogitare cœperũt:duo pręter cęteros,iiq; magiſtri ſiue(vt ipſi loquuntur)rabini,quorũ alteri Salomoni, alteri Ioſepho eſt nomen, ambo me ad prandiũ aliquãdo vocauêre, in quo complures alij rabini conuiuæ intererant, Iui,& quò mihi ſine vllis arbitris roganti omnes liberius reſponderent: iui ſolus, quanuis Emanuel Lima rei militaris præfectus,aliiq; permulti, quòd à veneno periculum eſſe dicebant, vt ab eorum conuiuiis abſtinerem, me hortarentur. Sed Dominus protector meus.Licet autem illi quæ ad rem facerent perpauca reſponderent:noſtra tamen ad noctem producta eſt diſputatio; quam, quia pręlonga eſt, & mihi non vacat,in pręſentia trãſilio. Interim aliqui fortaſſe baptiſmatis aquis perfundentur, id quod iam fieri pręcipuè Rabinus Salomon concupiſcit, aſſiduis precibus

Sabbatis Iudæis cõſulitur.

Rabinus baptiſmũ petit.

precibus cœleſte lumen expoſcens; quò diuinam voluntatẽ intueatur, atque cognoſcat, cognitęq; obtemperet. Vult idem filium ſuum à meo latere nunquam diſcedere. Ea diſputatione hinc quidem Iudæi conuicti mœrere, & quid contrà dicerent prorſus neſcire: inde verò Chriſtiani lętari, animos erigere, Deo gratias agere. Cæterúm Rabini etſi in poſterum diem ſe reſponſionem differre dixerũt: inter eos tamen ita conuenit; vt me tantum audirent, non autem reſponderent, nec contrà dicerent, ſed ſuam inſcitiam faterentur. Quocirca Rabinus Ioſeph me adiit, obſecrauitq; per Deum, ne ſe ſuáq; nationem exagitarem, ſuęque imprimis exiſtimationi parcerem, qui cùm doctor eſſet, ſacrorúmq; voluminũ cognitione, ſcientiámq; ſe tenere profiteretur; tamẽ ne vnam quidem defendere poſſet, probaréq; ſententiam: vt mihi facilè perſuadeam, eum, & pleroſque alios Chriſti fidem recepturos eſſe, niſi Chriſtiano iure quicquid fœnerando quæſiſſent, reſtituere cogerentur. Idem cæteris Chriſtianis, quibuſcum loquebatur, dicebat. Alij item Iudæi me orabant; vt apud ſe prandérem, aut cœnarem. Ego verò ea condi-

quid remoretur Iudæos quo minꝰ fidẽ christi amplectãtur

conditione recipiebam, si fercula cõmunia forent, atq; ab vsu Christiano nõ aliena: quod illi non molestè ferebant, modò me conuiuam haberent. Hæc illi dãt non obscura suæ erga me beneuolentiæ signa: nostríq; ordinis paupertatem admiratione, ac laudibus prosequuntur, tametsi auaritia nihilominus (vt dixi) quò minus Christiani fiant, impediantur.

Rabinus Salomon, qui est apud suos eruditione facile princeps, & doctor, cùm me aliquando conuenisset, disputationẽ ingressus hærebat, nec quid diceret satis habebat, quod antea etiã cum M. Francisco Malaccæ disceptanti accidisse cognoui.

Hoc tempore ita creuerunt quotidiani labores, qui mihi à Christianis imponebantur; vt & cibi, & somni capiendi facultatem negarent, ob eámq; causam aut nunquam, aut certè rarò esse cũ Iudæis licebat. Proximis tamen diebus quendam eius nationis hominem ægrũ in via offendi, quem affirmantẽ se Christianum fieri velle, domum nostram adduxi. Amor totius gentis in nos nõ vulgaris est: opinio verò, quam de nostra Societate habent, tam præclara; vt in ipsorum

rum fortasse synagogis vetus testamentum interpretaturus sim; errores Iudaicæ sectæ demonstraturus: quandoquidé eos haud alienos esse ad lumen fidei in animos admittendum, & cæremonias, ritúsq; patrios repudiandos abiiciendósq; animaduerto; quod & facere instituisse postquam nos hîc sumus, videntur. Iudęi cuiusdam filiá Christi sacris initiata, eo ipso quòd Christiana erat, à patre bona quæ ad se pertinebant, extorquere non poterat: sed semel ego cum eo congressus, ac pauca cum illo verba commutás, dicto citius perfeci, suum vt filiæ redderetur. Nuper quidem alius Iudęus mihi renunciauit, Rabinum Salomonem suis discipulis ecquid de quodam Societatis sentiret quærentibus respondisse: acutiorem se hominem nouisse neminem; atque cum doctis quidem, & sapientibus viris locutum permultis; neminem tamẽ illorum esse cum nostrę societatis hominibus conferendum, qui tantum in dicendo polleant, vt qua vi & facultate cęteris præstent, eius effectricem non aliá causam habere, quàm diuinam benignitatem possint. Quamobrẽ vbicunq; hunc videt, summoperè honorãt, atq; obseruãt:

& si

& si quando à Christianis vexantur, iniuriámue accipiunt; nostrã authoritatem implorant. Cæterũ cùm campanula per vrbẽ eo, mirantur, & cõmouentur adeo, vt credi vix queat. Nec ethnici secus afficiuntur, qui præter cętera rogãt, quî fieri possit, vt nostrę Societatis homines, quorum egregia in hac regione sit authoritas, atq; existimatio, tam humiliter in omnibus, demisséque, & abiectè se gerant?

Hęc sunt charissimi in Christo fratres quæ Deo auxiliante in his Persidis, Arabiæq; confiniis aguntur. Multi huius ciuitatis primarij, & locupletes suos filios in nostrã societatem asciri exoptãt: quod non idem fit in plerisq; Europæ prouinciis, vbi parentes filiorum in religionem vota impia pietate deplorant, & lamentantur. Misi paucis ante diebus Goam honoratum quendã, & clarum hominẽ; vt in collegio D. Pauli in nostram societatẽ eò facilius ascribatur; quò firmiora iã Latinę linguę iecerit fundamẽta. Alij præterea nõ pauci se nobis adiũgere socios vellẽt: sed quoniã indocti sunt, & sępenumerò nõ satis bene morati, nõ perin de facile admittũtur. Vir nobilis, qui erat nostro instituto aptissimus, & iam se

Parentum erga filios impia pietas.

votis obstrinxerat, nuper est mortuus, magno sui desiderio relicto, exemplóq; patientiæ, quàm æger ostendit. Cùm dico me velle in Chinam nauigare: plurimi se vnà profecturos, & quouis terrarũ secuturos significant. Cæterùm cùm immenso terræ, marísq; distemus interuallo, etiam si nullas in reliquum tempus à me literas accipietis: meas nihilominus res sacrificiis, & precationibus apud Deũ iuuate. Sine vestra etenim pietate, & charitate, quónam pacto mecum ageretur, in his præsertim locis tam remotis, & abditis, inter adeo agrestes, & barbaras gentes, tãtis curis, & laboribus rerũ tam diuersarum, molestarum quoq; interdũ, atq; etiam odiosarum? Quid? quod & aliquando contigerit, vt mulieres meam castitatem tentarent; quòd liberos, quos essent ex me susceptur ę, sanctos fore sperarent, & dicerent? Hoc à me idcirco scribitur, vt diaboli artes, laqueos, insidiásq; cernas, á quibus vsq; adeo nihil est securum; vt sub blanda, adlubescentéq; boni specie angelicas planè subuertere nitatur virtutes.

Socium, & adiutorem hîc alium non habeo, quàm vnum adolescentem. Nam

fratrem

fratrem noſtrum Raymundum Percirã, quoniam pro ſua tenui valetudine grauiſsimos huius Inſulæ calores ferre non poterat, Goam remittere ſum coactus. Mihi cõtrà euenire ſentio. Quippe cùm natura ſim frigida, humidáq;; inſula verò calida, & ſicca: ne minimum quidẽ dolorem capitis, Chriſto gratia, ſum expertus. Magiſter Franciſcus (vt initio epiſtolæ ſcripſi) obedientiæ vi, & virtute mihi mandauit, ne triennio ex his locis diſcederem, niſi eius ex Iaponia literis admonerer, etiam ſi ſocij, qui in Indiæ regionibus commorantur, contrarium ſignificarent, aut expeterent. Idque ea de cauſa videlicet imperauit, quòd me mittere in Chinam decreuiſſet, ſi aditus (vt ſperat) aperiatur. Quòd ſi hoc triennio nec literæ, nec nuncius ab illo venerit: mortuum exiſtimare poterimus; atq; ita ego in Rectoris Goani Collegij ditionem, ac præfecturam concedam. Si mea in manu fuiſſet: Ruſsios, Appollonios, Armenióſque petiiſſem, qui Perſis finitimi ſunt, & vectigal penſitant non quidem ex terræ fructibus, aut ſimili ratione, ſed ex ipſis hominibus naſcentibus ad certum numerum. Hi (vt accepi) Chriſtianorum

Crudele vectigal, vnde colligere licet, q̃ inſaniũt q̃ ſub Turcis quam chriſtianis regibus malũt degere

norum valde mirantur ignauiam, qui bellum Turcis non inferant.

Multos hîc ex variis Europæ prouinciis,& regnis captiuos,ac seruos qui cultum Christi eiurârunt,inuenio. Ex his, quos possum ad Christianorum communionem, & pristinam religionem reuocare cõtendo, impetrata illis à dominis libertate, nonnullos etiam ad Goanum collegiũ D.Pauli mitto.Hîc sunt prętereа Ianizari (quo nomine apud Turcas prætoriani milites appellãtur) Abissini ex Pretoiani imperio;Greci item nostrę religionis desertores, aliique Christiani captiui, quibus pro virili faueo,studeóque; vt ad Christianæ fidei leges, ritúsq; reuertantur.Italum quendam adolescentem viginti quatuor annos natum, cùm Ormutium venissem,ad me Iudęus mihi amicissimus adduxit, quẽ Turcarũ Imperatori charum Babylone aufugisse dicebat, quod ex ipsius postea oratione planius cognoui, cùm apud me suam à Christi cultu defectionem cum lachrymis deploraret. Eum in Indiam;vt inde in Lusitaniam nauigaret, dimisi, grauiter dolentem,& flẽtem propterea, quòd in societatem admittere, quòd exploratorem

Apostatæ a fide.

Ianizari.

torem Turcarum ſuſpicarer, noluiſſem. Ex pecunia, quæ aut eleemoſynæ, aut reſtitutionis nomine in hac vrbe à Chriſtianis datur, collegium Societati conſtitui haud difficulter poſſet. Ex altera parte adeo Barbarorum incurſionibus, & tumultibus bellicis infeſtamur; itáque vicinis vndique hoſtibus laboramus; vt ne ad punctũ quidẽ temporis vacare metu queamus: neq; deeſſent, qui noſtrę ſocietati nomen darent; cùm etiam nũc multi ſint, qui à me recipi petant, & orent; vt eos prętream, quos iam in Indiam miſi, in alias aſcribendos religioſorum familias. Nihil dico de Ianizaris, Pannonibus, Armeniis, Ruſsis, Appolloniis, Grę cis, Abyſsinis, Mauris, Turcis, quorũ quotidie multi ſacro fonte perluuntur. De iis quæ per noſtros Dominus diuerſis in locis gerit, ſummoperè lætor, ſuæq; diuinę maieſtati, quàm maximas poſſum, ago gratias. Porrò cùm neq; ſcriptura indigna eſſe videãtur, neq; eos luſuros operã confidam, fratres in Chriſto chariſsimi, ſi ea vel aliud agentes perlegatis, quæ Chriſtus Dominus per quendã noſtrę ſocietatis patrẽ operatus ſit: facturus mihi operę preciũ viſus ſum, ſi eorũ nonnulla

licet

licet non accurata prolixitate perſcribam, ſaltem non ingrata breuitate perſtringam.

Miracula ſa cuiuſdã conuerſio.

Quidam igitur noſtri inſtituti ſocius virum honoratum quidem, ſed non minus inopem virtutis, quàm diuitiis affluentem ad ſacram confeſsionem diuturno labore conatus adducere, adeo ſibi inimicum, & infenſum reddidit; vt in vitæ diſcrimen veniret. Quod cùm aduertiſſet, Deum deprecari cœpit; vt illius mentem, & voluntatem mutaret. Haud inanis ea precatio fuit: nam poſt octauũ diem homini prima hora noctis in lecto cubanti viſus eſt ſocius ſingulari vultus hilaritate, & manuum eximia pulchritudine, atq; vniuerſi corporis fulgore tanto collucens; vt totum cubiculum illuſtraret, ſuauiſsimóq; repleret odore. Qua ex re factũ eſt, vt quidam alius his verbis cubantem compellaret: quin tu patri (ſed nomen exprimebat proprium) confiteris? non vides quàm viſenda ſit oris dignitate, quàm formoſa, & illuſtri ſpecie? Tunc ille conſurgens in patris complexum, ſubitò rurſus monenté audiuit: Pater in Xenodochio eſt, vt apud ægros rem diuinam faciat. Locuples ille

manè

manè cùm surrexissẽt, lachrymarũ, doloris,& pœnitentiæ plenus, suprà quàm credibile sit,patrem ad se vocat, orátq; ; vt sibi cõfessuro det operam : se nullam pœnam recusaturum;nec officio defuturum profitetur.Inde cùm aliquot dies se domi continuissẽt,omnium, quæ ab ineunte etate ad eam vsq; diem admisissẽt peccatorum expositione , atque confessione apud sacerdotem est expiatus ; & vitam honestam, integrámque instituit, humanitatis,& beneficentiæ cultor;plus enim mille,& quingentos aureos nummos egenis distribuit.

Confessio vitę totius crimina cõplectens.

Idem Pater rogatu Ormutini ciuis primarij sacrum fecit pro salute illius filij vi febrium consumpti,& iam propè depositi,altero etiam oculo corrupto, & putrido . Sacrificio peracto adolescẽs ex febri, oculóque conualuit, ex quo tanq̃ scintillę quędam haud sanè tenues emicabant . Rei miraculo parens attonitus, socio properè accito filium sanum osten dit:& quia sacrum Deiparæ Virgini factum erat, ei adolescentis salutem retulerunt acceptam. Aliâs eodem patre sacrum faciente eius discipulus ex mortifero morbo repente diuino nutu sanus est fa-

Sanitas, Missæ sacrificio restituitur.

est factus. Accersitus item fuit ad matronam nobilem, quæ mente capta, & furiis quibusdam exagitata, insanire videbatur: multa aspectu horribilia se cernere dicebat, quibus spectris sic afficiebatur, angebatúrque; vt exanimis speciem præ se ferret, quemadmodum vir eius narrabat. Sed quoniam multis districtus negociis ire non potuit, initium Euangelij Diui Ioannis, & alia quædam verba è sanctis excerpta codicibus misit, quæ insanæ mulieris collo suspensa sanitatem redditura pronunciauit. Vir salutare consilium, præceptúmq; celeriter executus est, & sicut credidit, ita hunc veracem fuisse cognouit, sanatáq; vxore, factus est voti cõpos: vsq; adeo Iesus Christus Dominus noster necdũ cessat sua potestate, ac benignitate id perficere, quod mortalium vires exuperat.

Oratio sanat ægrotum.

Eiusdem patris, ac socij precatione quidam alius ex acutissima febri, qua vehementer affligebatur, euasit. Aliquando ad hominem infamem, & sceleratũ, quò in meliorẽ vitã reuocaretur, accedẽs, ac vix intra limem ædiũ ingressus, cùm illũ audiret sanctis maledicentẽ, iurantémq; se aut inimicos, anteq̃ è viuis excederet

Trèmendum exemplum.

omnino

omnino esse vlturum;aut Christianę religioni nũtium remissurum:Vide(inquit) quid dicas; neque enim triduum intercedet, cùm sępius sacerdotẽ inclamabis, & nemo te audiet.Prædictioni respõdit euẽtus.Is enim postero die(sic disponente Deo) vi repẽtina mali oppressus,cùm mortem imminere suspicaretur, confiteríque vellet:nullum à quo expiaretur sacerdotem inuenit.

In alium, quem vt ad concordiam cum inimicis reuocaret, diu multúmq;, sed frustrà, laborauerat, idem Pater aliquando incidens,integrũq;, atq; optimè valentem intuens fortuitò dixit; quàm mihi illius valetudo ingrata est,profectò Deus est exorandus;vt ei febrem,qua ad confessionem cõpellatur,immittat. Piæ imprecationis is fuit effectus,vt ille paucissimis diebus graui morbo correptus sacerdotẽ nostrę Societatis ad se vocaret,atq; ab omni labe criminum expiaretur. Et quoniam cunctæ propè ciuitati inuisus erat:eum postea sanum per vicos, plateásq; socius ideo circũduxit;vt quos aut re, aut verbo lęsisset, ab iis in occursu veniam peteret; quod quidem factum animos aduersariorum infestos multum

Imitatione dignum exemplũ.

multum ad iræ remissionem cõmouit, ac mitigauit. Hominem enim illum pluribus locis alij cum scoplettis, alij cum lapidibus, alij cum aliis telis expediti, atque ad cędem parati expectabant: quę tamen vbi ita demissum, humilémque conspexerunt; omnes venia dignum censuerunt. Et qui neque armis, neque viribus, neq; authoritate inimici (qui dux militaris esset, ciuísq; primarius) hactenus vinci, flectíque potuerant: eiusdem mansuetudine tandem expugnati, omnẽ offensionem deposuerunt, iniuriásque condonârunt.

Hæc omnia scribenda idcirco duxi; vt cùm vniuersa Societas Christo Opt. Max. gratias agat, laudésque persoluat; tum singuli separatim maximo Dei beneficio se ad hanc religiosæ vitæ rationem vocatos, adductósque intelligant. Quæ de rebus Indicis ad me perferũtur, videntur, vt suprà dixi, similitudine quadam ad vetera illa Christianæ religionis primordia mentem, cogitationémq; traducere. Vtinam ea mihi per negocia liceret literis mandare, quæ video, atque audio. Neque enim dubito, quin charissimis fratribus ad virtutẽ satis alioquin

per se

per se incitatis calcaria essent (vt dicitur) admotura.

Equidem quod ad me attinet, nequeo verbis explicare, quanta sim pro Christo extrema quæque subeundi, perpetiendique cupiditate incensus, posteaquam mihi renunciatum est de glorioſa nece, martyrióque nostri socij, & sacerdotis Antonij Criminalis. Confido certè mihi quoque Deum aliquando id munus cõmunicaturum, id quod ex nostra societate hominibus expetentibus, atq; efflagitantibus dare iam cœpit.

In historia Ecclesiast. sæpe refertur Christianos ceteruatim ad martyrij locũ cucurrisse.

Martyriũ P. Antonij Criminalis.

Illud vos charissimi fratres, admoneo; vt inter vos ametis, & cæteros omnes pariter, æqualitérque diligatis. Etenim Deus sæpè illis suæ beneficentiæ vti solet administris, quorum ab hominibus opera minoris ducitur, & ministerium vilius æstimatur. Quæso item à vobis, vt ignorantias meas non memineritis, sed pro mea in omnes vos beneuolẽtia, me, vt feciſtis hactenus, ametis. Obedientiæ amor ad has me literas scribendas inuitum, non dicã repugnantẽ, impulit. Qua tamen in re (haud enim ex parte meo sum perfunctus officio) nõ nobis Dñe nõ nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Quid ad scribendũ fratribus suis impulerit.

Deus

Deus Opt.Max.qui Societatem hanc per tot discrimina rerum primùm coëgit, constituítque, & in tot deinde partes orbis, regionésque diuisit, atque dispersit,vt nunquam (quę mea est opinio) nos mutuò visuri simus, idem nos omnes velut membra capiti Iesu Christo Domino nostro inuicto,& immortali in altera vita æterno æuo coniungat, vbi videbimus, quanta fecit animæ nostræ. Amen. Omnes Patres, Fratrésque charissimi orate pro me misero,profugóque peccatore.

Cum hac epistola Nouum Testamentum, Historicis exornatum picturis, & Georgicis scriptum literis ad vos transmitto.Georgi Christiani sunt in Persida incolentes,& magni Catheaniæ stipendiarij. Curate quæso,vt pro eo,à quo librum accepi,& pro me,qui maximè diuina ope indigeo, Missæ sacrificium quinquagies fiat.

Georgi q dicantur.

Ormutij, quarto Idus Decembris, Anno à partu Virginis Quadragesimo nono supra sesquimillesimũ.

ALIA

¶ ALIA EPISTOLA EIVSDEM M. Caspari ex Societate Iesu Præsbyteri in Lusitaniam data.

Gratia & pax Domini nostri Iesu Christi sit semper vobiscũ. Amen.

IN hoc sinu Persico, tanquã in liberis custodiis, maneo, iussu patris & Magistri Franciſci, qui mihi obedientiæ vi ac virtute præcepit, ne extra terminos Ormutini regni egrederer: quod regnum, vt superiori anno ad vos planius, & vberius scripsi, inter Arabiam fœlicem, ac Persidẽ est situm. Ago, versorque cum Mauris, Turcis, Arabibus, Persis, Abissinis, Ethnicis, iisq; Iudæis q Babylone post priorẽ captiuitatẽ remanserũt. Ea vrbs Bagueda nũc ab his gentibus appellatur, suamq; ditionẽ ad huius vsque regni fines extendit, & nationes multas, ac varias sibi habet subiectas.

Sinus Persicus.

Ormutĩ situs.

Abissini pa rẽt Preto iano, scisematici fũt olim a Dioscoro seducti.

Babilonia

Qua de

Iudæi plurimi.

Qua de causa hęc insula terræ vmbilicum putant incolæ. Hîc Iudęos complures ex Hispania Tarraconensi, ac Lusitania pulsos, & ad auitam impietatem lapsos offendi: Quorum alij resipiscunt, alij pertinacius in suo errore persistunt.

Saracęni.

Cum his, & cum Sarracenis quotidianas soleo disputationum conflictationes inire. Illorum nuper in Syon montem infinita propè multitudo conuenit, & triennium iam Messiam expectãt: quotidie suam pertinaciam, & obstinationẽ fatentur; nihilo tamen magis ab ea mentis cæcitate præ agnata ipsis pertinacia recedunt.

Illud modò præstare ipsis est satis; vt Rabinos suos vndique cogant, per quos paradoxa sua, aut verius adoxa, de quibꝰ frequentes instituuntur disputationes, mihi persuadeant, probéntq;. Sed Christus pro me respondẽt, aut vires ne deficiam subministrat: quia corrupti, & abominabiles facti sunt in studiis suis: idcirco longũ esset, quæ cum iis acta sunt, enarrare: eo tamen res spectare videtur, vt breui eos Christi religionem accepturos sperem. Quamobrem cùm & ipsi proximi nostri sint, déq; ipsis etiã nobis

mandata

mandata sit cura: Christianis hominibus dignum feceritis, si etiam illos in aliquã orationum vestrarũ partem admittatis.

Vtor & multorum Armeniorum consuetudine, qui licet Christianam profitentur fidem; attamen aliquid Mauricę superstitionis admiscent: quamuis eam victus parsimoniam, ac seueritatem retinent, quam sancti illi Patres Armeniæ Anachoretæ quondam coluêre. Tam ipsos, quàm Russios, Polonos, Vngaros, Ianizaros, Genuenses, Græcos, alióſq; Christianæ fidei desertores ad Orthodoxam religionem reuocare contendo. Vtinam sociorum nostrorum, qui Conimbricæ sunt, ardor animi sese prodere hîc posset; quò Christi cultus magis, magisque propagaretur. Equidem talium operariorũ paucitatem, atq; penuriam continenter deploro. Quid isthic chariſsimi fratres, agitis, vbi homines quotquot sunt, Christiani nomine censentur omnes? hîc verò ne studium quidem, aut cogitatio capessendæ Christianæ religionis apparet; atque operariorum defectu copioſisima messis perit æternum. Sed de his satis. Venio nunc ad ea, quæ Deus Opt. Max. post priores ad vos literas à me scriptas,

Armeni parce admodũ victitãt etiã bodie.

Multarũ Gentium Apostatæ a fide.

Contentio cũ Doctore Mauro.

plurima, maximáq; in his oris per societatem nostrã gesſit. Igitur Mauri cùm me ad diſputationem de perfectiori lege, ac religione, ſuáne præferenda eſſet, an noſtra, prouocaſſent: conſtituerunt, vt cum quodam Philoſopho Medicinę, atq; Aſtrologiæ peritiſsimo in prealtũ montem aquis, & herbis carentem ſecederem, ea conditione, vt à nullo prorſus mortalium inuiſeremur; & qui inediam, atque ieiunium diutius toleraſſet; eius lex, & religio potior, ac ſanctior haberetur. Iis ego nihil opus eſſe miraculis, neq; Deum, cùm nulla neceſsitas coge-

Non eſt tentandus Deus.

ret, tentandum reſpondi: eò quòd argumentis, ac rationibus res tranſigi melius poſſet; ſin minus, tum demum id fieret, quod ipſi decreuiſſent. Verũ Machometanæ legis fuco diffiſi, conſiliũ à me propoſitum, cõditionémq; accipere nõ ſunt auſi. Chriſtus nihilominus, qui ſuis ſemper præſto eſt, vi ab illis extorſit, quòd ſponte facere recuſârant. Huius enim

Doctoris Mauri vxor, & filia conuertuntur.

Doctoris vxor, honeſtiſsima, nobiliſsimáque fœmina ex genere Zaidi Mahometis propinqui, cognita inſcitia, timoréque viri, qui Mahometanam legem tueri, ac defendere non auſus eſſet:

ſta tuit

statuit vnà cum filia ad Christi religionem transire. Intempesta igitur nocte me adeuntes à Spiritu sancto instinctæ, ac ductæ, sacrum Baptisma popoſcerunt: quas, ne à Mauris valde ob eam rem iratis, atque infensis caperentur, & abducerentur, studiosè custodiendas, asseruandásque suscepi. Cùm igitur post traditam ipsis catechesin Baptismatis sacramento nostræ initiandæ essent religioni, viro, vt eas inuiseret, petenti, disputationem de religione, ac ritibus detuli, & indixi; sicut mihi denunciare ipsi consueuerant; eámque disputationẽ præsentibus vxore, ac filia futuram ostendi ea lege, vt si mè vicissent, & Mahometanam religionem Christianæ præstare docuissent; ego Mauricis sacris initiarer, & vxorem illi suam, & filiam redderem: sin secus, tum ipse cum iis simul sacro fonte Baptismatis ablueretur. Ex suorum consilio disputationem accepit instituendam coram proepiscopo huius vrbis, publicóque libellione, qui vtriusque dicta exciperet, ne quod antè concessum fuisset, negaretur, Garsia Penneo interprete, qui apud Regem Ormutij id muneris obibat, homine ad id negocij aptissimo, & planè

Disputatio cũ Mauro certis legibus instituitur.

Garsia Penneus.

considerato, cùm in multis disputationibus suum officium accuratè, ac fideliter præstitissèt, Latinarum literarũ haud sanè ignarus. Maurus disputãdo, vanam, & falsam suam religionem, eámq; defendere, obstinatæ pertinaciæ esse profitebatur. Sanctissimam item Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritum sanctũ tres hypostases, & vnum Deum concessit.

Vincitur Maurus.

Erat optimus, & experientissimus Philosophus, propterea quòd ipsi quoq; Aristotelis libros studiosè legunt, & multas cùm aliorum Sophistarum, tum Peripateticorum sententias probant, atque defendunt. Demum homini dixi, iis datis haud multa illi deesse, vt Christianus foret. Quod in disputatione intelligens, & acceptam conditionem secum reputans, perturbatus est admodum, voluitq; alios libros in posterum diem proferre, vt disputationem prosequeretur. Cùm igitur per eam causam discessisset; nusquam postea in ciuitate comparuit, relicta vxore, & filia. Renunciatum est mihi, illũ cùm ad Regulum quendam in Persidem contendisset, grauiter fuisse reprehensum, q, mecum disceptasset, audîsséq; ab eodem maximum me esse præstigiatorem, atq;

Aristotelẽ etiam hodie legunt Mauri.

venefi-

veneficum: inde in regno Laræ exceptum magno in precio, atque honore haberi cognoui. Hoc animaduerſo, Mauri animos mœſti ac triſtes abiicere; meúmque conſpectum fugere: nos Chriſtiani contrà læti, atque alacres magna celebritate, & apparatu, muſicíſque inſtrumentis mulieres Chriſtianis ſacris initiauimus; & quia Regio erant ortæ genere, prẽnomine Dominę (vt aſſolet) eas honeſtauimus. Initiatam verò vtramque accepta dote ſeptingenis nummis aureis in matrimoniũ Luſitanis viris probis collocauimus. Poſthæc fracti, & debilitati Mauri, quòd doctorem, quem cuiuis Cacigiorum facile anteponebãt, tam turpiter victum fugiſſe viderant, plures Chriſti cultum recipere indies cœpêre, & quod prius vitio, & dedecori vertebant, id nunc laudi, & gloriæ ducunt. Alij occurſum meum diligenter cauẽt, méque prętereunte, & campanulam, qua ad Chriſtianas cohortationes, inſtitutionéſq; cõuocare populares ſoleo, vicatim pulſante, aures obturant; ne ſi ſonitum audiant, fortè moueantur, & ad Chriſti fidem traducantur; quoniam me non in verbis modò, ac veſte, verùm etiam in

Victoria de Mauro præſtigijs tributur, vt & in primitiua eccleſia ſæpe factum eſt.

Hac victoria deiecti Mauri ad Chriſti fidem ſe cõferunt.

Campanæ ineſſe vim pertrahẽdi ad fidẽ arbitrantur.

campanula habere prestigia dictitant.

Christianorum studium, atque ardor quotidie magis accenditur. Mauri per vrbem totos dies institutiones Christianas decantant. Tanto autem amore religionis flagrabant hominum animi; vt & Christiani per vicos Maurorum deni, ac viceni terga loris verberando transirent, & supplicationes cum Litaniis tota vrbe agerentur, & Christianæ doctrinæ capita à pueris canerentur. Mauri cùm hęc intuerentur: alij quidem ne ad Christũ inclinarentur metuentes; alij verò tuendæ, atque amplificandę sectæ cupidi; supplicationes & ipsi decreuerunt, atque instituerunt: in quibus clarè ab omnibus concineretur: Deus vnus est, vnus est Deus. Vsque eo autem illorum studium, æmulatióque processit, vt saxis in nos aliquando irruerint, & facta lapidatione loco depulerint: sed cùm in campum confugissemus, victoriam Christo duce, haud secus quàm olim ætate D. Ioannis Chrysostomi Arianos Catholici superârũt, retulimus. Cùm hîc ardor, cõtentióq; animorũ obtineret: nullus dies intermittebatur, quin modò cum Mauris, modò cum Ethnicis, Iudęisque disputaretur.

Admirãdi nouorum Christiano rũ feruor.

Mauri imitãtur christianos.

Atque

Atque ita Dominus noſter inſignem Ioguum, hoc eſt, Ethnicum Heremitam ſummæ parſimoniæ, ieiuniorúmque cultorem ad veram religionem traduxit. Is in perpetua caſtimonia, & paupertate viuebat, déq; nulla re alia, quàm de morte concionabatur, aut verba faciebat. Cœnobium ſibi in monte vrbi proximo exædificauerat, vbi cum aliis Ioguis degebat, quorũ vnus nõ ita pridẽ ad Arabię montes profectus, in ſpecum, in qua vitam per voluntarias corporis vexationes tranſigeret, ſeſe abdidit: vbi tamen nequaquam poſtea, neque alibi vſquã omnino inuentus eſt. Vir erat eximia virtute, ac probitate. Hoc genus hoíum cinere ſemp aſperſum cõſpicitur. In poſtrema autem diſputatione de caſtitate Ioguus amore, & charitate ſe à me victum, deuinctúmque, & ſuum animum ac voluntatem mihi iam penitus obligatam, & obnoxiam eſſe profeſſus eſt. Tunc triginta dies ad deliberandum poſtulãti ſuaſi; vt quina tergo verbera quotidie pro Chriſto infligeret, à quo diuinam lucem, & veræ religionis cognitionem efflagitaret. Paret homo conſilio extemplò, & quadam nocte, dum Dei virtutes

Heremitæ gentilis ad fidem conuerſio.

Ioguꝰ charitate ſe victum fatetur.

animo

Gentiles mortē meditantur, quotidie.

animo contemplaretur (quæ cōtemplatio, sicuti etiam mortis meditatio, per multis est Ioguis familiaris,& penè quotidiana) vocem audit quasi monentis,& increpātis: quid agis? quid cessas? suscipe quam monstro religionem: hęc etenim vera est & perfecta,Christiana videlicet.

Deus hęremitam monet vt fidē suscipiat.

Secundum vocem multa, eáq; pulcherrima templorum ornamenta,sacráq;,ac Pontificias vestes, qualia festo, & solēni die promi,exponique consueuerunt,cōspicatur. Postridie Rege Ormutij ad se salutandi,visendíq; causa veniente delitescens prodire in conspectum nolebat. Vbi Rex abiit,celeriter me conuenit,& cùm quę acciderant, retulisset: salutares, ac vitales aquas popposcit. Lotus est honorificè,& cum summa Christianorum lætitia,mœrentibus, & lugentibus Ethnicis,qui Ioguum ita colebant, atque venerabantur; vt religionis gratia aquam biberent, qua ille pedes lauisset, quos etiam religiosè osculabantur. Cùm sacra lotione peracta hominem ad cœnobium reduceremus, per vicos Maurorū transiuimus prælata ingenti cruce, quę in Iogui cœnobio defigeretur. Ea res Mauros,apud quos illius authoritas,exi-

Baptizatur Iogus magno etb uicorū meroꝛe.

Gentiles magna veneratione aquā bibebāt quā Iogus hic pedes lauerat.

stimati-

ſtimatióq; multò maxima ſemper fuiſſet, admiratione inopinatæ mutationis attonitos conſeruauit. Tum idolis deturbatis, & comminutis, templum Chriſto Opt. Max. dedicauimus. Diuerſatus ſum in cœnobio, quod quidem rogatu populi in vſum noſtræ Societatis, collegiique deducendi conuerti. Neque profectò in vlla omnino Indiæ parte magis quàm hîc, collegium id neceſſarium mihi videtur. In his ædibus ſemper viginti ſocij ſcholaſtici, & totidem prẹterea partim ſacerdotes, partim domeſtici miniſtri habitare commodè poſſent. Situs eſt totius Inſulæ optimus, & pulcherrimus. Pecunia in eam rem grandis conferebatur, cùm alius centum, alius mille, alius quatuor millia nummûm aureorum piè, & libenter erogaret. Neq; defuerunt, qui omnes ſuas fortunas ad conſtitutionem, vſúmque collegij elargirentur: id quod ex epiſtola, cuius exemplum viro probo in Luſitaniam proficiſcenti ad vos dedi, planius cognoſci poteſt. Sed Emanuel Lima Ormutinæ arcis Prẹfectus nos ab alio, quàm à ſe accipere pecuniam noluit: quippe qui ſuis impenſis perfici hoc opus optabat, quod vtiliſsimum fore ſperaret;

Heremitæ cœnobiũ in collegium ſocietatis vertitur.

Liberalitas hominũ ad erectionem collegij ſociet.

Prẹfecti memorabilis liberalitas.

Admirandus exomnibus mundi partib. ad hãc insulam cõfluxus.

raret; propterea quòd in hanc insulam; vt suprà significauimus, Persæ, Arabes, Abissini, Turcæ, Christiani, atq; vt semel dicam, ex tota Asia, Africa item, & Europæ bona parte mortales confluunt innumerabiles. Sed &(cùm Spiritus sancti instinctus dilationem nõ patiatur, & hoïum alioqui voluntas instigãte hoste humani generis, facilè immutetur) consultissimũ esse videtur, ea quę diu animo pertractata sunt, & definita, maturè aliquãdo perficere. Vtar itaq; facultate mihi à M. Francisco permissa in Societatẽ aliquos adscribendi, atq; isthuc nonnullos mittendi. Illud etiam interea cogitabam si meum consilium Patri Antonio Gomezio, aut quicunque alius eius prouinciam geret, minus fortè probabitur: tum hoc ædificium vsui futurum Patribus, ac sociis, qui in meum locum succedent, vbi primùm ego in Chinam discessero. Hanc ob causam cœptum opus maturandum curaui, & ipsum Gomezium scriptis in Indiam literis certiorem feci de templi dedicatione, nouique Collegij ratione, déque iis quæ in hac Insula Spiritus sanctus ad hominum salutem egerit, agàtque quotidie, &

Templi dedicatio.

die, & acturus, & quidem maiora, in cuncta Maurorum natione credatur. Insuper, & quantopere aliquot sociorum, patrúmque auxilio egeamus, declaraui, quî tantæ horum infidelium multitudini subuenirent, postquam ex India nullam opem afferre socij possunt: propterea quòd idonea ad nauigandum tempestas octauo demum mense duntaxat accidere consueuit. Qua de causa magnum sanè detrimentum res Ecclesiastica pateretur; vt non temerè Magister Franciscus mihi præceperit, ne hinc ego antè decederem, quàm alter quispiam mitteretur successor.

Gomezius autem Episcopo Goano, cui nostra est sodalitas commendata, ita videri respondit; vt tota instituti operis ratio ad sociorum ex Lusitania aduentũ intermitteretur; tum me in Chinam nauigaturum: citius enim alium veteranũ socium, qui in meum locum suffici possit, aduenturum neminẽ. Laudetur Christus, cui sic visum est, vt quod in Lusitania abundat, atque effluit, id nobis hîc vel maximè indigentibus desit. Itaque incepto destiti, quoad vsque aliud diuini-

Veterani, & rerũ peritiores ecclesiis præficiendi.

diuinitus ſtatuatur. Succurrite, ſuccurrite nobis laborantibus chariſsimi ſocij; quid ceſſatis? hîc, hîc cœleſtis voluptatis, & diuini ſolatij ſuauitate illa domi, foríſque paſsim affluimus, quam iſthic ſentire, ac percipere intra cubiculorum parietes non poteſtis. Si parũ literati eſtis, hîc ſummum, & præſtantiſsimum Doctorem habemus Spiritum ſanctum. Is continenter docet, cuius doctrina in animo celerius, altiúſque imprimitur, q̃ ab iis magiſtris, & profeſſoribus tradita, qui principem locum, auctoritatémque in Conimbricenſi academia tenẽt, multúmque temporis, atque operę in huiuſmodi rebus ferè collocant, quæ hîc nulli omnino ſunt vſui.

Apud Gentes Spiritꝰ ſanctus docet ſecundum illud, ero in ore veſtro.

Præfectus cognita Eccleſiaſticorum Magiſtrorum in his locis, vbi maximè deſiderãtur, penuria: decreuit, vt militibus qui Chriſto in noſtra ſocietate, ac contubernio nomen dederunt, iis perinde ſtipendia ſoluerẽtur, acſi Regi, vt antea mererent. Ad hæc, magna eſt vſus beneficentia, & liberalitate erga noſtram domum, quam inſtructam relinquã rebus omnibus neceſſariis, & mille nummis aureis, ac varij generis ſupellectili

Milites ſocietatẽ profecti ſtipendiis regiis nõ priuantur. Collegium templúque optime inſtructum.

ad

ad collegium pertinente, templíq; vniuersis ornamentis, altarium videlicet sericis, & aureis stragulis, calice ex auro pulcherrimè facto, tribus sacratis (quę vocant) plumalibus, & linteis tunicis, & vmbellis. quæ omnia sex millibus nummûm aureorum æstimantur: librorum quoq; ingens numerus Collegio seruatur. Vniuersus populus nostri est admodum studiosus. Qui nostram in Societatem recipi vellent, tam multi sunt; vt equidem tantam, & tam præclarã in hac ciuitate de nobis opinionem, atq; existimationem demirer. Sex modò admissi, omnes pręter vnum, latinis literis eruditos: quidam etiam illas profitentur, & docent non domesticos tantum nostros; sed alienos etiam, & externos. Vt eos in numerum sociorum asscriberem, diuinus spero spiritus persuasit. Nam vnus illorum secundum concionem repentè in medio foro inspectante multitudine, vestes, quibus erat amictus, exuit; & religione incensus, egenti, ac mendico dedit. Nudus ipse abiens iuxta prælatam crucem somnũ capiebat: pauperes quotidie inuisebat, aliquando cùm me adiisset, mentem sibi diuinitus illustratam docebat,

Indi latinã discunt linguam.

Admirãda cuiusdam conuersio.

docebat,dum se, vt ad Persas mitterem contendebat. Siquidem pro Christi religione vitam profundere meo imperio,iussúq; ; vt ipsum Christum imitaretur,optabat. Hunc imperitum vulgus,& homines non ita pij in stultorum, & insanorum numero, locóque ducebant: ego verò virum sapientissimum, atq; optimum suo merito iudicaui.

Alteri? insignis ad Christum conuersio

Alius quidam cùm de Christi cruce concionem audîsset:confestim se ad pedes concionatoris flens abiecit, & per Deum obsecrare, obtestaríque cœpit;vt in nostrum sodalitium receptus,reliquũ vitæ suæ tempus nobiscum agere possit, vel etiam in Persas extemplò amandari, vbi pro Christi cultu martyrij coronam consequeretur.Tertius cùm in foro inter ludendum superis malediceret;obiurgatus: per Christum orauit, ne sibi deessemus,cùm ipse quoq; se nobiscum & viuere,& mori velle constanter profiteretur. Reliqui eadẽ ferè causa,& ratione nostris adiuncti sunt : qui quidẽ omnes etiamsi à Societate nostra reiecti fuissent;nihilo tamẽ secius,se nobiscum acturos,commoriturósque firmissimè asseuerabant. Alius itẽ ex Maschate

Maschatæ status.

(quod

(qđ oppidũ maritimũ est Arabiæ fœlicis)ad me scripsit,sibi esse in optatis,mecũ pro Christi religione craticulę impositũ succẽsis ignib⁹ torreri,& quas ad manum habebat pecunias,hoc est,ad mille aureos nummos, reliquáſq; oẽs fortunas haud sanè tenues distribuẽdi, erogãdiue potestatẽ mihi summã deferre:quemadmodum ex literis vltrò , citróq; scriptis intelligetis . Vtrarũq; enim exemplũ ad vos cum hac epistola mitto.Hoc eodem animo, & voluntate sunt plures duodecim, & quidẽ magnę existimationis homines pręter cæteros nõ paucos, qui nostrum institutũ ambiunt . Mihi verò certum est,neminem admittere,quoad vsq; res Collegij cõstituta, perfectáq; sit.Hos porrò qui mecũ sunt, in Chinam ducere cogito, si per Antonium Gomezium licebit.Neq; enim mihi reiiciendi videntur, qui vitam diuinæ voluntati addictã mecum traducere volunt.Et quanuis in sociorum albo non sint: erunt tamen nobis nihilominus vtiles adiutores ; sicut egregia ipsorũ virtus pollicetur. Hęc ferè est,quã quotidie seruam⁹, viuendi ratio.Hora ante lucem signũ meditationis datur ab eo , qui de somno excitandorũ

Martyrũ desiderium

Multi diuẽditis omnibus Christũ sequuntur.

sociorum

Societatis viuendi ratio in India.

sociorum, & luminis singulis inferendi munus habet; post meditationem nos ad sacrum, quod facere quotidie soleo: paramus, quo peracto, campana ad lectionem vocamur, quæ ad horam ante meridiem producitur. Tum prandemus: à prandio in suum quisque cubiculum se recipit, suique à seipso (vt fit in nostra societate) rationem reposcit: postea se ad pomeridianam lectionem accingit, in qua vsq; ad vicesimam tertiam horam versamur: deinde cœnamus: cœnati ad Litanias accedimus. Tunc rursus meditatio, ac nostrimet cognitio, iudiciúmq;, quod conscientiæ nominamus examen, vna hora exercetur, dein ad quietem itur. Diebus Veneris voluntariæ verberationes pro fœlici Ecclesiæ statu catholicæ fiunt, Litaniæ item pro societate, benéq; de illa meritis recitantur. Dominicis, aliisque festis diebus vespertina hora in salutaribus, piis, & religiosis sermonibus vtiliter, iucundáque cõsumitur; dum scilicet de cacodęmonis insidiis, ac gratuita malitia; déque diuinis solatiis vltrò citróq; disseritur, veterum Anachoretarum more, quem nostri quoque Conimbricenses socij retinent. Seipsi vincere, & demit-

Ratio vincendi seipsum.

tere

tere certatim ſtudent, dum alij ſtipem oſtiatim per vrbem, vel in publico valetudinario, vel à Mauris emendicant; alij ad barbaros concionantur; alij domi infima, viliſsimáq; miniſteria obeunt.

Ingẽs quòrundã amplificandi regni Chriſti deſiderium.

Magnum & mirificum deniq; ſtudium, ardorémq; animi (Chriſto gloria) in ſociis animaduerto: quibus quidem moribus, ac virtutum exemplis alios mortales multum & mouent, & iuuant. Neq; verò minori Chriſtianæ crucis, ac glorioſæ necis cupiditate, amoréque flagrant: quippè cùm Arabes quidam, alij Perſas cogitent, & efflagitent; nonnulli vſq; ad noſtras fores Maurorum impetu, & lapidatione premantur. Sed quid nos ſeparabit à charitate Chriſti? nihil ſanè. Equidem nulla re alia magis vitam hanc ſuſtentari ſentio, quàm Chriſtianæ tolerantiæ, atq; Euangelicæ virtutis deſiderio, cultúq;, & ea voluptate, quæ ex optata ſemper pro Chriſto morte percipitur. Sed de his hactenus: Orate pro nobis.

Non dubito me, cùm hinc decedam, complures profectionis comites, & pij laboris, crucíſq; ſocios habiturum. Eſt hîc quidam etiam ſenex vir honeſtus, & probus, qui ab eo die, quo primum apud

me per sacram confessionem sese expiauit, nunquã à meo latere discedere voluit, relictisq; vxore, ac liberis, totos dies apud nos in aliqua domestica occupatione transmittit. Negat se alibi vsq; nisi in nostro collegio, atq; inter nos, quieto animo esse. Vt ad Mauros redeã: hi tãta Christianorũ alacritate, atq; ardore animaduerso, mirũ in modum mutati sunt. Rex certè Ormutij mihi aliqñ ex cõcione, quã in tẽplo habebã, subitò accersito, egregiũ suũ studiũ suscipiendę Christianæ religionis aperuit: sed cùm timeret, ne regni Primores offenderẽtur; decretũ est, vt quasi aliud agẽtes cõuocatis regni primoribus, ita corã Rege disputatio institueretur; vt ne vel tenuis oboriretur illis suspicio, propter se esse cõparatã. Hac enim ratione me Mauricæ religionis vanitatẽ demonstraturũ sperabam, idque assecuturum; vt ne illi iniquo animo ferrent, si Christi cultũ Rex accepisset. Interea Maurorũ generis multitudo supra duo millia quingẽtis, Christi sacris eodẽ die, quo Rex initiari constituerunt. Quin & multi ex Principib' viris iã sibi nostratia nomina, initialésq; parentes, quos patrinos vulgò vocamus, elege-

Rex Mauri cũ 2500 Christo initiari constituit.

elegerant:at verò cacodęmon,qui ſemp Chriſtianas partes oppugnat, rumores graues ſubitò diſsipauit, Regẽ videlicet Chriſti iam religiõe imbutũ; qua de cauſa quod ego & Rex ſtatueramus, effici nequiuit. Imò(quod lugendum ſit)cùm Regẽ nullis blãditiis poſſent perditi homines de propoſito,ſuſceptóq; cõſilio dimouere:per quoſdam eum Cacigios doctos viros ad Mahometanã ſuperſtitionẽ traducere ſunt aggreſsi; vt à Chriſti fide animum, & cogitationem auerteret, ſententiámque mutaret. Quos tamen Rex extemplò lapidibus pelli,atque ex Regni finibus exterminari, eiicíque in perpetuum exilium iuſsit. Neque verò eam animi magnitudinem,atq; conſtantiam in pœnis,ſuppliciíſque iſti ſuo Mahometi præſtiterunt, quam ſanctiſsimi, fortiſsimíq; Chriſti martyres in tormẽtis,& cruciatibus retinuerunt.Ad extremũ quinque ex primorib⁹ (Deo ita propter mea delicta permittente)tantũ minis effecerunt; vt Rex amittendi regni metu ab ea ſententia, inſtitutóq; deterritus,promiſsis neutiquam ſtaret. Quare Maurorum etiam maior pars in veteri ſuo errore, ac ſuperſtitione permanſit.

Hanc inco ſtantiæ nõ tã poſt e- gregie ẽ luit.

Quantum ex ea re dolorem ceperim, cùm tantam mihi è manibus ereptã prędam conſpicerem, vobis æſtimandũ relinquo. Equidẽ plurimas effudi lachrymas, tacita conuictus conſcientia peccatorum, quibus iratus Deus impiorum conatibus obuiam non iuit. Tum Mauri ne ad Regem mihi pateret acceſſus, cuſtodes appoſuerunt: eò q, ſibi perſuaſum haberent, me inſignem eſſe præſtigiatorem, ac Regem meis præſtigiis, fallaciisque fuiſſe tentatum, atque circumuentum. Ad Perſarum inſuper Regem literas multis, & grauibus quærimoniis plenas dederunt, quibus eum in noſtram perniciem inflammarent. Ego autem ſolennes ſupplicationes per mediam vrbem, vicóſq; Maurorum faciendas curaui, in quibus ſupplicationibus, præter frequentem multitudinem, procedebant etiã vnà circiter quinquaginta homines, qui terga ſibi verberarent: vt his pietatis ſignis, & officiis permotus Deus quid facto opus eſſet, ne qua de noſtra fide, ac religione in his oris fieret diminutio, ſignificaret. Mauri ſuperbè admodum ſtatuebant ſe non eſſe paſſuros; vt ex ſua natione quiſquam ſacro

Vtinã his armis nos modo frequẽter muniremus.

fon-

fonte ablueretur. Adhæc eorum aliqui meum fugiebant conſpectum, alij data pecunia id agebant; vt nos aliqua ſaltē iniuria, contumeliáque afficeremur, clamorémque tollebant ex Fano, quod in monte poſitum noſtro imminet collegio, cui bono Ieſu nomen eſt inditum. Importunis illorū vociferationibus ego commotus, cùm in apertam arenam, atq; certamen (ſicut quondam contra Goliatem Dauidi ſuperbiſsimam Philiſtęi arrogantiam diutius non ferenti contigiſſe accepimus) mihi prodeundum viderem: feci hoc, vt noctu poſt concionem de Chriſti Domini ſupplicio, ac nece habitam, crux ingens à duobus viris in ſupplicationibus per mediam vrbem præferretur, & vbi ad montis verticem eſſet peruentum, tum Fanum illud prophanum, in quo Chriſti crucem barbari deridebant, conuitiiſque inſectabantur, ingreſsi, in præcelſo eam, atque edito loco defigeremus. Magnum terrorem Mauris crucis aſpectus incuſsit, cùm Fanū captum, occupatúmq; à nobis viderent. Simulac verò illuxit, ad multa milliac on uenerunt, & maxima voce Mahometē appellabant, & cur tantam iniuriam à

Inauditū pugnæ genus cum Mauris.

Ferūt aerē a Deo horribili facie immutatū Mauris cū cruce fuiſſe terrori.

Francis(sic enim Christianos vocant)illatam non vlciscerentur,clamabant. Statim porrò quæcunq; in agri planitie habebant Fana reliquerunt, & inter cætera vnum valde amplum,atq; magnificum,quæ Gilalabata dicebatur,vbi Mahometanis sacris quotannis operabãtur; cùm se ipsi cultris,atq; nouaculis religionis causa cõsauciarent, & Mahometana illa dogmata detestanda, legésq; impurissimas prædicarent,& quidẽ flentes, vti nos Christi mortem commemorare, lugeréq; cõsueuimus.Gratias agamus oportet Deo Opt.Max.qui hoc Fano impię superstitionis erepto:Maurorũ audaciam,superbiámque compresit. Id Fanum cacodæmone cum Mahomete expulso, Deiparæ Virgini, cui à penna cognomen accesit, dedicauimus, quo ad vacandum contemplationi nihil excogitari potest aptius,elegãtiúsue. Ibi Heremitã virum bonũ,& antiquę frugalitatis, seueritatísq;, & disciplinę cultorem collocaui. Mauri vt religionẽ suam nostrę præstare ostenderent: cõciones in ciuitate habebãt, suóq; in fano importunè clamabant. Quã rem Christiani molestè cùm ferrent,remediúmque à me quęrerent,

Mauri sacerdotes se nouaculis fauciant.

Celebre fanum Maurorum, B. virgini dicatur.

rent,memor illius verbi Christi(cõpelle eos intrare)Regi cõfestí renũciari mandaui;vt quoniã ꝑmissum nõ feciſſet:eos saltẽ in fano Maurorũ clamores prohiberet,ídq; ob tres potiſſimũ causas; primũ quia oppidũ noſtrũ eſſet;deinde q, nobis iniuria,atq; incommodum inferretur;& demũ,quia multa in regni pernicie clã ex eo loco Maurorũ proditione cũ Turcis cõmunicarentur.Quocirca vt Barbari eiuſmodi vociferationibus tãtiſper abſtineret,ediceret;dũ noſtris literis ea de re Luſitanorũ Rex certior factus reſponderet:tũ nos quod ille imperaret,ſine vlla cunctatione facturos. Neq; verò à me quicquã omnino aliud agebatur, niſi vt eorum animi erigerentur,atq; confirmarentur,qui ad Chriſtianam religionem tranſibant, tranſituríue deinceps erant. Cúmq; ea ratione Mahometanæ ſuperſtitiones, legéſq; fraudulentæ paulatim exoleuiſſent,ac ſempiterna eſſent obliuione deletę:facilius, & eiti⁹ hoíes barbari miteſcebant,& ad Chriſti cultũ traducebãtur. Quod cum Mauri intelligerẽt;eáq; de cauſa noſtros contẽnerent conatus:eis cõminat⁹ ſum,niſi clamare deſiſterẽt,me puerorũ,quos Chriſtianę religionis

Inauditis modis Deꝰ suos tuetur.

gionis rudimenta præceptáque doceo, collecta manu impetum in illorum delubrum facturum, crucémq; in eo sicuti in montis fano præaltam constituturũ. Itáq; nullam morã interposui, quin primo quoq; tempore quinque Cruces parandas, posteróque die supplicationes agendas curarem, in quibus omnes illæ cruces, vt Mauris timor iniiceretur, præferrentur. Illud etiam Litaniis insertum clara voce à nostris alternante choro repetebatur, Domine Deus miserere nostri: ita procedendo vsq; ad regiam peruentum est. Tanta verò huius spectaculi vis extitit; vt Mauri continuò clamare

Regis insignis pœnitentia.

desierint, maximóque omnes metu perterriti, in fugam sese dederint. Hîc accitu Regis euocor, qui mihi Regiam ingresso ad primos gradus obuiam honoris causa prodiit, & cum Garzia Penneo interprete introductum in sella considere sua inuitum coëgit, ibíque ad genua mihi procumbens manum osculari voluit, & veniam suæ inconstantiæ precatus, quod promisisset, se aliquando effecturum addicebat. Tum non modò in

Rex ĩ tota insula Mahometẽ venerari vetat.

Fano, sed etiam in tota insula clamari, appellarique dein Mahometem vetuit;

Faníque

Fanique ianuam claudi, atque obstrui iussit. Mihi præterea ad vsum collegij multa,eáq; pulcherrima donauit. His cognitis regni Principes aduersus Regem comparare exercitum statuerunt: cùm ita sentirent,& dicerent,eo clauso delubro desertum iri propediem vrbem,quę impręsentiarum celebrior multò esset, & opulentior, quàm vnquam hactenus extitisset. Etenim publicũ vectigal cùm superiore tempore quadraginta dũtaxat millia nummûm aureorum conficeret: ad centum iam,& viginti millia peruenisse;mercatoréſq;, ac nauicularios Mecham petere antea solitos, nunc Ormutium venire omnes,portoriúmq; persoluere, Xatamaziúmq; inferẽdi belli percupidum, hac rerum nouitate mirificè lætari confirmabant.

Religio opes auget.

Idem fertur de Xoa Persarum Imperatore,qui pro Deo à suis colitur. Aquã ex pelui,vbi ille pedes lauit,religiosè,vt rem sanctam videlicet, & salutare morborum omnium medicamentum,sublatam reponũt: Dominus qui cœlum,terrámq; fulciat, atq; sustineat, appellatur. Sed misericors Deus occęcatorum istorũ hominum oculos aperiat;vt è superstitionum

Rex Persarum a suis Deus habetur.

onum ceu volutabro ad ſanctã,clarámq; fidei lucẽ perueniant,veróq; Deo(nõ ſordibus omni cloaca fœtidioribus) cõfiteantur, gloriámq; dent. Quòd aũt Regis fauore conſequi , vindicaréque Mauri nequiuerunt , id quorundam hominum Chriſtianorum quidem, ſed improborum præſidio efficere contenderunt ; vt tam inſignem maculam Mahometi obſtructo Fano , prohibitíſque clamoribus (quibus tota illius gẽtis religio continetur)velut iniuſtã eluerent.Id eò impẽſius conabantur, quòd huius Fani magnificentia, & amplitudo cęterorũ omnium nobilitatem,famámque ſuperaret:eóque nunc clauſo,in quo religioſius quàm vſquam alibi Mahometes colebatur , maxima nunc poſt hominum memoriam iniuria,ignominiáq; affectus putabatur. Interea nouus arcis Præfectus fortè ſucceſsit:hic à Mauris pro mercede iniquitatis duobus millibus aureorum acceptis,id negotij ſuſcepit, vt Fanũ aperiret, ritúmq; clamandi intermiſſum reuocaret.Ad rem conficiendam Mauri perditiſsimũ quemq; Chriſtianorum ſibi ſocium adiunxerunt.Hi enim nomine,nõ moribus Chriſtiani , huiuſmodi facinus aggredi

Præfecti, impiorũq; Chriſtianorũ pro Mahometo iniquitas.

aggredi fortis viri esse arbitrabantur, sibiq; honori, gloriæq; ducebant. Verùm Christus cuius nutu, ac iussu delubrum fuerat à nobis occlusum, suis non defuit: cùm Præfecto cunctationem, & religionem iniecerit, ne quod cogitauerat, me insçio auderet pficere, populi videlicet, quem mei studiosum cognosceret, tumultum, ac seditionem veritus. Cùm verò me ad prandiũ aliquando inuitasset; Faniq; aperiẽdi consiliũ cœpisset exponere: subita quadã animi defectiõe perculsus, atque perterritus, iniquam cogitationem deposuit, mẽtémque mutauit; adeò vt non modò ad Fanum reserandũ Mauris præsidiũ negaret; sed ad euertendum mihi omnẽ auctoritatem suam, operámque deferret. Christiani porro illi, q Maurorũ causæ seruiebant, partim interierunt, partim cùm in varias miserias incidissent, ex omnium conspectu ablati penitus euanuerunt: Deus illis ignoscat, quòd seruierunt potius creaturæ, quàm creatori: orate pro eis.

Terror domini perculit præfecti animum.

Iusta Dei punitio in males christianos.

In summa quiete, & rerũ tranquillitate nunc agimus, cũ maioribus indies Christianę Ecclesię incremẽtis. Populus religione magnoperè feruens, plurimũ in vo-

Feruor nouorũ christianorũ.

in voluntariis verberationibus, ieiuniis, supplicationibus, litaniis, cæteríſq; Christianæ pietatis partibus, officiíſque verſatur. Singulis diebus Veneris de ſingulis Chriſti cruciatibus, pœníſue nocte in campo ſuburbano magna hominum frequentia concio habetur: quotidie pueri ad pietatem inſtituuntur: Dominicis autem, reliquíſque feſtis diebus tres à quodam noſtrę Societatis conciones habentur, vna mane ad populum in maximo templo; altera pomeridiano tempore ad ſeruitia, ad quam audiendam etiam frequens populus conuenit; tertia in publico valetudinario ad ægros. Sacerdotum qui in hac vrbe viuunt, animis non parũ ardoris acceſsit. Quid multa? videre mihi videor imaginem quandã naſcentis Eccleſiæ. Prętер cæteros haud paucos, qui quotidie Chriſti cultum recipiunt, ſacro fonti admoui mulierem quandam Xarifis Arabiæ Regis, & Mahometis conſanguinei propinquã, viro nobiliſsimo, & apud Perſas primario, & Xatamazij oratori nuptam. Hîc à Sulthano Babylonico Perſarum Rege auxiliũ petiit, querens vi eam fuiſſe à nobis idcirco raptã; vt Chriſti religione imbueretur. Quod quidem

Euangelizantiũ diligentia.

Renaſcẽs Eccleſia.

Regis Arabiæ & Mahometi cõſanguinea baptizatur.

quidem ex literis Henrici Mazedi planius intelligi potest, quarum exemplũ cum hac epistola mitto.

Is autem Henricus legatus Regis Lusitaniæ ad Xatamazium pacis cõponendę causa profectus est, cùm tamen id nulla necessitas postularet. Barbari enim ipsi pacem quotidie flentes petere vltrò nõ desinunt, quòd nimirum nisi pacatis nobis viuere omnino nõ possint. Xatamazius querelis viri huius lectissimæ fœminæ auditis, grauiter exarsit, atque ira furens nostrum legatum retinuit, eúmq; monuit, vt literis ad Præfectum Ormutinæ arcis datis, mulierẽ quæ iam Christi religionem professa erat, ad suos quò pristinũ religionis cultũ reciperet, remittendã curaret: alioquin se bellũ haud dubiè illaturum. Qua quidem re cognita, cùm ad deliberandum in concilium omnes conuenissemus, sententiam rogatus illud apertè, liberéq; respondi: Nolite dare sanctum canibus, nec tradatis bestiis animas confitentium Deo. Consultationis exitus hic fuit, vt si opus esset, omnes pro salute mulieris moreremur. Sed is, qui sua prouidentia, consilio, nutu omnia moderatur ac regit, huius immanis-

Charitas nescit timorem.

Cor tyranni est in manu Dei.

manifsimæ belluæ rabiem, ferociámque cõpresit. Et legatus constituta, confirmatáque rediit pace. Mulierem qua religiosiorem me vidisse non memini, honestissimo viro curauimus collocari.

Varia prodigia quæ Deus ad cõfirmationẽ nouę sobolis euenire voluit

His initiatis penè singulis hominibus tot prodigia, visáq; contigerunt; vt oibus perscribendis par esse nõ possim. Quidã virginem Deiparã, alij Christum Dominum, alij alia se vidisse enunciabãt: nõnulli voces noctis silentio exaudisse humana clariores. Videtur Christus tanq̃ optimus pastor suas oues è Mahometis impuro grege secreuisse. Subibat tũc animo meo cogitatio, quantopere ppagari Christiana religio posset in Amano, Arabiáq; fœlici, vbi quatuor sunt vrbes præter cæteras perantiquę, ac nobiles ex iis ciuitatibus, quas primas in erroré, ac superstitionẽ detestandã mira cacodęmonis arte, atq; calliditate instructus Mahometes induxit. Hoies sunt simplices, & ad virtutẽ propensi: cuidã Principi honesto, probóq; obtẽperant. Hęc est gens illa robusta, qui Ammonitæ in sacris literis appellãtur, qui cũ Israëlitico populo bellũ gesserũt. Apud hos templũ Iouis amplissimũ etiam nunc extat, eo ædificatũ tempore

Amanum ab Ammonitis Loth, Genes. 19. et Deuter. 23 et li. Reg.

Ammonitæ.

Templum Iouis vetustissimum.

tempore,quo Ethnicorum ſacra, ritúſq; indigenæ illi ſeruabant.

Ecce autem in ea mihi cogitatione verſanti,literæ,quarum exemplum huic epiſtolæ adiunxi, à Regio Procuratore ex Maſcate redduntur, vnde duo etiam eius loci incolæ terreſtri itinere duorum menſium venerunt ſacri baptiſmatis ſtudio ducti. In noſtro hîc collegio cathecumeni degunt. Multa narrant de totius ciuitatis motu,& ad Chriſti cultum propẽſione, méq; ab omnibus expectari cõfirmant.Eorũ expectationi, ac deſiderio ſatisfacere me non poſſe vehementer doleo. Etenim P.M.Franciſcus metuens,ne quaſi quodam æſtu,atq; ardore animi,martyriíque cupiditate ad Perſas abriperer: triennium me eſſe Ormutij iuſsit. Huius igitur imperij vinculis aſtrictus, hinc decedere nullo modo poſſum. Si intra hoc ſpaciũ M.Franciſcus venerit; ego ad Amanum ibo:ſin minus; mittam illuc aliquos ex his ſociis,quos hîc in ſocietatem admiſi. Sunt enim ad hęc difficilia, & aduerſa ſubeunda, & toleranda non ſolũ parati;ſed etiã incitati,& erecti,neq; laboribus maximis deterrẽtur, quos in illis excepturi ſunt

Regis Maſcatẽſis procurator ſi dẽ noſtrã ambit.

Amanum.

sunt oris, vbi & grauissimis caloribus habitatores vexantur, & communis victus non ex pane, qui nullus ibi est, sed ex Coryotis duntaxat, & piscibus paratur. Epistolam facere longiorem non licet; tum quòd non solùm ipse ad scribendum verbosius; verùm etiam ad sumendum cibum sustentationi corporis necessarium destituar: tum quòd cùm mihi nonnulla affulget minorum laborum, curarúmq; spes, plerumque cumulus adiiciatur, imponatúrq; prioribus duplo maior. Laus Christo pro hac re tribuatur. Placuit Deo Opt. Max. vtiliter hoc anno populum Ormutinum multis, & grauibus morbis, acerbissimo dolore capitis accedente ex nimiis caloribus, quibus hæc Insula infestatur, adfligere. Quominus autem nobis deesset, quòd ageremus, atque apud Deum promeremur: sacerdotes omnes, qui hac in ciuitate sunt, in aduersam valetudinem inciderunt. Ex iis vnus, & Episcopi Vicarius obierunt. Quapropter mihi vni totius populi cõfessiones audiendę sunt, funus curandum, exequiarum iusta facienda. Et quia templum suorum custodum, ac ministrorũ opera, & officio destitutum

Euangelizãtib⁹ vix cibum sumere vacat.

Charitas non est fatigabilis.

stitutum est: cogor idem & Vicarium agere,& Dominicis, aliisq; festis diebus sacrum solenne statis modis, numerisque adhibitis facere,& ad populum cōcionari. Ago Christo gratias,quando ars Musica,quam adolescens olim,ac meus adhuc existēs, non ad hunc quidē vsum percepi,nunc mihi sacerdoti ad cultum sacrorum, & ad res Diuinas deseruit. Nec mirum; quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum:neq; bonum modò mihi nunc est vtile, sed etiā ex malo emolumenti aliquid colligo. Cùm siquidem venit in mētem laborū, quos olim impigrè alacriterque nescio qua de causa stultè suscipiebam,ac sustinebam:pudeat nunc in difficultatibus, periculisque pro Christi Religione adeundis defatigari. In pręteritorum verò peccatorum memoriā dum redeo: nunquam in diuinis rebus tractandis, Christique cultu conseruando,& longè,latéque disseminando satiari possum; cùm mihi videatur (quod verissimum est) nihil omnino esse quod facio, pręeo quod debeo,quia seruus inutilis sum.

Quamobrē vniuersos in Christo fratres ac socios, qui sanè mihi charissimi

sunt,oro,atq; obsecro;vt in sacrificiis, di uinisq; precationibus mei sint memores; vt dignus efficiar promissionibus Christi. In sequenti anno(Deo iuuante) pluribus verbis ea,quæ hîc acta fuerint, scribam. Ormutio ex Collegio à Bono Iesu appellato M.D.L.Paulum illum ex Ethnico Ioguo Cathecumenum ad vos mitto,non mea quidem voluntate (cùm nondum ablutus esset)sed coactus precibus ipsius; quòd Lusitaniam,& Romam videre optaret; tum Emanuelis Limæ, qui eum secũ ducere voluit. In hoc sinu magna sunt, & periculosa bella cũ Turcis. Vrbem hi expugnare, ac capere cogitant,in India certè aliquot nauigia ex nostris,quę cõtra ipsos instructa incitato cursu ferebantur,in illorũ potestatẽ venerunt, multis Christianis militibus in eo congressu desideratis. Valde indigemus aliquot ex societate nostra confessariis, qui cum his classibus proficiscantur. Vt eos mittatis, vos per Deum immortalẽ etiá atq; etiam rogo. Ormutij anno à Christo nato supra sesquimillesimum quinquagesimo primo.

Ioguus in Europam mittitur.

Sit nomen Domini benedictum in secula.

ALIA

ALIA EPISTOLA P. M. GASPARIS BELGÆ ad fratres suos Societatis Iesu.& c.

Pax Christi. &c.

VPerioribus literis cõplura rerũ Ormutinarum, qua potui breuitate,perstrinxi: nunc etiã succinctius, quæ dũ ab Ormutio cum duobus Patribus iussu P. M. Francisci Xauierij rediens in Iapponiam beneficio Dei contigerunt,recensebo. Opinor id fieri,vt in Chinam aliquando traiiciam. Nã vt scribit P.M. Franciscus,ita messis ibi cõstituta videtur; vt fructus inde longè vberrimꝰ colligi possit.O fratres charissimi, estote mihi auxilio in habendis Deo gratiis, qui fecit misericordiam cũ seruo suo, & desiderium meum adimpleuit. A longo siquidem tempore me nescio quibus occultis stimulis vrgeri, spiritúmq; meum eò ferri sentiebam. Cùm Ormutio discederem,nullum non mouebant lapidem, vt me retinerẽt,nostrúmq; discessum impedirent: sed Dominus liberauit me à laqueis venantiũ.

Aurũ alij, alij honores venantur:hic vero multo labore animas.

Soluente igitur classe, Galeonem (quem vocant) conscendi, in quo erãt 600. personæ; Dominus verò tanta operatus est sua bonitate, quãta nũquam memini in exercitu me videre. Erant enim confessiones militum creberrimæ: iuramenta, lusus, malos mores, quibus adsueuerant, deponebant. Dum aũt ad optata nauigamus loca, tãta tẽpestatis oborta est vis; tantisq; naufragij periculis obnoxia fuit nostra nauigatio; vt minimo minus ab interitu abesse videremur. In eo enim itinere, quod 15. diebus plerumq; absoluitur, licet mẽses duos cõsumpserãmus: attamen in magno illo, grauiq; periculo ipse me erexi, & solatus sum, causam conijectans, cur diuina prouidentia in eas nos angustias sineret venire. Postquam verò Mercatum appulimus, in mediis campis suggestum componitur, ex quo bis concionem habui. Vltimo die causæ tempestatum memor, in peccata inuectus, præterquã quòd mulieres à peccandi consuetudine abduxeram, iisque viris quorum ad id vsque tempus fuerãt concubinæ, iunxerã matrimonio. Collegi etiã vniuersos, qui se mutuò graui persequebãtur odio, inimicitiásq; gerebant, quibus

Militũ religio memorabilis.

Ingẽs Maris tempestas ob peccata forsitan orta.

Cõcubinæ in vxores vertuntur.

quibus recõciliandis ita incubui, vt demũ amicitia oẽs inter se iungerẽtur, carceréſq; ſoluerẽtur. Erát inter illos equites duo, qui cùm mutuis confecti eſſent vulneribꝫ, & ad paupertatẽ redacti, ꝓpter homicidia, aliáq; id genus facinora, quæ etiã ſuorum ſeruorum opera aduerſum inuicem patrabant, ad poſtremũ amicos effeci: qui ſanctè iurârunt, publicè manibus miſſali admotis, ſe nunquam pacis, amicitiæque iura violaturos.

Graues ml litũ inimicitiæ cõpo nuntur.

Inde verò vela faciẽtes imus Rumos, Chriſtianos expectatũ: ibíq; ſemel cõcionatus ſum militibus, & tribunis in ampla domo Maurorum. Dominicis feſtíſq; diebus ſemper ad eos bis ſermonẽ habebam, qui in vnã è nauibus ſe colligebãt, ad quam tubis manè, à prandio verò ad doctrinæ Chriſtianæ explicationẽ euocabantur. Sub veſperum Litanię, diebus autẽ Sabbatinis Salue Regina canebatur: cui ſpiritualis ſtatim in Chriſti laudem ſubiungitur antiphona.

Dium tandem venimus; vbi bis concionatus ſum, qua ex re multorũ inimici animi ſunt recõciliati, fructúſq; inſuper alius nõ pœnitẽdus eſt ſubſecutus. Malis quę inter illos gliſcebãt, occurrebamꝫ tẽ-

Dium.

Bazainũ.

pestiuè, quorũ ratione cõplures ad Mauros nostra fide abnegata confugiebant. Legentes autẽ hanc oram venimus Bazainum, vbi bis concionẽ habui, reperíq; vnũ societatis nostrę collegium, in quo erat P. Melchior Gonzales, qui cùm mor ti vicinus sit, ídq; (vt nonnulli suspicantur) propter venenum, quod illi porrectũ erat haustum, vestris precibus commẽdo. Magna sanè iactura, quia insignis erat in vinea Domini operarius. Inde cum fratre Antonio, qui est ex tertio ordine S. Francisci, discessi; vt quos ad Christi fidem in his partibus conuertit, & templum quod ex Pagodo in monte excíso Deo consecrari curauit, viseremus, vbi & sacrum feci. Occurrebant autem nobis obuiam Christiani supplicationis in morem, tubis clangentes, & magno iubilo: Deus sit benedictus. Haud quaquam ignauus in vinea Domini fuit hic religiosus præsbyter operarius. Orate igitur pro illo, atq; etiam hoc nomine, quòd amicus est Societatis maximus.

Quidã tertij ordinis D. Fr̃anciſci ſtr̃enuꝰ in vinea dñi operarius.

Vrbs ſtupendo labore ſcalpris in rupe exciſa.

Inde pedestri itinere imus visum Pagodum quoddã, vocatũ vulgò Canarin, rem planè prodigiosam. Vrbs ipsa in monte incredibili labore, & arte cũ suis

nume-

numerosis viculis,& plateis excisa,scalpris ad hoc amplius centum ad ciuium vsum cisternis ornata.

Inde Zaram discessimus, vbi P. Melchior Gonzales templum magnum erexit.Habet suos etiam Christianos, qui etiam nos cum supplicatione exceperunt, vbi in vnum coëuntibus Christianis concionatus sum.Hîc ipso Omnium Sanctorum triremem quæ me expectabat Caulum iturus conscendi, nonnihil hęsi in itinere,vt viderem aliud Pagodũ in rupe excisum,quod propter magnitudinẽ, multitudinémq; statuarũ frequẽtabatur à plurimis,atq; adeo Vlissiponense templum magnitudine vincit. Erat inter eas statuas vna triceps, quæ cæteras incredibili mole superabat,tribus insuper tibiis, totidémq; manibus,sed vno tantum corpore mõstrosa, ei nomen est Pagodus Elephantis. Inde discedens veni ad hoc nostrum Goanum collegiũ, in quo modò habito.Ibi inueni P.Melchiorem Nunezium, quem rogaui, vt concionari velit, quod non segniter aggressus, auditores sancto quodam ardore inflammauit. Orphanos, dum vacat, doceo,quos & canere dum sacrum celebro,cu-

Idolũ Elephantis triceps.

bro, curaui: quo finito veſte linea indutus ſuggeſtum aſcendens, tanto populi concurſu ſum concionatus; vt templum non caperet. Fuit quoq; inſtitutum, in gratiam piorum quorundam religioſorum noſtri ordinis amantiſsimorum, vt concionarer in S. Franciſco: Pater verò Melchior Nunezius in ſummo templo meo in loco ſufficeretur. Die Veneris ſub veſperam de pœnitentia concio habetur, qua finita complures videas terga ſibi flagris concidentes, tantúſque eſt populi concurſus; vt exiſtimem, cùm templum non ſit omniũ capax, neceſſarium fore, vt conciones in medio inſtituantur foro.

Goæ. 1553.

Tuus Gaſparus.

ALIA EPISTOLA R. P. Gaſparis Rectoris collegij Societatis Ieſu Coæ in India, ad R. P. M. Ignatium, eiuſdem Societatis Præpoſitum generalem.

An. 1553.

Gratia, & pax Chriſti, & c.

ENSES ſunt propè 14. ex quo Inſulâ Ormutiũ reliqui, euocatus literis R. P. M. Franciſci; vt in Iappon, cũ ea, quæ primò ſuſciperetur nauigatione, proficiſcerer. Et quoniã ſex primis mẽſibus eò nauigari ppter anniuerſariã ventorũ ac maris tẽpeſtatẽ nõ poterat: qui huiꝰ collegij Rector erat, me hortatus eſt; vt dũ commoditatẽ nauigandi expectamus, his in rebus, quæ ad inſtitutum Societatis noſtrę pertinent, me occuparem. Cùm itaq; concionibus ad populum habẽdis, eiúſque confeſsionibus audiendis, nec non aliis id genus piis operibus vacare cœpiſſem: tantus Dei beneficio ad eum populum rediit fructus; quantam morum mutationem in huius gẽtis hominibus nemo

Maximus euangelij fructus.

nemo vnquam mortalium meminit accidisse. Sed de his P. Emanuel Farnádez plenius coram, qui eodem loci à P. M. Francisco accersitus, vbi permulta, ac præclara diuino adiutus auxilio patrauit; nunc præter omnem expectationem ex insula Iappon feliciter est reuersus. Iapponẽsium aliquot secum abduxit, in Lusitaniam ad te Reuerende in Christo pater primo quoq; tempore mittendos; vt ad eas aliquando regiones maiori cũ virtutum incremento, gregi dominico vtiliores reuertantur. Cæterùm (R. P.) Licet ego mihi meę imbecillitatis conscius, sciam me viribus meis onus multis partibus impar sustinere: attamẽ cùm certo certius sit, nullum esse Deo acceptius obedientia, suiq; ad alterius arbitrium submissione sacrificium; verbis facilè consequi haud possim, quàm ardenti desiderio cupiam me tum Christi obsequio, tum proximorũ saluti, cuius quoque nobis mandata est cura, deuouere. Abiit P. M. Franciscus duobus sibi ex nostræ societatis adiunctis in Chinam regionem longè amplissimam, vtpote, quę ex vna parte mari Schytico abluitur, ex altera verò Tartareã dicitur attingere

Iapponenses in Europã mittuntur.

Nihil Deo acceptius obedientia.

Quã late pateat Chinarum regio.

Maiorem

Maiorem. Duos præterea in Iapponem misit, illius regionis linguæ operam daturos; vt eò accedentes, quos à te mittendos putamus patres, ac fratres possint liberius commodiúsque opera fideli interpretum Euãgelium populis illis annunciare. Magnam spem concepimus fore, quòd propediem, diuina adiuuãte misericordia, tum in Iapponem, tum in Chynã nobis accessus patefiet: quo desideriorũ nostrorũ, solam Christiani nominis propagationem sitientes, facti compotes; vtraq; gens ad veram Dei cognitionem adducta, à dæmonum liberetur cultu. Apud Ormutium subrogatus est Pater Gonsallus, cum alio fratre, qui circa conciones, confessiones, aliáq; pietatis opera, magno cum fructu se exercet, vt ex literis, quæ illinc ad te mittentur, prolixius cognosces, in quibus multa etiam de harum regionum situ describuntur. Arcem quæ in Ormutio est, Turcæ hoc anno obsidêre, quo tempore nec bene merendi de proximis, nec patientiæ patribus defuit occasio: verùm iam obsidio soluta est, quod quemadmodum acciderit, vobis illos significaturos putamus. In arce Bazaino,

Turcæ Ormutiũ obsident.

Cambaia. ino, quæ in finibus regni Cambaiæ sita est, agit Pater Melchior Nunezius cum tribus fratribus, nec mediocres sunt fructus, quos indigenæ, & Lusitani tum ex concionibus, tum ex studio, atq; officio fratrum erga se percipiunt. Ibi Collegium Societatis Bazinēse. Collegium est societatis redditibus annuis, qui in vsus eorum, qui ad fidem Christi quotidie veniunt, insumuntur, magnificè dotatum. Inter cętera autē, quę plurima in cōmunem vtilitatem ordinauit, pręcepitq; P.M. Franciscus, nō postremū est; vt pueros indigenas in collegiū nostrum adscisceremus, qui in eo tres, quatuòrue annos in Christiana doctrina eruditi, morúmq; honestate formati, ipsi quoq; ad gentilium animos à pernicioſa superstitione ad Christi fidem traducendos vtiles aliquando esse possint. In Tanaa templum habemus satis amplum Templum Virginis in Tanaa. Deiparæ Virgini sacrum. Est autē Tanaa magna vrbs Insulę Zalzette nuper Maurorū multitudine frequentissima, ipsáq;, & arx Bazain exiguo interuallo dirimūtur: ibi agit P. Fráciscus Hēriquez cum alio quodā socio, quibus hoc studio est; vt ad verū, ac syncerū Dei cultū, & fidē barbarorū animos inducant. In Dio Dio. metropoli

tropoli regni Cãbaię aliud quoq; Lusita norũ propugnaculũ visitur, in quo degit P. Antonius Gomezius cũ vnico socio, cõcionũ suarũ, qbus plurimũ põllet aculeo í animis auditorũ relicto multis existit ad Deũ verũ posthabito idolorũ cultu cõuertẽdi occasio. In Cocin ciuitate regni Malauari, quę Imperatori Cãbaxin paret, arcem quoq; statuerũt Lusitani, in qua cœptũ est extrui collegiũ Societati nostrę hoc anno Dei gratia pficiendũ, cui pręest vnà cũ fratre P. Anthoni⁹ Eredia. Vterq; aũt dũ p̃ter ea munia, ad quę voti sacramẽto obstringũtur, nulli parcũt operę in sedula puerorũ instituti̇õe: incredibile est, quàm vberẽ sterile alioqui solum proferat frugum messem. Insula Seilã ambitu suo 300. miliaria cõtinet; maxima in ea Cinamomi, malorũ aureorũ, cęterorùmq; copia est: Cœlũ tenue, purúmq;, ac propterea salubre, & vt vno verbo complectar, tota adeo amœna, & ad voluptates cõparata; vt credant incolę paradysum alibi non fuisse. Habet in ea Rex Lusitaniæ castella complura, præsidiis firmata, in quibus agit Pater Emanuel Moralez, qui Proregis Indiæ paucis ab hinc diebus, literis inuitatus, vnà

Cocinum.

Aliud collegiũ Societatis Cocinense.

Seilani Insulę ambitus. Cinamomũ

vnà cum Legato Regis Seilam viro amplissimo, ac in fide Christiana probè à nobis superiore anno instituto, eò profectus est, tentaturus animũ Regis; num & ipsum possit Christo lucrifacere. Verùm quamuis pius P. nullis non se offerat laboribus; vt illius loci barbarorum animos per diligentem Christianę fidei inculcationem à dęmonum cultu auertat, auersósque eodem relabi prohibeat, nec minimam liberis eorundem instituendis operam impendat, adiutus à Fratre nostro Diaz: Rex tamen cùm se in hoc vsque tempus (nescio quo malo genio) difficilem nimis, durúmq; exhibuerit; sedulo conatui non par respõdit successus. Reuerendus Pater Nicolaus Lancilotus agit in arce Caulan cum duobus sociis, moderatúrque loci illius Collegium, quod Commorinorũ concursu est multò celeberrimũ. Est aũt Commorin prouincia sinui maris exposita, in qua, ac toto illo tractu maximus est Christianorum numerus, & (vt audio) supra 60. millia. Horum Neophytorum fidem confirmant; ac cæteris, qui vel catechumeni sunt, vel nõdum ad fidem animum adiecerunt, operas suas nauant

Arx Caulan.

Collegium societati celeberrimum. Cõmorini.

nauant P.Enriquez, fratréſque alij duo, quibus vt regioni illi maritimæ cõmodius hac ratione ſuccurratur,alij duo in auxilium ſubmittentur. Incolis Chiromandel, quæ regni Biſnagæ ciuitas eſt, Euangelium annunciauit B. Apoſtolus S. Thomas, à quibus extremo quoque ſupplicio affectus, martyrij coronã conſecutus eſt: contráq; opinionem eorum, qui corpus B. Apoſtoli tráſlatum credũt, totus ferè hic populus illud apud ſe eſſe aſſerit,cuius rei non obſcura argumenta adferunt.In ſepulchro B.Apoſtoli inuentum corpus ſatis amplum, ac procerum, ſuauiſsimum de ſe odorem ſpargit,quod magna in hodiernum vſq; diem veneratione ab omnibus colitur. Sepulchrum verò in rupe exciſum eſt, in quo & ſanguineas cernere eſt maculas, & crucem in eo exſculptam,quemadmodum videre eſt in ea, quam ad vos miſimus,huius ſepulchri imagine. Huic rei fidem quoque faciebat ipſe ciuitatis Præfectus, lignum oſtendens incredibilis magnitudinis, quod Apoſtolus, dum viueret, è longinquis regionibus ad locum,in quo palatium Regis extruendum erat (Archio vocant) mari miraculosè aduexiſſe ferunt:

Chiromandeli S.Thomas creditur martyrio coronatus.

Sepulchrũ S.Thomæ.

Monſtrosum lignũ.

ferunt: cuius ligni ea est vastitas; vt ne boum quidem copiosa multitudo loco mouere queant. Ex eo ligno(quod hoc ipsum Indi religiosè admodum conseruent,ac venerentur)fabricatā ad te crucem ac cistellā misi.In hac ciuitate agit Pater Cyprianus cum altero quodam è Societatis fratribus,qui ætate iam effęta (60. enim, vt nosti,excedit annum)iuuenilem retinet animum , inuictum se præbens ad omnes labores; vt & Indos ad purum Dei cultum traducat,ac in officio retineat Christianos. Malacca vna est ex ciuitatibus regni Malagiorū, populosa admodum, quæ cum toto regno paret Imperatori Xantanę, cuius imperio tria alia quoque subiecta sunt regna, nempe Cyō,Patanez,& Achenos.In ea arcem habent Lusitani , ad quam è Iappone,China,aliisque maris Scythici circumiacentibus insulis , necnon è Maluchis naues commeantes,appellere solēt. Ibi collegium est societatis,in quo magno cum incolarum fructu versantur P. Nicolaus,Franciscus Perez,& alter quidam è nostris fratribus . Ea loca superiori anno complures infestabant barbarorum exercitus:qui cum ipsis hoc anno

Malacca Malagiorū ciuitas.

Imperator Xantane.

Mare Scythicum.

Malucca.

Colleg. societatis Maluccense.

anno agatur nondum accepimus. In insulis Maluchi à quibus Garyophillũ adaduehitur, complura sunt, locisq; munitissimis collocata Christianorum propugnacula, magnúsq; in iis locis Christianorum numerus, apud quos agit P. Ioannes Beyra, cum tribus aliis, quatuórue societatis fratribus, qui se totos iis impendunt. Plurimum eis molestiarũ exhibent perpetuæ illius regionis pluuię, tum Indorum, Maurorúmque conatus impij, quibus fratrum nostrorũm cœpta subuertere moliũtur. Magna sunt, & stupenda, quæ apud illos edit Deus suæ omnipotentię argumenta, quibus & suam gloriam mirum in modũ commendat, & dæmonis arrogantem impotentiam reuincit. In Amanguci ciuitate clara insulę Iapponensis agit P. Cosmas Torrez cum altero quodam è fratribus nostris. Recentius ex ea nihil allatum est, quàm quod à Patre M. Fráciſco accepimus. De habitantibus in Sina tantũ id scribo, quod fertur homines esse prudentes, iustitięq; cultores, & qui de veritate, prę cæteris sibi cognita (vt autumant) plurimum glorientur. Certus sum in ea regione vrbem esse à Iudęis habi-

Garyophillũ lum in Maluchũ nascitur.

Perpetuæ pluuiæ.

Amãgucĩę

Chinenses, qui & Sinenses, nã prudẽtes.

K tatam

China ad Germaniã vsque vel saltem Tartaros dicitur pertingere.

tatam: num & alios aduenas habeat, mihi adhuc incertum est. Aiunt vna ex parte ad Germaniam vsque pertingere: verum propter frigoris vehementiam ea loca nulli hactenus sunt satis (quod sciam) explorata. Negociandi gratia ad vrbes maritimas sæpè coëunt, reliquarum gentium commercia spernunt. De cęteris à P. M. Francisco certiores fiemus, quanquam nihil magni ab eo hoc anno expectamus: quandoquidem (vt taceam longissimam nauigationem) sex mensiũ iter illi terra faciendum est, priusquam ad Regiam imperatoris Chinæ perueniat. Multæ sunt prouincię, quæ operarios desiderant, quarum incolis magnã possent Societatis Patres vtilitatem, si adesse nt, adferre; sed desertæ sunt (proh dolor) propter operariorum inopiã. Nouit Deus quî angar, quòd æquissimis plurimorum petitionibus, quibus non rarò nos solicitant, satisfacere non possim, illorũ præsertim, apud quos B. Apostoli Thomæ extant haud obscura Christianæ religionis vestigia: multi indies defectu euangelizantiũ pereũt, sed potissimũ in insula Cancatora, quę in Angustiis maris, qđ Dameca dicitur, sita, vers⁹ mare

Vtinam nõ idẽ in Europa accideret.

Cancatorę plus.

mare rubrũ procurrit inter Æthiopiam, & Arabiam. Hæc sunt ferè quę de Patribus Societatis per Indias dispersis scribenda habui, qui aliquot millib⁹ milliariorũ ab inuicẽ disiunctí, nõ aliter quàm literarum beneficio rerũ suarum inter se communicationẽ habere possunt: verùm Dño Deo cura est de nobis, q qua est clemẽtia, animis nostris tantas addit vires, vt labores õẽs quantumuis graues, eius noĩe susceptos, pro leuib⁹ ducamus. Goa habet in circuitu 6 miliaria, & qua parte Regnũ Idalsum spectat, continenti coniungitur, varias habet circũ se quib⁹ imperat insulas. Plurimi in ea Christiani noui sunt. Frequens admodũ populo est, totiúsq; Indiæ facilè pręcipua; atq; ideo sedes Proregis, aliorúmq; huius regiõis administratorum, necnõ ipsius Episcopi. Est in ea Societatis nostę collegium, in quo 30. ferè scholastici Societatis habitãt, ac sacerdotes 4. quorũ duo vnà cum classe Proregis, quam cõtra Turcas Ormutium obsidentes instruxerat, profecti sunt nonsine maximo fructu, vt ex literis filij Proregis cognoui. Nullũ enim tẽpus à cõcionibus, cõfessionibus, & aliis q̃plurimis, quę exigebat loc⁹, tẽpúsq; piis

Goa desert̃ ptio.

Collegium Goense.

Bellum in Turcas.

operibus vacuum illis erat. Præter hos 30. alios 20. pluresque ad diuersa Collegia dimisimus, post varia humilitatis, & charitatis ipsorũ sumpta experimẽta. Sed pauci cùm sint his in regionibus iis ingenij dotibus prediti, qui ceruicem seueriori Christianæ disciplinæ subdere velint: non ita numero fœcundus est societatis grex; quod parum idoneos recipi expedire non videtur. Quotquot hîc degunt ex nostris, paratissimi sunt quibusuis laboribus, & periculis pro Christi nomine se opponere, quæ animi ad labores promptitudo, ac alacritas omnibus hîc agentibus imprimis est necessaria. Continuum nobis cum Turcis, Mauris, & Indis bellum est, nulla vnquam pax, nullæ inducíæ. Et quoniam hæc regio non tyronibus tantum, sed & veteranis plurimum facessit negotij, in quo quanta sit cuiusque virtus, ilicò claret: idcirco homines impigros, industrios, ac in multis, magnisq; rebus versatos, spectatósque desiderat. Habemus præter collegiũ scholas quoq; publicas, ad quas promiscuè quosuis admittimus; nec minus discipulorũ nostrorũ modestia, q̃ præceptorũ doctrina pueros Indicos

Promptitudo laborãtibus in vinea Domini necessaria est.

Scholæ publicæ.

iuuari

iuuari experimur: Benedictus sit Dominus Deus. Nam cùm videã ex collegio hoc tanq̃ ex quodã seminario plurimos, ac maximè idoneos non ita multo pòst tẽpore prodituros fidei disseminatores: quę mea spes est, & fiducia de bonitate diuina, breui arbitror opus non fore ad has regiones conuertendas ex Europa mitti operarios de nostra Societate. *Seminarium Indiæ.*

Semper huic Collegio opus est septem, pluriúmue sacerdotum opera, tantum est Goæ occupationum, confessiones dico, conciones, inimicitiarũ abolitiones, aliáq; sexcenta id generis opera: quę res faciunt, vt incredibilis sit incolarum erga Societatem propẽsio, & beneuolẽtia, summa expectatio, maxima apud oẽs patrum, fratrũq; authoritas. Vtinã illorũ de nobis opinioni respondeamus, atq; tanti nos faciat Deus, quanti hic populus. *Goensium erga patres spirituales affectus.*

Ad sacerdotiũ neminem nostrũm promouemus, cuius virtutẽ, eruditionẽ, in laboribꝰ perferendis patientiá perspectã nõ habeamus. Habitãt intra parietes collegij nostri q̃uis distincto à fratribus loco, pueri circiter 100. indigenę oẽs prẽter paucos q̃uorundã Lusitanorũ filios. Hoc nouum examẽ (sic enim appellare lubet) guber- *Nõ quiuis ad sacerdotũ admittendus.*

nat,ac moderatur P. Paulus,homo laborum,ac moleſtiarũ patiẽtiſsimus;duo illi adiuncti ſunt ſocij, cũ quibus hanc prouinciá partiatur;curabitur à nobis ſedulò, vt ꝑpetuus ſit hic puerorũ numerus,quibus poſt trienniũ,quo legere, ſcribere,ac piè viuere diſcẽt, liberũ erit quodcunq; vitæ genus amplecti, illiſque de idoneis ſuſcepto vitæ genere magiſtris à collegij Rectore prouidebitur,qui nõ prius illorũ curá deponent, paterna interim erga illos in omnibus pietate , ac ſolicitudine vtentes,quàm ad eam ætatem peruenerint,in qua victũ ipſi ſibi,honeſta aliqua ratione parare poſsint . Præterea placet & tertiũ erigere Collegium, in quo alij 70. pueri,ſed orphani alantur , non ſine delectu omnes;ſed in quibus nõ obſcura virtutis,ingeniiq; indoles reluceat. Hos omni diligentia,omniq; ſtudio,primum virtutis , deinde literarũ tam prophanarum,quàm ſacrarum cognitione excolemus ; vt his præſidiis inſtructi, laboranti Societati auxilio ſint,vel tanquam ſocij, vel táquá ſubſidiarij: alij vt aduerſus infideles militẽt,vel vt alia quauis ratione his regionibus ſuccurrãt.Nonnullis etiá vbi ſacris initiati fuerint,diuerſas ꝓuincias

Tertiũ collegium Gorenſe.

cias describemus; vt illarũ curã agãt, idolatriã exterminent, fidẽ Christianam inuehãt, stabiliántq;, adsignabũtur. Porrò ad hoc opus Lusitanorum filios potissimum deligemus, ac Indorum eos, quos cæteris ingenij acrimonia præstare cognouerimus, qui in altero illo collegio, (cuius proximè meminimus) erudiẽtur. Iam 4.o. summæ spei adolescentes, qui magno vsui sunt patribus, ac fratribus nostræ Societatis habeo delectos: incedunt cãdidati, cruce rubea pect' insigniti. Cęterũ R. P. vt hęc quidẽ pro re nata, atq; adeo (vt nobis quidẽ videtur) necessitate excogitauimus: ita quoq; sententię tuæ expectamus calculũ; quo si institutũ nostrũ probaueris, diligẽter id obeamus; sin tanq̃ minus aptũ accõmodatius suggesserit aliud, illi incũbamus toti. Thesaurũ illũ indulgẽtiarũ, seu iubilęũ, quẽ superiori anno à summo Põtif. nobis, atq; his regionib' impetraras, Goę promulgaui; idẽ cęteri Societ. Patres, ac fratres p Indiã dispsi singuli apud suos factitârũt. Nullã puto vnq̃ iubilei ꝓmulgationẽ hac fructuosiorẽ fuisse. Totã nãq; ciuitatẽ, atq; adeo vniuersã Indiã sęua vitiorũ tyrãnide oppressã sic excitauit, & erexit; vt ꝓfligatis

Candidati crucis effigie signati.

Iubilei fructus maximus.

sublą-

sublatisq; grauioribus sceleribus, noua huius vrbis facies videatur; tum quę secutæ sunt conciones ad hanc morum emendationem stabiliendam plurimum momenti habuerint. Et quanquam non defuerunt, qui operi tam pio sese opponere ausi sunt: tamen eorum conatus vsque adeo non obfuit, vt plerorumque piis accensis desideriis huius beneficij multò vberrimè participes sint effecti. Scribo ad te R. P. mores, errorésq; quibus infecti sunt Æthiopes ij, qui Pretoiani imperio parent, omnia quidē quàm fideliſsimè, & vt relatu quorundam Lusitanorum, qui hoc ipso anno inde venerant, se habere cognoui. Apud eos nostrū nomen iam innotuit, per quendam Alexinum, quem ego aliquando in his regionibus commorantem, de rebus fidei pleniſsimè instruxi, hic Regi à consiliis est. Dedi ad Regem literas, quibus rogo, vt potestatē mihi faciat eundi in Æthiopiam; vt Lusitanis, qui in ea versantur, aliquam præsentia mea opem ferā: quorum, vt est, si opes spectemus, splendidiſsima conditio; ita si animos vitiis irretitos, æterna manet gehēnæ afflictio: quin etiam vltrò illi meam operam obtuli; ad

Æthiopiæ Rex prætoianus.

ipsos

ipsos quoq;,si illi ita videretur,iuuandos Æthiopes. Aiunt Regem sub erroribus, qui partim Ethnici,partim Mahometani,partim Iudaici sunt, valdè addictum: tametsi animo sit in Lusitanos propenso admodum,& beneuolo, spero ad voluntatem animi responsurum. Ad Lusitanos quoq; inibi habitantes scripsi,sperare me fore, vt liceat cum ipsis reliquum vitæ meæ transigere,qua etiam sola occasiõe futurum dicunt, vt sine vlla mora non modò Rex me sit accersiturus ad se; sed complures ad montes vsque Æthiopiæ obuiam missurus, qui me non procul à Macua scilicet ad rubrũ mare obiectũ Sinai monti expectabunt. Oro te Reuerende in Christo P. (nisi aliud in Domino expedire magis videatur) vt mittas mihi successorem,liceátque mihi per te in eas regiones proficisci,ibíque reliquũ meæ senectutis exigere. Video enim mercedem non mediocrem, & præmia amplissima iis omnibus proposita, qui circa rem omnium longè difficillimá, simul ac laboriosissimam (extirpationẽ dico errorum animis Æthiophum insitorum) desudabunt. Vitam id genus hominum agit durissimam,& adflictionibus

Mixta Æthiopum religio.

Macuæ portꝰ maris rubri.

Cur laboriosissima Æthiopiæ expeditio.

Carnibus crudis vescũtur Æthiopes.

bus corporis asperrimã, carnibus crudis vescitur, beluarum in vniuersum mores non hominum tenet. Confido tamen vbi semel iis purius Euangelicæ veritatis lumen affulserit: ad vitam humaniorem, Christianisque dignam traducendos. Et quandoquidem oblata est occasio mihi proficiscendi in Iappon, & Chinam: præsagit mihi animus Dñm Deum, quadragenariã meã ætatẽ hisce regionibus conseruare, quod ipsum quoque oẽs augurantur fore, vt hoc onus humeris meis imponatur. Ipse verò penuriam ibi fidelium operariorum, naufragiáque animarum grauissima mihi proponens: percupio sanè quibusuis laboribus, ac ęrumnis pro Christi nomine me obiicere, det perficere, qui dedit velle: veruntamen in Christo Pater tuum concilium esto; apud te enim tanquam iumentum factus sum.

Vale. Goæ prid. Id. Ianua. Anno 1553.

T. P. Filius indignus Gaspar.

EX

EX LITERIS REVE-rendi Patris Henrici Henriquez, missis ex vrbe Punicali 8. Id. Nouemb. An. 1550. ad Reuerendum M. P. Ignatium.

VPerioribus annis (Reuerende in Christo Pater) de Christianis in sinu, cui Pescharia nomen est, degentibus, déq; suscepti negotij successu, multa ad te accuratè perscripsi, quæ omnia in hunc vsq; diem Dei beneficio, in suo consistunt vigore, sumũtq; indies incrementa maiora prioribus, quã ad rem mirum in modum quorundam huius regionis hominum diligentia, & probitas conducit, quibus per diuersa loca dispositis, curam exponendæ incolis fidei Christianæ imposueramus. Nec dubito, quin tam multos aliquando huiusmodi viros excitaturus sit Dominus; vt omnibus huius maritimæ oræ angulis abundè prospiciatur, quos non nisi prius omnibus fidei mysteriis abundè institu-

Sinus Pescharie.

tos, mul-

tos, multísq; in rebus perspectos, solemus in hanc arenam producere. Iámque experientia didicimus nihil esse, quòd soliciti simus de locis his, quibus id genus hominum præest. Tam sunt rerum diuinarum studiosi, tantámque in formandis ad pietatẽ Christianorum moribus operã conferunt, perficiúntq;, dum suam ipsorum vitam rectè, atque ordine instituunt: vt exemplo magis, quàm verbis quod volunt persuadeant. Nemo nũc est virorum, ac mulierum (senes excipio in quibus ætatis vitio, memoriæ vigor extinctus est) qui non latinè, ac memoriter Orationẽ Dominicã, Salutationẽq; Angelicam pronunciet; præterea Symbolum Apostolicum Malauarica lingua (quæ his vernacula est) expressum plerique callent omnes, multi etiã plura his perceperunt. Ad hæc quotidie de fide Christiana patrio ipsorũ sermone scribo, ac cõpono, quæ si quando me abesse contingit, vniuersæ concioni viris quidem die Dominico, fœminis autem die Sabbati ex libris recitãtur, ne quicquam eos lateat, quod non sine fidei, ac bonorum morum detrimento ignoretur. Est in comitatu meo scriba quidam Indus

Punicalense ſium diligentia ad cõtribules ſuos cõuertendos.

Latinas orationes ediſcunt.

Viri Dominico, mulieres ſabbato docẽtur

dus à latere meo nunquam discedens, cuius præclarũ ingenium, ac memoriam singularem non possum nõ admirari: assiduâ certè mihi præstat operam, siue per literas sint admonendi Christiani, siue dubiæ quæstiones de quibus nõ rarò me consulunt in alterã partem definiendæ. Multi sacramento pœnitentiæ ob inopiã sacerdotum destituuntur, solus enim (tametsi nullum tempus à confessionibus audiendis vacuum sit) tantæ multitudini nõ sufficio, quod sine maximo animi mei dolore videre non sustineo. Illi qui ad hanc oram mittentur, paruo negotio linguę cognitionem assequentur adiuti tum Grammatica arte, tum vocabulario satis locuplete à me super hac re edito. Disputationes inij hoc anno cum nonnullis Indorum, de quorum doctrina incredibilis erat omnium opinio, à quibus cum inferiores illi, ac conuicti discessissent, mirũ quantũ roboris ex ea re animis Christianorũ accesserit. Bona spes est populum quendam interiora huius regionis incolentem consanguinitatis vinculo iam factum Christianis deuinctum ab idolorum cultu propediem ad Christi fidem accessurum; quanquã non sine plurimis

Grammatica Malauarica.

Doctores Indi conuicti.

rimis, ac maximis laboribus eorum conuersio, ac instructio transigatur. Summa oim plus minus viginti miliũ (vt audio) est. Oro vos per Iesum Christũ; vt conatus nostros vestris orationib⁹ adiuuetis.

Viginti milia baptizati.

Gentilis qui dã vnũ esse Deum agnouit.

Vnus illorũ nos iam ex vrbe Somnicoli est allocutus, vir profectò oim, quos adhuc his in regionib⁹ videre cõtigit, prudentissimus. Is antea quoq; vnũ se Deum coluisse memorat, ad cuius nõnullas interrogationes cũ appositè (vt illi videbatur) respõdissem: corã recepit se Christianũ fore. Sub id tempus accersiuit me; vt infantẽ suũ grauiter ægrotantẽ inuiserẽ, quẽ cùm adiissem, rogassemq;: vellet ne animã agentẽ puerulũ sacro baptismi lauacro in vitam æternã renasci? Cur (inquit ille) nõ fiat tãti beneficij particeps? Suscepit itaq; sacrũ baptisma infantulus, ac eadem nocte migrauit ad Dominum. Nõ ita multò pòst, ipse quoq; cũ vxore, ac altero qui supererat filio, etiã baptismi sacramẽto renat⁹ Christianus effect⁹ est, vnáq; mecum hîc Punicali docendi munere strenuè fungitur. Misimus ad Collegia Societatis nostræ, quæ Goæ, & Cantani instituta sunt, primariorũ huius maritimæ oræ virorum filios, qui vbi redierint,

Collegium studiorum Cantanẽse

dierint,nõ parũ conatus noſtros ſua authoritate, integritatéq; promouebunt, diſſeminatores & ipſi doctrinæ Chriſtianæ futuri. Circa valetudinarium ſuperioribus annis inchoatũ,omnia (laus Deo) ſe habent optimè,eſtq; admirationi nõ Chriſtianis tantum; verumetiam Mauris,ac Indis, qui vno ore omnes tam piũ ac ſanctum opus laudibus ad cœlum efferunt. Diligentiam enim,ac pietatem erga ægros illorum,qui in eo curantur, priuſquam vidiſſent;ne cogitatiõe quidem aſſequi poterant. Curam ædium ſacrarum primoribus vrbium cõmiſimus; tũ etiã in eos animaduertendi, qui graue aliquid commiſerint:quàm id rectè, ſucceſſus proſperi indicarunt. Equidem verbis exprimere nõ poſſum,quàm magnũ experiamur ad quiduis efficiendũ ex fauore procerũ præſidiũ. Plurimi Chriſtianorũ iã eo progreſsi ſunt;vt poſsint de fide interrogati,ſingulorũ rationẽ reddere; nõnulli etiã nihil dubitãt cũ Ethnicis diſputationes ſuſcipere, victóſq; ad manus dãdas cogere. Gratulor indies magis,magiſq; regionibus iſtis,de dono fidei quod Chriſtus Ieſus ipſis pro immenſa ſua bonitate dignatus eſt largiri.

Valetudinarii extructum.

Pietas in pauperes Ethnicos mouet.

NON-

NONNVLLA EXCERpta ex epistola Reuerendi P. Magistri Francisci Xauieri Societatis Iesu in India Præpositi Prouincialis, ad Reuerendum P. nostrum M. Ignatium de Laiola, Præpositum eiusdem Societatis generalem. Anno 1553.

Gratia, & pax. & cæt.

ITERIS mense Februario à me missis Reuerẽde in Christo Pater, certior factus es de meo ex Iapponia reditu in Indiam, déq; relictis Amanguci nobili illius insulę ciuitate, Patre Cosma Torres, ac altero quodam fratre nostro in gratiam, tam eorum qui recenter ad Christi fidem venerant, quàm aliorum plurimorum, qui ad eandem indies accessuri videbantur. In ea vrbe quę à Goa quidẽ 1400. à Roma autem amplius 6. millibus leucarum abest, iam (Dei gratia) domus est Societati nostræ destinata. Sexto ab hinc die tres Societatis fratres Goa proficiscentes iter versus

Amanguci ab vrbe Roma distat sex millibus leucarum.

versus Sinar, Regiam vrbem ingrediemur. Regio est amplissima, incolas alit ingenioſos admodum, literis deditos, & in his probè (vt accepimus) versatos. Nobilitatem doctrina metiuntur, qua, qui plurimum pollet, inter eos nobilissimus est, ac præcipuæ apud omnes authoritatis. *Sinar Regia vrbs Sinarum.*

Præsagit nobis animus fore, vt Christi cultus per vniuersam Chinam (sic enim Sinaram regionem vocant) propagetur, magnámque omnes de diuina erga hũc populum misericordia spem cõcepimus. Habe quæso (reuerẽde Pater) tam in Iappõ relictos fratres, quàm nos qui in Chinam profectionem paramus, apud Deum in tuis orationibus commendatos. Duo imprimis necessaria sunt patribus qui in Iappon ad instruendos in fide Christiana incolas mittentur, ac iis potissimum qui ád studiorum altrices vrbes ituri sunt: vnum est vt hominum iniurias negligãt, ad eásque perferendas longa patientia earum animus quasi occaluerit, & in sui cognitione versati sint: denique in omni virtutum genere excellant. Nam vt taceam insulæ frigora, maxima est etiam frugum, ac aliorum vitæ subsidiorum penuria. Non consueuerunt in lectis somnũ

Quid requiratur ad Iaponẽsiũ cõuersionem.

Frigus ingens.

Alimẽtorum, et lectorũ inopia.

capere. Alienigenas pro nihilo ducunt, eos præsertim qui pium, ac syncerũ Dei cultum inuehunt, idque tantisper dum ex tenebris (quibus inuoluti sunt) emergant. Graues illis susçitabunt molestias, superstitionis, ac idololatriæ propugnatores, quos patrio vocabulo Bonzos vocãt. Alterũ est, vt sint egregiè eruditi. Sic enim crebris Iapponensium interrogationibus facile satisfacient: proderitq; plurimũ si in Dialecticorum præceptis sint diligẽter versati. Nam Iapponenses nihil ita malè habet, nec iniquius ferũt quicquã, q̃ si repugnantia in disputationum congressib⁹ renunciantur admisisse; in quas angustias argumentorum vi facilè compellet is, qui mediocriter dũtaxat Dialecticis præceptis est imbutus. Iuuabit etiam Astrologiæ ac naturalis scientiæ partes habere cognitas. Etenim de cælestium orbium motu, de solis Eclipsi, de incremento ac decremento Lunę, de generatione aquæ, niuis, pluuiæ, grandinis, tonitrui, fulguris, cometarum, multa ex nobis anxiè inquirunt, quorum explicatio magnum habet momẽtum ad animos vulgi conciliandos. Essent meo quidem iudicio regionibus his vtilissimi, tũ Flandri,

Bonzi.

Dialectica opus est.

Astrologia

dri, tum Germani, quorum in itinere hoc eorum esse debet studium, vt Hispanicâ linguâ seu Lusitanicâ ita percipiant, vt rectè pronunciare discant, nec id illis erit difficile, qñquidẽ ne duorum quidẽ annorũ spatio iter illud cõfecerint. Aiũt è China in Iheruſalem pedestri itinere, posse transiri, quod si ita esse comperio: statim perscribam, téq; accuratè, & de itineris lõgitudine, & de tẽpore intra quod confici posit, certiorem faciam. & c.

Quanto tẽpore iter in Iapaniã conficitur.

Anno 1553.

IOANNES DE BEYRA
Sacerdos societatis Iesu ad R. P. Ignatium Præpositum Generalem eiusdem societatis.

134

Gratia & pax &c.

SVPERIORI anno ad te, Reuerende in Christo Pater, ex Malucca literas dedi: en alias etiá nunc mitto, quibus & beneficiorum Dei multitudinem, ac magnitudinem erga Societatem nostram breuiter exponam, & quid postremis hisce temporibus, orbísque senecta nostra opera vti dignatus, magna cum testificatione suæ erga hanc gentẽ seueritatis, ac clementiæ perfecit.

Igitur dum totus in hoc sum, vt hisce hominibus errores à tenera adeo ętate insitos euellam, ac sana, rectáq; Euangelij doctrina imbuam, multáq; id genus pietatis Christianæ officia, quæ ad eorum salutem promouendam conducere videbantur, obeo: plurimi sanè, iíq; grauissimi subeundi fuêre labores. Interea tamen

men Rex Maluccarum, atque alij tres cum ipso Reges, Giloli, Tidori, & Baccani dæmonis instinctu impulsi, nullum non lapidem mouerunt; vt infirmos ad huc in fide, quique nuper ex Idololatria emerserant, à proposito agant trãsuersos. Sed inter eos duos Reges, Maluccarum, inquam, ac Giloli; blanditiis, præstigiis, minis, ac pollicitationibus tãtum profecêre; vt eas animas, quas P. M. Franciscus, & ego vnà cum meis sociis maximis laboribus, continua cura, ac diligentia Christo lucrifeceramus, seducerent, ac in damnationis barathrum precipitarent. Ego quidem nullis peperci laboribus, quò illos ad veram, piámq; religionem amplectendam inducerem, vel initiatos conseruarẽ. Sæpe lõgissimè à se distantia loca per maximos solis ardores adij, non audens me nocti cõmittere propter crebras grassationes, cõtinuásque prædationes infidelium, qui è montibus ad plana noctu descendentes, omnia cædibus replent; adeo vt nec ipsi, qui sub tectis agunt, satis sint tuti. Nec mari prohibitus sum, quò minus eos, & alios quosdam, qui insulas vulgò Morotai nominatas incolunt, inuiserem, non

Tres impij Reges christianos nouos ad infidelitatẽ retrahunt.

Diligentia hac pastoribus imitanda.

Insulæ Morotanæ.

Iuges Beyræ p Christo afflictio.

Ter naufragiũ fecit.

sine magno valetudinis detrimento. Siquidem ex hisce laboribus in grauissimam multorum mensium inualetudinem incurri. Ter naufragium feci, solúsque (cæteris qui vnà mecum vehebantur, pereuntibus) ægrè admodum euasi, et vix nudus vnicum B. Virginis Mariæ, quod vocant, Rosarium ab vndis seruatum in hostium littus eiectus enataui. Errabam itaq; nudus noctes, diésq; circum Barbarorum littora, secreta loca, & latebras quæritans, propter bella, quæ tunc inter Mahometanos, ac Lusitanos feruebant crudelissima; adeo vt tot, & tam diuturnis calamitatibus, quæ nouè continuos menses durauerunt, obsessus, inter mortuos potius, quàm inter viuos annumerandus viderer. His accedit, q, à desertoribus fidei nostræ comprehensus

Venditur Mauris.

Mauris venierim, apud quos esurire, & sitire abundè licebat. Sed & in his miseriis cùm essem constitutus, non tamen me tantoperè fortunatissima mea angebant infortunia, quàm iactura eorum exanimabat, quos ab ouili Christi abstractos, ad Mahometanam superstitionem lupus infernalis retrahebat. Sed aliquándo tandem & me ex his omnibus benignissimus

simus Domin⁹ eripuit, ipsósq; cùm Mauros, tum Christianos apostatas, pro summa sua iustitia, nouo, ac stupendo suppli cij genere vltus est. Siquidem ex quo à Christi fide desciuerant, tanta subitò eorum agros (antea quidem pro harum regionum natura longè feracissimos) sterilitas inuasit; vt toto defectionis tempore, quáuis repetita aliquoties satione, nullum fructum proferrent. Oriza, quam ad sementem repetitam asseruabant, vitiata computruit; aquæ dulces prius, singulari quidem, & hactenus in istis partibus inaudito miraculo, salsæ factæ sunt; adeo vt deficiētibus alimentis, multi fame interirēt; & quibus fames peperciſſet, eos immissa diuinitus pestis deleret. Nec tamen his omnibus fracti sunt, aut emolliti duri, obstinatiq; Maurorū animi: sed inter hęc ipsa, in quibus versabátur, vitę, ac salutis discrimina perseuerabant indigenas ad defectionem, & perfidiam sollicitare. Interea temporis Præfectus arcis Maluccæ me inter apostatas semiuiuum versantē, ad se accersiuit. Qua occasione cœpêre Mauri liberius vagari, iunctisq;, & auctis copiis terribiliores nostris esse. Tentârūt etiā nouā quadam ratione aditum

Nota vltionē quā & hæreses nobis quoque vbiq; inuolere.

Nec lā flagellis antiquati christiani, & hæretici redduntur meliores.

aditũ ad se veniendi pręcludere Lusitanis. Postremò in munitissimum locum sese recepêre, vnà cum magna incolarũ manu, qui ex montibus illis subsidio venerãt. His ita ad bellum comparatis, inexpugnabiles se rati, in sentẽtia firmiter permanebant: erántque reuerà (si vires nostras spectemus) insuperabiles, infra tamẽ diuinam potentiam, quemadmodũ exitus ipse comprobauit, fortes. Præfectus etenim arcis milites aliquot Lusitanos, paucos admodũ ad numerosissimũ illorũ collatos exercitũ, eò loci, vbi se continebant expediuit. Cui quum ap propinquassent, admonẽt illos beneuolè de fide promissa; hortantur idolis nuncium remittãt, ad Christianam religionem redeant, simúlque addunt, se quidẽ paucos numero, ac penè inermes esse; sed fide ac veritate (qui Deꝰ est) armatos aduenisse, de cuius auxilio nihil planè dubitarent. Ad quæ illi arrogãter, & insolenter nimis respõdent, nolle se Christianos fieri. His dictis, tantus hostes repentè cum timore tremor inuasit; vt de manibus arma excuterentur, & ipsi humi procumberent, nõ valentes, etiam si mutuo sese complecterentur, consistere

Pauci christiani innumerabiles Mauros aggrediuntur.

Hæc imitẽtur milites

Insigne miraculũ cõtra fidei desertores.

recti

recti. Sol ipse,quanuis ferè meridies esset,tam densis (mirabile dictu) circumfusus est tenebris, vt alter alterum non videret.Contremiscere vehementer sub pedibus terra; de cœlo autem tanta vis ignitorũ lapidum, & cineris in priuata tecta, ac delubra dæmonũ decidere cœpit;vt oia solo æquarẽtur.Vidisses Reuerende Pater,disiectas,pœnitúsq; inuersas arbores ramis quidem in terram demersis, radicibus verò cœlum spectantibus; vidisses vias ita tribulis constratas; cineribus etiá,ac lapidibus è sublimi delapsis obrutas ac complanatas,vt Lusitani itinere prohiberẽtur.Deniq; nihil est quod turbo ille,& horribilis tempestas,impietatis, & nefariæ perfidię vindex solo nõ allíserit,humíq; prostrauerit. Vna duntaxat domũcula in mediis ruinis posita, templóq;(quod illi non ita pridem Iesu Christi Domini nostri Cruce euersa; & diuorum imaginibus abolitis scelerati-simè profanauerant) incolumis permansit,quę neq; de cœlo tacta,neq; eius culmẽ ex palmarum licet foliis contextum,igne est violatum. Calamitas hæc vbi cessauit,ad propugnaculum properant Lusitani, viam inueniunt planá, ac expedi-

Ædicula Christo sacra illæsa in tãta tẽpestate permansit.

expeditam, pertis (vt suprà diximus) cinerum, lapidúmq; ruina, spinis. Ingressi magnam idololatrarum stragẽ faciunt, nullo interim ex nostris aut cæso, aut vulnerato. Nec ad victoriam quicquam obfuit, quod singuli nostrorum militum cum plurimis cõfligerent. Nam Deo sic volẽte, omnibus planè viribus erant destituti, sic vt & manus ad resistendum essent imbelles, ac ad fugiendum pedes impotentes. Dum hæc circa propugnaculum Mahometarum, apostatarúmque geruntur; in alio quodam loco munitissimo, atq; ideo eorum, qui à Christo ad idola transfugiebant, communi receptaculo, ac velut asylo, qui ab hoc (de quo multa retulimus) duodecim passuum millia distat, lacus, qui in conspectu vrbis est, ita intumuit, atq; extra alueum suum eodem hoc tempore exundauit; vt & domus, & ædificia omnia labefactata prostrauerit, ac penè homines ipsos insperata illa eruptione absumpserit. Paucis pòst diebus quàm Domino Deo pertinaciam huius regionis hominum sic edomare, atq; frangere visum est: solus quadam nocte, omnibus relictis, egressus versus apostatas iter arripui. Hos huc, atque

Hostes omnibus viribus destituuntur.

Aliud prodigium. Lacus intumescens

que illuc disperſos,ac ſemianimes reperio.Ipſe Gubernator comitantibus primatibus,de montibus, in quibus latitabat,lætiſsimus ad me deſcendit. Nullus mihi datur,neq; noctu,neq; interdiu reſpirandi locus.Canunt magni , ac paruī plena lætitiæ carmina.Domum ampliſſimam in vicina area illius templi quod ab ipſis vaſtatum,atque euerſum ſuprà diximus,mihi erigunt. Itaq; rebus omnibus à ſumma tempeſtate in ſereniſsimam tranquillitatem mutatis,& animis à perfidia ad fidem , à ſuperſtitione ad religionem conuerſis:plurimi ad catholicæ Eccleſiæ gremium, vel noui venerunt,vel deſertores redierunt. Erátque Chriſto conciliari cupientium tantus numerus ; vt vno die ſupra quinque nonnunquàm millia: vna hebdomada ſuprà quindecim animarum millia,Chriſti mi litiæ nomen darent. Præter hos plurimi quoq; ex variis inſulis,nec vnius linguę homines ad me,vt Chriſtiani fierēt, con fluebant. Quibus cùm ſolus ſufficere nō poſſem : auxilium à quatuor meis ſociis in arce relictis petiui , qui ſtatim affuerunt,eodémq; illo ipſo in loco(quòd no biliſsimus ſit,ac celeberrimus)ſedem fixerunt,

Vno die 5000. fidem amplectūtur.

xerunt, quódq; ex ipso ad circumiacẽtes populos (quibus euãgelizandum quoq; est) facilior, breuiórq; sit accessus. Ego verò Indiam versus suasu, atque hortatu Gubernatoris, inde solui, operarios fideles (quorum hîc maxima penuria est) è Societatis fratribus, ad hunc populum in fide erudiendum, stabiliẽdúmq; euocaturus. Porrò per Malaccam iter faciens, P.M. Franciscum in Chinam proficiscentem obuiam habui. Quid ibi rerum geratur, superuacaneum foret commemorare: quòd te credam de illis tam à P. Francisco, quàm à Rectore collegij Malaccensis certiorem factum. Tantum quæso te, atque obsecro R. Pater; vt tuis orationibus, nouóque ad has regiones misso fratrum auxilio nos adiuues. Quos etsi patientia imprimis instructos esse conuenit: certus tamen sum labores omnes, præ supernarum consolationum dulcedine, præque vberrimo illo, ac iucundissimo, qui ex laboribus percipitur, fructu, leues fore.

P. Franciscus in Chinam tẽdit.

Deus solatur immẽsos euangelizantium labores.

Supereſt vt quemadmodum hactenus Dei seueritatem contra resipiscere nolẽtes declarauimus: ita nunc eiusdẽ clementiã erga eos, quos peccatorum suo-

rum

rum postea pœnituit, exponamus. Nam simulatq; pœnitentia ducti, suppliciter ad Deũ manus sustulêre: ille ad se reuersis solita vitæ præsidia liberalissimè largitus est. Terræ suam fœcunditatẽ, aquis priorem dulcedinem reddidit. Sub hæc tempora multas, ac varias insidias Mauri Lusitanis tetẽderũt, quas vt quinquies deprehendi, ita totiens dissolui, atque occultè Ducibus (quos hîc habet Rex Lusitaniæ, rerum suarum administratores) patefeci, simulq; eos ad earum, quibus Mauri fidũt, Arcium demolitionem induxi. Neque silentio obruendum existimo, quòd in potestatem Lusitanorum Regnũ Giloli venerit. Laus sit Iesu Christo, cuius nominis splẽdor, ac gloria, quãtò latius indies per has regiones omnes spargitur, atque propagatur: tantò Mahumeticorum deliramentorum insania obscuratur magis, atq; extinguitur. Multi præterea nunciis ad nos missis, cupere se Christianam fidem amplecti declarant, miraculorum Dei supra memoratorum magnitudine excitati: qui quidẽ regionem incolunt ab hac longissimè remotam, totam in quatuor regna linguis indissecta, distributam. Regionis cœlum

Dei erga Apostatas pœnitẽtes facilitas & misericordia.

Regnũ Giloli subiicitur christianis.

cœlum solubre, salum pingue, ac fœcundum. Nulli in ea Mauri viuũt. Ab astris ferè pendent, à quibus & mensium, & annorum rationem petunt, vt prolixius aliquando ad vos perscripsi. Dignetur Dominus Deus regionibus his clarius in vera fide, perfectáque charitate illucescere; vt salutem quæ sine his præsidiis nulla haberi potest, plures consequantur.

AMEN.

Ex Cochin sexto Id. Februarij Anno 1553.

Tuus in Christo seruus
Ioannes de Beyra.

¶ DESCRIPTIO RITVVM & morum quæ in insula nuper inuenta ad septentrionalem plagam Iapan nuncupata seruantur.

AD Septentrionalem plagã haud procul à China versus Orientem reperierunt Lusitani mercatores Insulam, cui nomen Iapan, eiusdẽ prope cũ Italia altitudinis: fines verò habet amplissimos qui in longitudinem milia passuum 1800. in latitudinem 40. patẽt. Qua ex insula Calẽd. Maij quidã industrius planè vir, ac prouidentissimi hominis præ se ferens personam, ad nos venit, qui vt erat mysteriorum fidei nostræ cognoscendorũ auidissimus: sic quoque breuissimo temporis interiecto spacio tantos fecit progressus; vt non modò fidem amplecteretur Christianam; sed & in S. fidei nostrę collegio Goensi non ita diu agens, legere, ac characteres Occidentalium more, formare didicerit, atque nonnulla fideĩ nostræ præcipua capita in materná transfuderit

Situs Iapõnie.

Lõgitudo, et latitudo Iapanie.

fuderit linguam, in quibus perlegendis assiduè versatur. Orationi, & meditationi vacans, Iesum Christum ardentibus inuocat suspiriis. Tanta probitate insignis est, eáque morum honestate venerandus, ac suspiciendus: quanta pro dignitate nunquam dici possit. Quo tempore apud nos fidei rudimenta discebat, interrogatus à me mores, ac patrias leges, vt exponeret; quamuis illorum superstitionibus non esset imbutus: haud grauatim tamen quę comperta habebat, ita mihi reuelabat; vt ex vulgari hominum sententia magis loqui, quàm ex illorum disciplinis, institutæ narrationis ordinem sumere videbatur. Quia tamen huius narratio multa cognitione dignissima continet: dabo operam, qualiscunque fit, vt primo quoque tempore ad te mittatur, donec veritate p P. Francisci Xauier explorata, qui Giapan profectus est, certius aliquid scribere valeamus. Imprimis itaque Giapanica Insula, eius est quam prędiximus longitudinis, vnius Regis imperio tantummodo paret, viros principes habet simillimos ducibus, comitibusue 14. quorum vno moriente, qui primogenitus est, hereditate adit

adit cũ dignitate: cęteris verò, ſi qui ſunt, fratribus tot cedunt oppida, quot ipſis honeſtè alendis ſufficiant; ita tamen vt ſemper obedientiam maximo natu præſtent fratri, eúmq; velut clientes patronum obſeruent. Inter hos principes qui minimus eſt, decem millia hominum bellatorum conſcribere poteſt, reliqui aut 15. aut 20. aut 30. millia. Rex, illorũ lingua, Voo dicitur, qui nobiliſsima omnium familia progenitus, ſuam ſtirpem cum aliis gentilitatibus non ſinit permiſceri. Hic Voo, quod nobis Pontifex Max. eſſe videtur: quòd non in religioſos ſolùm, deorúmq; miniſterio dicatas perſonas, quorum in illis partibus ingens eſt numerus; verùm etiam in populares, profanóſq; homines poteſtatem exerceat. Quamuis autem abſolutam retineat authoritatẽ, meróq; polleat imperio: nunquam tamen per ſe bellum gerit, nec in facinoroſos alioqui homines animaduertit. Omnem rerum eiuſmodi curam Gozo cuidam (ſic enim illis, qui apud nos Imperator eſt, appellatur) committit, qui totius inſulæ gubernacula, & imperium adminiſtrat. Dum Gozo Regem inuiſit, altero in terram

Minimus principum decem millia bellatorum conſcribere poteſt.

Voo Rex, & Pontifex.

Imperator Gozo, ſubeſt Pontifici.

genu flexo, caput ad dimidiũ tibiæ Voo in signum reuerentię, atque honoris admouens submittit. Gozo hic, cui & belli gerendi, & iustitiæ administrandæ cura mandata est, magna nobilium virorum turba, ducum exercitus, & armatorum multitudine stipatus est. Huius etiã tanta est potentia; vt Voo tum imperio, ac dignitate, tum etiam vita (si facinus admissum talem mereatur animaduersionem) priuari possit. Diligentissimè minores obediunt maioribus, eósq; obseruant religiosè ob iustitiam quam summã exercent. Peccata æqualia esse opinantur, pariq; pœna adfligitur is, qui decem basaruchos subripuit cũ eo qui ducatorum aliquot sublegit millia. Porrò quod ad potentissimi Regis Voo genus viuẽdi pertinet: id ferè sic sese habet. Vnicam matrimonio sibi mulierem iungit, crescentisq; lunæ initio ab vxore seiungit, cibis abstinere incipit ad quindecim continuos dies: semel de die, idq; moderatè admodum cibũ sumit: lectioni, contemplationi, & orationi intentus, vestitu albo, ingentiq; corona redimitus, perfectum lunę incrementum operitur. Vbi decrescere luna cœperit; ad consuetam viuendi

Iniqua lex.

Voonis mira viuendi ratio.

viuendi rationem reſiduis 15. diebus redit,atq; vxori cohabitat; quo tempore venationibus,aliiſq; voluptatibus vacat.Si verò coniunx antequàm 30. expleuerit annũ,mortẽ cum vita commutauerit:aliã in eius locum ducere poteſt. Quòd ſi triceſimum annum exceſſerit: toto reliquo vitæ ſuę tempore caſtè,ac religioſè viuere debet,nec priuſquã vxorem duxerit,aut illa ſuperſtite,cum alia conſuetudinem habet.In illo hominum genere prętер 14. illos quos dixi principes, ſunt permulti equeſtris dignitatis viri innumerabiles,quẽadmodum apud nos mercatores,cæterorúmque hominũ multiplices dignitates,& ordines.Vnica plerũq; cõtenta ſunt vxore,quæ ſi cũ altero deprehẽdatur in adulterio:morem hunc atque legẽ mordicus ſeruant;vterque ſimul vt perimatur. Nam ſi alterutro viuente alter fuerit trucidatus, viro in ius vocato,mortis ſententiam in illũ pronunciant. Si neutrum interemerit; ignominiæ ſibi maritus notã inurit ſempiternam.Præterea mulier ſi in criminis ſuſpicionem veniat, nec tamen rea peragi poſsit;à marito in paternã domũ remittitur ſine vlla viri infamia,qui aliã

Viduallis caſtitas gẽtilis ponẽ tificis.

Pœna adulterij.

Infamatæ ignominia.

deinde ducens, priorem mulierē ea relinquit turpitudinis infamia notatam, nemo vt eam matrimonio velit dignari. Illustres illius insulæ viri, vbi filij ad 7. vel 8. peruenerint suæ ætatis annū, cœnobijs includunt ad septimumdecimum, aut vicesimum vsque annum, quibus in locis legere, characteres formare, atque etiam diuinas res edocentur; vt sic bonis imbuti artibus, & ad alendam familiam, gubernandamq; rempublicā reddantur aptiores. In illa insula tria religiosorum hominum genera reperiūtur, qui in cœnobiis monachorum nostrorum more habitant, nonnulli in ciuitatibus, alij etiā ruri, aut in pagis. Qui in ciuitatibus versantur, nunquam vxores ducunt, ex eleemosinis viuūt, comā, & barbam radunt, vestibus oblongis, amplisq; manicis vtuntur. Hyemis tempore cucullum gestant, reliquo anni spacio nudo capite incedunt, vno in loco omnes comedunt, crebra statáq; per annum habent ieiunia. Religiosi isti animalibus nullis vescuntur, hoc se facere asseuerantes; vt corpore macrescente peccandi volūtatem funditus eradicēt: quod abstinētię genus religiosorum omnium

Illustrium filij in monasterijs statuūtur.

Monachi Gentiles.

Videntur olim fuisse christiani.

Cucullati.

Ieiunia.

A carnib⁹ abstinent.

nium illius insulę commune est, intempesta nocte somnum abrumpentes, ad dimidiatę horulæ spacium psalmodiæ, ac præcibus incumbunt: quo transacto lectū repetunt, quiescentes vsque ad lunæ horam, tunc iterum de lectulis surgentes varias recitant orationes, quod ipsum etiam oriente sole, & meridie, & vespertino tępore obseruāt religiosę, & vt nos ad Angelicā salutationē, dū signū datur, vniuersa multitudo ad genua poluta leuatis in cœlū manib⁹ (vt etiā apud Christianos fieri cōsueuit) suas preces fundūt. Sępenumerò ad populū ingēti confluente multitudine concionātur: quem etiam, sui ploratus exemplo, ad lachrymas prouocāt. Vnū Deum creatorē, ac cōseruatorem rerum oīum prædicant: Purgatorium quoque, infernum, & paradisum confitentur, aiúntque tam bonos, quàm facinorosos locum pœnarum, id est purgatorium subire: sic tamen vt ab inuicem seiūctos, bonos quidem locum, vbi Deus sit, petere; malos, ac perditos in tartara demersos cum dęmone habitare arbitrentur; quem vt in malos animaduerteret, Deus misit in hunc mundum. Huiusmodi religiosi ho-

Media nocte orant.

Genu flexio.

Vnū Deū, Paradisum infernū & purgatorium credūt

Dæmones tortores malorū credunt.

neſtiſsimè viuere dicũtur, hoc vno dẽpto, quòd ob multos pueros, quos in monaſteriis inſtituunt, execrandi cuiuſdã vitij inſimulentur, quamuis caſtitatem publicè ſummis efferentes laudibus grauiſsimum illud ſcelus eſſe confirment. Omnes ad talos vſque nigras veſtes habent demiſſas; nullum admittunt, qui non vel mediocriter in virtutibus ſit exercitatus. Eſt & quoddã ſacerdotum genus, quod veſtibus cinericij coloris amictum, magnis ſe præcingit funibus, vxores ducit, quibus etiam veluti monacharum eodem habitu cœnobia parat, contiguis propemodum ædificiis. Ait plebs iſtiuſmodi ſacerdotes monialibus iſtis conſueſcere, nec tamen proles procreare: quòd remediis cõceptum impedientibus vtantur. Hi licet imperiti ſint, atque à trecẽtis extiterint annis: preces tamen fermè cæterorum more fundunt, niſi quòd mares vnum teneant templi latus, alterum verò moniales, certáque ſeruant ieiunia.

Caſtitas.

Aliud genus ſacerdotum.

Tertiũ genus pœnitentiis deditum.

Tertium genus eſt eorum qui nigris induti veſtibus, grauiſsimis pœnis ſeſe torquent: ter orant, mane, veſperi, & ſub mediam noctem.

Omnes

Omnes istorum omnium religiosorum preces simillimæ sunt. Idolis vtuntur ligneis, ac deauratis, imaginibus quoq; depictis, quas habent in pariete. *Imagines.*

Vnum Deum vniuersi adorant, quē Doniche patrio sermone nuncupant: aliquando vnum corpus formantes, tribus capitibus insigniunt, tunc Cogi nominant. Non ignorare videntur Doniche, & Cogi idem esse quod apud Christianos Deum, ac Trinitatem. Narratur insuper iucunda de homine, qui apud illos sanctus habetur, historia. Aiunt enim trans Chinam Occidētem versus, regionem esse Cegnico vulgò dictam, in qua Rex erat Gioibondarnus, cui vxor fuit nomine Magabonina. Regi dormienti, per somnum visum est, puerum clamantem se audire, ac verba hæc sæpius iterantem. Rex vxoris ventrē ingredi debes. Rex vniuersa coniugi prout gesta fuerant, aperit: mirantur, & obstupent, quo factum est, vt amplius vnà non versentur. Circa id ferè temporis Regina cum nullo mortalium, vt credebatur, re habita, grauida fit: post nouem menses puerum, cui nomen Xagua in hanc lucem edidit, vitalē, sed matri in ipso partu exi-

Vnum Deum colūt.

Trinitas.

Origo religionis Iapanum.

tu exitialem. Quamobrem Rex infantem Reginæ sorori educandum tradit.

Xagua propheta gentilis.

Postquam infantem Regina enixa fuisset, inusitatæ magnitudinis serpentes, ijq; alati, super puerulum volutasse, superq; eum ex ore aquæ magnam vim effudisse ferunt. Post trimestre spacium erigens se puer, & stans, tres passus progressus est, & altera in cœlum elata manu, altera ad terrã depressa, sic fatus est: Ego vnicus in cœlo, vnicus sum in terra. Hic annum natus 19. cùm vel inuitũ pater ad matrimonium compellere vellet, humanæ conditionis miseriam perpendens, ac secum diligentius examinans; vxori noluit commisceri, sed clam de nocte arrepta fuga, montem altissimum, desertúmq; conscendit. Quo in monte postquam in asperrimo vitæ genere perdurasset sexennium: descendit tandem, & magno animi ardore, nec minore cũ eloquẽtia plurimas ad Ethnicos habuit conciones. Tantæ sibi integritatis, & virtutis breui tempore cõquisiuerat nomen: vt & penes ipsum esset abolitas dissuetudine leges reuocare, & nouam adorandi Dei rationem commonstrare. Discipulorum, qui ipsius erant sectato-

Xagua nouas leges condit.

ctatores doctrinæ, eiúsque viuendi institutum sequebantur, ad 8. millia habuit. Horum aliqui Chinam ingressi leges,& colendi Dei modum incolis proponebant,quos & dicto citius propter magistri celebritatem in suam sententiá pertraxerunt,vt & omnia idola confringerent, & Pagodos (quos vocant) quibus sacrificare consueuerant, contererent prorsus. Inde progressi,postquam in Iapanicam insulam peruenerunt, eadem quæ dixi designát, effectáq; reddunt; vt etiam núc apud Chinas, & Iapanas videre sit,haud secus quàm Romæ confractorum signorũ partes. Xagua iste vnũ Deum fabricatorem omnium esse docuit, atque eo quo iam diximus modo exculpsit truncũ tribus capitibus insignem. Idem quinque precepta seruanda præscripsit:Primum,non occidendũ: Secundum,non furandum:Tertium,nõ fornicádum: Quartum,vt non ijs de rebus soliciti sint,mœstitiáque conficiant, quibus nullum potest remedium adferri:Quintum,iniurias condonandas.Multa alia de virtutibus,& vitijs,atq; moribus,quibus homines cuiuslibet cõditionis præditi esse debent, volumina conscripsit.

Idola demolitur Xagua.

Quinque præcepta.

scripsit. Sæpius ieiunandũ esse præcepit, multũq; Deo corporis afflictiones gratas esse contendit, & seruãdis peccatoribus perneceſſarias. Interrogatus, num in eiusmodi prouincia aliquo vterentur baptismatis genere: respondit, infantes vt primùm in hanc lucem prodierint, exemplo Xaguę lauari, quem (vt superi' diximus) serpẽtes natũ lauerunt. Si quis verò nõ lot' decesserit: grauissimè peccasse infantuli parentes credũt. Affirmãt insuper religiosos, quos dixi, viros ægrotantes inuisere, consolari, ac vt testamento extremam voluntatem declarẽt hortari. Quòd si periclitari de vita decumbens cœperit, alterius vitæ bona in memoriam reuocant: de terrenis rebus anxius ne sit, monent; quandoquidem vana esse omnia conspiciat. Vbi extremum clauserit ægrotus diem, supplicatione instructa, psallentes funus in monasterij cortem deponunt, continenter à Deo, vt peccata ei condonet, precantes. Pauperes, ac diuites sine discrimine gratis & officiosè sepeliunt, imò ignominiæ sibi notam inureret sempiternam, qui minimum quid acceptaret. Quòd si defunctorum parentes aliquid

Baptismus gentilium

Ægrotorum visitatio, & ad mortẽ præparãdi modus.

Mortui sepeliuntur gratis.

elee-

eleemosynæ nomine offerant: non recusant. Vsurpant præterea in ista Iapanensium regione afflictionis eiusmodi genus; nimirum quòd post centum dierũ à cibis, & re vxoria abstinentiam, vastas syluas, horridáque nemora ingrediuntur, multis referta Pagodorum delubris religionis causa, quæ ab aliquibus etiam asperrimæ vitæ Eremitis incoluntur. Multi his in locis clamores, multæ voces exaudiuntur, multi quoq; videntur ardentes ignes. In huiusmodi sylua vigintiquinque dies commorantur, nec plus orizæ, qua vitam tolerent, sumunt, quàm vola manus continere possint: ter, & quidem aquam bibunt tantummodo. Post 25. dierum spacium, qui per loca deserta magno numero vagantur (vt facilè etiam millenariũ expleant numerum) vnum in locum conuenientes, coram Pagodo aliquo, totius anteactæ vitæ crimina, alta voce, illorũ vnusquisque flexis genibus confitetur, reliquis omnibus miro silentio auscultantibus. Vbi confessiones fecerint, manu Pagodo admota, se omnes sacramẽto, & iureiurando astringunt, nulli vnq̃ mortalium quæ audierint, patefacturos se esse,

Corporis afflictio horrenda.

Eremitæ asperrimæ vitæ.

Dæmoniũ illusiones.

Confessio totius vitæ publica.

se esse, deserta illa loca cum primum reliquerint. Toto pœnitētiæ tempore, neq; dormiunt, neque vestes exuunt. Lineis autem vestibus asperioribus vtuntur, artius præcincti absq; calceis, nudo capite incedunt, nunquam penè quiescunt, eo quòd totos dies in nemore circū mōtem oberrantes supplicationis in morē consumunt. Cùm ad destinata sua loca peruenerint: aliquantulū quiescunt, ingentē pyrā cōstruunt corpus calefacturi. Præceptorem habent à quo tum in oratione tum afflictionibus suscipiendis instituuntur. Quietis tempore si quis necessitate superatus obdormire cœperit, à magistro bis fuste pertusus excitatur. Si quis languore correptus prosequi nequierit iter cum reliquis: à sociis derelinquitur, omni ope destitutus cæteris pergentibus, disperire cogitur. Quòd si extremū ante alios diē illorū aliquis clauserit, obruunt cadauer lapidibus. Schedulam affigunt baculo in terrā defixo, in qua scriptum est. Hic iacet N. ciuitate vel oppido. N. oriundus. Tabellam vnusquisq; de collo dependentē gestat, in quo nomen tum hominis, tum patriæ exaratum continetur. Dum per ista loca

Doctores religionis Gentiliū.

Epitaphia mortuorū

deserta

deserta vagãtur: monstra quamplurima, lemuréſq; cernunt, ſuæ peregrinationis comites duntaxat, vt cùm centum ſæpenumerò ſint, ducenti interdum videantur, numerentúrq;. Tunc eos omnes intuens magiſter, vt videt nonnullos tabulam è collo dependentem non habere: ſubſiſtere omnes continuò iubet, ac ad Doniche, qui ipſis Deus eſt, orationem conuertens, petit à tali ſocietate ſe ſuóſque liberari, quam credunt eſſe demoniorum, qui hominibus ſe familiariter adiungentes, ita hominis imaginẽ præ ſe ferunt, vt adoleſcens vnus, duo appareant, & vnus Petrus, duo, abſque vlla vnius ab altero differentia. Poſtquam verò orare incipiunt iuxta præſcriptam ſibi à præceptore formam: omnia omnino euaneſcunt dæmonia. Homines iſti, poſtquam tempus afflictionis expleuerint, ſic macie confecti remanent; vt & propter coloris atrorẽ mortem ipſam præ ſe ferant. Quòd verò veſtes nõ exuant, neq; hoc tempore corpora lauent, pro comperto habetur. Domũ, plurimis oppidanis, qui & illorum veſtes magna cum veneratione deoſculantur, redeunt comitati. Sunt in iſtis regionibus multi vene-

Demones ſodales.

Doniche Deus.

Venefici. venefici, & sagæ, qui licet apud simplices magno sint in præcio: nihilominus tamen apud prudentiores vilissima eorum est existimatio. Maximi quoque inter hos fiunt Astrologi, quòd plurima recte prædicunt. Annales more nostro conscribit istud hominum genus, quod vt in moribus, & ingenij acumine quàm similimum est nobis, sic & nostram in multis viuendi rationem, & consuetudinē imitatur. Vir hic qui mihi harum rerum iam scriptarum est auctor, si quis alius, præstantissimo, acerrimoque est ingenio. Opere, verbisque confirmat se odio habere peccatorum varietatē, quam inter Christianos esse deprehendit. Existimat Iapanenses vniuersos libentissimè Christianam fidem amplexaturos esse, si qui ad illos venirent Christiani: quod scriptū suis in libris habeant, vnam omnium mortalium legem aliquando futuram, quam etiam hoc nomine tanq̄ perfectiorem expectant ad se deferendā. Cùm autem fide nostra meliorem aliam inuenire possit nemo (vt etiam libenter agnoscit, & confitetur Iapanensis hic) fit vt maxima se affici dicat voluptate, quòd arbitretur, in maximis Dei donis illud repo-

Astrologi Annales.

Ingenioſi, & Europęi

Prophetia Iapanenſium.

reponendum esse, posse videlicet modũ excogitari, per quem Christianæ legis præcones in Iapaniam transmittantur. Quanuis autem vxori alligatus sit: comitem se tamen Patrum, qui eò profecturi sunt, futurum pollicetur ad duos, quatuórue annos: imò eis semper se adfuturũ affirmat, donec Christianæ fidei optima iecerint fundamenta in illa prouincia, atq; idioma perdidicerint. Regionem illam saluberrimam esse confirmat, sed ventosam adeo, vt nonnunquam terremotu vehementi concussa, prosternantur in terram homines. Fructibus cuiusuis generis abundat, nec minus auibus, & metallis affluit, quàm Europa. Rari ibi serpentes. Syluestrium animalium fœrocissima est natura, cuiusmodi sunt Cerui, apri, Lepores. &c. Vino carent, verùm Zitum ex Oriza conficiunt, vt Belgę ceruisiam quam vocant. In syluis faciè Vuæ syluestres, & abundè reperiuntur, quibus vesci consueuerunt. Orizam cum brassica comedunt, & pisces: panis vsum habent nullum, sed eius vicẽ Oriza subit, vt etiam in India. Tritici granũ vtcunque suppetit. Gallinæ non desunt, nullum tamen animal domi enutriunt.

Tẽperies Iapanica

Zitum potus.

Gallinæ

Refert

Vexillum crucis habent Giapanenſes.

Refert in illa prouincia Ducem quendam eſſe, in cuius vexillo depicta cernitur ingens crux, & hoc illi, ſuæque familiæ peculiare inſigne eſt, quod vſurpari ab aliis eſt capitale.

Spherulis precarijs ſuas preces numerant.

Vniuerſum Iapanēſium genus antiquo more receptum habet, ſuas preces fundere, vt pij quidam faciunt Chriſtiani, coronis (quas vocamus) & roſarijs; quíq; legere norunt, præces horarias ſecum habent, noſtris perſimiles. Qui coronā tenentes orant, ad vnumquodq; ſignorum orationem recitant, duplo noſtra dominicali prolixiorem. Illorum corona 108. ſpherulas continet. Rationem numeri ſpherularum interrogatus: reſpondit à doctis viris affirmari, homines centum & octo modis peccare.

Ratio precum huiuſmodi.

Quare ad ſingulorum expectationem peccatorum orationem quam non intelligant (quòd peregrina lingua ſcripta ſit) recitant, vt nos latinè oramus.

Orant lingua peregrina.

Matutino tempore dum ſurgunt, nouē proferunt verba, ac duobus dextræ digitis elatis (vt Chriſtiani facere ſolemus, cùm nos ſigno crucis munire volumus) nouem ſe crucibus ſignant, quæ Beati Andreæ crucis ſimiles ſunt, quibus pro-

Signant ſe ſigno crucis D. Andreæ.

pugnari

pugnari se à dæmonibus credunt. Eorũ religiosi castitatem, paupertatẽ,& obedientiam vouent,ac profitentur,qui antequã recipiantur in familias huiusmodi,in humilioribus officiis, operibúsque exercentur.Isti populi,quòd sub eodem quo nos constituti sint terrę quasi cingulo,colore etiam sunt albo, eiusdem nobiscum proceritatis,prudentes, nobiles, virtutis amatores,disciplinarum studiosi, doctos maximoperè venerantur,& suspiciunt. Quod ad pacis in repub. cõseruandæ, bellíque gerendi rationem pertinet,nostri persimiles sunt,& in familia gubernanda:in hoc tamen vno dissimiles,quòd ius verbis,non libellis dicant.Itaque expedita apud illos,& seuera est iustitia; adeo vt famulus Dominũ afficiens contumelia,vel alia quauis leui iniuria lacessens,ab illo possit ilicò trucidari; nec vicissim vlla ratione in herum animaduertetur. Amplissimum verò dignitatis gradum, primogenitus hęreditario iure sibi vẽdicat.Si liberos ex vxore non susceperit:proximus succedit agnatus,quod cęteri quoq; istius prouincię principes facere consueuerunt. Tyrannidem in subditos principes non exer-

Vouent religiosi castitatem, paupertatem & obedientiã.

Humilitas

Natura et mores Iaponũsium.

Ius scriptum reiiciunt.

Ius iniquũ in famulos

Primogeniti ius.

cét. Quòd si bello inuicé contẽdere cœperint, nec in gratiam mutuam sponte redierint: Gozo authoritatem suam interponit, pacémq; conciliat. Si verò pertinax aliquis iubẽti Gozone nõ obedierit: conscripto milite eiusmodi, principẽ aggreditur, priuat imperio, atque interdum etiam vita: non tamen ob id illius sibi dignitatem vel bona vsurpat, quin potius illi cõcedit, cui iure obtigissent, si princeps ille communi morte defunctus fuisset. Infamis est, qui cùm vxorem habeat, ad aliam quamuis mulierem accedit. Orant Iapanenses, eleemosynas erogant, peregrinantur, à cibis abstinent vt veniam peccatorũ cùm viuis tum mortuis cõsequantur, idq; in anno sępius: de die prãdent circa meridiẽ, vt nos, quorũ tamen abstinentia multò est nostra grauior. In istius insulę monte 5. millia religiosorũ virorum habitant, qui & ditissimi sunt, & famulis abundant, optimisque domibus, ac indumentis. Castimoniam sic tuentur, vt ad tertium lapidem nec mulier, nec aliud feminini generis possit accedere. Mulier vbi peperit, dierum 15. spacio neminẽ attingit: 40. verò diebus abstinet à templis. Ancillæ parturien-

Gozonis authoritas in Imperatores.

Adulter.
Orationes
Eleemosynæ.
Peregrinationes.
Preces p defunctis.
Religiosorum opes, & mores.
Mulier ad tria miliaria a septis monasterij arcetur.
Mulier a partu immunda.

turientes, ab aliis alia in domo seiunctæ habitant, quod etiam faciunt menstrui tempore. Qui illas toto illo tempore cõtigerit, immũdus creditur, debétq; lauari iuxta leges Mosaicis contentam libris. Mulieres tenuioris fortunæ, si multos procreauerint ex se filios: occidere consueuerunt natu posteriores, ne calamitosam eos vitam ducere videant, quod scelus animaduersione apud illos caret. Aiebat ante quingentos annos (alij plures etiam addebant) idola fuisse comminuta, cùm in regno Cegnicensi, ex quo per Chinam, & Tartaum Iapaniam venitur, tum in insula ipsa Iapanensi, idque doctrina Xaguę illius præscribente. Infernum esse credunt, quo impiæ peruenientes animæ variis cruciatibus, vt perpetuo igne, aliisque tormentorum generibus torquẽtur, excruciantúrque: hoc etiam illis qui in purgatorio constituti sunt vsu venire contendunt, quòd in hac vita dignam sceleribus pœnitentiam non egerint, nec inde exituras adseuerant, quoadusque ab omnibus maculis expurgatæ subũolent in cœlum. Cœlorum indigenas Angelos esse volũt, qui ex alia quadam elementorum ma-

Immensa crudelitas in proprios infantes.

Infernus.

Purgatorium.

Cœlum.

Angelorũ materia.

Angeli Deum contẽplantur.

teria constantes diuinæ maiestatis contemplationi vacent, quos insuper hominum custodes esse affirmant, cuius in rei testimonium depictas Angelorum imagines de collo appensas gestant. Prolixas in Dei laudem præces fundunt, cõtemplationis omnes, sed præcipuè Religiosi auidi sunt, qui toto quo Dei laudes cantant tempore, altare circumeũt, campanis populum conuocãt ad cõciones audiendas, peragenda sacra, communes preces fundendas. Aliquo ex hac vita migrante, funus candelis accensis comitantur, donec aut sepeliant, aut in rogum coniiciant. Leges ac libri peregrina lingua, & à communi multũ discrepante, conscripti sunt, vt latino apud nos. Interrogatus num sacrificiis vterẽtur, respondit, certis quibusdam diebus sacerdotes sacris operari, præsertim tamen illorum præsulem, qui certis vestibus indutus templum petit, ac tum pręsente vniuersa multitudine thus adurit super aram, cum foliis, è quibus suauis odor exhalat, atque simul orationes decantat. Horum templa criminis alicuius reus si salutis causa ingrediatur, inde à lictoribus extrahi non potest, quantũcunque

Angeli custodes.

Contemplatiui.

Altaria. Cãpanæ.

Candelarũ vsus in curando funere.

Thuris incensum.

Tẽpla asilum.

eunque graue sit ac excerandum admissum facinus: fures tamen nequaquam ibi sunt tuti. Multis sanctorum, sanctarúmque imaginibus sculptis, depictísque diademate superposito, atque micantibus radiis eorum abundant tẽpla. Quãuis autem vnum Deum adorent omniũ, quæ extant, rerum fabricatorem, sanctos nihilominus deprecantur, qui pro sua salute intercedant. Mulierem insuper depingere solent infantulum intra brachia tenentem, quam vocant Quaneuoa: ad hanc tanquam patronam communem in omnibus calamitatibus, confugiunt, quo pacto Christiani B. V. auxilium inuocãt. Nullam historiæ, aut vitę huius suæ sanctę mulieris rationem reddere hic homo potuit. Cibis quibuslibet hoc genus hominum vescitur, nec circumciditur. Quare verisimile est illi regioni Euangelicæ veritatis lumen olim affulsisse, & vel propter peccatorum tenebras extinctũ esse, vel per impostorẽ aliquẽ, qualis Mahometus veritati tenebras esse offusas. Porrò dũ huic exarandæ epistolæ intẽtus sum, venit ad me Episcop⁹ quidã Armeniorum, qui his in regionibus 40. annis versatus est, ac retulit Armenos in

Pœna fuorum.

Imagines sanctorũ.

Vnũ Deum colũt, sanctos honorant & inuocant.

Imago virginis.

Patrona peccantium.

Peccata. lumẽ Euangelij in his regionib⁹ delituisse videtur, impostorem aliquẽ meruisse.

ipsis nascentis Ecclesiæ primordiis disseminaturos Euangelicam fidem, Chinâ ingressos fuisse, ac ad Christum conuertisse. Quantò præclarius mererentur illi de Ecclesia Dei, qui pro hominum salutæ nullos refugientes labores, vastam in hanc plagam fidei lumẽ inferrent, quàm qui per vniuersam Europam in sacerdotiis (vt metuendũ est) luxuriantes talento quod à Christo acceperunt, in terram defosso, neq; suæ, neq; aliorũ consulũt salute. Messis sanè copiosissima est, sed idoneis destituta operariis. Neminẽ terrere debeat distãtia, qui etiá sibi mandatã esse proximi curã, & salutẽ intelligit. Quãuis enim Roma Iapanã vsq; iter sit 8. milliũ leucarũ; salutis tñ animarũ gratia labores, & pericula ꝓ Ecclesia Dei adita quiuis delitias esse psuasũ habere debet. Si Deus voluerit, Franciscus vnà cũ Paulo huius narrationis authore, aliisque duobus Iapanensibus Christianis, & tribus Societatis nostræ fratribus, circa Aprilis initiũ se ad Iapanensem nauigationẽ accingẽt. Post bienniũ intelliget R. T. oĩa quæ in ea insula ad gloriã Dei perfici poterũt, fauẽte Christo Dño nostro, qui est benedictus in secula seculorũ. Amen.

Multi in Europa tẽta sua in terra defodiunt.

Paulus Sã fidius huius narrationis author.

P. IGNA-

¶ P. IGNATIO A LAiola, Generali Societatis Iesu, Melchior Nunez Barretus.

Pax Christi. & c.

Felicē B. P. Francisci mortem narrat epistola hæc.

SVPERIORI mense Ianuario anni Domini 1554. de statu rerum Indicarum, item quid diuina bonitas, per societatis alumnos, his in locis operata sit, ad T.R. dedi literas: nunc verò ex multis pauca perstringam, quæ inspiratione Dei singulari contigerunt Indis, ex quo tempore M. Gaspari, piæ memoriæ loco, Indiæ partem administro. Sed priusquam institutam narrationem aggrediar, facturus mihi operepretium videor, si prius nonnulla de præclaro M. Francisci obitu describam. Cùm igitur esset in portu quodam, cui nomen San Choam, conuenit cū quodā nauta Chinensi, vt nauigio in ciuitatem Canthanam veheretur, qui trecentorum aureorum piper, quòd eleemosynæ nomine acceperat, pro naulo erat numeraturus. Fecit id quidē libenter, atq; mercatori

P. Francisc⁹ 300. aureos numerat p naulo ad Sinas vehendus

catori vniuersum piper transcripsit, ob præsentissimum in quo ambo versabantur, cuiq; sese obiiciebant, vitæ discremẽ. Lege enim apud illos cautum est, vt hominum quisquis inuexisset externũ, mulctaretur morte. Verùm tanta erat huius Patris charitas, ac pius animarum zelus; vt tametsi compertissimum haberet sibi subeundos esse vel perpetuos carceres, ęrumnas, captiuitates, vel exquisita demũ mortis supplicia: tamẽ hęc ipsa pro nihilo duceret, modò destinato sibi frui posset fine, & ex amplissimo Chinensi regno nonnullos extyrannide diaboli Christianę posset adserere libertati. Neq; diuina illi defuit bonitas. Nã pro ingenti quem gerebat spiritu, per mille pericula, & labores progressum dedit Deus Opt. Max. vt vel nonnulla frumenti grana Chinæ solo commissa tandem aliquando, qui ipsum essent secuturi, patribus fructũ darent centesimum & millesimum: neq; minus ipsius mors fuit clara, glorięq; plena, quàm fuit ipsius vita propter raram pietatẽ suspicienda. Etenim in portu adhuc, & naui existens, cùm intelligeret resolutionis iam suæ instare tempus: in cubiculum fecedens,

Dira Sinarũ lex in externos.

claramors Francisci Xauier.

dens, tota se ibi die, ac nocte precibus duntaxat intentus continuit. Crebra erant suspiria, vocalésq; (quas vocãt) orationes assiduę ab iis, qui ante fores prę-stolabantur, auditę. Totum hunc in modum, solus cum Deo solo diẽ, noctémq; cõsumens. Postero die affectũ se admodum valetudine esse declarauit, & nec tum quicquam sumere volebat cibi aut potus. Tertio à morbo die, cùm & admodum ingraueſceret, nihil præter pia ad Deum colloquia, & vota licebat audire: sub mediam noctem ipso Diuę Bibianæ festo, quod 2. Decembris inciderat, post legitimum vsq; ad finem certamen beatũ creatori suo reddidit spiritũ. Lusitani autem, qui tunc aderãt, corpus opertũ calce plurima feretro imposuerunt, & non procul à mari vestitum, atque ornatum superpellitio, & stola manibus in crucis formam compositis sepelierunt. Exacto verò trimestri, duabúsque hebdomadis, cùm nauis eadem Maluccam rediret, Lusitani pro pio in eum affectu captantes consilium, sepulchrum inuisere, ac corpus, si grauis non obstaret odor, Maluccam trãsportare cõstituerunt; vt in Christianorum templo

Calce operitus sepeliũtur.

sepe-

Miraculosa admodũ corporis conseruatio.

sepeliretur: visunt igitur sepulchrum, atque corpus ab omni corruptione adeo integrum inuenerũt, vt etiam ipsa facie præ se haud obscura ferret vitę signa, atque olfactui gratum spiraret odorem, tantum abest, vt quicquam vel arrosum sit de corpore, vel (quod præ cæteris humanis vsu venire solet corporibus) vllã redderet graueolentiam, præter eam quę naturalis est calci. Si quis odor afflabat, soli⁹ calcis is erat. Verũ, vt certius adhuc illis de rei euentu constaret, vulnusculũ brachio quod instar viuẽtis carnis, quódq; grati sit odoris, infligũt: quin & vestes quibus S. P. inuolutus erat, ne tantillũ quidẽ senserũt corruptionis. Spectatores igitur, inter quos nõnulli erãt Christiani, ipsiq; fauẽtes impẽsè, ꝓpter nouitatẽ miraculi inter admirationẽ, & gaudium suspẽsi, tandẽ vnanimi cõsensu decreuerũt corp⁹ Maluccę inhumandũ esse, verũ quò illustrius cõstaret oĩbus illi⁹ loci hominibus sanctissimi huius Patris ἀποθεώσεις atque præ cæteris qui eius summus aduersarius habebatur, Præfecto vrbis: permisit Dominus Deus, vt priusquã iusta catholico celebrarentur more, Malaccensium sæua cousuetudine exanimum

Corp⁹ gratum spirat odorem. vestes, nec caro sensere calcis vim.

mum corpus in perexiguum tumulum coniectum pistillo contunderetur, cuius etiamnum hodie nonnulla cernere est vestigia. Sed in eum locũ cùm Societatis nostrę quidã Emanuel de Thauora, venisset, cui præceptũ erat, vt priusquam in Indiam rediret, tum Chinenses, tum Iappanenses visitaret: hortatu quorundam amicorum corpus è sepulchro eduxit, omni ex parte planè integrũ; tametsi contusionis vulneribus consauciatũ, etiã suo cruore locum conspersisset, acsi recens planè foret sanguis. Magna ergo (vt par erat) veneratione, adiuncto sibi quodã ex nostris socio, qui quindecim antè diebus è Iappania (quò amandatus fuerat propagatæ iã sibi Christianitatis cognoscendę causa) redierat Goam, in loculo quem legatus Proregis Indiæ ad Regem Chinæ missus, fieri pro suo quo erga P. F. ferebatur studio, mandârat. Loculus verò erat tum intus, tum foris purpura obtectus, peristroma quoq; addiderat aureum, eiusdémq; materię puluinar capiti subiectum. Mox vbi intelleximus nauem quæ corpus ipsum deferret Goæ proximã esse, in lembum deponi iussi; vt eò citius, quòd tardiusculè ferretur

Honor S. corpori exhibitus.

nauis

nauis ad littus appelleret, idipsum exemplo Thomæ Apostoli prouocatus, vt & viderem, & palparem, contractarémq; manibus, quod in vulgus de ipso ferebatur. Nam si nos in admirationem duxit id quod passim spargebatur, an non longè amplius nos id commouit quod vidimus? Quamuis autem mẽses quindecim mortuum fuerat corpus calce opertum, & in terra defossum, tamen perseuerabat adhuc delicata, ac mollis caro, eodémq; vigore citra omnẽ corruptionem, qua vel à calce, terra, aut etiã vermibus nunquam non contrahitur permanens, odorem spirabat suauissimum. Demum die Veneris ante Dominicam Oliuarum, qui fuit 16. Martij, Goam appulimus, vbi in littore Prorex cum tota Indiæ nobilitate, clero, societate, quam vocant misericordiæ, ac vniuerso populo, nostrum expectabat aduentum. Postquam autem è naui depositum est, nos, qui è societate eramus sacerdotes, humeris subeũtes in eodem loculo ad monumentum à nostris ad id comparatum sublimori in loco, quo omnibus magis esset conspicuum, deportabamus: vbi verò ad templum ventum esset, Prorex ad genua

Corp⁹ sub terra calce opertũ 15. mẽsibus incorruptum grati. & permãsit odoris.

Veneratio sancti corporis.

genua pronus se deuoluit, & loculū exosculatus est; deinde eodem venerationis officio totus populus corpus sanctū est prosequutus. Quantum mihi coniectura consequi licebat, videbātur esse in templo supra quinq; aut sex hominum millia, qui ita pio adficiebantur desyderio; vt relicto templo nō prius se auelli paterentur à sepulchro, quàm ipsis corpus spectandum proposuissemus. Necessitati igitur cedentes ostensum est corpus: tanta verò extitit deuotio, religióq; huius populi, & admiratio, vt nihil vnq̄ me vidisse meminerim, quod tantopere ad gratiarū actionem nos inflammaret. Alij flebant, alij pectus tundebant à Deo veniam peccatorum postulantes, alijtāto molimine nitebātur suis rosariis corpus contingere, vt etiam templi cancellos frangerent, nullum pedes ipsius exosculandi finē facientes. Sanè eò spectare populi pietas videbatur, vt nisi in re præsenti nos adfuissemus, metuendum foret, ne corpore in minutissimas particulas discerpto, sibi quisque aliquid raperet; quod reliquiarum loco afferuaret: neque ante diei Dominicæ noctem mediam, præ nimia populi frequentia, in mo-

Prorex corpus ss. flexis genibus honorat.

Populi erga s. corp. pietas.

Memorabilis frãciscanorũ erga defunctum religio.

in momento illo potuit collocari, aut templum claudi. Die sabbati religiosi duo Franciscani templum nostrũ adeũt, & sacrificium Missæ, non tanquam defuncto Requiem præcaturi, sed honorem exhibituri, gratiásq; acturi Domino Deo, de beata Virgine cecinerunt. Die porrò Veneris, qui hoc sabbatum proximè antecedebat, summi templi Canonici de sancta Cruce solénia fecerant Missarum, suo testimonio comprobantes, qđ quidem M. Franciscus his in locis illustria crucis statuerat trophęa; ita per eãdem cœlos conscendisset, vnde sacræ cruci meritos etiam deferebant honores. Neque miror populum vna voce sanctum corpus conclamasse, quia etsi vita, virtutúmque magnitudo argumentum spiritussancti gratiæ in eo abundantis ostenderent, videre tamen humanum corpus, natura sua præ reliquis animãtibus obnoxium corruptioni immersum calci, quæ carnem exedit, & ossa vi sua comminuit, non labefactatum esse, non conuulsum, aut dissipatum: neque vel tantillum odoris tetri totis quindecim mensibus contraxisse, vniuersũ proculdubiò naturæ ordi

Canonicorum de defuncto testimonium.

nem

iem,& vires ſuperabat. Plurima de eo poſt mortem innotuerunt, quæ dum viueret,occulta manebant. Religioſus quidam inſtituti D. Franciſci, P. Ioannes Derius,vir integerrimę vitæ, qui nonnunquam P. Franciſcum comitatus fuerat,antequam religioni ſe mancipaſſet: vbi tãta gloria fulgere ipſius corpus vidit,dicere cœpit: Quandoquidem diuina bonitas M. Franciſci ſanctitatem palam mundo oſtendit;volo & ipſe aperire,quæ nulli vnquam mortaliũ communicaui. Erat (inquit) piæ memoriæ Frãciſcus dono prophetiæ donatus:nam cùm aliquando piis cogitationibus quibuſdam immerſus eſſem, eáſque ne illi quidem reuelarem; omnes mihi ſigillatim per occultam Dei inſpirationem cũ lachrymis religioſus P. ediſſerebat. Vicarius item S. Thomæ, apud quem M. Frãciſ.hyemauerat, mihi, & cũctis aliis dixit ſe id certò ſcire, virginitatis dono ornatum eum eſſe,quod cùm ipſi à cõfeſsionibus fuiſſet,potuit aſſeuerare:multi quoque eum conſtanti ſermone affirmabant in Cõmorin promontorio mortuum quendam ad vitam excitaſſe. Ad hæc frater Paul⁹ ſanctæ fidei Iappanenſis

Sãcti poſt mortẽ clarent.

P. Ioannis Derij Franciſcani de P. Franciſco teſtimonium.

Vaticinãdi ſpiritu prædit⁹ fuiſſe videtur pater Franciſc⁹.

Mortuum ad vitã dicitur reuocaſſe pat. Franciſc⁹.

Cæco lumẽ restituit.

sis mihi pro re verisima adfirmauit, qui sæpius patri comes itineris fuit, quòd cæco lumen restituisset; reliqua breuitatis studio prolixius scribere supersedẽdum duco: quòd Proregis consilium sit ipsius gesta integræ seruare historiæ, atque ad Regem mittere, cuius rei negotium, Vicario generali commissum est. O beatũ patrem, & benedicta vestigia itineris, periculorũ, laborũ, quæ subiit: quandoquidẽ nõ solùm id est promeritus, vt animus glorię æternę fœlicitatẽ cõsequeretur; sed etiã in corpore idem eluceſcat; tot signis anteactæ vitæ integritatẽ, & innocentiã comprobantibus. Speramus, q, tametsi ille dux noster, & antesignanus in Chinæ ingressu obierit: non tamẽ futurum ob hoc, vt pedem inde referamus; quin potius nos suo exẽplo exciget, & animabit, ac diuino iuuãte numine, si R. T. in hanc prouinciam operarios nonnullos ad eam rem perficiendam accõmodos mittat, nos quoq;, Deo dante, pari animi robore rem vt difficillimam ita & præclarissimam prosequamur. Etenim si Dominus tanto præmio affecit eum, qui tenebatur solùm ingrediendi Chinam desyderio, cùm non sit ingressus

ingressus: non minori eos successu, præmióq; dignabitur, qui penetrârunt, modò digna extiterint diuinæ bonitatis instrumẽta. Quapropter necesse est, vt huc veniãt aliqui spiritu magno præditi, qui perruptis regni repagulis, nobis sint adiutores, ad subiugandum fidei Euangelio agrestem planè, ac ferocẽ inimicorũ fidei Christianę, refertã regionẽ. Spes est vt fructus amplissimi: ita labores periculis coniuncti subeundi sunt plurimi, siquidem his in locis conuersionis principiũ multis est difficultatibus obnoxiũ, quod ante nos M. Franc. in Iapania expertus est, qui, quæ erat eius humilitas, hęc pericula semp cœlauit. Iste ager adeo est ad cultum aptus, vt potius ad colligẽdos ipsius fructus, quàm nostra industria parandos, videamur. Rex etenim Amagnicensis apud quẽ est P. Cosmas Torres, & Duardus Syluius: item Rex Bõgẽsis, cui vt fidẽ persuadeat, operã dat P. Baltazar Gagus, & Ioãnes Fernãdes: itẽ Dux Firandẽsis ad Dominũ Alphõsum Proregem præterito mense Aprilis literas dederunt, se iam demum veritatem agnoscere, & probare, legem scilicet conditoris vniuersi, quam nostri ex

Reges, principesq; ad fidem nostram propensi.

vltimis terræ finibus aduenientes ipſis denunciârunt. Rex autem Bonganus facile Regum Iapaniæ opulentiſsimus ad Proregem legatum cum literis,& muneribus miſit,quibus declarauit ſe teneri deſiderio,tum vt Chriſtianus efficiatur,tum vt amicitia cum Rege Luſitaniæ potentiſsimo iungatur. Arbitratur enim nullius gentis adeo eſſe nobilem Regē, ac Chriſtianorum,vt qui & virtutibus ſit illuſtriſsimus,& opes ſi ſpectemus,longè potentiſsimus. Quamobrē & ſe beatum ſperabat fore,ſi cum eo ſibi fœdera amicitiæ conſtarent. Fatetur ſe non longè abeſſe à regno Dei, ac ſe vno tantū impedimento retineri,ſcilicet timoris humani, quē ſubiecta ſibi incutit nobilitas, quæ ſuo abſque conſenſu fas non eſſe arbitratur Regi nouam admittere religionem;recipit in ſe nullam fore morā ſimulatq; Principum aliqui Chriſtianorum ſacris fuerint initiati. Iapanenſes adeo ſunt bona indole,& ingenio prędi-
ti,vt nonnunquā audierim ex M.Franc. ſe in toto orbe nuſquā inueniſſe homines magis rationi obſequentes. Qui ad Chriſtianiſmū ſeſe cōferunt,quorum ſupra quadraginta millia exiſtit numerus,

Rex Bonganus.

Iapanēſes ratioui ob ſequentiſſimi.

neque

neque vllius compendij ratione, neque vt militiæ præfectis sint cõmendatiores inducuntur, multò minus vi aliqua cõpelluntur: sed vltrò, & cum recto ratiõis iudicio, ad veram cognitionẽ legis Domini nostri Iesu Christi veniũt, quorũ animos gratia sua Dominus ornat, vt verbum suum audiant, & Dei sapientiam quę illis nunciatur per Patres Societatis intelligant. Rationes, & argumenta rerum optimè capiunt, & respondent interrogationibus sibi propositis ingeniosè; si qua de re addubitent, cum modestia rationibus additis institui se desyderant. Iam verò postquam euidentibus argumentis edocti sunt, falsas esse opiniones, & errores diabolicos, in quibus hactenus versati sunt, & contrà legem Christi esse conformẽ omnino legi naturali, haud inuitos patiũtur se ad Christi fidem traduci. Cùm verò sacro ablati sunt baptismate: ita gratia Christi in eis redundat, vt maximo feruore aduersus Ethnicos parentes suos, & familiaritate iunctos disputent, euincantque ipsorum fidem falsam esse, & fictam; nostram verò veram, & synceram. Sunt nõnulli qui cùm non possint nostram fi-

Ingeniosi Iapanẽses

Feruor ipsorum, & studiũ in christianismo.

dē rationibus tueri, ab armis (nisi à nostris prohiberentur) non abstinerēt. Audiui sæpenumerò ex M. Francisco eo se nomine solari, & plurimum se opereprecij percipere, quod nouorum in Iapania Christianorum is sit fidei feruor, vt si res ita postularet; citius certè occumberent morti, quàm Christi legem desererent. Nobiles plerique, & omnino ex primariis plurimi fidem Christianā suscipiūt, & quò quisq; est maiori intelligentię acumine præditus: hoc ad fidē (quòd ea gens sit doceri cupidissima, ac libenter bonis cedat rationibus) conuertitur facilius. Rex, qui in Bungis imperat, Societati areā assignauit amplissimā planè edificandis domibus, Ecclesia, hortis, aliisq; rebus necessariis accōmodatissimā, cui & id cōcessit priuilegij, vt nullus eo in loco capite plecti, nec quidē in vinculis cōiici possit. Præterea liberā fecit oibus citra noxā ad nostrā religionem cōuolandi potestatē, seueras addēs cōminationes suppliciorū iis, qui patribus nostris legē veritatis nunciantibus perrexerint esse molesti: vel qui sua spōte ad Christianismū sese conferunt, sint impedimento. Eadem priuilegia

Constātia Christiana

Rex Bungi in Societatem liberalitas, ac pietas.

Priuilegia cōcedit collegijs Societ.

Rex

Rex Amalucensis iá cõmemorati Regis frater,cõcesit,quibus, q̃ latè suum patet regnum,vtamur. His, ac aliis de causis sunt quidã ex nostris Sacerdotes in Iapaniam profecti,vt his de rebus certius aliquid cognoscerent:& si quis defectus esset operariorum in tam ampla messis copia,suam quoque ibi operam nauarẽt, id quod nos,cum pleriſque rebus aliis, quas breuitatis studio prætermitto, incredibile est quantum nos ad profectionem in Iapaniam suscipiendam inflãmabat,eóque magis, quòd paulò antè inuulgari cœptum fuerat propter insperatam M. Francisci mortem,de feruore populi,necnon Ethnicorum conuersione plurimum remitti.Sed alia ex parte me interitus M.Gasparis,& Emanuelis Moralis,& P.Vrbani detinebat; cùm fidem in India iam florescentem necesse quoque erat ad maturitatẽ perduci.Prẽterea,quamuis non longius abeundum esse videbatur, quoad diuina clementia suę volũtatis aperiret sententiã de profectione in Iappaniã instituenda;& vbinã locorũ maior fructus sperandus esset,aliquot tñ rationes euãgelizãdi Iapanẽsibus me ad illud iter ingrediendũ incitârũt.

Regis Mãlucensis in religionẽ animus.

Patrum omnium mens,& voluntas M. Franciſci noſtri Prouincialis ea erat ; vt ego in Iapaniam concederem , exiſtimantis in literis eruditionem plus adiumenti , & vtilitatis Iapanenſibus, quàm Goanis allaturam ; quòd talis ſit populus , qui de rebus ſingulis rationes poſcat.

Otiũ fugiẽdũ, labor vero crucis amplectendꝰ eſt.

Deinde exemplum Ducis præeuntis, & ſuperioris noſtri M. Franciſci me quodammodò ad id impulit;qui cùm potuiſſet Goæ cum fauore , & beneuolentia Principum in otio quieſcere:fugit tamẽ, labores potius,quàm quietem: pericula, quàm ſecuritatem: & crucem quàm delitias amplexans , inuiſendo 12. annorũ ſpatio,quibus in India fuit,Comorinum, S.Thomam,Maluccum, Amboinum,inſulas Diomorinas , Iapaniam , Chinam; mihi verò cui (tametſi inutili,& indigno ſuum onus impoſuit) cùm non viderer officio meo ſatisfacere, quo erga diuinum honorem quærendum,& pro Societatis noſtrę inſtituto,ad ſalutem proximorum promouẽdam, obſtrictus ſum, ſi Goæ manerem maximè , cùm illi ſit ita proſpectum,vt mihi perſuadeam neminem illic ſalutis ſuæ(cùm per præconum

Duodecim annis Pat. Frãc. Indis cõuertẽdis deſudauit.

num Euangelij istic locorum abundantiam populus non infœliciter sit institutus)iacturam facere posse. Veruntamẽ licet me occultis quibusdam stimulis à Deo illic vocari sentiebam: attamen nõ nimium mihi sumẽs, aut plus æquo confidens; quò maiori securitate, animique tranquillitate negocium à me attentari posset, quid fieri conueniret; iudicio P.Pauli,& M. Baltazaris Diazij,& quorundam aliorum cõmisi, per quos mihi Dominus(vt speraueram) suam declarauit voluntatem, dum meum propositũ ab omnibus,etiam Prorege,qui mihi viaticum subministrauit, vnanimi probatur consensu. In Iapaniam igitur læto animo, populo Goensi profectionẽ comprobante,quòd sperarent ei genti in magnum salutis commodum cessuram, me accingo. Accedit eò quòd Dominus Deus animum impulit familiaris cuiusdam M.Francisci, qui Ferdinandus Motis maioris dicitur.Is quum in bonis decem aureorum millia haberet; die Dominico,quo Euãgelium est de bono pastore, diebus octo ante nostrum in Iapaniam discessum, cùm fortè fortuna ad heremitorium quoddam properarem B. Virgini

Nemo sibi fidat facile

Contẽptus diuitiarũ ꝓpter euãgelium.

Virgini à gratiis vocantem, consecratũ, se mihi comitem adiunxit; B. Virgini 50. aureos oblaturus in erectionem ædis sacræ. Virgo autem sacratissima, veluti mater misericordiæ, tam vberem à filio suo illi gratiam impetrauit; quum de Deo, rebúsq; spiritualibus, mira deuotionis, charitatisque feruore vnà colloqueremur: vt voto se ibidẽ obstringeret, (quantumuis temeritatem veritus, ne ea ratione faceret, prohiberem) ad corpus, animam, fortunásq; omnes, ipsam denique vitam in Dei gloriã, proximorúmq; salutem libenter impendenda. Vir est submissi admodum animi, & cui, vti confidimus, diuina bonitas amplissima gratiarũ dona tribuet. De rebus suis ita disposuit; vt sororibus, fratribúsque germanis in Lusitania commorantibus duo aureorum millia miserit; reliquam pecuniæ summam in eleemosynas erogauit. Existimo enim eum in Iapaniæ profectionem amplius 4. millibus expendisse, tum vt munera quædam emeret, quibus beneuolentiam, & amicitiam Regũ ac Principum aucuparemur; tum vt in præcipua Iapaniæ ciuitate templum, in quo honor, & amplitudo diuinæ maiesta-

ieſtatis in ſublime tollatur, & creſcat, erigamus. Cùmque in notitiam Regis Iappaniæ peruenerit, eò quòd in ipſius ditione,& China 14. annis mercaturæ operam dederit: legationem Proregis Indiæ nomine ad Regem Bungenſem obit:ad quem & præcioſiſsima munera habet nomine Regis Luſitaniæ,qui nõ parum,vt ſperamus,erit adiumento in profectione iſta ſuſcepta. Ferdinandum hunc Mendezium nobilium adhuc in morem purpuratum,quòd legatione fũgatur ad Iapaniæ Reges, quibuſcum ipſi de grauiſsimis rebus tractandi incũbit cura,R.tua Chriſto Domino cõmendare non ceſſabit, etiam hoc nomine, quòd in ſodalitium noſtrum, ac inter fratres Societatis ſit admiſſus. Admirationi profectò futurus eſt multis,quando non ſolùm verbo,ſed etiam exemplo vitæ,cernent eum,quẽ aliquando beatũ propter opes prædicauerant,contemptum mũdi oſtẽdere,ac nudũ Chriſtum nudè ſequi, qui paulò antè mollibus veſtiebatur, vt vel ſic intelligãt maleuoli,nos nihil prę-ter Dei honorem, ac lucrum animarum quærere. Qui in Ipaniam proficiſcimur,ſumus duo ſacerdotes, P. Gaſparus Vilella,

Regis Luſitaniæ legatus ad reges Iappaniæ

Vilella, & ego: item quinque ſtudioſi, Melchior Diaz, Antonius Diaz, Ludouic⁹ Fruys, Stephanus Gois, & frater noſter Ferdinandus Mendezius. Hos enim elegimus, qui vt virtute maiori cęteris præſtant, ita magis idonei ad diſcẽdam linguam Iapanenſem videbantur. Abducimus quoque quinque ex iis orphanis, qui Goæ curæ noſtrę ſubſunt: cõmodum enim videbatur Proregi, & Patribus noſtris; vt edocti linguam Iapanenſem poſſent eſſe loco interpretum noſtris, qui Roma ad Gẽtilium conuerſionem, & ampliſsimorum Iapaniæ regnorum ſunt aduenturi. Patet verò in longũ vniuerſa Iapania 600. miliaria. Ex his adoleſcentibus delectum quoq; fecimus talẽ, vt eos potiſsimum adſumeremus adminiſtros, qui virtutũ iudicíq; naturalis prẽſidio ad recipiẽda diuina chariſmata ſpecimen præ reliquis illuſtrius præ ſe ferrent, & ad inſtitutũ quod aggredimur, magis idonei viderẽtur. Illud profectò admiratiõe dignũ, quódq; homines ad Deũ laudandũ prouocet, cernere ſcilicet alacritatẽ, & prõptitudinẽ horũ oím, quos nobiſcum abducimus, & alia ex parte eorũ qui in no

Vaſtitas Iapaniæ.

ſtro

stro,& orphanorũ Collegio relinquũtur, lachrymas intueri,quòd laborum,& discriminũ non possent esse soci). Ex primarijs quoq; ciuibus plurimi vnà congredi expetebant,mundi delicias,seruire Christo,posthabentes.Atque adeo tãtus erat eorum feruor, vt tantum non vi illata,nos compellerent,ipsos in Euãgelij expeditionem admitti. Quidam soluisse nos aduertens,ac celeri vestigio cõsequens,cùm in nauim cõscendissẽt, summis contẽdebat ne à nobis in cõtinentẽ remitteretur. Nõnullæ præterea antiquæ matronæ virtute,& generis nobilitate clarę:mihi ante discessum supra modũ importunę extiterũt, vt sinerẽ & ipsas nobiscum in Iapaniam nauigare, suam optantes operam mulieribus in Iapaniam conuertendis impendere.

Laboris, et discriminis pro nomine Christi desiderium.

Matronũ animus ad euangelizandũ suo sexui.

Ex Goa prẽcipui nobiles cùm cernerẽt planè sibi per nostros in Iapaniam traiiciendi negatam iri potestatem,muneribus expugnare nos attentabant, quibus Regum, Dominorũmque gratiam tum nobis, tum nouis ad fidem nostram cõuersis demereremur;vt vel beneuolẽtię signis minus auersarentur fidẽ Christianam. Deus Opt. Max. verum illis lumen

lumen cõcedat, vt impuro Deorũ cultu repudiato, veritatẽ agnoscẽtes in Iesum Christũ Dei filiũ credãt. Cęterùm (quod fortè prius dictũ oportuit) cùm Goę nos ad portũ conferremus; pleriq; ciues omnes nos deduxerunt, quibus simul cum valedictione mutua, ingens obortus est lachrymarum imber; sed priusquàm conscenderemus ad Beatam Virginis Choanam ibamus omnes: vbi sacris peractis, cum innouatione votorum Deo ab omnibus agebãtur gratiæ, ac prosperitas in suscepta iam peregrinatione petebatur. Porrò quemadmodum hoc primo die diuina ipsius bonitas nos haud vulgari suauitate consolationis, & spei refecit; ita speramus futurum deinceps; vt ad maius meritum multis nos obiiciat difficultatibus, ferréque pro suo nomine labores plurimos, ac sub iunipero sanctæ Crucis tribuat quietem: nam in periculis securitas, in laboribus quies, in miseriis gloria, in conuersione infidelium verum Christi obsequium inuenitur, ídque citra omnem inanem gloriam, fauorem, lucrúmue humanũ. Etenim hîc purus diuini honoris amor, & salutis animarum desyderium exercetur.

Quid sibi proponere debet euãgelizans.

Vbi verũ Christi obsequium.

tur. Hîc tribulationes, & labores non permittunt in obliuionẽ venire iustitię, bonitatisq; diuinæ; hîc infidelium contradictiones, fidei, spei, & zeli diuini faciunt incrementum: hîc certa spes præmij, & coronæ, & vberrimus animarum fructus: hîc postremò quò magis desunt humanæ consolationes, & prędia; hoc copiosius ille nobis adest consolator sanctissimus. Ac demum si his in locis Deus martyrij gloriam non quęrentibus tribuit, quantò magis expetentibus eam est concessurus. Germanum fratrẽ nostri fratris Ferdinandi Mendez, cùm cepissent Mauri regni Burtani, quod est vltra Malaccam, neq; possent blãditiis, & pollicitationibus inducere, vt Maurus fieret, variis tormentorum pœnis attentârunt, si quid haberent virium compellendi. Principio alligatũ arbori torméta bellica ter, aut 4. in eum exonerauerũt frustrà, cùm illũ ne attingerent quidem. Neque idcirco finem fecerunt suæ crudelitatis, quin potius in eum B. Virginis præsidium inclamantem, non antè destiterunt sæuire donec machina bellica medium traiicerent, glorioſumque martyrem propter constantem fidei professionem

Martyrium Mendezij.

fessionem constituerent. Iam verò in Tantana, quæ est vltra Malaccam, quâ etiam nobis iter faciendum est, cùm Mauri Lusitanum cepissent, neque eorũ hortatu, ac impulsu vellet Christi religionem abnegare, eligens potius mori, quàm propriam salutem cum fide deserere: illi amplissimos obtulerunt honores, & copias; si Maurorum sequax esset religionis. Quem cùm viderunt ea esse animi constantia; vt non posset istis honorũ, & fortunę ludibriis cõmoueri, neque latũ quidẽ vnguẽ à sua sentẽtia trãsuersim agi: illum ex arbore in quosdam palos acutos, humi defixos præcipitem dederunt, quibus infixus nomen Iesu continenter inuocabat. Impij verò à cõfossi facie pellem detraxerunt, manus, pedésque vnguibus spoliârunt: neque ea crudelitate exatiati, gladio quoq; illi viscera aperuerunt, & eduxerunt, quibus tormenti generibus tridui spacio crudeles recreati carnifices, Lusitanus nihil præter suauissimum nomẽ Iesu ingemi-

Aliud martyriũ crudelissimũ.

nabat. Erubesce Sidõ, ait, mare. Alij sunt etiam plurimi hîc martyres, qui fortè dũ nõ martyriũ querũt, tñ dignatur Deus. Quid igitur agimus, quid moramur? ve-

Alij plures martyres.

niunt

hiũt ab Oriente,& Occidente,& sedent in regno Dei cum Abraham. Quid nos detinet,quamobrem tam illustres victorias,atque triumphos nobis eripi patiamur. Hîc oues Iesu Christi vagæ ferũtur,quòd non sunt pastores, qui in vnũ ouile cogant. Venite Patres, & fratres charissimi, vel tanquam pastores,vel tãquam mercenarij: quia merces amplissima est iis proposita, qui aucto ouium grege,sic in vnum ouile compellunt,vt vnum eundemq; cognoscant pastorem. Expendite quæso quàm vasta sint Iapaniæ regna. Considerate quàm ampla sit Chinensis ditio,vt quæ amplitudine Christianum superet orbem. Hanc meritorum in eos coronã benignus Deus Societatis nostræ Patribus videtur reseruasse:vt qui obedientiæ sacramento eò missi fuerunt,illos in fidei explicatione erudiant, atque iis de rebus, quas humana mens neq; intelligere,neq; cõprehendere potest, informent, vt verbũ vitæ æternæ audientes,in Christum credant,& credentes gloriam æternam finem nostræ creationis consequantur. Verendum patres,& fratres mei, ne sęuerè hac de re sit Deus à nobis exactu-

Exhortatio ad martyrium.

China regnum amplissimũ.

rus

rus rationem, nisi magna diligentia succurratur illis animis pereuntibus, quos CHRISTVS suo sanguine redemit, præsertim cùm nobis nulla non offeratur bene merendi de illis occasio.

Officium Societatis & cleri.

Cauete igitur vobis vera desit charitas quæ ad id salutis negotium cumprimis est necessaria. Euoluite animo, fratres mei, quale officium Deus nobis in terrâ degẽtibus cõmisit; certè augustissimum: quid enim esse potest augustius, atq; illustrius, quàm animas Christo lucrifacere, & aberrantes oues ad suum pastorẽ reducere; cùm de hoc genere officij gaudio incredibili Angeli afficiãtur in cœlo. Certè lege Christianæ charitatis obstricti sumus iis opẽ ferre, quos sibi Dominus in his Iapaniæ, Chinæq; finibus delegit. In Iapania verò, & China nulla memoria, nulla extat cognitio Domini nostri IESV Christi. Offeramus nos ipsi Iesu instrumẽta diuini sui obsequij, vt tandem sua dignatione sonus, & vox Euangelij in terram Chinarum, & Iapanensium eat, & feratur. At necesse est vt insignes eò milites concedamus; vbi dux, & anteſignanus noster occubuit, ne à victoria degeneres repellamur. Ab-vr-

Francisc⁹ Xauier euangelizãtium in India anteſignanus.

be Ro-

be Roma, atq; etiam ex Lusitania opus est veniant milites ad spiritualem pugnam ita instructi, vt post præclaras victorias illustria quoq; statuere possint trophæa. Tales eos esse opto, quales extiterunt Gedeonis milites, vt pauci sint, sed fortes, & in bello acres, atque ex alto stantes bibant quantum satis est, ne animi affectum in res fluxas, & caducas, terramq; abiiciant; neque etiam vereātur sua vasa fictilia ad terram illidere, nō magni hanc vitam ducentes pro salute proximi. Militia autē, quia nocturno fit tempore lucernę accendendæ sunt fidei, & charitatis, quòd periculo non careat bellū, citra lucem suscipere. Afferant tubas sapiētię, verbiq; diuini; vt ante ipsos cuncti hostes visibiles, atque inuisibiles, procumbant; & comminuantur idola, fugabuntur dæmones, tollentur errores, & idololatriæ superstitiones euertentur; nomen verò Domini nostri Iesu Christi illustre fiet, honori ducetur, ac in sublime tolletur, cui soli honor, & gloria per secula seculorum AMEN. Iudicū. 7.

Anno. 1554.

Filius indignus Melchior.

¶ LITERÆ PATRIS Antonij Quadra ad Patrem Magistrum Mironem.

Gratia, & pax Christi. & cæt.

X literis ad Coimbricenses missis T. R. facilè intelliget nostri itineris rationem. Nunc iis de rebus te certiorem faciam, quæ, ni vehementer errem, cùm propter voluptatem quam adferunt multiplicem, tum etiam consolationem, quam afflictis animis subministrant incredibilè, dignissima erunt cognitione. Igitur cum Præfecto classis eadem vehebamur naui, in Goensem vrbem 9. Nouemb. appulimus: quæ res ciuibus tantæ fuit lætitiæ, vt nos non secus, quàm salutis suæ acciperent authores, & studio, obseruantiáq; prosequerentur singulari. Sanè (vt ingenuè fatear) adeo corroboratur in fide hic populus, ex Patrum Societatis laboribus qui huc commigrârunt; vt mirari desinam, si quæ de nobis habetur opinio, & existimatio, tantum eam vincat, superétq;, quæ alibi est, quantum labores, & diffi-

difficultates his in locis maiori cum fructu exiſtunt, quibus deſudantur, gratiores. Nam hic beatus M. Francilcus in hac prouincia moratus eſt, cuius virtus, & opera tãta,& etiam labores quos pertulit,tanti extiterunt,vt ſim neſcius,poſſitne quiſpiã labefactare,& euertere,qđ DeusOp.Ma.per ipſum ſtatuit,ac erexit. Nam beati P. Franciſci tanta in hiſce partibus viguit virtutum omnium præſtantia, tãmque præclara operum merita,laborũmque exantlatorum ſudores; vt neſcius ſim planè de ipſius in Deũ pietate,atque religione,quæ mihi comperta ſunt, ſicut & varij, multitudinéque innumerabiles labores ſi inuulgarentur, non dubitem complures in ſummum ſtuporem coniiciẽdos. Etenim pedibus in Iapaniam cùm iter faceret,atque meditationibus mente in Deum adeo eleuata:vt haud infrequenter contingeret in truncos grauiter impingere, ſic vt etiam veſtium ſuarum partes laceratæ adhærerent.Semel in horto noſtro dum inambularet, atque à fratre quodam domeſtico,quid rerum ageret obſeruatus,in Deum eſſe deprehendebatur raptus:ſed ad ſe rediens veritus ne à quo-

B. P. Frãciſci Xauierij labores eximij,& virtutes.

Raptus in Deum.

quàm cerneretur,manu admota pectori dicebat:Domine sit satis,nihil quæso amplius.Constat etiam multorum fide dignorum sermone,quique domesticam cum eo habuerunt consuetudinem,eum etiam somni tempore, cui parum tribuebat,crebra erat edere suspiria eiusmodi : O bone Iesu , ô Domine , ô Creator mi:ac eius generis pia,variáque vota.

Eucharistiæ veneratio.

Diuinâ eõ solatio.

Quanto tempore in nostro versatus est collegio,se tota nocte in secretiorem locum oraturus recipere solebat , ex quo venerabile sacramẽtum cõspici poterat. Interdiu cùm nobiscum versaretur,sępenumerò diuino gratiæ sensu abundare visus est,& cœlitus demissa recreari cõsolatione ; vt secedere interdum , ne id fratres perciperent,cogeretur. Ab oratione semel egressus , lætus fratribus quibusdam vaticinando dixit:anno sequẽti tristia ad nos è Lusitania adferẽtur nuncia,quemadmodũ & euẽtus cõprobauit.

Primi fundatoris Societatis Ignatij mortem prædicit.

Tantoperè animo collectus , & apud se erat,vt etiamsi cũ hominibus familiariter admodum versaretur, déq; rebus humanis promiscuè sæpè tractaret : nihilominus in eo tantam inesse spiritus vim sentiebat; vix vt vllus in faciẽ eius oculos

los coniicere obseruationis ergo, qua eũ prosequebãtur, auderet. Germanus frater meus mihi nũciauit, qui frequẽter terra, mariq; cũ eo longissima emensus est itinera, se vidisse in naui ab hora noctis prima, vsq; ad diei crepusculũ semper ipsum orationi institisse. In ẹde D. Thomę cui addictissimus erat, certò scimus eũ diuino numine afflatũ totas noctes nõnunquam insomnes duxisse. Dęmon pro sua petulantia, cùm semel in illum irruens fustibus percussisset: haud tamen valuit abrumpere ipsius orationẽ, quoniam diuina frueretur consolatione; dęmon verò superatus turpiter abiret.

Pernoctauit in oratione.

A dęmone impugnatur.

Demum tantam in oratione munere, ac concessu diuino cœlestis gratię lętitiam sensit; vt non infrequenter exclamaret: Domine plus satis animi voluptatum. Neq; enim in carne consolationes expetebat diuinas; sed malebat in futuram vitam eas prorogari. Erumnas, & labores tam vehementi affectabat desiderio; vt prædicaret se nunquàm maiora dulcedinis experimenta percepisse, quàm Malucci, vbi humano, diuinóq; destitut' erat subsidio. In difficultatibus verò cõstitut' cùm esset, vnicè à Deo cõtendere

Laboris et afflictionis desiderium.

solebat ne iis eriperetur, nisi se fortè in maiores, & grauiores transferre dignaretur. Sed & diuina bonitas pio eius morem gerens desyderio, eum in graues multiplicésq; passus est venire calamitates, quæ si accuratè scribendæ forent omnes, dies, chartaq; me citius, quàm materia destituat scribendi. Quo tẽpore ad Comorinum promontorium sese cõferebat, assiduis affligebatur pœnis. Siquidem ex itineris, quem habebat, comite, certo mihi constat certius, quòd interdiu, noctúque minimum temporis quieti, somnóq; tribuebat, cùm ab occupationibus, laboribúsq; præter duas, trésue horas nihil temporis supereſſet. Quod ad victum pertinet, bidui spacio vix duorum denariorum consumebat panem. In mediis versabatur periculis mortis propter gentiles, qui eum ad necem exquirebant: verùm nocturnis Christianorum excubiis plerumq; fuit seruatus. Quid? quòd semel totam noctem in arbore considens, cùm iugulum ipsius peterent, ac minimo minus confodissent, ipsorum tyrannidem effugit? Grauibus etiam, & permultis cumulatus fuit laboribus, quos Malaccæ (quò quater concessit)

Vigiliæ.

Abstinentia.

Pericula mortis.

sit) Amboini item, & Malucci, & in Morinis insulis Christi nomine pertulit, dum promiscuè adultos, imò & pueros, quos æris sonitu quotidie conuocabat, partim concionibus, partim doctrina Christiana instituit. Audiendis insuper confessionibus, colloquio à peccato auocandis, infirmis in xenodochio curandis, tum spirituali colloquio eos solans, aut iis opem ferens, qui in extrema cum morte versentur lucta, incredibile dictu est, quàm illi laborum omnium molestiæ citra defatigationem fuerint iucundæ. Et in hunc modum toto die laboribus insumpto, sub vesperam ad xenodochia iterum suam impensurus operam, se conferre solebat, vbi multa obseruatione compertum est, non antè eũ ab oratione destitisse, quàm obrepente somno, terræ allideretur, sicque humi stratus, paululum somno indulsisse, qui etiam tum ea erat leuitate; vt vel ad minimum ægrotantium excitaretur, eis opem laturus, gemitum.

Exercitia spiritualia ciusdẽ in populo conuertẽdo.

In nauigationibus, terrestribúsque itineribus ab eo emensis, graues, & permultos labores non absque periculis, ex inclementia cœli, tempestatum procellis obortis,

lis obortis, sustinuit, cum etiam semel propter longissimam, tenuémque maris profunditatem vadũ ad tria prope milia-

Ter naufragiũ passus.

ria nauis adfricaretur clauo, donec in portum subiret. Ter in mari Maluccensi naufragium fecit, triduana in tabula natatione euasit: sed in terram cùm appulisset; certius etiam mortis imminebat à Mauris, qui ipsi insidias tendebãt, discrimen, nisi se in palustribus locis abdens, Maurorum sanguinarias manus declinasset. Ad hæc multis sæpe diebus in

Egestate magna pressus.

summa rerum omniũ periclitabatur egestate; aut si quid fortè contingeret; nihil erat securum à suspicione veneni, vel à grauissimis, quæ apud Iapanenses plurima sunt, tortorum generibus. His tamen non deterritus, quocunque tendebat locorum, tametsi plerumque vti potuerit equorũ opera: nudis pedibus quamuis frigore tumore contraxerint, incedere gaudebat. Illud fortasse etiam scriptura non fuerit indignum, quòd in Iapaniam cùm nauigaret, Deus illum non absque singulari miraculo à telis quibus aliquoties ab infidelibus impetebatur, incolumem seruârit. Tandem omnium suorum laborum finis extitit mors fœli-

Telis impetitur.

cissima,

ciſsima, quæ Cantanæ, quæ Chinenſium eſt ciuitas, contigit. Ante mortem verò Deus ita ipſum ſolatus eſt, tantúmque æternę beatitudinis, Deiq; videndi deſiderium immiſit; vt paululũ ante mortẽ ſcriberet: quãuis hactenus me vitę lõgioris tenuerit cupiditas, tũ vt Chriſto ſeruirẽ, nomẽnq; ſuum apud infideles illuſtrius redderem, tũ hos ipſos ad veri Dei cognitionẽ traducerem: tamen Chriſti deſiderio ardẽti huiuſmodi affectus iam emortui ſunt, & extincti. Dominabãtur enim in B. P. illi, quibus in Deũ; vt corã tandem aliquando cerneret, ferebatur. Paupertatẽ ſemper ſtudioſiſsimè eſt ſequutus, cùm & in collegio adhuc agẽs, non ſecus atq; mendicus cibi paululum ſibi dari rogaret. Neque vnquam nauim alio apparatu inſtructus conſcendit, quã veſte, breuiario, & pio libello quodã contentus. Quod cùm cernerẽt milites (durũ alioqui genus hoíum) Chriſti amore cõmiſeratione permoti, & induſiũ, & calceos, aliáq; id genus neceſſaria ſuppeditabãt. Neq; adeo abiectũ illud pauptatis ſpecimen ipſum vilioré, conteptibilioréq; vectoribꝰ effecit; vt ab oíbus maiori reuerẽtia, obſeruationéq; coleretur, ac optimus

Cantanæ moritur P. Frãciſcus.

Paupertatis amor.

Honorata paupertas bonorum.

timus, primúsq; locus illi decerneretur, Vt aũt superioribus suis fuit semper obsequẽtissimus: ita etiã pari religiõis submissione nõ solũ Episcopos, suósq; Vicarios summè etiã ad terrã prouolutus, veneratus est; verúmetiã pietate cõspicuos viros, ac aliorũ ordinũ religiosos obseruauit: quod & ab aliis nostræ Societatis hoibus obseruari voluit. Erga plebẽ sic sese cõparauit, Christi insistens vestigiis; vt proximorum saluti concionando totum diem; nocte verò orationibus vacans tribueret omnipotenti Deo. Id sanè vt glorioſissimè, ita & verissimè prædicari potest, eum in rebus agendis cum hominibus, concionibúsque ita valuisse, vt in altero horum plus valuerit ad profligandas peccatorum consuetudines haud facile sit periudicare. Receptum etiam consuetudine, cùm in hac vrbe moraretur, habebat, vt pueros, & vtriusque sexus captiuos magno numero in templum nolæ pulsu conuocatos, Christianę religionis imbueret rudimentis. Porrò quod ad Lusitanos, Indósque pertinet; multarum concubinarum (quas libidinis explendæ gratia alebãt) nomine suspectos, hunc ferè in modum ad sa-

Obedientia Episcopis debetur.

Dies integros proximo, noctes orationi impendit.

ad saniorem studebat reuocare mentē. Nam quos resciuerat tres, aut quatuor alere, eos orabat, obsecrabátque, vt vel vnam saltem relinquerent: quòd reliquæ voluptati explendæ sufficerent abundè. Qua re non difficulter impetrata, post decem, aut duodecim dierum interiectum spacium, rursus eos conuenit, vt vna adhuc repudiata, saltem periculum facerent, paucioribúsne consuescere possent. Id quod toties cum illis tentauit, dum exosi turpem, illicitámq; omnem immundiciam, remotis à se cōcubinis omnibus, castam planè ducerent vitam: in quorum numero vnus erat Lusitanus, qui se plus minus nouem oblectabat concubinis. Cùm deprehendisset quempiam enormi peccato esse inuolutum, & immersum, vt illius saluti consuleret, se primum illi consuetudine admodum facili, & domestica, nihil diuinarum rerum attingens, coniungebat. At verò vbi parta erat amicitia, & quæ nonnullius patiens foret admonitionis, tunc oportunè, & importunè à scelere, & turpitudine vitæ abducere, & ad meliorem viuendi rationem reuocare contendebat: dixisses illud D. Pauli in eum verissimè

Graues peccatores conuertendi modus optimus.

Qui omnibus omnia factus sit.

verissimè quadrare: omnibus omnia factus sum: militibus miles. Ea valebat dexteritate cuiusuis sese accommodãs ingenio, citra pietatis, & religionis iacturam in conuertendis enormibus peccatoribus. De perpetratis per eum diuina gratia miraculis constanti spectatorum virorũ sermone ferebatur, qui cũ eo ad

Donũ sanandi ægros.

Cõmorinum promontorium nauigabãt, quàmplurimos pristinæ sanitati restituerit, depulerit item ab obsessis dæmones, quódq; rarò admodũ orationẽ dñicam supra ægrũ orârit, quin eũ quoq; eadẽ oratione curârit. Malaccę cùm ęgrotus decumberet,

Vaticinatur.

vaticinãdi spiritu afflatus Lusitanos de infidelibus victoria potituros prænũciauit, priusquã tñ militũ aduentu, pugnáque fælici quicquam esset intellectum. Præterea quendam sibi amicum quo die in insula Amboina apud superstites esse desierat, in nostro templo præcibus auditorũ animę ipsi⁹ salutẽ cõmendauit. Iá etiá illud cõstat, q, mortuũ ad vi

Mortuum suscitauit

tam excitârit. Accepi & à viro Iapanẽsi oculato teste, q, ediderit tria miracula admodũ celebria. Vnũ erat, q, muto, &

Paralyticum, surdumq; sanauit.

paralytico loquẽdi, & gradiẽdi facultatẽ cũ virium integritate restituerit. Alterũ,

quod

q̃ surdo auditũ reddiderit; tertium quòd muto linguæ vsum donarit. Idémque affirmabat eum hoc nomine in Iapania pluris fieri, quàm totius Europæ quenquam. De ipso & illud ferebatur, non esse reliquos Societatis Patres huic similes, ac pares; sed longo post illum interuallo relinqui: cæteri enim vnius tãtum interrogationi respondere poterãt: hic vero etiam 10. vel 12. diuersa interim quærentibus vna cum ratione satisfaciebat. Atque illi hoc genus respondendi non erat infrequens, & inusitatũ, quod proculdubiò Dei munus erat amplissimũ. Ad hæc vir quidam cùm exularet, prauíque conscientiæ stimulis in varia impelleretur facinora, mihi narrauit se ad P. Franciscũ tandẽ concessisse, cui cũ suas miserias detexisset, suámque salutẽ cõmendasset: in Xenodochio à P. excipitur hospitio, vbi persuasus, vt octauo quoque die confiteretur, & sacrã sumeret Eucharistiam, dicto citius ad meliorem vitæ normam, & frugem peruenit, pacẽ inter ipsum, partesq; aduersas composuit: postea verò suasit, in Lusitaniã proficisceretur, illud vnum enixè cõmendans, vt frequẽti cõfessione tanquàm

Donũ linguarum.

quàm amoris erga se argumento conscientiæ maculis eluueretur, idq; sibi pro impenso pietatis officio abundè satisfore. Is quidem omnino se id facturum recepit, sed promissorum securus in Indiã post, biennio omni confessionis vsu posthabito P. N. Francisco in Bassano degens salutandi gratia occurrit, cui mox obiecit eum nihil minus quàm fidem præstitisse, imò ne semel quidẽ ex quo discessisset, sacramentali cõfessione cõscientiam exonerasse. Hæc sanè P. Franciscus nulla potuit humana ratione, sed inspiratione duntaxat diuina cognoscere: quòd toto biennio longo admodum locorum interuallo diiuncti fuissent, cũ & salutandi gratia P. Franciscum adisset: nulla, inquit, constabit mihi tecum consuetudo, ni prius peccatorũ cõfessione irato tibi Deo reconcilies. Paruit ilicò salubriter monẽti, ac etiã sequẽti die venerabili cõmunicauit corpori Dominico, nec sine magno scelerum suorum dolore. Sed quorsum hæc? Sanè, vt intelligas hæc ad maiestatem diuinam celebrandam, quę omnium bonorum est author, & conseruator, plurimum pertinere. Ad hæc M. Franc. dum viueret,

vir in-

vir insigni sanctitate clarus cùm fuerit, quíq; semper sui cõtemptũ, laboréſq; magno studio consectaretur; in primis verò diuini nominis celebritatem, amplitudinémque quærebat. Voluit etiam Deus vicissim gratiæ, & honoris aliquid ei in terris tribuere, absentiúmq; facta etiã secreta pandere; vt omittam, quòd licet in terra longo tempore cum calce humatus fuerit (quod industria quorundam amicorum factum est, statim vt caro exesa, ipsiusque ossa possent commodius eruta asseruari) non siuit tamen Deus, vt vel minima circa corpus facta commutatione, pars eius aliqua à calce arrosa consumeretur; vt vel ad eum modum corporis integritatem præmio quodam ante tempus contra ordinem naturę ornaret. Cùm autem in hanc vrbem delatus esset, quantumuis iam diu vita defũctus, adeo tñ recens apparuit, & viuidus, succóque plenus; ac si iam primùm obiisset. Quare biduo sic postulante populo in templo iacuit, quò factus est longè maximus pietatis ergo concursus, quod conteſtabantur, dum nullum finem eius corpori rosaria sua admouendo, pedes exoſculando, faciebant. Tantáque fuit

Cur in calce sepultus Xauier.

15. Mẽses a morte P. Fran. viuida, succoque plena caro perduranit.

Eccle-

Ecclesia consolatione perfusa; vt nullus siue sacerdos, siue religiosus, siue etiam plebeius potuerit lachrymas temperare. Et quod propè præterieram. Contigit nauigiũ, quo corp⁹ Malacca veheretur, in vada impactũ adeo hæsisse, subsitisseque; vt nulla humana vi vel latum quidem vnguem loco dimoueri posset. Quod vbi nautæ persenserunt, neque ad eam rem vllum subsidium agnoscerent: implorato sancti, cuius corpus vehebant, auxilio, se, nauimque ei commendârunt, vnde consecutum est: vt confestim post vota, precésque nautarum cum omnium admiratione naui se vadoso tollente loco ad optatum traiecerint portum.

Miraculũ.

Cæterùm si omnia pro dignitate, quę ad huius viri mortem, vitámque, pertinent, stilo exaranda forent: in immensum citius crescat opus. Sanè ea morum probitate illustre fuit omnibus exemplum, & declinandi peccata, & faciendi bona; vt mirandum non sit magnoperè Societatem nostram hic locorum præcipua quadam veneratione coli, obseruarique. Sunt & alij Patres ac fratres in India, quos pro virili Patris huius vestigiis hęsisse possim confirmare. Etenim M. Gas-

pa-

parus Flander vir cum priſcis etiam ſanctis committendus, perpetua laude vel hoc nomine digniſsimus eſt; quòd quadam ſancta, & facili conuerſatione, & morum ſuauitate immenſum populum ad Deum pertraxit. Ad hæc laborũ eius, quos hîc breui quidem, quo vixit, tempore, pertulit, tantus eſt numerus, eáque magnitudo; vt illud Salomonis ei planè competere videatur: Conſummatus in breui, expleuit tẽpora multa. Sex enim vel ſeptẽ annos duntaxat in India vixit, tres in inſula Ormuzina, quæ ita torretur ſolis ardoribus; vt neceſſe habeant homines in aquis viuere, ſeſéque nonnihil refocillare. Bis nihilominus, vel ter hebdomadis ſingulis, æſtibus non obſtantibus concionabatur, necnon quotidie pueros, & captiuos in doctrina Chriſtiana edocebat. Mercatores verò nõ pigebat etiam indies in caſibus, quíq; nunq̃ non occurrunt cõſcientiæ diligenter informare; vt hac ratione in contractibus, & communi vita iuſtitiæ, æquitatiſque eſſent obſeruatiores. Nullam prætermittebat hebdomadam, quin cum Mauris, & infidelibus diſputaret. In confeſsionibus potiſsimum Luſitanorum audiendis

M. Gaſpar Flander.

6. annis in India euãgelizauit Gaſpar.

Ingẽtes ardores Ormuxii.

Gaſparis ingẽtes labores.

assiduus erat. Quin etiam hoc commemorant, quòd toto illo tempore, quo apud eos fuit, propter frequentem sacramenti pœnitentiæ iterationem tempus ipsis quadrageſimale videbatur.

Multas lites compoſuit, plurimos à ſceleribus ad piam vitam abduxit.

Inuiſere quoque pro ſua conſuetudine pauperes in xenodochio degentes non obliuiſcebatur, iis ſuam impendens operam. Veruntamen licet ſe totum proximorum ſaluti deuouiſſe ſe omnibus videri poterat, haud paruam tamen ſuæ in pietatis profectu habuit rationem, quippe qui orationibus inſiſteret, variis pœnitentiæ operibus, qualia ſunt ieiunia, flagellationes, humi cubationes, aliáque id genus adfligendæ carnis operibus vacaret.

Per duos menſes horam vnã quotidie ſomno tribuebat.

Tres duntaxat horas plerumque dormiebat, & quod per naturam vix poſſibile eſt, duobus integris menſibus per ſingulos dies horam tantum ſomno tribuebat. Dies etiam integros abſque cibo nonnunquam traduxit; vt confeſsionibus excipiendis, quæ tum fiebant creberrimè, accurrente magna Luſitanorum militum frequentia, qui

paulò

paulò pòst bellum cõtra infideles commissuri erant, liberius vacaret.

Refertur & inter ipsius industriæ officia, quòd occupationibus compulsus, eodem ex loco duo pietatis opera persecerit: dum vnius confessionem audiendo, eadem opera alterum agentem animam, adhortationibus adiuuit, vt facilius ex hac vita migraret.

His misericordiæ operibus, quibus & summos, & infimos sibi demerebatur, tantam contraxit apud omnes gratiam, & fauorem, vt ab omnibus patris loco, quòd ipsius opera, ministerióque diuina benignitas ac clementia eos de peccatorum cœno eduxisset, coleretur, ac obseruaretur. Vsurarios, plurimósque alios in distrahendis mercibus ad restitutionem triginta millium aureorum induxit, quæ pecuniæ tum in nuptias paupercularum virginum, tum in subleuanda priuatorum, seu domesticorum pauperum egestate, tum in Ecclesiæ vsus cesserunt. *Plurimæ, & ingentes restitutiones.*

Miro zelo, & ardore salutem proximi sitiebat: vnde factum est, vt munere, & concessu diuino ea polleret gratia, qua paruo admodum negotio, quod vix

Donũ conuertẽdi proximo exiſtimium.

alij magno perficiunt molimine, homines planè perditos, deploratóſq; in viã reuocaret Chriſtianè viuendi.

Sed & ſi quis vitio alicui ita implicitus erat; vt nullas audiret admonitiões: pecunia eos ad ſaniorem mentem traducere ſtudebat. Etenim cùm ſemel quidam planè obſtinato perſeueraret animo, nec vllis parére vellet bonis rationibus ad deſerendum peccatum: illi plus minus 20. aureis datis (quas eleemoſynę nomine receperat) hominem perduxit in odium, fugámq; peccati. Euenit etiam fortè fortuna, cùm quendam confeſſionem refugientem, ad eam obeundam ſtuderet inducere, neque tantillum quidem proficeret: vt ſancto quodam aſtu hominem circumueniret, ac quod volebat impetraret. Nam cùm verborum blanditiis hominem in domum ſuam pertraxiſſet, eíq; ingreſſo oſtium occludens dixiſſet, ſe nequaquam permiſſurum domo egrediatur, niſi peccatorum omniũ fecerit exomologeſin: ille quaſi ineuitabilis foret neceſsitas, ita ſe compoſuit; vt & libenter, & ſyncerè vulnera detegeret conſcientiæ, ac gremio reſtitueretur Eccleſiæ, quod illi comprimis

Notatu digna induſtria ad cõuertẽdum proximũ.

ſalutare

salutare fuit, nam paucis pòst diebus in militiam profectus occubuit. Videri nō immeritò poterat Dominus Deus per huius Patris solertiam, militi vim adferre voluisse, ad leuandum ipsum peccatorum mole, quem sciebat non longa huius lucis vsura fruiturum.

Dum Goæ ageret, plurimum suo exemplo ciues instruxit, quia tam sacrarum, quàm prophanarum rerum mira cum dexteritate gerebat. In templo nostro hebdomadis singulis semel, in aliis verò quinquies, interdum septies concionabatur, quod munus tanta hominum frequentia, deuotionéque obibat; vt res sanè digna videretur, quam omnes admirarentur. His accedit, quòd in audiendis confessionibus, atque misericordiæ impendendis operibus tam erat assiduus; vt de die sumendi cibi facultas esset adempta. Hinc fiebat, vt media plerunque de nocte cibum sumeret, & in lætalem incideret morbum, cuius alia non extitit causa, quàm quòd supra humanas vires immēsos forti, infractóq; aío sustineret labores. Tanta aūt fuit penè ciuiū omniū mœstitia ex huius Patris decessu: vt eum planctu, & lachry-

Labores graues, & continui mortē ate tulere Gas paro.

lachrymis tanquam optimum, pientiſſimúmque parentem omnium proſequerentur.

Amboinæ inſulæ acerbitas.

Sunt etiam in Amboina inſula ex noſtris aliqui, quos Magiſter Franciſcus ad Magiſtrum Chriſtophorum Riberum eò amandârat, qui poſtquam in ea Inſula plurimos ad fidem Chriſtianam cõuerterat, ſolus ipſe inter eos cum Luſitano quodam remanſit, qui ſua ipſius deuotione incitatus voluit Patri noſtro adeſſe, cùm tamen non eſſet illic alia viuendi ratio, q̃ quę eius regionis incolis vernacula eſt, dura, & perdifficilis.

Stupẽdum charitatis exemplũ.

Vnde & humi cubare neceſſum illi erat, ac tam dura, acerbáque pati; vt propter laborum pondera pedibus vix conſiſteret. Et quòd raræ charitatis exemplum eſt, in ea corporis infirmitate iubebat ſe in ſtragulo ad Chriſtianorum pedes deferri; vt vel moribũdus illos viſitaret, erigeret, & doctrina catholica iuuaret. Atque in hac ſancta functione, legitimóque certamine tamdiu animi perſtitit conſtantia, quoad animam, à quo acceperat, Deo redderet omnipotenti.

Malaccæ.

Malaccæ eſt Pater Alphonſus à Caſtro,

ſtro, cuius vita, cùm propter integritatẽ ſanctitatis, tum propter morum innocentiam, qui velut deliciæ ſunt illi populo, exiſtit gratiſsima. In Morinis inſulis, in quibus multi ſunt noſtrorum Chriſtiani, P. Ioannes Beira cum tribus fratribus habitat, qui oẽs vehementer affliguntur propter loci nimiam ſterilitatem. Quare & Magiſter Franciſcus pia amœnitate ſpiritus, qua abundabat, gratia Dei ex re nata, quæ ibi eſt corpori ingrata, ſpiritui verò vegeta, eas potius nuncupandas dicebat eſſe inſulas diuinæ gratiæ, & ſperandi in Deum, quàm Morinas. Etenim cùm præter labores graues, & pericula plurima, etiam rerum temporalium, & victus neceſſarij ſumma ibi viguerat egeſtas: maxima ſeſe offert in Deum conuertendi occaſio, cuius in obliuionem deliciæ, rerúmque affluentia inducit.

Morinę inſularũ ſterilitas.

Hinc pro more habebat M. Franciſcus eos laudibus efferre, qui tum Malucci, tum in Morinis inſulis morabãtur, propter aſperrimum, quod ibi tolerandum erat, vitæ genus. Inter cæteros, qui Malaccæ habitârunt, ac exemplo vitæ, inſignes athletæ fuerunt, haud poſtremus

mus extitit P. Franciſcus Perezius, qui magnoperè illius loci incolas vita ſua inſtruxit, confirmauítque, ac propter perpetuos exantlatos labores iam ferè exhauſtus eſt, quos cùm in plures potuiſſet diſtribuere vnus ſtudio ſalutis proximorum conſtanter obiuit. Habitauit annos tres Cocini, vbi bis, térue hebdomadis ſingulis concionem ad populum habebat; vt alia pietatis officia quæ, vt erat mira dulcedine, & morũ ſuauitate præditus, quibus erudiebat populũ, omittã.

In Cõmorino ter centũ, aut eo ampliꝰ hominũ millia Chriſtũ induerũt.

In promõtorio Commorino plurima, præſtantiſsimáque opera Deus effecit, eſtq; ibidẽ frequentior, quàm alibi Chriſtianorum numerus. Ferunt enim hîc eſſe vltra trecenta Chriſtianorum millia, quanquam non ſine difficultatibus ad Chriſtianiſmum fuerunt perducti, conſeruatíque. Primus omnium hoc opus adgreſſus eſt M. Franciſcus, quem poſtea 6. vel 7. ſecuti ſunt, in quorum humeros totam illam prouinciam M. Franciſcus ſic diſtribuit; vt cuilibet certa quædam oppida, & vrbes conuertendas aſſignaret. P. verò Criminalis menſibus ſingulis totam prouinciam percurrebat, conſiderando, & rationem exigendo quid quiſque

quisq; in promouenda, & administranda Christiana fide profeciſſet.

Crimina lis martyrium.

Cuius mors, quàm fuerit voluntaria, atque ideo glorioſa, quantáque charitate ornata, niſi veſtrum pleriſque conſtare arbitrarer, prolixius de ea non pigeret exarare. Nam cùm poſſet mortem effugere (iam enim aduentantibus hoſtibus nauim conſcenderat) non pouit tamen non ad ſuas oues redire, metuens ne pueri, reliquíque homines magno numero in littore ſine duce, & paſtore conſiſtẽtes, ſi in Maurorum excidiſſent manus, Chriſti Domini fidem abnegarent.

Primũ charitate incenſus è naui proſiliit, quoſcunque potuit ad naues adducens, mori potius eligens, & lanceis cõfodi (vt paulò pòſt accidit) quàm teneros illos, ac rudes Chriſtianorum animos in ſalutis diſcrimine deſerere: ſatius ducẽs ſalutem corporis perdere, quàm tot animas in diſpendiũ ſalutis venire. Tandẽ enim occurrẽtibus in via militibus lancea cõfixꝰ, dein ad templũ vt erat lęſus, vbi multi Chriſtiani ſupererát, ſe cõtulit, vbi ante altare orans capite truncatus martyrij optata laurea promeruit poſt tot labores coronari. Cuius ſanè vita digna

ta digna fuit tã fœlici exitu, q̃ præ reliquis Societatis Patribus, qui in his locis egerũt, admodũ in pietate effulserit. Qui tametsi plurimis virtutũ generibus esset ornatus: hæc tñ vna in eo elucebat maximè, q̃ diebus singulis se ad orationem trigesies ad genua ꝓuolueret, secutus in eo D. Bartholomeũ, qui cẽtesies quotidie orabat. Reliqui eius collegæ, q̃ & laborũ socij, & profectionũ comites fuerũt, nõnulli vinculis detenti, alij infidelibus venũdati, alij verba ab iisdẽ experti fuerũt. E sociis quos B. M. Frãciscꝰ habuit, vnus fuit Hẽricus Hẽriquez egregia admodũ virtute, qui in huius Patris demortui locũ suffectus est, curã, & administrationẽ oĩum in promontorio Cõmorino Christianorũ gerẽs. Quantũ porrò ipsius charitas, prudẽtia, mãsuetudo, atq; labores in ea Christianitate effecerint: testatur abũdè amplissimus Christianorũ numerus, qui ipsi⁹ curę subsunt. Aduersa ab infidelibus plurima expertus est, propter eos, quos recẽs à tenebris, ad fidei lumen traduxit. Sociũ habuit P. Paulũ Valleũ, q̃ etiã egregiè suã operã illi Christianitati impẽdit, linguæ patriæ cognitionẽ breui tẽpore cõsequutus. De quo etiã M. Franciscus

Trigesies in die orabat.

B. Frãcisci discipuli.

ciſcus affirmabat virũ eſſe magnæ perfectionis,& ſanctimoniæ,qd̃ ex eo etiã liqueat,q, ab infidelib⁹ captus, & carceribus totũ mẽſem mancipatus,cõpedibúſque vinctus nihil aliud edit, nec deſiderauit,q̃ Orizam aridã,purũq; fontem:qui tandẽ confectus ætate, poſt plenitudinẽ bonorũ operum,& laborum,in Domino obdormiuit. Rex quidã gentilis alium è noſtro ſodalitio ad ſuppliciũ rapuit; q, diem Dominicum celebrari curaret:atque infideles, qui inter Chriſtianos adhuc verſabantur, ad fidem noſtram amplectendam ſolicitaret. Sed hic tandem Deo volente liber euaſit, & alius è fratribus eadẽ ſcilicet de cauſa,quòd Chriſtianos erudiret,ab infidelib⁹ qui venerãt bellũ illaturi Chriſtianis, occiſus eſt. Demum cũctis pro Chriſti vinea excolenda his in locis abſumptis, remanſit pręter P. Henricũ Henriquez, & alium fratrem, nemo qui feris obſiſteret: qui tandem & ipſi capti, & vinculis arctè adeo conſtricti ſunt, vt Patri manus ac pedes intumeſcerẽt;ipſũ tñ in honore habirũ ob ſanctitatis opinionẽ audiuimus, tandẽq; fuit redẽpt⁹:alter verò ad quaſdã naues noſtrates ad 3.mil.diſtãtes effugit.

Alius inedia conſumptus.

Ali⁹ martyrio afficitur.

Alij incarcerati.

Itaque

Itaque labores, anguſtiæ, mors denique ipſa Patrum,& Fratrum noſtrorum magnos fructus his in locis peperére.

Pater Nicolaus Lancilottus Italus,cui propter ſingularem virtutem,& prudentiam M.Franciſcus ſummam curã Commorini promontorij commiſit: tametſi admodum ſit debilis, & imbecillis, nihilominus eius opera Dominus in adminiſtratione collegij Caulanenſis vtitur,quod P.Franciſci ſtudio, & diligentia erectum eſt, in quo ſunt 40. vel 50. pueri Chriſtiani Primatum Commorinenſis promontorij,quos fidei rudimenta,bonóſq; mores edocet,& in literis humanioribus inſtitui curat.

Collegiũ Caulanenſe.

M.Paulus duos annos Mozambicę nõ ſine fruge illius populi,eóq; ampliſsimo famáq; vitæ ad Indiam vſq; delata, exegit.Iam annus eſt decimus,vel duodecimus,quòd Goæ habitat,ſpiritualem curam Chriſtianorum eiuſdem vrbis, & potiſsimum catechumenorũ gerẽs, vt ij in fide catholica bene inſtructi,poſtmodũ baptizẽtur. Valetudinariũ,quod hodie appellamus, in gratiam infirmorum erexit,vbi iiſdem magna cum charitate inſeruit,Ac præter hæc munia illi etiam incum-

Pauli cuiuſdã ſtudium & labores.

Valetudinario erecto ægris inſeruit.

incumbit centum puerorum ad fidem conuersorum institutio, qui quidẽ sunt in collegio, sed à nostris seiuncti. Neque ob hæc omisit confessiones admodum frequentes excipere. Verè strenuus est, ac illustris Dei operarius.

Pater Emanuel Ceilan, & Goæ: Pater Anthonius Eredia Cochin: M. Gonsalus Ormuzij, & Bazaini: Pater Balthazar Diaz Goæ vineæ Domini egregiã operã impendunt, magno populi applausu his in locis, imprimis quòd patres nostri tanta cum alacritate in exteras has, & longè semotas, barbarásq; terras, veluti Ormuzium proficiscantur: quo in loco cùm quis nostrûm quinque, séxue annos in solitis, qui ibi summi esse solent, laboribus vixerit, naturaliter diutius protrahere vitam posse negant. His accedit, quòd qui in India est populus, vno ore affirmet, nunquã frenum potuisse Christianis, qui ex Europa aduenerũt, iniici, & rectam viuendi normam dari, nisi postquã Societas in has partes aduenit. Ad nos proinde superioribus diebus venit quidam Religiosus Pater instituti D. Francisci (qui ordo his in locis nobis est coniunctissimus, & familiarissimus) referens

Frãciscani in India societati maxime fauent.

referens, ea de causa se ad nos amandũ impelli; quòd videret nusquã ita nomen Iesu coli, & in veneratione haberi, quẽadmodum iis in locis in quibus Societas vigeret. Quis aũt fructus, & honor diuinus ex hoc puerorum collegio manat, qui nostræ curæ, & institutioni parent, ex parte hinc cognoscetur; quòd quidã puerorũ è collegio hoc fuga elapsi cùm in infidelium potestatem veniissent, cogerẽntq; ad fidem Christianã abnegandam, & Maurorũ impietatẽ amplectendam; idq; intentata morte: nihil tamen promouerunt, quamobrem Iesu Christi fidem deserendam putarẽt. Verũ ipsi licet captiui tenerentur: quę res ipsorum poterat labefactare animos à fidei cõstantia: tamen vinctos tam infideles, q̃ reliquos Christianos hortabantur, ne Mauris vnquam fide iungerentur, adeo vt in pueris, & adolescentibus firmius fidei donum impressum videatur, quàm adultis, & iam ætate prouectis.

Pueri bene ĩstituti maiores in fide firmãt.

30. Adolescẽtes capti a Turcis.

Annus est, & amplius, quòd nauim quandam Turcæ deprædati sunt, in qua permultos Lusitanos in captiuitatem abduxerunt, cum triginta adolescentibus Indis; quorum qui minimus erat,

nouem

nouem annos habebat: maximus natu decimumsextum nondum excesserat: quos importunè, vt Turcicam legem susciperent, nunc blanditiis, nunc minis, flagellisq; adhibitis solicitârunt. Neque tamen, cùm exquisitis suppliciis, crudelitatéque summa in quorundam vibices laridum accẽsum guttatim instillassent, (quod vsitatum est apud eos genus tormenti) quenquam à fide Iesu Christi potuerũt dimouere. Quare indignati Mauri, vi eorum vnum circunciderunt, cui cùm Maurorum pueruli acclamarent, eum tandem Maurum esse; quòd circũcisus esset: illis iste respondit, se cùm vi circuncisus sit, non voluntate: Christianum se verè adhuc esse.

Adolescẽtum Indorum inter tormenta in fide constantia.

Chiora insula.

In quadam insula Chiora nuncupata, quæ à Goa ciuitate sesquimiliari distat, multi ad Christianam se conuertunt fidem, Patrum huius collegij Societatis ministerio: quia templum ibidem erexerunt, vbi quidam insigni probitate, & virtute habitat, institutioni Christianorum vacans. Eò Dominicis, festisq; diebus, Goa sacerdos vnus proficiscitur, tum vt sacrum faciat, tum vt concionem ad populum habeat.

Vt au-

Vt autem vnum in locum cogi possint, qui ibidem agunt, festis, Dominicisque diebus, ac aliis ad doctrinæ Christianæ explicationem, quæ fit in templo; conductus est quidam veluti pręco mercede, cuius opera in euocandis, cogendisque in vnum hominibus vtimur. Est & alius vir insigni probitate venerandus, qui illis omnibus præest, veluti Christianorum eo in loco degentium pater, gubernator, & iudex in controuersiis componendis, aliisq; in rebus, dum res ita postulare videtur.

Præco ad doctrinam christianã plebẽ conuocat.

Petrus Mazcaregnas Prorex.

Prorex D. Petrus Mazcaregnas ad obsequium amplexandum diuinum, voluit tres in partes Goensem insulam distribuere, sic vt pars vna religiosis viris instituti D. Dominici, altera Patribus D. Francisci, tertia nostris assignaretur. In qualibet autem parte vnus est protector constitutus, qui incolas tueatur, ac iisdem de rebus necessariis prospiciat. Cuius etiam officium est, vt iudicet, & corrigat, cùm ratio idipsum exigit. In ista vrbe Goensi non paruus fructus ex doctrinæ Christianæ apud pueros expositione colligitur, qui Dei beneficio summa deuotione, & studio eam & discunt, & me-

Dominicani.

Franciscani.

& memorię cõmendatam pronunciãt. Sub noctẽ domi eam alta voce recitãtes, domesticos docent. Quæ res adeo Prorege erexit, consolataque est, cùm id audiret, vt aperto capite, iunctísque,& in cœlum leuatis manibus,Deo gratias ageret,quòd ipsius nomen tantoperè apud infideles clarum, & illustre fieret. Quamuis autẽ doctrina Christiana diebus singulis priuatim doceatur:publicè tamẽ Dominicis, ac festis diebus primò in templo nostro, deinde in carceribus, tũ aliis in locis huius vrbis explicatur.

Pueri domesticos suos docẽt doctrinã Christianã

Confessionum occupationes sunt admodum frequentes,ac inter Patres reliquos M.Ioannes Flander plus cæteris in ea functiõe versatur,quippe qui de more habet ab aurora vsque ad vesperam vacare hominum confessionibus audiẽdis,ne ocio quidem cibi sumendi relicto.Pater Emanuel ad infirmos,qui sunt in diuersis ædibus plurimi,solet se conferre:tum vt quosdam soletur;tum vt alios qui moriuntur,iuuet: nonnunquam etiam concionatur. Alius verò Patrum dum præsens est,quatuor horis diebus singulis docet:concionatur item Dominicis festísque diebus: vacat etiam con-

Confessiõ admodum frequens.

Ioannes Flander.

feſsionibus audiendis, atque ita neque huic deſunt occupatiões, quibus aliquid conferat in cõmunem vtilitatem proximorum. Tandem, Dei Opt. Max. munere, omnes vt rectè valemus, ita quiſque habet etiam plus ſatis in quibus occupetur. Optaremus nobis plures adeſſe cooperarios, quò meſsi, quę apud nos eſt copioſiſsima, paulò cõmodius ſufficiat colligendæ. Nam ex defectu Patrum ſocietatis noſtræ obtigit cuiuſdam negotij iactura, quod ad diuinum honorem, & multorum in populo Chinenſi ampliſsimo conuerſionem ſpectabat. Dum enim ad regem Chinenſem nepotem ſuũ veluti legatum ablegaret D. Petrus Prorex, ſimulq; expeteret; vt de noſtris vnus comes congrederetur itineris, non factũ eſt ipſius deſiderio ſatis, quòd nullus ſupereſſet, quo abſq; aliquo huius gentes diſpendio carere poſsimus.

Chriſtiani ad D. Ioannis Euangeliſtæ tẽpora.

Præterea nõ ita pridem de iis, qui in ſinu Perſico verſantur, quendam nunciũ accepimus, quemadmodum Chriſtianã fidem profiteantur, quam D. Ioanni Euangeliſtæ ferunt acceptam, qui ibidem Chriſti fidem promulgauit. Deus nos ſua gratia dignetur, vt & horum quoq; deſi-

desideriis satisfacere possimus. Mihi enim nunciatum est, eos vehementer expetere rectam in Christianismo informationem, atque à viris probis, & religiosis visitari. In continentis vrbibus, quæ iam imperio Regis Lusitaniæ subduntur (quod velit Deus sua pace firmare) poterit quoq; non exiguus percipi fructus. Tantũ illud reliquũ est, vt T. R. ad nos homines industrios, & his obeundis muneribus accommodos, necnon ad diuinum Iesu Christi honorem amplificandum oportunos mittat, qui pro sua bonitate, ac in has gentes misericordia nobis etiam largiatur gratiam; vt hîc ipsius voluntatem sanctissimam intelligentes, eandem perfectè exequamur.

Goę 8. Decemb. Anno 1555.

Seruus in Christo
Antonius Quadrus.

EX EPISTOLA PATRIS Antonij Quadri, Anno 1559. missa.

Pax Christi. & cęt.

Tractat de copiosa ad fidē cōueniētib⁹ multitudine.

SVperioribus literis Patres charissimi, consuetudinem nostram vobis significaui, in vocandis, alliciendísq; ad fidem catholicam Ethnicis, iisdémq; postea conseruandis, ac promouendis. Nunc verò Christianorum mirá frequentiam in hac Goensi peninsula (quos indies suprà quàm dici posset, multiplicari animaduertimus) describam, ex quibus magnum gaudium, & in Domino consolationem percipietis; cùm præsertim hoc anno copiosiorem Christianorum segetem, quam superioribus in horreum Dominicum reposuerimus.

Goæ ampla Christianorum seges.

Orationes pro infidelū ad fidē conuersione.

Præcipua verò huius messis causa post diuinum, vt intelligo, auxilium, illibata fuêre sacrificia, ac ardentes illæ orationes, quas hac potissimum ratione fundi per omnia Europę collegia certò mihi persuadeo.

suadeo. Accedit huc fauor,& amor quo Prorex nouorum Christianorum causas est amplexus. Argumentũ certè constantiæ,& desiderij, quo Christiani nominis propagationem in hisce nouis mundi partibus vehementer exoptat, vel hoc est certissimum, quòd nec ob murmurationibus, nec quærelis à tam honesto studio, nec vafris dęmonum machinationibus, quæ in ipso statim principio per suos ministros moliri satagebat, pium illud animi propositũ abiiceret; sed ne tantillum quidẽ de eo remitteret: quin etiam cùm à præcipuis regni administratoribus, suisq; consiliariis admoneretur, quòd Regia vectigalia (quæ ipsi diuino honore, & gloria habebant chariora) non paruam iacturam aliquando acceptura essent; si tantis impensis Christianorum conuersioni intẽdere vellet: ille, vt Principem Christianum decebat, respondit: Plus ad Regni statum amplificandum, ac Regis mei splendorẽ conducit, vel vnius abiectissimi mancipij in hac insula conuersio, quàm diuitiarũ immensa copia, vel naues pipere, aliisq; aromatũ generibus plenissimæ. Firmiter enim hoc apud se statuerat, omnia

Prorẽgis in promouenda conuersiõe gẽtiliũ constantia.

Auaritia idolorum seruitus.

vere Christiani prĩcipis responsio ex pectore ponenda.

Diuinũ in Principe animi propositum.

sua in discrimen adducturum, pro vnius animæ conuersione,& incolumitate. Et quamuis alia huiusmodi illius animi proposito contraria penè indies obiicerentur:nõ ille tamen vel consilium mutare,vel de sententia potuit dimoueri. Tandem intellexêre,ni aduersariũ Prorege experiri vellent, sibi idem circa gentilium conuersionẽ esse nitendũ, iisdémq; studiis cum eo inuigilandũ,quod (Deo laus)fieri videmus. Nã cùm antea Brachmanibus,aliisq; Ethnicis non admodum reluctarẽtur:nunc manibus,pedibúsq; adnituntur, vt eos conuertãt, ac in fide constabiliant. Et si fortè nõnulli sint qui huic operi minus fauere videtur, cauent tamen ne aliqua ratione Prorex resciscat. His accesit & aliud multis laudibus efferendum Proregis facinus: quòd Brachmanes oẽs, cęteróſq; Ethnicos ab aula sua repulerit, etiam eos qui antea ipsis ciuitatibus primariis familiariores esse solebant:in eorum verò locũ Christianos substituit, quos etiã arcibus variis in locis præfecit, munera ciuilia, & dignitates,quibus antea Ethnici fungebantur,Christianis cõmisit.Bonã diei partẽ cũ Mauris , Ethnicisq; cõsumit ad

Brachmanes honoribus solitis, ciuilibusq; administrationibus priuãtur.

se ob

se ob varia negocia cõfluẽtib⁹, quibuscũ de diuinis,& sacrã nostram fidẽ concernentibus capitibus agit: nec facile eius labor,& zelus frustratur,cùm haud infrequenter nullo ferè negocio qđ intẽdit, obtineat. Quibus rebus pro voto gestis,famulum aliquẽ ad nos mittit;vt à nostris fidei rudimenta percipiãt, donec solẽni baptismate cũ aliis abluãtur,cui plerũq; solet adesse,necnõ sine magna animi lętitia Patris initialis vt plurimũ fungitur vice. Non æstus,nõ imbres illũ deterrẽt, quò minus in Chioranam insulam, aut ad trium Magorum templum (quod octauo hinc distat miliari) proficiscatur, vbi Franciscani habitant: aut ad Diuæ Barbaræ, vbi Dominicani commorantur: præsertim si ibi celebrandum Baptisma intellexerit. Brachmanes isti, ac nobiles Ethnici antea in aula Indica, ac Proregis domo primum dignitatis gradum obtinebant: Christiani verò noui in abiectis, sordidísque versabantur operibus, & tanquàm infames, abiectissimíq; serui in stabulis nunq̃ nõ hęrebãt; vt sæpè necesse fuerit Ethnicorũ auxiliũ implorare, & illos sibi tanquã patronos asciscere ad sua conficienda negotia.

Prorex euangelizat.

Pater initialis.

Chiora insula.

Fräciscani Dominicani.

Miseranda conditio Christianorum.

Nunc

Nunc verò Dei miserantis benignitate, & clementia effectum est; vt Brachmanes ipsi, cæteriq; infideles si Proregi loqui velint, & fortè in porticu ad mare spectante obambulet, in littore sese constituant, æstui, imbribúsq; expositi, attétè obseruantes, donec in illos oculos conuertat. Quod vbi animaduersum est, in obedientiæ, honorísq; testimonium, supplices libellos offerétes genua flectunt, donec signo dato ad se venire iusserit.

Nullã præmittit occasionem Prorex, quæ ad fidem alliceret posit.

At noui Christiani, vt animati in spem erigantur, per amplas aulas, spacioſáque atria, nobilium more, obambulãt, magni beneficij loco ducentes, comedéti Proregi astare posse, holoserico, purpuráque ornari, & gladiis deauratis accingi, ac per se negocia cum Prorege tractare.

Interdum P. Petrum Dalmeida, quem tenerrimè diligit, quòd ardeat Christianitatis promouendæ desiderio, ad se vocare solet, &, vt est faceti ingenij, quídnam muneris pro lęto nuncio sibi polliceatur, interrogat: si qui de nobilitate Christiani fieri velint: nec rarò ad ea quæ Ethnicorum conuersionem cõcernunt, illum accendit. Pater verò vt parẽ Proregi vicem rependat, vbi ipse in fide Christi-

Christiana aliquos informauit, hos ex Patris Prouincialis mandato ad ipsum adducit; vt eius erga se amoris argumẽta certissima initiandi intelligant. Nam omnes amplectitur, omnes sub suo patrocinio, & defensione suscipit, omnem denique illis beneuolentiæ significationẽ exhibet, omnémq; operam promittit.

Ex hisce iactis fundamentis facile coniectura colligi licebit huius tam diuini negotij conuersionis animarum sacrosancto Christi sanguine redemptarũ successu, quas nunc in sanctæ matris Ecclesię sinum; vt Christum creatorẽ, redemptorémq; venerentur, & adorent, traductas cernimus.

Cùm igitur immẽso Christi beneficio in ipso iam limine tam copiosa, & frequens sit Christianorum conuersio; non est iam sicut antea fuerat, necessarium remotiora loca petere, vel ad ea nimis anxiè aspirare. Etenim singulis penè diebus ad Superiorem Collegij festinat ianitor idem illi semper nuncians, nimirũ iam 8. deinde 10. interdum 30. nõnunquàm 60. (vt tunc accidit, cùm integra oppida ad fidem nostram Christianam amplectendam conuertuntur) esse præ foribus,

Integra oppida ad fidem conuertuntur

foribus, qui sacrũ baptisma petant, quos omnes pro nostra facultate benignè susscipimus. Viros quidẽ, vt in nostro Collegio fidei percipiant rudimẽta; mulieres verò cum paruulis ad huius ciuitatis xenodochium remittimus, ibidem instituendas. Si quæ verò sint nobiliores: honestioribus cohabitant matronis, à quibus in baptismate susscipiuntur. Nolim tamẽ vos arbitrari, temerè nos, aut indiscreta facilitate omnes ad tam excelsa mysteria admittere, nedum cogere: antequam satis exploratum sit, longáq; mora discussum firmum, & constans animi propositum: atq; adeo multos bis, térque in suam patriam remeare iubemus, meditatèq; considerare, quod susscepturi sunt vitæ sanctioris institutum: iubentes, vt post diligentem voluntatis suæ explorationem redeant; quò hac ratione nobis certius constet de illorum seria, constantíq; baptismatis petitione. Alia ratione fidei differimus sacramentum, nimirum datur eis id negocij, vt propinquiores, & familiariores suos huc adducant, qui pro illis spondeant: interea tẽporis catechismum addiscunt. Si verò interim solenne baptisma celebretur,

mœrore

mœrore vultus quàm auidè baptiſma ap petãt, haud obſcurè declarãt. Hęc ſcribo, vt intelligatis, chariſſimi Fratres, ad eũ finẽ nobis cõparandum, quem propoſuimus, conuerſionis ſcilicet, & ſalutis animarum, cõmodiorem locũ reperiri non poſſe, in quo frequẽtior Chriſtianorum exiſtat numerus, quàm hic noſter eſt: intra domeſticos enim parietes id quod cupimus, obtinemus. Nam Frater ipſe qui operibus pręeſt, & cũ ipſis fabris lignariis verſatur, ſic de diuinis rebus illos alloquitur, vt tandẽ argumẽtis ſuperati Chriſtiani fiãt. Quid multa? nullꝰ domi noſtrę tãabiectę cõditionis, ſordidíq; officij eſt miniſter, qui nõ familiaribus colloquiis ſuę artis hoĩes ad ſyncerã fidẽ à Paganiſmo reuocet: nõ faber, nõ ſartor, non coquꝰ, nõ lotor: oẽs deniq; Chriſtũ, quẽ intus cõceperũt, ſpirãt, & pariũt. Ij aũt q ad fidẽ cõuerſi ſunt, ne ſoli ipſi gemmã quã reperêre, poſsidere videantur, vxores, liberos, & agnatos Deo lucrãtur, & ad nos deducũt. Alij honore, q nouis Chriſtianis defertur, capti, ſeipſos nobis cõmittunt, variis modis, Deo quos ſibi elegit ineſcante. Itaq; hęc frequẽs, et cõtinua videri poteſt ſpiritalis animarum venatio.

Fabri, ſartores, lotores & cæteri Euangelizant ſuæ ſortis hominibus.

Vtinam

Vtinam eundem Euangelij cursum, atq; successum mundus videret in tot prouinciis, & regnis, quæ crudelissimæ tyrannidi antiqui serpentis, omnis boni exosoris, subiacent; ad maiorem diuinæ maiestatis gloriã, totiúsq; inferni luctũ.

Brachmanes olim Satrapæ, & regiõis Domini.

Brachmanes hi antiqui Satrapæ, & regionis huius olim Domini, tantum animi dolorem concipiunt, quòd hoc D. Pauli collegium eorum ritibus, & ceremoniis vehementer aduersetur; vt vix oratione explicari queat: hinc enim idola contrita dolent, solemnia festa abrogari lugent, corruptionem morum suorũ exterminari, peruersitatem omnem, & diabolicam abominationẽ funditus extirpari frustrà lamentantur. Nostri enim Sacerdotes medullitus illorum penetrauerunt superstitiones, nequitiásq;, neque diutius eorũ versutas calliditates Deus passus est latere. Vix animo aliquid concipiunt contra Christianos ad idololatriam tuendam, quin consilio dictum factum patefacto, nõ solùm quod cupierãt, non perficiunt; sed potius in illos, si res exigit, grauiter animaduertetur, quãuis dissimulatores sint astutissimi. Iam eò tandem miseri deuenêre; vt festorum, & volup-

voluptatum celebritatem, quam media luce peragebant antea, in tenebras, & noctis obscuritatem transtulerint. Nam si conuiuia paranda, vxores ducendæ, & idolorum dies festi celebrandi: non nisi intempesta nocte, ne ab aliis deprehendantur, tale quippiam aggrediuntur. Quòd si fortè vicini Christiani, vel affines id intellexerint, festinantes ad Collegium eos deferunt; vt ipsorum solennitates impediantur. Tum Fratres nonnulli cum nouis quibusdam Christianis illos accedentes, nefandas cęremonias ipsorum violant, idola (si quæ sint) comminuunt; ita vt sæpè extrema gaudij luctus occupet. Verùm ne singulis cõmemorandis immorer, ad alia me grauiora conferam. Et primò quidem solennia baptismata quo ordine in nostris ædib⁹ sint celebrata, quàm potero pauciſsimis recensebo. Et ne cæremoniarum solẽnia in singulis repetere cogar: modum quẽ in omnibus baptismatibus tenemus, explicabo; vt ex vnius ordine, & celebritate reliqua æstimentur.

De baptismatum solemnitate

Imprimis iustũ colligimus catechumenorum numerum, qui baptismati solenni sufficiat, qui posteaquam in mysteriis

Primo catechizãtur

steriis nostræ fidei satis fœliciter fuerint instructi; tum Pater Petrus Dalmeida, ex Prouincialis mandato, vestes pro cuiusque dignitate confici curat; certúsq; baptismatis dies (per concionatorem) indicitur; vt quisq; quando oporteat conuenire, sciat: & qui catechumenos domi habent, eodem deducant. Templū pretiosis peristromatis, aliisque ornamētis adornatur, reliqua omnia virentibus rámis, herbísque redolentibus sternuntur. Iuxta sacrum Baptismi fontem, altare, insigni ad pietatem prouocante imagine adornatum erigitur, candelabris argenteis, sacróq; Chrismatis oleo superposito. Præ foribus templi hinc inde pulcherrimæ humi figuntur arbores, palmis ferè similes, & frondosæ, gratisimóque virore miro modo recreant spectantium oculos. Viæ præterea variis asperguntur frōdibus, vexillis, Ducúmq; insigniis expāsis, crucis effigies iuxta scholas collocata, decoratur. Quoniam aūt frequēter ex ciuis alicuius domo supplicatio prodit: ille fenestras preciosis pannis, vexillisq; exornat; ædium verò limina, & viā floribus, virētibúsq; ramis, iuncísq; sternit. Quæ omnia Proregi significant, quo

Vestes cā didatorū.

Templi ornatus.

Platearū apparatus

Ediū vnde baptizādi procedūt cultus.

in loco

in loco ipsi sit sistendum. In quem vbi venerit cum reliqua nobilium multitudine sistens, supplicationem expectat. Cùm primùm omnia scitè parata videntur, pueri è collegio nostro prodeunt, vexillo Crucis præeunte, albáque manica insigniti, & sertis circum tempora cincti, ramos manibus gestantes, ad campanæ sonitum procedunt, tintinnabulis item, tubisque, & variis Musices instrumentis perstrepentibus. In primo autem supplicationis loco Pater Patriarcha, cum Patre Prouinciali, reliquisque Societatis Fratribus procedit. Vbi autem ad locum ventum est, in quo hærent baptizandi, nonnihil supplicatio subsistit, donec alij Christiani, Christianæque domo egressi pulchro ordine supplicationem instruunt, magnáque animi consolatione, & lætitia templum adeunt, pueris semper præcedentibus, & psalmos modulantibus. Simulatque in templum ventum est; è sacrario prodeunt Patres, qui eos baptizare debent, Fratribus comitati, qui sacrum oleum in magnis argenteis lancibus ad altare portant.

Prorex baptisādorū chorū sua præsentiā ornat.

Patriarcha cū fratribus Societatis.

Toto

Toto illo tempore quo cæremoniæ ante templi ingressum fieri solent, cum Patriarcha Prorex erecto semper astat corpore. Templum deinde ingressi, iuxta sacrum fontem ambo sedent: eo autem ex loco Prorex permultos è sacro fonte leuat, quibus nomina imponit; idem faciunt nobiles Proregi astãtes. Toto illo baptismatis tempore Musicè pias quasdam cantiones ex superiori chori parte decantant pueri; quibus tubæ, tympana, cytharæ, cornua, aliáque Musices instrumenta alternatim respondent. Duo aũt Fratres eorum qui baptizati sunt, nomina in tabulas referunt; quò baptizatorũ numerus sciri possit. Vbi viros, puerósq; baptizauerimus (mulieres enim cum infantibus ob maiores commoditates plęrumq; vltimæ sunt) signum crucis cum pueris præcedit, & versus Collegiũ læti noui Christiani, vtpote in Christo regenerati, accensas candelas manibus gestantes progrediuntur, quos Patriarcha cum Prorege, & reliqua populi caterua subsequitur, & cùm in Collegio Deo omnipotenti voce, variisq; Musices instrumentis gratias egerunt, ad templum redditur, & ibi corã venerabili Eucharistiæ

Musici.

Varia musica instrumenta.

In catalogum referuntur baptizati.

Baptizati ad collegium reuersi Deo gratias agũt.

Alia in templo gratiarũ actio.

Sacra-

sacramento, flexis humi genibus, gratiæ Christo Opt. Max. ob tam singularem clementiam, plurimáq; beneficia collata agantur. Cùm iam Prorex Patriarchę, aliisque Patribus valedixisset: nos Christianos nouos in Collegij hortum ducimus, stratisque accumbũt mensis, quibus Fratres in Domino lætissimi qua possunt maxima amoris significatione ministrant. Interim in templo baptizantur mulieres, quæ res in multã noctẽ vsque, vt plerũq; cõtingit, extenditur, ac tũ in huius ciuitatis xenodochium sese nouæ Christianæ recipiunt, quibus ibidem lectissimę quędã mulieres, & gaudentes, dũ accũbunt, sedulò inseruiũt. Proxima inde luce, ad sacrum audiendum, in Ecclesiam nostram neophyti conueniunt; quo audito, tum multis amplexibus, aliisq; beneuolentiæ, & amoris signis, ex syncera charitate procedentibus discedendi ipsis, patriámq; repetendi faciunt potestatem. Horum plurimi adeo sunt accensi, & feruore pleni; vt nullam vnquam partem capiant quietis, donec in eum statum alios pertraxerint, in quo se diuina bonitate, & misericordia constitutos esse gaudent. Nos enim priusquam

Epulæ in xenodochio struuntur

Mulieres in xenodochiũ se recipiunt.

Veræ conuersiõis signum est, alios studiosè cõuertere.

S rece-

recedant, hoc muneris illis iniungimus; vt ad vitæ æternæ ſpem, eundemque in quo ipſi ſunt, ſtatum, quantum in ſe erit, alios adducere nitãtur. Hoc ordine deſcripto, quẽ vt plurimũ in ſolennibus baptiſmatis obſeruare conſueuimus. Iam ad Chriſtianorum numerum explicandum me accingam.

Numerus baptizatorum anno 1558.

Vndecima Decembris, ſuperioris anni qui fuit 1558. in hoc Diui Pauli collegio 125. baptizauimus.
Prima Ianuarij, anni ſequentis, 50.
Vigeſimaquinta eiuſdem 129.
Vigeſimaſeptima Februarij 132.
Secundo Aprilis cùm ex oppugnatione Damani rediiſſet Prorex, 214.
Quarto Maij ipſo die Aſcenſionis, 120.
14. eiuſdẽ menſis ipſo Pentecoſtes, aliud hoc quo iá dicá mõ baptiſma celebrauimus. Conſueuêre Mauri, Ethnicíq; in ſingulis opificiorum tribubus, vnum aliquem delectum virum prę ficere, quẽ Macadanũ vocát, nos Superintendentẽ, vel Præfectum diceremus: cui reliqui eiuſdẽ artis parére debẽt. Ex his vn⁹ qui pictoribus præerat, cõuerſus eſt Goę, quẽ oẽs tam gubernatores Goenſis Reipublicæ, quàm Indiæ Proreges multis modis

Macadan⁹ quid.

Celeberrimi pictoris ad fidẽ noſtrã conuerſio.

ſępè

sępè ad fidem adducere conati fuerant; tum quòd esset in sua arte excellentissimus, præsertim in picturis iis, quę vultus liniamẽta ad viuũ exprimũt: tũ q; Indica ferè omnia templa venustissimis imaginibus rari cuiusdam artificij exornasset. Res certè hæc admiratione, pariterq; dolore erat dignissima, tam pias, támq; excultas imagines ab impio, & idololatra, atq; à vero Dei cultu alieno videre formatas. Sępè huius conuersionem tentauêre nostri: imò verò assiduè (quòd vicinus noster esset) oportunè, importunè institêre, si qua ratione miteścere posset ipsius animus, inflectíque ad agnitionem Christi: durus tamen semper, & obstinatus agens permansit, licet alioqui animo demisso, mansuetóq; ingenio, & facili præditus esset, adeo; vt sine magno labore quiduis illi præter fidem nostram, veritatemque Euangelicam persuaderi potuisset.

Is tandem (Deo Opt. Max. sic volente) cùm ex graui decumberet morbo, Patrem Ioannem Brauum Eccleśię Prę-fectum, qui illi erat familiarissimus, accersiri iubet, & quæ ipsi in somnis apparuerant, enarrat.

Quæ cùm Pater audiſſet, ſtatim intellexit hominem à Deo intus eſſe commotum, eúmq; hortari cœpit, ne diuinis inſpirationibus vel vltrò reſiſteret, vel ſurdas aures præberet: præcipuè cùm de re non exigui momenti, ſed quæ æternam ſalutem attingeret, tota deliberatio ineunda foret. Placuit itaq; Deo tantum verbis ſerui ſui addere virium; vt durities cordis ſtatim in eo ſubſideret, & emolliretur, fidémq; noſtrã amplecti proponeret, atq; in eius rei ſignum annulũ Patri dedit. Quæ ſubita commutatio tantoperè nos exhilarauit (q, magni prędidij huius eſſet futura conuerſio) vt diuinæ bonitati gratias agendi vix vlla nos caperet ſatietas; præſertim cùm ex huius ſalute aliorum multorum dependeret incolumitas, quos huius exemplo, & opera Dominico gregi adiunctũ iri ſperamus: ſtatim igitur Proregem certiorẽ fecimus, tunc temporis in Damana commorantem: is re noua lętus, prędepit noſtris, ne vlla ratione, ſe abſente baptizaretur: cupere enim ſe in ſacro fonte eius eſſe onomaſtam, & baptiſmatis pompam inſtruere, quod & ipſo Pentecoſtes die perfecit, tãta rerum omnium applau-

applausu, & exornatione, vt inter alia quæ per nostros celebrata fuerãt hoc in Collegio Baptismata, hoc ipsum arbitrer fuisse celeberrimum, maximóque apparatu cõfectum: vnum illud excipio, quo Mealij filia Christo nomen dedit, quod vel eo nomine hoc magnificentius fuit, quoniam à Patre Patriarcha, qui alteri non interfuit, peractum fuit.

Celeberrimum fuit hui⁹ picturis baptismã.

Prorex autem Patri Consaluo nunciauit sibi gratissimum fore, si qua ratione fieri posset, vt omnia denuò, quę ipso Resurrectionis die facta fuissent, in hoc baptismo renouaret. Quare triumphales arcus in ipsa via ereximus ita collocatos, vt ex aduerso haberent valuas tẽpli, per quas erat ingressurus, quas & celebri artificio incisa charta ornauimus, appositisq; hinc inde virentes arbores, palmis nõ absimiles: ad hæc multis insignibus, figuris, ac tabulis, quæ non tã arte, q̃ variis coloribus erant gratissimæ, vias, ac templum decorauimus.

Arcus triumphales.

Huius senis cõuersio in summo templo, aliisq; omnibus in quibus Societatis Iesu Patres concionari solent, publicè proclamata est in eum finem, vt omnes post vespertinas preces ad Collegium nostrum

 conflu-

confluentes ipsam supplicationem, quæ ad eum cum vxore, liberísque excipiendum à nobis prodibat, celebriorem rederent: cui Patriarcha quoque cum Prorege, multísque Indiæ magnatibus, ac turba plurima, sua præsentia multum honorem addiderunt. Spectaculo huic Mauri plurimi interfuerunt, item ethnici, ac pictoris huius cõsanguinei nõ pauci: processit ipse tandem ex vicini nostri domo vestem sericã indutus, quæ gallico more (nam sic Prorex eum vestiri iusserat) confecta erat, torquem aureũ habens è collo, tibiásq; croceis ocreis euinctas, cui hic omnis ornatus, mirũ dictu, q̃ venustè, & splendidè quadraret: nam corpore erat bene constituto, & facie liberali. Prorex ad latus ingrediebatur, iuxta quem vxor erat in precioſisimis vestibus, Lusitanum morem exprimentibus, ei nobilis, ac primaria quædam matrona iungebatur, à qua in baptismate susceptа est. Cingebant hinc inde filij, quorum natu maximus nouem, aut decem annorum, ob elegantem formam omnium in se oculos, ac amorem conuerterat. In ipsa supplicatione sex vel septem choreæ ducebantur: has mixtim

xtim interpositi pueri nobiles auro, & argento supra modum ornati honestabant. Nullum deerat instrumenti Musici genus, quod ad aures demulcendas faceret: omnia tantam harmoniam, cam panarumque concentum tam egregium suis numeris explebant, vt lætitiam adferrent maximam, & animos ad omnem pietatem excitarent.

Prorex viro Constantini de Breganza, vxori Eugeniæ nomen imposuit.

Natu maximum filium Theotonium, reliquos verò Fulgentium, Ioannem, & Vincentium appellauit.

Baptismate absoluto, matrimonium ex integro solenni ritu, vt fieri solet, renouârunt, ipséque Prorex, aliíque nobiles qui aderant, vsque ad lectissimæ mulieris ędes, quæ istos in baptismate susceperat, totam familiam prosecuti sunt. In quibus cùm biduum hæsissent, domũ suam repetierunt. De donis autem, & muneribus vltrò liberaliter oblatis quid attinet dicere? quæ & plurima erant, & maximi sumptus. Arcis Sofalę Prędectus, sericos pannos, vndulatósq;, & alij generis, ac coloris varij dedit, ex quibus sibi, coniugi, liberíque vestes conficeret.

Huius

Huius nunc peculiarem nos curam gerimus, nec immeritò, nam si eum, cùm adhuc Ethnicus esset, propter honestatem, grauitatémq; morum, & familiaritatem quam nobiscum habebat, amauimus: nunc profectò, cùm se pium, probúmque Christianum re ipsa profitetur, longè debet esse cõmendatissimus, fit enim vt eius exemplo commoti, eiusdem artis homines sese Christo non solum dedere familiarius incipiãt, verùm etiam iam minimè pauci in matris Ecclesiæ gremium se sua sponte transtulerint. Octauo baptismate quod celebratum fuit,

Octauum baptisma.

28. Mai, 85. baptizauimus.
29. Iunij, 198.

Nobilis Brachmanis cũ multis aliis cõuersio.

Vigesima octaua Iulij, Brachmanum quendam baptizauimus nobilẽ virum, & prædiuitem, cum coniuge, liberis, & domesticis, eo (quo iam dictum est) ordine: quem Prorex in baptismate suscipiens, Theodosium de Breganza nuncupauit. Huius deinde opera multi Ethnici sunt conuersi, quòd eos ad hoc sedulò hortari non destiterit.

6. Augusti, baptizauimus 315.

Decima verò septima eiusdem mensis, in hoc

in hoc eodem collegio magnis ceremoniis,& solenni pōpa baptizauimus Macadanñ aurificē,qui præ ceteris suę artis longè nobilissimus esse, ingenióq; mirabili præditus existimatur. Placuit aūt Deo Opt. Max. vt eo die,quo baptizandus erat,eius patruelis vnà ad fidē Christianam accederet:ipse verò Macadanus quàm potuit amplissimè vestitus,ad domus limen cùm peruenisset,vnde à supplicatione excipiendus erat,chartam foliis aureis,& argenteis plenam, vt lętitiam animi, auriq; contemptum ostenderet, quod tāto studio plęriq; quęrunt, in astantem populum effudit.Mox cum vxore, aliisq; quatuor baptismum accepit. Perstrepebat eo tempore aurificum vicus,quem peculiarem,propriúmq; possident, ingenti hominum multitudine, obumbratus multis diuersarum arborū ramis,ac frondibus, vexillis item,& trophęis vt variis,ita aspectu iucundis,quibus suum Macadanum honorabant.

Aurificū præfectus fonte baptis. abluitur.

Auri contemptus.

Accidit post huius conuersionem,vt alij eiusdem artis magistri non pauci nomina Christo dederint.

Aurifices suū imitātur enteß gnanum.

Est insula quædam Ciorana, quæ duobus hinc distat miliaribus,in qua templum

plum etiam habemus, nomen ei impositum est Beatæ Mariæ Virginis à Gratiis. Hæc insula, vt credibile est, eiusdem Deiparæ Virginis precibus, vberrimam, & fœliciſsimam messem dedit, & salutari fonte baptismatis multos è suis ablui vidit. Nolebat enim pia virgo inter tot vrbes Euãgelij fœcundiſsimas hanc vnam sterilem, & infrugiferam permanere, in qua magna cum religiõe ipsa præsideret, quin potius triſtitiam, & ploratum (nam hoc Cioran insulæ nomen significat) in lætitiam, & interiorem spiritus consolationem conuerti voluit. Res autem sic se habet: nam cùm Ethnici de factis, neſcio quibus cæremoniis contra edictum Regium, præscriptáque viuendi consuetudine violata accusarentur, idque ipse Prorex ægrè tuliſſet: visum est Patribus noſtris tentare, si timore pœnæ quam incurrerant, in commiſsi contra Deum sceleris dolorẽ, & cognitionem venire possent. Erant 300. vel 400. fortasis, qui in castello quodã satis amplo, quod inter palmas non longè ab æde sacra B. Virginis situm est, habitabant. Ad hoc igitur explorandum cum Patre Dalmeida

Ciorã triſte significat.

Dalmeida, & Amato Corea accedit Ioannes Ferdinandus, qui & à rationibus in ciuitate erat, & eiusdẽ Palmeti dominus: hic statim quos reos maximè esse iudicauit, comprehendi, & in vincula coniici iussit: hac seueritate, qui in castro erant, attoniti, quâ se poterant, abdebant. Sed ipse, priusquam in carcerem detruderentur, singulatim vnumquemque interrogabat, num Christiani fieri vellent. Ex quorum cumulo proceræ staturę senex quidam, & inter eos facilè primus, diuino spiritu afflatus, inter cęteros exurgens, & silentium manu petens, clara voce ad eum qui à rationibus erat: deinde ad suos orationem conuertit. Quorsum, inquit, ô socij, vincula, & custodię? Me suasore Christianam fidem si omnes amplectimur, res omnis, & vita extra periculum erit. Vix hęc verba protulerat: & ecce vna omnium vox fuit, Christianos se fieri velle. P. Dalmeida cum Fratribus interim in Ecclesia expectãs euentũ rei, festinus accurrit, salutat oẽs, & magna animi lętitia quos potest, amplectitur: idẽ faciũt Fratres. Fit ingens exultatio, & clamor, cadẽtibus pręgaudio lachrymis.

Admirandus & hic modus ad fidẽ veniendi potius quã carpendi.

Quid

Veræ conuersionis signa.

Quid quæritis? Accendebatur indies magis, ac magis fides, & Spiritus sanctus, benignus animorum illustrator ignem diuini amoris, notionémque fidei latius exerere cœpit. Summa enim, & admirabili iucunditate hinc inde vidisses eos turmatim prodire, & quos quisq; poterat adducere, conniti, facere denique vt fidei participes essent. Ducebat ipse pater filios, filiam mater, frater consobrinum, ille auunculum, alius alium: tandé amicus amicum euocabat: erant etiam qui non vocati vltrò sese ingererent, & captiuos darent in salutem animarum. Itaq; factum est breuissimo temporis spatio, vt cùm octo reos, aut vt plurimum, decem conuertendos putaremus, præter omnem spem, & expectationem ita numerus excreuerit eius beneficio, qui quinque panes, & duos pisces diuisos multiplicauit, vt essent trecenti, & eo amplius, qui omnes vna voce, constantiáq; pari sacro baptismatis fonte ablui se petebant. Huius tanti beneficij, quod operata est diuina misericordia, cùm primùm per Fratres hîc Goæ certiores facti sumus, tantum gaudium accepimus, quantũ verbis exprimere nemo posset.

Trecenti conuersi.

Pater

P. Antonius Quadros re intellecta, ſpiritu exultans, ſtatim nauigio inſulá adit, eum paulò pòſt P. Franciſcus Rhoderic⁹ ſubſequitur, numerúmq; eorũ, qui Chriſtiani fieri vellẽt, 150. prioribus adiectis, iam quadringenteſimum ſupra quinquageſimum attigiſſe nunciant. Interim Pater Gonſalus, cum Patre Petro Dalmeida exponunt rem hanc Proregi vt acta erat, qui mirificè exhilaratus, diu baptiſma prorogari noluit. Paratur igitur interea tẽporis Deiparæ Virgini Sacellũ tumultuario opere, & dies eligitur Decollationis S. Ioannis Baptiſtæ, in quo baptiſma diu cupitum nouo huic populo Chriſti ibidem conferatur: Prorex, quæ ſolet eſſe cõſuetudo illius, & ſumma benignitas, ipſemet intereſſe voluit. Intererant etiam non pauci Brachmanes, qui & in Inſulę parte alia ſeparatim vitam degunt, & cum cæteris accuſati non erant: ſed tamen conſcientia ſcelerum perſtricti, conſciiq; ſibi malarũ rerum, cùm vererentur, ne Proregis in inſulam aduentus poſt baptiſma in ipſorũ perniciem redundaret; plurimi ex iis clam noctu propriis ædibus, omnibúſq; ꝑ derelicto habitis ex inſula in cõtinentem

150. *alij ac ceſſere prõ oribus.*

tem fugere decreuerant; quod feciſſent, niſi quorundã diligenti ſtudio prẽuenti, Regio inſuper edicto prohibiti fuiſſent, ne quoq; extra inſulã pedẽ efferrẽt, alioqui copias, & opes vniuerſas perdituros eſſe. Placuit tandẽ diuinæ bonitati, vt 30. ferè ex his fidem noſtrã amplecterentur, quos cũ aliis baptizauimus. Rebus igitur ad eum modũ bene compoſitis; venit Prorex magna ſuorũ multitudine ſtipatus, huic in littore gratulabundi occurrere debebant, qui paulò pòſt ad baptiſmum accederent, numero ferè 507. quos P. Antonius Quadros cũ aliis nõnullis Fratribus in ordinem, & modum concinnè digeſſerat. Tandẽ erecto crucis vexillo, vt fit Chriſtiano more, tympanóque pulſato, viam qua Prorex venturus erat, ingrediuntur, vt illi obſequiũ, & honorẽ pro merito deferrent. Viros mulieres ſubſequũtur, proles quęq; ſuas aut ſinu geſtantes, aut ducẽtes manibus. Vbi ad Proregẽ oẽs perueniſſent, ad ei' ſe genua ꝓuoluũt, & vt quiſq; nouerat, ac poterat, Proregem officioſiſsimè ſalutant. Manus cũ lachrymis extẽdunt, amplecti, & hęrere eius veſtigiis, amorẽ, & beneuolẽtiã oſtẽdere, deniq; facere cuncta qui-

30. Bracbmanes baptiſmum petunt.

Quingenti & 7. baptiſma amplectuntur.

cta qb⁹ aĩ lætitiã immodicã declararẽt. Ille humaniter ac benignè oẽs vlnis amplexus patrio, ac pari amore (vt charitas, Christianáq; religio suadebat) erexit, ac consolatus est. Ex illo loco simili deinde ordine in templũ itũ est, aderat cũ Prorege Vicari⁹, & Prior Dominicanorũ, ac P. Cõsaluus, nõnullíq; alii Collegij nostri Fratres, qui quod in mandatis habebãt, vt viros induerẽt nouis vestibus, ilicò q̃ diligẽtissimé perficiũt. Postea mulieres eodẽ quo diximus, ordine iter ad templũ capiunt. Hîc igitur oĩbus in vnũ confluentibus, & monticulũ quendã exiguum q̃ ex aduerso obiacet tẽplo, cõfertim vt fit, ascẽdẽtibus, ibi demũ exoritur increbilis quædã musicorũ harmonia, tubis, ac cornib⁹, citharisq;, & variis instrumentis iucundè modulantiũ, aduentumque gratulantiũ, tanto cũ fragore, & applausu, vt totã vrbẽ impleri, & tremere quis existimaret. Prorex audito tã suaui cõcentu, fenestris ẽdiũ innix⁹, vbi tũ se cũ suis collegerat, adiunctis S. Dominici, & Societatis nostrę Patrib⁹, & tantã multitudinẽ alacriter, & iucũdè ꝓspectãs; quantas potuit, diuinę bonitati gratias egit, q̃ tãtis hãc insulam beneficiis cumulasset.

Baptis-

Baptismate celebrato, viri,& pueri collegium ingressi conuiuio excipiuntur: interea Prorex cum religiosis, cæteriſq; magnatibus aream ingressus, quasi ministrorum vnus,mensas circuibat,& virgâ manu tenens, curabat ne quid omnino cuiquã deesset. Multis illos officiis prosequens, excitansque colloquiis,& piis adhortationibus,quæ res non mediocriter omnes affecit: vnicè id studebat,vt nouam fidem vitæ puritate cohonestarent. A cœna in eundem finem mensæ accumbentibus adhuc omnibus concionem egregiam habuit, adhortatúsq; est, vt beneficij à Deo accepti memores non solùm in Christiana fide ad extremum vsque constantissimè persisterent, verùm etiam piis operibus se Christianos esse declarent,faciántq; vt vitam cũ nomine coniungant, & appellationi honorificentissimæ non dissimiles actiões respondeant; sic enim futurum, vt eorũ viuendi ratio in posterũ, reliquos in suis erroribus adhuc miserè iacentes, ad Christianam vitam amplectendam moueat,& confirmet. Absoluta hac Proregis adhortatione, Frater noster Emanuel Thesseira alta voce Orationem Domi-

Dominicam, & Salutationem Angelicã pronunciauit, Christianis magna alacritate, & lætitia eadem verba repetẽtibus, atq; hoc modo sub occasum solis cœna absoluta dimissi sunt. Prorex Goam cum his qui eum secuti fuerãt, rediit, gaudio, spiritúq; plenus. Mulierum baptisma, q, plurimæ essent, in bonam partem noctis protractum est. Hæc erant, quæ præcipuè mihi ad vos scribenda occurrebant, reliquum est aliud nihil, dilectissimi Patres, ac Fratres, quàm vt omnium bonorum authori Deo ob tam singularem in suos bonitatem, & clementiam, gratias quàm possumus maximas agamus, deprecemúrq;, vt his nouis suis tyronibus vires, spiritúmq; suggerat: atq; animi no bis fortitudinem addat, vt in hac vberrima, copiosissimáq; Christianorum segete strenui operarij simus, administratoréq; mysteriorum Dei fideles: vt Christianæ fidei propagatio se in hac tam misera, perditáq; mundi parte, plena densissimis errorum nebulis, ac Mahometica peste infecta, quotidie lõgius ac latius extẽdat. Addam vnũ adhuc, quod nõ ingratum vobis futurum arbitror: His diebus cùm sacrum missę officium perage-

geretur, cui multi qui prodibant ex baptismo, intererant, accidit vt eo perfecto præter omnẽ spem, magna Patrũ ac Fratrum lætitia, 10. Christiani effecti fuerint ob vnius conuersionem, ipsos etiã Brachmanes durissimos animi pertinacia longè superantis: per quem; vt res ipsa docuit, plurimos alios conuertendos speraueramus. Hunc autem cum coniuge ac liberis baptizauimus.

Alij decẽ baptizantur cũ quodã famoso Brachmane.

Addam & aliud: decimoseptimo Septembris, trecentos quinquaginta baptizauimus. Fuit enim hic mensis mirè fœlix, in quem, præter reliqua, tria celeberrima baptismata inciderunt. Adhæc Patris nostri Præpositi literas nobis attulit, quibus oratum esse cognouimus communibus precibus Romæ, pro iis qui in Orientis partibus versantur: idemque à nostris in Lusitania factitatum esse per omnia quæ in eo regno sunt collegia lubenter accepimus. Primum igitur ex his de quibus dixi, baptisma 291. habuit. Secundum verò 200. Tertium 66. Qui verò reliqui erant, neque eo baptismate participes voti fieri poterant, numero 202. hos decimoquarto Octob. ad salutarem ablutionẽ admisimus.

Alij 30. initiantur

492. Baptizati. Item alij 268.

Quinta

Quinta Nouembris, 150.

Duodecima eiusdem mensis sex baptizauimus. *Alij 516.*

Inter hos erat Macadani cuiusdam consobrinus, præ cæteris maximè desideratus. In penultimo verò baptismate, quod factũ fuit quinta Nouembris, eiusdẽ Macadani cõsanguinei nonnulli baptisma susceperunt, pingendi artis peritissimi. Vir item alius inter suos aprimè nobilis, & in hac insula cuiusdam oppidi Princeps, Christo militaturus, cum tredecim, quos secum adduxerat, nomen dedit, adiecítque curaturum se, vt paucis post diebus centum, & eo amplius ad fidem adducat. *Princeps quidã cũ 13. ad Baptisma venit.*

Quare vt rem in pauca conferam, numerum nunc adscribã eorum qui hoc anno per viginti baptismata Christi fidem suis erroribus reiectis secuti, nostrorumque opera in hoc Goensi collegio baptismatis vnda abluti sunt: vt habeatis, quamobrem maiore animi lætitia in conuersione tam multorum hominum exultetis: fuerunt autem in vniuersum amplius quàm tria millia ducenti, & triginta, plurimis omissis infantibus, infirmísque, qui cum hisce

solennibus baptismatis interesse non posse nt, separatim à nostris baptizati supra centum fuerunt. Non possum facere, quin hîc adiiciam, quanta charitas sit eorum qui de Sancti Dominici, & D. Franciſci familia sunt, in his ethnicis ad fidem conuertendis. Nam vt solicitos æterni Patrisfamilias seruos decet, strenuam operam ipsi quoq; nauant, quò ad cœnam gloriosam agni, atq; cœlestem Hierusalem ij demum qui vocati sunt, perducantur: non solùm in hac Goensi ciuitate, in qua multos ipsi baptizauerunt; verùm etiam in remotioribus, & ab hac longè distantibus terræ partibus, in quibus & Euangelicam veritatem sedulò promulgârunt, & plurimos æternæ salutis, catholicæque fidei participes fecerunt. Adiiciam nunc pro coronide celebriora quędam facinora, quæ in horum, aliorúmque conuersione accidêre, nec omnia tamen sigillatim perscribam, ne longior quàm par sit, instituatur narratio.

Monachorũ in conuertendis gentilibus studium.

De præclarissimo Brachmanum conuersione.

Erat in hac Goensi insula quidã adolescens Brachmanis, in lege eorum versatissimus, & inter cæteros ingeniosissimus, quem frequenter P. Melchior Carnerus

nerus adibat,idem faciebant voti sacramento initiati, hominis conuersionem auidissimè sitientes. Nam præterquam quòd Lusitanicum idioma probè callebat, aliis multis à natura donis præditus erat,nimia tñ diligentia,& sollicitudine circa rituum, & cæremoniarum suarum cognitionem anxius videbatur. Quocirca hoc sibi de eo pollicebantur Patres, quód si aliquando Christi fidem acciperet,futurum vt magnum certè fructum religiõis nostræ percepturus ab eo Christianus populus esset. Itaq; quo tempore parentes cum tribus, aut quatuor eius fratribus, ad baptisma se præparabant; quamuis bonam iam de seipse spem dedisset, nescio tamen qua causa ex Goa clam aufugit. Paucis verò pòst diebus, iam ipsius parentibus Christianis effectis,nulla adhibita à nobis, vel aliis diligentia,tantum Deo Opt.Max.operante, ad nos in Collegium spontè venit: quæ res Deo gratias agendi, ac diuinæ bonitatis,prouidentiæq; collaudandæ materiam suppeditauit maximam; præsertim cùm certum haberemus hunc esse dexterum(quod aiũt)oculum inter suos, & cui præ cæteris Brachmanes plurimũ

tribuebant. Hoc vnum rarum, & peregri num in illo fuit, quòd citra pompam baptizari, & ab ipso Prorege susci pi noluit, neque id coram omnibus in templo, sed in collegij secretiori parte vbi sacellum nouitiorũ est, illic duobus dũtaxat honestis viris, cũ quibus magna illi fuerat familiaritas, vt in baptismate præsto essent, adhibitis, Christo se, ac fidei catholicæ consecrauit. Inditum illi nomen est Emanuelis ab Oliuera: domi nostræ per aliquot dies doctrinæ Christianæ ita sedulò incubuit, vt nullo negotio bonam partem memoriæ subitò mandârit. Aliquantulum temporis per omnes dies Pater Dominus Franciscus Rhoderiques ei conferebat, in quo de creatione mundi, redemptione humani generis iuxta sacras literas breuiter iuxta ac apertè instruxit: interrogationibus, & dubitationibus, quas adferebat plurimas, per omnia dissolutis. Post susceptam fidem deprehensum est, aliquid semper illum dignum admiratione parere, proferréque in medium, quod ad Dei Optimi Maximi honorem faceret, & dæmonii ignominiam, dæmonumque cultoribus

Humilitas magna in Brachmanes.

Emanuel Oliuera Brachmanis.

ribus Brachmanis ſuis ingens dedecus inureret. Inter cætera illud præcipuę notæ fuit; nam cùm intellectum eſſet ab hoc noſtro in continente de Brachmanis quendam patriæ perfidiæ ſtudioſiſsimum agere, qui octo iam annos in transſcribendis libris, variorúmq; authorum operibus in vnum conſarcinandis nequiter, & laboriosè prodegiſſet, verſantem autem potiſsimùm in libris neſcio cuius Veaci, quem tanquã principem, & coripheũ æſtimant, quíq; 18. cõmentariorũ volumina in patrias leges, aliáſq; cõſtitutiones variorũ doctorũ ſuo tẽpore reliquit. Adoleſcẽs hac re cognita: cùm facultaté à Prorege prius accepiſſet, 3. adiunctis Comitibus viris grauiſsimis, ad eum locũ vbi alterũ habitationẽ habere cognouerat, iter arripit: & noctu bibliotheca illi omni ablata ad noſtrum Collegiũ tanquã opimis ſpoliis ab hoſte relatis triũphãti ſimilis reportauit: ſciebat enĩ quãti momẽti id eſſet ad ſummã ignominiã inferẽdã Brachmanis, ſi fœdis ipſorũ abominationibus, & fraudib⁹ detectis pręcipua quęq; in linguã maternã trãsfunderet, id qd⁹ etiã fecit: nam bonã partem in Collegio noſtro ex iis libris

Veacus.

Ingens ardor in iuuenili.

interp-

interpretatus, atq; in lucem venire passus est, reliqua paulò pòst transtulit in D. Francisci monasterio, ab alio quodá religioso, tanquam Theseo suo, familiariter adiutus, ea se deferre velle dictitáte in regnum Ceilanum, in quo copiosum, & frequens est hoc genus hominum, & qui legis suæ eximij doctores habentur. Hac occasiõe tam oportunè data, visum est Vicario Dominicanorum, Patribúsq; nostris, vt cum Prorege de publicis contra eos instituendis disputationibus ageret, vt singulis diebus Dominicis iuxta Paræchiarum, quas vocant, partitionem, Brachmanes alios in S. Francisci, alios in S. Dominici monasterium, alios item in hoc nostrum D. Pauli collegiũ acciri iuberet, quibus cùm nostri de lege, cæremoniisq; gentilitiis conferrent, quo vel hac ratione ignorationem hebetem exuerẽt, fœdámq; illuuiem errorum, quibus miserè immersi sunt, intelligerent: sed dictu mirum est, quantoperè displicuit illis Proregis in ea re mandatum, quanquam obnixè omnem lapidem mouerint, & dęmonis arte nihil nõ molliti fuerint, vt à tam pio animi proposito Proregẽ auerterent: sed plus apud illum

Disputationes instituuntur cũ Brachmanis.

illũ diuini honoris, & fidei zelus, quàm omnes dæmonis fraudes valuerunt. Primùm electus est P. D. Consaluus, qui verba cum illis facere, concionariq; inciperet: quem P. Franciscus Rhodericus secutus, in hunc vsq; diem ita vt inceptũ est, diligenter prosequitur: modus autem quem obseruare solet, hic ferè est. Proponitur initiò caput aliquod ex eorũ legibus, idẽ pro cõcione mox Pater impugnat, ac refutat. Primis ferè diebus quibus disputari cœptum est, negotio adhuc recenti, aliquid in errorum suorum defensionem proferre satagebant, sed rationibus tam inualidis, vt nihil suprà, planè ipsorum cœcitati, ignorationiq; congruentibus: mox ipsa veritatis luce paulatim emergẽte, victi, deiectiq;, cùm nihil aliud haberent ferè quod comminiscerentur, in excusationẽ dicere soliti erãt, se nec doctrina, nec concionibus exercitatos esse, sed qui ad hæc omnia satisfacere abundè possent, in insula Bisnagena commorari, eò proficiscendũ esse, & cum illis agendum. Quæ responsio Lusitanos, reliquósq; qui in rem præsentem venerant, Christianos, ad risum pariter, & commiserationem excitauit, neque credi

Modus disputãdi cũ Paganis.

Brachmanes victi, sed nõ persuasi.

neque credi quitum est superesse adhuc homines rationis capaces, præsertim ex iis qui politicam vitam profitentur, qui stultis huiusmodi ineptiis locum,& fidē darent. Pater Lusitanico idiomate agit cum iis,qui norunt;alios per interpretem alloquitur,in eoq; munere dexterè, & fideliter obeūdo,sacerdote quodam vtitur Canarino nomine Andreæ, viro docto ac prudenti, eum iam inde à puero hoc in Collegio educauimus, in quo virtutum, ac honestæ vitæ prima iacta fundamenta ita lucent, auctàque sunt vt nihil supra,agit in hac Insula iuxta Diui Ioannis templum quod extra ciuitatem situm est,omnemque operam quantam conferre potest, in Ethnicorum conuersionem libenter collocat, ad hāc concionē Patris vt plurimū trecenti Brachmanes confluunt. Die quadam cùm incalesceret inter concionandum, dicerétque hoc vno vel maximè argumento perspici posse tantam illorum ignorationem, improbitatémque,quoniam ipsorum doctores ad quæstum, & applausum legē suā doceāt,quodq; dicāt quidā de grege ipsorum deo Risino(qui secunda putatur ab illis Trinitatis perso-

Risinus secūda in diuinis apud Paganos persona.

na)

na) seruiendum neutiq̃ esse, hoc illi templũ egressi cùm negarẽt, assererẽtq́; cõstanter, lege eorum comprehensum esse de cultu Risini, curauit Pater Rhoderiques sequenti dominico accersiri Emanuelem ab Oliuera Brachmanem eum, quem diximus, ante cõuersum ad Christum, cuique plurimum fidei, ac honoris habere soliti fuerant, vt ostenderet velut ea quæ oculis cernuntur ipsorũ idiomate, propriisque suorum Prophetarum libris, verum se ante docuisse. Ille statim ad Brachmanes conuertens orationẽ Lusitanico sermone vsus, in tantã erexit admirationẽ nostros reliquosq́; oẽs qui in tẽplo aderant, vt explicare nemo posit: nõ tã ob eloquentiã, dicẽdiq́; grauitatẽ; quàm libertatẽ, quã nouus iste, & strenuus Christi miles, corã tãta multitudine dicendo vsurpabat, accidit hoc post 4. menses q̃ Christi per baptismũ alũnus esse cœpisset. Cuius ferè hæc sunt verba: quæ quoniam efficatia sunt, asscribẽda duxi. Viri Brachmanes consanguinei, ac populares mei, scitis omnes ex eadem me qua vos natione procreatũ esse, quiq́; inter vos primi ordinis, & nobilitatis sunt, mihi cõsanguinitate iunctissimos.

Vehemẽs & grauis oratio noui Christiani.

Nec

Nec clam vobis est, quàm fuerim olim eius quam vos religionem dicitis, ego superstitionem nunc appello, studiosus: in qua promouenda licet ætate nõdum satis adulta; tamen studio quodam indefesso veritatis plus vobis omnibus, aut certè plurimis laboraui: tendebam enim magno animi mei desiderio ad excellentem scientiæ gradum, vt vobis prodesse, quæstionúmq; nodos omnes dissoluere acutè possem. Cuius rei testis est illa in hunc finem paternorum bonorum tam larga profusio mea, difficilisque per tam varias regiones peregrinatio (qualẽ paucos, aut neminẽ è vobis feciſſe certò sciã) nullis parcebã in hoc neq; sumptibus, neq; laboribus; vt tandẽ inuentũ haberem, qui lege nostra perfectè me instrueret, et à dubiis liberaret, accessi ad varia idolorum phana, multas aquas, balnea, lotionésq; infinitas expertus, quas vos stultissimè sanctas creditis. Quamobrem cùm ætate nondum prouecta essem, neq; adhuc sim (vt ipsi etiam me tacente videtis) tamen hoc inter vos consecutus erã, omnibus vt reliquis doctior haberer, & fidus legum paternarum interpres, & magnę semper existimatiõis.

Paganorũ variæ superstitiones.

Quæ

Quæ cùm ita sint: & diuinæ bonitati placuit in tenebris errantem animum ad lucem veræ fidei traducere: hoc vnùm verè profiteri possum, nõ nisi inter Christianos veritatem solidam reperiri, id qđ ipse post susceptum baptismum, & manibus (vt dici solet) contrectaui meis: & non sine magno meo pudore, diuinæq; bonitatis admirabili præconio, nunc demum multò apertius quàm antea perspicio: nec enim vnquam Deus Opt. Max. veritatem affectanti deest, id quod ex mea vita coniectura assequi cuiuis facillimum erit, qui cùm veritatem noscere percuperem, perturbato semper, & inquieto animo volutatus, nihil in lege vestra solidum habebam, nihil stabile, aut firmum satis, quod anxium, fluctuantémque malis animum ad quietis portum euehere posset. Accedit adhæc quòd intelligentiam ipsam istis se rebus maximè opponere, ac reluctari videbã, neq; vnquam ad ea credenda inclinari, quæ ab omni bona ratione remotissima essent. Hoc tantum in me, qui beneficiũ exercuit piissimus ille misericordiarũ pater, idem in vos conferre paratissimus est; si sanctis inspirationibus, diuinæque voca-

Homo sua sponte tendit ad veritatẽ, sed sine gratia eã assequi non potest

vocationi aures facillimas præbeatis, quod vtinam hodie mihi cernere liceret, vtinam contingat vt durus ille veſter, & obſtinatus animus ſe ad veritatem informet, & inflectat, boniſque rationibus, quas Patres hoc loco adferunt, pateretur conuinci: certus enim ſum, atque omni cum fiducia dicam illud, qua meus iam animus conſolatione, & lætitia fruitur, eandem in vobis habituros, qui hactenus vitam infœlicem, & inopem à veritate relicti, excœcati, miſeriarúmque pleniſsimi degitis.

Quamobrem vt conſanguineos meos, vos oro, atque obteſtor, vt hæc quæ à me dicta ſunt, cúm primùm domum redeundi poteſtas erit, aſsidua cogitatione mentéq; reuoluatis, hęc (inquã) acri commentatione animi perpendite, vt quod melius iudicaueritis, id perſequamini, certiſsimò perſuaſi id quod res eſt Deũ Opt. Max. qui ſua gratia menti meæ affulſit, vobis non defuturum, facturúmq; omnino, ſi nõ reſiſtitis, vt clariſsima ſuę cognitiõis lux animos veſtros illuminet, atq; illuſtret. Nolite obſecro (vt plerunq; conſueuiſtis) harum rerũ arduarũ cogitationem deponere, ſoletis enim ſimul-

atque

atque templo egressi estis, iam non magnoperè eorum quæ dicta sunt, recordari, sic affecti ferè, quasi hæc vobis aut dicta non essent, aut ad vos minimè pertinerent, quum tamen verissimum sit, vestram his rebus salutem omnem, si pa rueritis: aut si neglexeritis, interitum sempiternum contineri: his aliisq; similibus prolixè cõmemoratis, finẽ dicendi fecit, Brachmanis abeuntibus cõfusione ac stupore plenis. Cæterũ vnũ est quod istos in maximã admiratione adducere sępè solet, qd' de Brachmanis quosdã iam Christianos factos videbãt, qui hesterno die tãq; flamines tela obuoluti, caput Turcarũ more, linteo tectũ gerere, viliorique; habitu incedere solebãt, eosdẽ nũc vehi in generosis equis, calcaribus deauratis, famulitio ingẽti, cũ nobilibus, & ducib' Lusitanis ciuitatẽ obequitare, tãta grauitate, & morum ciuilitate, perinde acsi in his moribus à pueris instituti fuissent: sic est autem genus istud hominum in his locis natura comparatum, vt quibus per facultates, & fortunas licet huiusmodi pompas, & honorem libenter sectentur, pro eo ac status ipsorum, & vitæ ratio exigit, sunt inter omnes totius

mundi

mundi nationes,quantum ego perſpicere potui,laudis, exiſtimationiſq; popularis ſitientiſsimi,ſequuntúrq; ambitioſum iſtud vitæ genus libenter, præcipuè qui amplas opes,& copias habent,& relauta inter eos ſunt. Pater Prouincialis iã tertiò ad vos trãſmiſit, quæ ex Brachmanum lege tranſlata erant, quarum lectio non modò voluptatem maximam, ſed & emolumentum adferet, aperiétq; facillimo negocio technas dæmonis, quibus miſeros iſtos opprimit, & perſuadet, vt Dei loco ſummis honoribus ſe proſequantur. Exemplar item miſimus literarum quæ donationem ampliſsimã habent eorum, quæ antiquus Biſnagenus Rex Ethnicus in glorioſi D.Thomę Apoſtoli gratiã ex vectigalibus perſolui voluit:quæ vos quoq; non parum recreabunt.Baptiſmatum iam eſt frequens numerus(diuino fauente numine)eúmque indies multiplicari animaduertimus, vt niſi ij qui baptiſmum expectant,ducẽtos excedant,Proregem, vt interſit, vocare vereamur:quamobrem inſtitutum eſt,vt nobiles Ethnici non pauci, qui fidẽ noſtram turmatim amplectuntur,quíq; ſingulari præ reliquis apparatu digni ſunt in ſo-

Multi nobiles fidem amplectuntur.

in solennia Baptismata, cùm plurium taliũ copia est, à nobis reseruentur. Superioribus diebus cùm Patres Dominicani ad ducentos homines collegissent, & ad Baptismum Proregem, vt ferè fit, euocarent: facite, inquit ille, vt alterum tantundem sit in numero, si fieri poterit, tũ ipse veniã lubẽtius. Erat in hac ciuitate, Maurus quidam nautarum prẽfectus, qui, fastu diuitiisque potens (quibus affluebat) & Lusitanorum fauore, quibus adiunxerat sorores suas in matrimoniũ, aliorumq; spe, ac gratia cõfisus, qui Prorege familiariter vtebantur, fœlicẽ hunc Christianorũ progressum, nõ parũ impediebat: quã rem cùm intelligerent multi, Pater item vnus è nostris cõquereretur, de iniuriis per illum Christianis illatis, tamen quòd potentia excelleret, pleriq; illum excusare, & cùm nullus esset excusationi locus relictus, culpam tamen, erroresq; graues eleuare studebant. Placuit tandem diuinæ bonitati calore, atq; splendore æternæ lucis adamantinam cordis ipsius duritiem emollire, vt non modò Christianus vltrò factus, áque nostris Baptizatus sit; sed & vxorem, filios, domesticosq; omnes eodem pertraxerit.

Mauri cũ iusdam potentis nequissimã Christianos studiũ

Eiusdem Mauri admirãda cõuersio.

Tantus fuit illi cœlitus infusus ardor animi; vt videretur hæc Patri Petro Dalmeidæ conuersio non absimilis illi, quam in Diuo Paulo præclarissimo Apostolo, Gentiúmq; Doctore factam legimus. Hic enim quanto studio, & conatu Christianorum ruinam antè machinabatur, & nostræ fidei propagationem auertebat, tantò amplius, enixiúsque postea contendere incœpit, Christiani nominis gloriam longè latéque diffundere, ardentissimo zelo succensus ex tenebricoso illo incredulitatis oceano in sereniſsimum, tutissimùmque fidei nostræ portum animas deducere, Deo Op. Ma. de hisce rebus æterna sit gloria. Nescio profectò quid sit aut quomodo fiat charissimi fratres, vt tantis Dei beneficiis, affecti, tamque euidentibus obruti misericordiæ cumulis, quæ vel cæcis perspicua sunt, non prorsus animo deficiamus defluamúsque in abyssum diuini amoris, eóque inflamemur magis ad omnem pietatem, quò manifestius ista videmus. Rogate ergo Dominũ messis, vt mittat operarios in messem suam, præcipuè hác vt amplissimam, ita maximè strenuis viris egentem, vtpote ab omnibus hactenus

Oculos habentes nõ videmus.

tenus desertam, in qua tamen cernere licet singulis penè horis non sine ingenti consolatione, ac fructu prouidentiæ diuinæ stupenda opera, ex quibus illud vnum est, quod nunc dicam.

Runius Barretus præpotens nobilis cū 60 suæ prouinciæ baptizatur

Vir quidam Runius Barretus dictus, nobilis inter suos, ac præpotens, anno elapso, cum sexaginta ex sui generis familia ad baptismum accessit: à baptismo peracto, statim templum circumibat, pauperes quæritans, vt eleemosynas illis viritim diuideret, adeo in Ethnicorum conuersionem magno studio incumbens, vt vitam sibi acerbam existimet, nisi in omnibus qui fiunt baptismis, à se conuersos aliquos conspiciat. Credo eundem hoc anno cùm minimum centum ad nos baptizandos deduxisse: Sit nomen Domini nostri Iesu Christi benedictum.

Eiusdem diligentia in conuertēdis alijs.

100. Baptizati.

Alius quidam honestus vir, natione Lusitanus, qui palmetum in hac insula possidebat, Ethnicorum oppido contiguum, accensus ardore fidei, tentare voluit, si potis esset aliquos in numerum Christianorum ascribere. Placuit Deo Op.Ma.pius ac feruens ardor, quem

in salute conquirenda proximorum adferebat, tantámq; dedit illi gratiam; vt prima venatione progressus duodeuiginti secum adduceret. Nō multis item post diebus vnum ex sexaginta, mox ad P. Dalmeidam literas dedit, indicans se à nouis illis Christianis magno amore, & charitate susceptum esse. Alius itē vir probus, & spectatæ vitæ, frater cuiusdam sacerdotis è familiaribus nostris, supra centum, vt coniicio, fidei catholicæ apposuit. Accidit proxima elapsa hyeme, Dominico quodam die post meridiem cum tympano, & fistulis auditis dubium haberem quid rei esset, vt quendá bonū virum derepentè Collegium nostrū ingredi conspiceremus, multis stipatum puerulis, feminisque prę nouitate rei cō fluentibus in vnum: Ille verò viginti hominibus adductis, exultans lętitia nobis eos veluti in manu asignauit. Erant inter hos quibus torques aurei è collo dependebāt, alij more Turcico pepla gerebant capitibus obuoluta, quos omnes ex non instrenuo artificum genere delegerat, qui metallis fundendis operam locant, & apud Goenses nō in minimo precio sunt, qui quotquot erant eius industria

18. Baptizati.

6. alij.

Alij 100.

Fusores metallorū ad fidē cōfluunt.

dustria conuersi, paratos animos offerebant, primo quoque baptismate Christo nomen vt darent. Ex hac re facilè perspicitur, quantum lenimentum curarum huiusmodi labores, & excursiones parere soleant iis quos honor Dei, & zelus animarum ad opem adferendum excitat tantum non miserrimis. Contrà verò quantum ij pudorem mereantur, qui facilè inopiam selectissimorum operariorum vident, sed otio, & ignauia torpentes nobilissimę omnium actioni, quę est in ignaris instruendis, insistere vel dissimulant, vel negligunt.

Felicitas Euangelizantium.

Infelicitas ociosorũ.

Arguit certe nos Dominus Deus dum nõ per Laicos solùm, & matrimonio iunctos id operatur, quibus (eò q, Christianismi communi vinculo tenentur) mandatum est de proximo; verùm quod admirabilius est, per ipsosmet Ethnicos, & Idololatras huc impellit à vero Dei Opt. Max. cultu remotissimos, magno Christianorum pudore, & confusione, quemadmodum clarum erit ex iis quæ sequuntur. Quamobrem æquum est, vt ob tam singularẽ, & eximiã eius erga nos misericordiã, maximas Deo ac Domino nostro gratias nobiscũ agatis, in cuius manu est

Idololatræ ad fidẽ alios allicĩũt

cor hominis,& quocunq; velit,inclinabit illud. Aderat nobis superioribus diebus ethnicus quidam Adolescens,qui P. Petro Dalmeidæ nunciauit in continẽti sub imperio Maurorum quosdam esse qui Christianitatis titulo insigniri peroptabant:sed timore quodam rem tam piam reiicere, ne si palã fieret, hoc ipsis sedere animo,à domesticis vetentur: & molestiis magnis inuoluti,quòd Christianismum appetere dicerentur,ludibrio, despectuiq; omnibus fiant. Quare rogat, vt si velit, ad Lusitanum arcis cuiusdã præfectum literas daret,qui si necessitas esset,nutantibus,& dubiis auxiliũ ferat, seq; ad istud opus exequendũ paratũ offert. Dat P. Prouincialis literas, quas petebat:quibus impetratis,iter arripit magna satis diligẽtia. Nec post multũ tẽporis ad nos,cũ 9. qui sacra baptismatis vnda ablui cuperẽt, reuersus est: Ipse tñ in pristinis erroribus adeò obstinatè perseuerãs, vt ne verbũ quidẽ de sui cõuersione audire vellet. Alius quidã Maçadanus, mercatorũ qui Goæ sunt,prẽfectus, Ethnicus tñ,multos sẽpè ad Baptisma deduxit,suã operã,& diligentiã offerens,tã in cõquirendis,q̃ in persuadendis hoĩbus vt

Adolescẽs ethnic⁹ baptizando rũ nũcius officiosissimus

Admiranda gentilis indurati erga alios studium.

Alius gentilis euangelizans.

Christi-

Christiani fierẽt. Brachmanes aliqui ꝓbi & huius ciuitatis facilè primi, q̃ fidei nostræ, priusq̃ eã didicissent, plurimũ cõtrarij esse solebant. P. Dalmeidę obuiã facti (quẽ nõ mediocriter venerantur) paucis antè diebus semel, atq; iterũ beneuolè salutârũt, séq; paratos obtulerũt ad omnia: scito nihil ita cordi nobis esse aiebãt, q̃ vt Dei glorię, & tuę R. desiderio faciamus satis. Inquirimus qui Christianã fidẽ amplectãtur, quos cùm licebit habere, q̃ primũ ad Collegiũ deducemus. Hæc cùm sua spõte tã prolixè faciãt, non possumus nõ profectò animi ardorẽ quẽ habent, admirari. Illud tamen omnẽ fidẽ excedit, quòd ij, qui ad fidem nostram accedere volunt, artes comminiscuntur, quibus ad baptismũ se insinuent. Habitabat iuxta D. Ioannis vbi Pater Andreas Vazius Canarinus assiduus est, nobilis quidã, & egregius vir, qui prę pudore fidẽ Christianã, cuius sitientissimus erat, amplecti non audebat. Hic cùm sciret edicto Regio cautũ esse, mulctã incursuros, qui publicis Idolorũ cultibus assisterẽt, studio sibi habuit, vt sacris operaretur, quę Arechara vocãt Ethnici; & tanquã statuę honorẽ exhibitur⁹, partẽ ex ea clã pręscidit,

Brachmanes alios ad fidẽ alliciunt.

Artes quærunt quib⁹ ad fidẽ trahantur.

Patrém-

Patrémque accedens, quid feciſſet, & quid dein ab illo fieri vellet exponit, nam ſe ex compoſito rem hanc feciſſe ſcientem ac volentem, vt cùm deprehenſus eſſet, in carcerem detrudi, dignaſq; pœnas à Rege latas dare poſſet, quamobrē hoc nunc ſe ſedulò rogare eũ vt apud Vicarium ſe accuſet, apud quẽ perductus hoc commento liberetur à parentum, & conſanguineorum metu, ſéq; audacter Chriſtianiſmo dare poſſet. Addebat inſuper, vt niſi hoc faceret, ipſum ſe delaturum Vicario, quòd oblatam tam commodam occaſionem, qua Chriſtianum facere poſsit, abieciſſe videatur. Pater, vt erat propagãdæ fidei noſtræ ſtudioſiſsimus, ſtatim iuſſa exequitur, accuſat hoĩem, ac ſalutaribus vndis ablui curat. Sunt q callido prætextu hoc agũt, vt ſe vinci à lictoribus tanq̃ ob flagitiũ patiantur, vt hac ratione effugiãt cõtumelias à parentibus audiendas: quos cùm ad portas ciuitatis ventum ſit, à lictoribus immunes eſſe placuit, ne ſuſpicionem apud Chriſtianos incurrant, inuitos ad baptiſmum cogi. Huius autẽ ardoris, & conſtantiæ quamuis crebra exempla ædita ſint, ſingulis tamẽ commemoran-

morandis insistere superuacaneum esset. Cùm in ædes cuiusdam Macadani inter omnes quos in hac Insula vidi gentiles candidissimi, ac mirificè humano ingenio præditi, fortè fortuna Christianus quidam Adolescens præsente Patre Almeida ingressus, locum vbi cibum capiebat, attigisset (quod illis propiaculo magno est, tantique momenti, vt hanc vnâ ob causam se extra societatem aliorum eiectos excommunicatósq; putent, à quo antequam expientur, & cum suis iterum in gratiam veniant & congressum, multis opus est cæremoniis, & sumptibus antegressis) adeo hac occasione Macadan⁹ exhorruit, vt nullo cibo sumpto quê contaminatum putabat ab ingressu Christiani, extemplò ad nostrum Collegium venerit, fidei rudimenta percepturus. Iam 8. elapsi sunt dies, ex quo cum vxore, & filio, & sorore baptizatus fuerit. Quidã patre metallico natus, instanter admonitus, tandem baptismum admisit; pater homo violentus perquàm iniquè tulit, vbi rẽ rẽsciuit, quotidie accusare filium, neque vt decebat, animũ ancipitẽ adolescentis cepit tractare: postea tamen placatus ad nos venit, & filiũ cõmen-

mendâre,vt ipſum ſedulò,& accuratè ad baptiſma ſuſcipiendũ preparemus,vltrò adhortatus eſt:ipſe interim in errorum tenebris miſerè,ac pertinaciter immoratus. Cùm alter quidam eiuſdem opificij ex morbo periculoſe decumberet,amicis,ac parentibus circunſtantibus, ridiculum quiddã accidit,ſed quod lętiſsimum tamen ad exitũ perductũ eſt. Habẽt enim ex more,vt animam agentibus præſto ſint,& adducta vacca,quam iuxta lectulum ægroti ſtatuunt,caudam in manum iniiciant moribundo,eam rem facere pro oratione dictitãtes;quã tã diu ęgrum cõtinere manu iubent,donec miſeram,& infelicem animã exhalet. Aduenies huc Pater Dalmeida,neſcio quo caſu, paganis omnibus inde diſcedere iuſsis, imprimis ſuperſtitiones, & cæremonias nephandas deteſtatus eſt, & ægrotum admonuit de periculo, in quo erat,memorans incommoda cùm præſentis vitæ,tũ ętęrnæ damnationis mox futuræ exitium, ſi in ſua perfidia diem claudat extremum: tandem Dominus Deus,qui hunc infirmũ cooptare in electorum numerum dignatus fuerat, vt credere par eſt, tantum lucis illi im-

Ridicula ſuperſtitio

par-

partitus est, vsque eo dum verbis Patris fidem adhiberet, alacritérque diceret se credere, Iesum Seruatorē esse mūdi, eiq; in manu positū esse, vt ęterna beatitudine se donaret. Ibi Pater incredibili gaudio accensus, quòd prædam desperatam ex tartarei lupi faucibus eruisset: & confessionem eius excepit, & baptismum volenti contulit libēter: quo facto, post tres non amplius horas, fœlix illa anima vinculis corporeis libera, ad creatorem suum euolauit. Quàm multi sunt, prò dolor, qui in erroribus suis sepulti animā cū vita amittūt, ob solā instructorū, qui fide, & veritate eos instituāt, penuriā. Vtinā videre nobis cōtingat vt quāplurimos benignus Dñs huc ableget in vineā suā, qui tantę inopię medeantur. Satis enim satis iā hęc in Oriente regna, per tot decursus sęculorū, sub crudelissima tyrānide dęmonis in tenebris, & squalore afflicta iacuerunt. Alius quidā inter istos iā affecta ætate vir, sed vultu apprimè liberali, P. Andreæ Vazio se cū vxore, proximo solenni baptismate Christianorū sacris initiari velle pollicitus erat; instante mox baptismate, Patri imponēs, in continentē fugā arripuit.

Senis cuiusdā prodigiosa cōuersio.

Sed

Sed promissi non immemor,& numine deorum tactus,cùm requiem exulcerata conscientia non daret, idolum adiit,& dubius cõsuluit, vtrum Christianam fidẽ amplecti deberet:nec hoc responso contentus, Ioguum quendam(hi apud ipsos pro religiosis,& heremitis sunt)in deliberationem adiungit:dat ille consilium, vt duo nescio de floribus quibus excerpta folia ferat, quæ super vtrumque idoli latus, à quo responsum efflagitabat, sputo collinat, futurum enim, vt ex eo euentu foliorum clarè intelligat, quid optimum factu sit.

Alia superstitio.

Nam ita se hæc hariolandi consuetudo præbet:si folium quod impactum est, a refactum decidat,in eo omen omne bonum aut malum inesse dictitant,si in sinistrum,aduersa omnia eius qui consulit inceptis: si in dextrum cadat,optimũ omen,fœliciſsimaq; quæuis protẽdi.Cõsulto igitur idolo,factoq; periculo, quomodo dictum est,folium ea parte decidit,qua Christianum fieri optimum esse significabatur.Quæ omnia cùm ex voto succederent,tamen nondum acquieuit homo impacati animi: sed iterum rogat Ioguum,si phas sit,vt eadem folia super

Quib⁹ modis responsa petant Ethnici ab idolis.

tempora

tempora idoli compingat, quod summũ est apud eos in veritate cognoscẽda prę-sidium: quo facto idem euenit quod prius: quid multa? nondum extra scrupulos animus erat, rem ad vxorem deferendũ, pleniusque cum ea deliberandum ducebat: illa non antè Christianum fieri debere putat, quàm aliud idolum longè his (vt aiebat) sanctius, religiosiusq; consuluisset: dictum ac factum, huc abit maritus, tendit ad idolum, serpentem in via cristatum reperit, veneno turgẽtem, pessimiq; augurij signum: tremefactus tot prodigiis, consternatóq; animo domum reuersus omnia vxori narrat quę accidissent, persuasum habens Idola non aliter præcipere, quàm vt Christianum se faceret. Quamobrem baptismum quem antea in odio habuerat, huc petitum venit, et quæ illi dura atque aspera euenerant, omnia figillatim exponit, addens non aliter se de diis suis statuere quàm ostendisse eos multis signis Christianam legem subeundam esse. Hunc cum vxore Pater Andreas in Collegiũ receptos, pristina ignoratione depositа, in fidei rebus bene institutos, in quodam solemni baptismate Christi militiæ asscripsit.

Mulier

Mulier quædam pagana alterius puerulum Christianæ matronæ pretio addixerat: puer interrogatus à nostris, num Christianum dogma amplecti vellet, annuit ex animo se velle, allatámque vitulinam carnem, apud illos sacram, & ex qua vesci summa religio est, ante omnes comedit.

Edenti superuenit mater eius, obstupuítque non sine multis lachrymis, dum ex sacra carne manducantem filium videt, mox attentius expendens, se quoque filij beatissimo consortio nihilo secius in fide asscribendam putauit: hoc tam læto nuncio Pater excitus, mittitur ad eos vbi erant, vt in fide instituerentur.

Inuenta etiam est quæ puerulum vendiderat, quæ ob commissum facinus verita, ne pœnas grauiores incideret edicto comprehensas, ilicò se Christianam esse velle clamat. Visum est Deo Optim. Max. hac via longè à nostro iudicio aliena, suas facere has errantes ouiculas, atque in gremium per nostros abducere sacrosanctæ Ecclesiæ. Nec vulgare veræ conuersionis signum est, quòd neophyti marmoreas statuas, & saxea

idola

idola ab ethnicis occultata, qua possint diligentia è terris eruunt, nostrisq; tradunt, vt comminuantur. Inter has vna præ cæteris magnitudine, & arte præstabilis, effossa est, magni cuiusdam Dei, vt ex insculptis characteribus apparebat, quem historici eorum loquuntur totius insulæ præsidem, ac patronum fuisse, & ab eo hanc Goensem ciuitatem nomen suum, & originem traxisse. Nec absimile verò est, quod de nomine dicunt: Idolo enim Gounati nomen est. Mauri qui continentem inhabitant, & in aula Regia quotidiana consuetudine agunt, hanc de nobis opinionem concepisse videntur (Brachmanis ea quæ per nos fiunt, omnibus vbiq; renũciantibus) nihil adeo arduum esse, factúque difficile, quod à nostris fieri non queat. Quæ res in tritum iam sermone prouerbium abiit, vt cùm opus aliquod laborioſum, aut excellens, quod vires humanas superat, significare velint, ne ipsos quidem existiment, Patres Sancti Pauli id absolutum dare posse. Ad hunc modum nuper arcis cuiusdam Prefectus, natione Maurus, studium suũ, & industriã maximam explicare cùm voluisset, addi-

Gounatus idolũ vnde Goa nomẽ inuenit.

addidisse memoratur, ne ipsi quidē Patres S. Pauli, si suam operā hac in re collocassent, meliorem effectum habituram fuisse. Sit nomen Domini nostri benedictum. Ipsi adeo gentiles, & orthodoxæ fidei inimici, Christi seruos ob magnam diligentiam quam vident in obeundis negotiis impendi, laudibus euehere coguntur, quæ nos meritò vt diligentiores simus, & in omnem propagandæ fidei modum inuigilemus, excitant, & inflammant.

Multa alia consultò prætermitto, tum quòd existimē bona ex parte vestris desideriis satisfactum, conuersione tam fœcunda ethnicorum, & Christianismi fœlici successu quoq; modo expositis; tum vt aliquis epistolę terminus exhibeatur. Quamobrem hæc de nostris Goensibus dixisse satis esto: aliqua nunc mihi de externis scribenda putaui, quę neq; exigui momenti sunt, nec parū solatij vobis dare possint. De Regū quorundā agam primum conuersione, qui iam nostrā fidem agnoscunt, quos non ambiguum habemus (Dei gratia, vestrísq; precibus, ac illibatis sacrificiis plurimum cōfisi) quin alij deinceps consequentur, nihil enim

De regum conuersiōe

antiquius

antiquius nobis est, quàm huiusmodi lętis nunciis animum vestrum erigere, no uáq; desideriorũ flamma accendere, quò promptius, alacriúsq; ad hæc loca commigretis. Ex literis superiore anno à Malucco missis vos intellexisse credo, fratrem nostrum Ferdinandum Zorium in Baxiona remansisse, vt cum eiusdem loci Rege iam pridem conuerso, multum vnà adsit, & agat de fide promouenda. Quoniam verò apud nos habitat modò, qui Regem baptizauit, non fuerit difficile veram texere historiam, à situ insulæ exordio sumpto.

Bacciani situs.

Bacciana insula septuaginta à Malucco miliaribus distat; Amboinum respicit, & ab eo toti regno nomen inditum est. Parent huic aliæ insulæ non infrequentes, nec incultæ, ex quibus etsi quędam non admodum populosæ sunt; rebus tamen ad victum necessariis omnes abundant. Panis, piscium, lignorum, aliarúmq; rerum magna copia est; illud rarum, & peregrinum, quòd panem ex ligno nescio quo, piscibúsq; contritis habent. Qui nunc Bacciani Rex est, ex sorore Regis Maluccensis est, qui in vxorẽ consobrina accepta, paulò pòst eandẽ

Panẽ ex ligno, & pisse confectus.

in partu amisit: hæc videtur vitæ spiritalis, conuersionisque in Rege factæ magnam attulisse causam: nam cùm hanc ille per vim ereptam, inuitóq; socero Regè Maluccensi, in regnum secum abduxisset, veritus ne tantæ audaciæ vltionẽ moliretur aliquando illato bello, cõmodius se res suas stabilire non posse credidit, quàm si perfida Mahumeti secta relicta, Christianam fidem amplecteretur. Hac enim ratione Lusitanis in fœdus sibi adsumptis, regnum firmius se, validiúsq; habiturum iudicauit. Quamobrem citissimo, secretissimóque tractu Celocem instructam, ad arcis Præfectum Eduardum Dezam mittit, exprimit illi animum suum, rogat ad se Patrem quendam ableget, à quo in fidei rudimentis probè instituatur: in votis enim sibi esse, vnà cum aliis sex, aut septem totius regni primatibus, Christianam sequi religionem. Præfectus legatione accepta, nihil hæsitans hæc diuino nutu fieri: eadem diligentia Patrem ad illum amandat, quem in eo officio dignum approbabat. Quoniam verò cum iis, qui in arce erant, concilium istud Præfectus agitasset, ne ad Regem Maluccensem res à quoquam

quoquam è suis perlata serperet metuebat: quod in procliui erat, propterea quòd vtrumque regnum in propinquo esset: certissimum item habens, Maluccorum Regem, si resciret, baptismum alterius turbaturum, quòd Christiano nomini maximè malè velle, & crudelissimus hostis putaretur. Hanc rem cùm prouideret, summo studio effecit, vt omnes in arce conclusos teneret, vsque eo dum expansis velis Patrem conspexisset à portu soluisse. Hoc modo res celata est.

Pater appulit in insulam Baccianam pridie Sancti Ioannis. Quem eius aduentum malignus humani generis hostis vt omnes res præclaras ægerrimè tulit, veritus ne tantam prædam ex vnguibus ereptum veniisset. Id igitur vnum studio sibi habuit, vt in aliam sententiam Regem adhuc fluctuantem transponeret. Iámque ipse hærere, & animo ancipiti labi, neque obscuris indiciis præ se ferre videbatur, pœnitentiæ se esse ductum, id quod etiam non difficile à Patre animaduersum est. Qui cùm aduentus sui causa expositа, ad voluntariam Dei Opt. Max. misericordiam

pro virili Regem excitare pergeret, perplexo, ambiguóq; animo (vt erat) respondit: In re tam dubia, & tanti momenti non opus esse festinatione, sed cautè, ac pedetentim progrediendum, & ad suos loquendum esse. His, aliisq; consultationibus tempus extractum est, vsque ad octauum diem: qui cùm faustus, & fœlix illuxisset, voluit altissimus Deus benedictionis suæ dulcedinem effundere, & eiusdem præcursoris sui precibus indulgens, animam Regis in tenebris agentem noua luce fidei illustrare. Baptismus institutus est, Rex nomen Christo dedit, idem faciunt omnes qui cum illo erant. Ipse verò omnium vltimus ad baptismum adductus est cum fratre, nepotibus, & affinibus, quòd alios præponi sibi maximum gaudium putaret. Nomen habuit à D. Ioanne, tum ob sacrum diem eiusdem iam paulò antè decursum, tum in honorificam mentionem D. Ioannis Lusitani Regis, quem nondum auditum erat obiisse. His fœliciter iactis fundamentis fidei Rex se ad phana gẽtilium deorum (Moscheas illi vocãt) deiiciẽda, adęquandáque solo conuertit, in quibus tot annorum sęculis (quoad fœlix hæc

fidei

fidei scintilla in salutem exarsit plurium) dęmon imposturis præstigiisque suis sequacem populum dementauerat. Maluccenses per nuncium certiores facti de tam fęlici successu, voluptatem quantam antea nũquam animo ceperunt. Imprimis Prefectus ipse, & qui vnà aderant Christiani, incredibili quadam lętitia affecti, mox indicta supplicatione gratias quàm amplissimas Deo immortali ob diuina in illos collata beneficia retulerunt, hymnis decantatis suaui Musicorum subsequente concentu. Quæ quò maior in nobis erat lætitia, tantò infœlicibus Mauris acerbior tristitia, metúsque grauior incessit, vt propemodum arreptis armis vno impetu in arcem irruere velle viderentur, fecissentque, nisi pro tempore audacius facinus, & res viribus eorum maior extitisset. Iam quadrimestre tempus, & eo amplius in hoc regno Pater cùm egisset, in alias insulas cõmigrauit, totus conuertendis Ethnicis intentus. In ea peregrinatione Regem ipsum itineris, conciliorúmq; suorum comitem habuit, qui nõ solùm blandis verbis eos hortabatur, vt Christianos se fieri paterentur, sed etiam amicè ad manus

Rex suos omnes ad fidem adducit.

ducebat baptizandos. In quo tam obsequiosum se præbuit, tantáque vsus est diligentia; vt vix toto illo itinere fuerit vel vir, vel mulier, vel adultus, vel iuuenis, vel ancilla, vel seruus vllus repertus, qui non ad baptismum summa sua voluntate accurreret. Inter hos cõmemorare licet primo loco ipsam matrem Regis, filiam legitimam, tres sorores in matrimonium elocatas, reliquamque multitudinem nobilium, aulicorum, procerumque regni, ac subditorum, quorum tum copia occurrebat. Altera mediocris regni portio baptizanda superest. Pater verò cùm vnus tot rebus exequendis satis non esset, assiduis laboribus fractus est, & graue adeo morbũ incidit, vt minimo minus abesset à morte. Quare valetudinis recuperandæ gratia, Maluccum à Rege missus est. Interea ipse Rex Doctore suo orbatus (cùm 26. annũ nõ excedat) in rebus dubiis fidei quẽ consulat habet neminẽ: forma est liberali, proceritate corporis supra mediocritatem, Europeis adeo nõ dissimilis, vt Lusitanus haberi posset, nisi color fuscus, & adusta magis effigies vultus, quàm in nostris, natale solum ipsius proderet. Testa-

Regis mater, sorores, & tota nobilitas Christum agnoscit.

tum

tum reliquit Pater ipsum Regem, aliósque baptizatos ilicò à baptismate voluptatem quandam insolitam hausisse. Missæ sacrificio magna cum attentione, & religione Rex cum suis interfuit, támque se pium, & supplicem in honore quem habebat, venerabili sacramento exhibuit, vt nihil internosci posset, alienúsne, an nostras esset, qui à primis annis Christianam doctrinam audiuisset: non obscurum quoque præ se tulit, modũ ei quo nostri in celebrando vtuntur, rationémque illibatam hostiam offerendi summopere sibi gratam esse. De rebus diuinis verba commutare cũ aliis, & expiscari semper aliquid inauditum, vt iucundissimum illi est, ita vtilissimũ: deniq; verę cõuersionis signa certissima dedit. Quod etiam apertius nunc quàm antè intelligi voluit: cùm enim Rex Maluccensis Lusitanis bellum indixisset: ad eorũ defensionẽ se totum dedit, & ad S. crucis inimicos perdẽdos operã cõtulit, quantam potuit. Spes egregia nos fouet, post Maluccensem obsidionẽ solutã eum multis hîc salutis authorẽ futurũ: iis præsertim, qui priusquã bellũ ferueret, amicitiã cum eo, & familiaritatẽ expetebãt.

Christiani principis erga diuina animus

Vtinam

Vtinam tandem diuina bonitas in hanc ampliſsimã meſſem multos operarios ableget; quod ſi fiet, dubiũ eſſe nõ poteſt, quin breui tẽporis ſpatio è crudeliſsimarum Harpyarũ vnguibus, diabolis inquã, magnum animarum numerum extorquere liceret. Nunc ô dolor, ob inopiam eorũ qui panẽ catholicæ doctrinæ frangant eſurientibus, videre eſt inſcios, ignaróſque ad apertum exitium prolabi.

Reges Ceilã & Zim conuerſi.

Conuerſionem Regis Ceilani prętermitto, qui à duobus iam annis baptizatus fuit: prætereo ſilentio Zimorini fœlicem ad fidẽ aditũ, è cuius regno Sandalũ lignum iſtuc deportatur. Nam horum vos

Sandalum

certiores factos eſſe certus ſum, miſimus enim iam pridem exemplar literarum. Rex ipſe ad Patrem Balthazarum Diaziũ vltrò ſcripſerat, obnixè rogans, vt ad ſe ſacerdotem aliquem mitteret, à quo fidei rudimenta doceretur, quòd iam in deſiderio haberet, vt Chriſtianus eſſet, cum totius regni ſui primatibus ea ſpe inductus, vt ſi quiſquam noſtrum eò pedẽ intuliſſet, reliquos omnes ad fidem nullo negotio permoueret. Duo autem ſi addidero, finem ſcribendi faciam, quæ omnibus Chriſti fidelibus maximo ſola-

tio

tio fore confidimus. Primum certè inter omnes res admiratione dignas annumerari potest, quod per inuictissimum, glorioſissimúq; nomen Iesu mundo patefactum est: quanta enim crucis esset virtus, & quàm inexpugnabilis potentia iuxta Ceilanum paucis antè diebus ostendere voluit. Ceilano regno aliud (quod Malauarum dicitur) ex propinquo adiacet, cuius Rex Vincetreuirus est. Huic magna olim cum Patre Francisco intercesserat familiaritas, quo tempore hanc regionẽ vir pius magno æstuans animarum conuertendarum desiderio, indefesse lustraret. Annus iam elapsus est, cùm fortè hic Rex vix mille instructus militibus à rege Bisnageno sex millibus armatorum inuaderetur, hac de re nõ parum solicitus magna cũ festinatiõe ad P. Franciscũ Perezium nuncium destinat, obsecrátq; effusissimè, vt Deo negotium suum commendet, & vrgẽte necessitate coacto ad hostium impetus propulsandos mittat aliquid, quod præsentissimo remedio sit in afflictis rebus. Pater tam piis eius precibus commotus, cùm ad manum aliud non haberet, vexillum in quo inuictum Iesu nomen depictum erat, ad eũ mittit,

Malauari situs.

Vincetreuirus Rex.

Gentilis à Christiano præsidium quo hostẽ vincat petit.

Mittitur crucis vexillum Iesu nomine insignitũ.

mittit, iubens id toti exercitui præferri, & omnes inuicta animi fortitudine, ac voce viua sanctissimũ nomen Iesu in auxilium inuocare: cõfisus de bonitate Dei Opt. Ma. cui nulla potẽtia satis potẽs est ad resistendum suis: eum fautũ, ac fœlicem belli exitum collaturũ. Hæc adhortatio tam altas radices in huius Ethnici mente iá egerat, vt nõ trepidaret in aciẽ prodire cũ paucis suis contra hostẽ armis longè superiorem, & cum eo cõferre manum, quem etiam, fuso, fugatóq; toto exercitu deuicit. Hanc victoriam alia per eiusdem inuictę virtutis signũ cõsecuta est. Quibus oĩbus fœliciter cõfectis, ęgrotare cœpit infœlix, & in cęcitate, perfidiáq; sua extinctus in manus nepotis cum reliquis ornamentis regiis crucis illud vexillũ trãsmisit. Hoc primum est prodigium quod volebã vos scire. Alterũ illi celebritate nõ inferius est, quod in adolescẽte cõtigit filio Regis. Anno 1559. cùm naues è Lusitania Mozambucã appulissent, intelleximus filium regis Mahambanæ, cuius regnũ Bonę spei caput aspicit, ad arcẽ Mozambucẽsem (cui Sebastianus à Saa præerat) se contulisse, vt Christianus esset; mox q baptizatus, splẽdidissi-

Victoria crucis vexillo parta

Iudicia Dei abissus multa.

Mahãbanæ situs.

Regis filius baptizatur.

didiſsimo ornatu(vt filiũ Regis æquũ erat)ad paternũ regnum reuerſus eſt,Luſitanis quibuſdã honoris cauſa eũ comitantibus: quem cùm lætum ſui aſpiceret (mira enim lętitia in vultu reſperſa erat) cogitabãt quid eſſet nouæ rei:cúmq; multa ille de Luſitanorũ moribus, legibúſq; narraret,oĩum animos ita erexit,vt eſſet nemo,qui nõ in oculis,& precio habere Luſitanos inciperet. Maior natu frater, idéq; regni hæres permotus iis quæ viderat,& audierat circa fratrẽ accidiſſe,ſtatĩ aĩum ad baptiſmũ adiecit, & fuiſſet aggreſſus profectionẽ,niſi parẽtis eũ authoritas,quoniã natu maximus,& regni ſucceſſor erat,negotiũ in aliud tẽp⁹ reiicere coëgiſſet:cupere.n.ſe aiebat pater,vt tantiſper morã hác ęquabiliter ferret, q̃diu re melius explorata ĩ aĩo ſtatuiſſet,qd factu r⁹eſſet,adductis inde,ſi poſſet fieri,nõnullis Patrib⁹, quib⁹ ſe quoq; ĩ baptiſmo accipiẽdo nõ difficilẽ p̃beret.Hac re cõſtituta filius minor iã Chriſtian⁹ ad arcẽ reuertitur, & Præfecto nũciat, quãta oĩum inter ſuos de fide noſtra cõcitata ſit expectatio:opus eſſe nõ aliis,q̃ ſacerdotib⁹, qui fructus ad maturitatẽ gratia Dei perductos colligẽt,& in gremiũ Eccleſiæ cõportent.

Hæres regni Chriſtianiſmũ ambit.

Rex de ſe de ſuſcipienda ſtatuit.

portẽt. Regnũ ex quo adoleſcẽs hic appoſit⁹ eſt ad fidẽ, potẽtiſsimę ditioni Nigritarũ vicinũ eſt, quorũ Imperator, vt lõgè latéq; dominatur, ita nomẽ lõgè celeberrimũ habet: Manamotapã eũ vocant noſtri, cui⁹ mẽtio frequẽs eſt apud oẽs penè natiões: ſub imperio eius qui degunt, armis, belló q; exercitatiſsimi ſunt: nõnulli mercaturã exercent. Fama eſt, nõ parum eum Luſitanorũ cõſuetudinẽ, ac familiaritatẽ expetere. P. Prouincialis his lætiſſimis nũciis in ſpem, & voluptatẽ maximam effuſus iam diu habuit cõſtitutũ, vt aliquos ex noſtris proximo anno in eam partem ableget, qui ex opulentiſsimo illo regno, in quo tot vberes auri venę ſcaturiunt, cęleſtem item theſaurum, ſed abſconditum in agro eruant, & effodiant: vt ad domum ſanctam Dei, quæ eſt Eccleſia, infinitus hinc etiam hominum numerus, magno precio precioſi ſanguinis, & mortis immaculati agni redẽptus accedat: quę meſsis ſi ita, quemadmodum de ſumma Dei bonitate confidimus, euenerit; non ambiguum habemus quin hæc in ampliorem, & abundantiorem ſalutem ceſſura ſit, quàm vlla alia in his partib⁹ à nobis ſuſcepta induſtria:

Manamotapa Imperator potentiſsimus.

cùm

cùm quòd vastissima regna, tum quòd indigenæ simplices, & tanq̃ tabulę rasæ sunt à quouis ferméto gẽtilitij erroris adhuc immunes,& ad quamlibet doctrinã hauriendam maximè procliues. Huius igitur prouinciæ,quã omnino suscipere decreuimus,obsecro, & obtestor,vt memores sitis in orationibus,illibatisq; vestris sacrificiis,vt Dominus dirigat in gloriam suã.Qui velim,ac opto,Fratres charissimi,tantã gratiam vobis concedat,vt ex intimo cordis affectu sentire, & cognoscere valeatis has tantas, tamq; vrgentes necessitates;omnibusq; nobis tãtam gratiã infundat per infinitã bonitatem suã,quò liceat esse vtiles ipsius prouidentię cooperatores,& indefesso animo hanc nostrã vitę peregrinationẽ breuibus adeo terminis circunscriptã,tã honestis laboribus impendere possimus,vt illud Propheticũ de nobis dicatur aliqñ: Eũtes ibãt,& flebãt,mittẽtes semina sua, veniẽtes aũt veniẽt cũ exultatiõe portãtes manipulos suos.Sanctissimæ aũt,adorandæ,& indiuiduæ Trinitati(quæ est ęterna fœlicitas nostra)sit honor,gloria,et imperiũ p immẽsa sęcula.Amẽ. Ex hoc D. Pauli Collegio 13.Cal.Decẽb. 1559.

Antonius Quadros seruus inutilis.

¶ EX EPISTOLA Ludouici Frois.

Pater admodum in Christo R^de

Pax Christi. & cæt.

Agit de quibusdã grauiora, ob fidẽ passis, et multorum cõuersione.

OC anno 1560. Christus Dominus noster Societatem magnis quibusdam beneficiis in India cumulare dignatus est. idque duobus rebus potissimum ostendit, quæ tantò pluris faciendæ sunt, quanta earum vtraque per se optabilior est. Frequentes enim ex ignorantiæ tenebris, inscitiáque cultus diuini ad fidem protracti sunt: etsi non citra laborem, & periculũ hęc fiant, sed existimo nobis oblatam à benigno Domino oportunitatem hanc, vt opere Societas nostra ostẽdat, quanto prosequitur Deum suum amore in laboribus, atq; periculis, in quibus assidui sumus, obeundis. Quod ad primum caput attinet, per alias quæ de Christianorum incremento erant, literas intelligere facile potuistis, quantum hic annus reliquos in ea re exuperarit. Ampla certè messis animarum in horreum Domini comportata est.

ta est. Quod verò ad secundum spectat, id palmarium ducimus, quòd nonnulli crucis fiosculi apparuerunt in terra nostra. Non enim hactenus defuerũt carceres, flagella, vulnera, nuditates, opprobria contumeliæ, contemptiones, fames, & sitis. Ex quibus precioſis xeniis (sic enim statuendum est de huiusmodi pœnis) de Societate nõnullos Patres, & Fratres Dominus noster exornatos reddere voluit, vt ex eorum literis fusius intelligere poteſtis. In Iapania P. Balthazar Gazo sæpè iugulo proximum gladium expertus est. Multos dies vnà cum F. Guilielmo nudus exhausit, multa tolerauit, multas admodũ graues iniurias perpessus est. Christiani postmodũ Guilielmum captũ ab hostibus pecunia redemerunt. Pater nõ sine maximo vitæ periculo tandẽ incolumis euasit. Videtur satellites suos, ac vim oẽm ad persequendũ nos dęmõ excitasse, furore & rabie plenus, q, ereptas sibi ex immaniſsimis illis faucibus animas multorũ dolet, nõ tã illo in loco, q̃ in Firanda insula, vbi ad 2. menses Iaspar Vilella cõmoratus 300. Christianos reddidit, ac idolorũ tẽpla in Dei honorem cõuertit; tres ex integro Eccleſias fecit.

Carceres, flagella, vulnera propter fidẽ.

300. baptizati.

Nunc

Nunc verò Meacum profectus in maximam ſpem venit, plurimos Domino lucrifaciendi, vt ex eius literis inde allatis perſpicere licebit. Frater noſter Fulgentius Freirus ex hoc Collegio ad Auguſtam Mechæ oram dimiſſus eſt, vt & Æthiopum terras peragret,& aliquid de Epiſcopo Domino Andrea Oniedo,ſociiſque eius certum,exploratúmque referat, de quibus nihil à tribus iam annis, quibus eò peruenerant, auditum fuit. Verùm triremi eos adoriente,dum milites contra aduerſariorum impetum ſeſe tuentur,ipſe crucifixi imaginem tenens erecta manu,& milites, vt fortiter agerẽt, adhortatus,vulnera 5.excepit,quorũ vnum ſagitta ad pectus adacta, tam profundè inflictum eſt, vt præ nimia ſanguinis emanantis copia, ad terram caderet exanimis. Sic iacentem Turca quidam adortus horribili voce, vultúque auſtero nummos petit:inclamantéq; illo,ſe pauperem eſſe, nec habere teruncium vel vnũ:inſuper tribus vulneribus immaniter mulctauit:hinc ad ciuitatẽ abreptus, licet cõtumelioſiſsimè exciperetur,dum faciem ſputis, pedes catenis obruerent, nihilominus tamẽ quòd Chriſti nomine

Mecha ſepulchro, pſeudopropbet. Mahumet. infamis ciuitas.

dignum

dignum aliquid pati videretur, cum sociis triumphans, velut in delitiis agēs, ita viuebat. Vulneribus pro medicina adhibita fuit ferramentorum, & catenarum tanta vis, quanta vix integri, & bene sani ferre potuisset. Afflictæ vitę, famisq; miseriam lenibat milio (is enim ægroti victus erat) sed malè admodum parato. Postmodum ad remos damnatus est.

E Cocino literas accepimus, quæ loquebantur, circa hyemis finem in promontorium Commorinum superiore Augusto, nocte quadam ex improuiso tres Reges cum viginti hominum millibus veniisse in oppidum Punicalem, vbi littoris illius Dux habitare solet. Hi prętер alios Lusitanos etiam P. Ioannē de Meschita ceperunt, tribus ei vulneribus, duobus cęsim, tertiò punctim inflictis. In ipso itinere cùm Fratrem nostrum Franciscum Duranum obuium habuissent, tū fortè bene fatigato corpore redeuntem à Christianis, corripiūt, & manibus post terga reuinctis, captiuum abducunt: sed à Christianis 15. aureis redemptus, in pristinam libertatem adsertus est. Patrem quoq; Ioannem Meschitam diutius esse passi nō fuissent, si mille aureorū precio redimi

P. Ioannes Meschita tribulationibus clarissimus fuit.

Mille aurei pauperis liberādi gratia offerūtur.

redimi potuisset. Quoniã aũt hęc prędatio noctu trãsacta est, atq; per tumultum nullo cõsilio, nulla animi prudẽtia, P. Hẽricus Henriques cũ pueris, & mulieribꝰ ad littus in secretiori se loco abdidit, nõ sine periculo, ne in eorũ impuras manus deueniret. Sed cùm de rei euentu certũ aliquid ad me delatũ erit, dabo operã, vt è Coccino vos rẽ omnẽ intelligatis. Die cõuersionis S. Pauli, quẽ in patronũ harũ ædiũ cooptauimus, fundamẽta noui tẽpli in hoc nostro collegio iacta sunt, ꝓpterea q, necessariũ, nec sine periculo erat, nec lõgè à ruina, neq; satis cõmodè cõcurrentẽ hoium multitudinẽ cõtinere videretur. Huic de fastigio imponẽdo etiámnũ laboratur, tres ordines habebit columnarũ laquearibus totidẽ distinctum. Speramus aũt, si cætera fundamentis respõdent, q̃ amplissimũ, & quãtum in his regionibus aliud nullum est spaciosius, ac magnificẽtius futurum. Patriarcha noster hoc ipso die indutus splendidissmã pallam ex auro rigentẽ, voluit solẽnibus missarũ operari, in altari quodã tumultuaria manu nõ longè à fundamẽtis exstructo. Aderant alij sacerdotes non tam honoris, q̃ reuerentiæ causa, longis in vestibus

Magnificũ tẽplũ Goę extruitur.

Inauguratio templi.

Cæremoniæ.

ſtibus auro, argẽtóq; intertextis. Muſica inſtrumenta omne genus iucũdè perſtrepebant. Abſoluto ſacro progreditur Patriarcha, vt erat infula, & pedo paſtorali (quod vocant) exornatus, primus manũ operi admouet, inſtrumentóq; deaurato, (quod in huiuſmodi cęremoniis ſolitum eſt) laborare incipit. Dehinc primũ lapidẽ iacit inſignitũ cruce: ſequitur Prorex, & alterũ ab illo proiicit, in quo gladij effigies exſculpta videbatur: mox alij ſine ordine, & modo. Hæc conſecratio oĩbus non tantũ grata fuit, propter nouitatem, præcipuè ſi qui ſimili ſpectaculo nunquã interfuiſſent, verũetiã vtilis ad excitandã pietatẽ. Nec infœlicius ſe hoc die Eccleſia ſpiritalis habebat, cui magnã acceſſione baptiſmus is cõtulit, qui ab his cęremoniis ſubſecutus eſt. His omnibus laudabili põpa peractis, cùm in aío haberet Epiſcopus relicta vrbe arces, & caſtella quæ per oẽm Archiepiſcopatũ plurima ſunt, inuiſere, priꝰ cũ P. Prouinciali egit, vt publica lectio ad tẽpus vſq; quadrageſimũ haberetur, quæ nõ tã de præcipuis articulis cõſcientiæ (caſus noſtri vocãt) ſacerdotes inſtrueret, quàm methodũ, ac viã oſtenderet, qua ſe facilius in confeſ-

sionibus, consiliisque dandis expedirent. Hoc onus etsi graue, & arduũ cõferetur propter frequẽtes nostrorũ occupatiões, tñ quòd summã vtilitatẽ adiunctã haberet, visum est P. Prouinciali vt fieret. Igitur prouinciam hanc docẽdi cõmittit P. Francisco, qui per omnes dies horã vnã huic rei cõferret. Cui lectioni nõ solùm Canonici, aliíq; beneficiis & officiis sacris obeũdis deuincti interfuerũt: verũetiã multi huius vrbis ciues, nobiles, & promiscuũ omne genus tanta cum diligentia, vt esset nemo ferè, qui lectionem vnam inauditam prætermitteret. Quia verò locus apud nos tantæ multitudini capiendæ idoneus non erat, in area sub aperto sole docere coactus est. Cæterùm si quis egredientes à finita lectione auditores conspexisset, similem quandam frequentiam cum celeberrimis Academiis Europæ iudicasset, auditoribus supra octingentos cõfluentibus ad aream.

Auditoriũ frequentissimum.

Confessioni, quæ hactenus tantum nõ vberrima fuit, adeo nihil discedit, vt indies magis augeatur: neq; satisfacere liceat infirmis, & inualidis, ac præcipuè militibus, & si quod simile genus huc, & illuc ad diuersa negotia tendentium hominum

Frequens confessio.

minũ reperitur,in his expediendis tanta ponitur opera,& tam prolixa à nobis diligentia,vt pleriſq; ſacerdotibus,ſi adeſſent,abũdè de negocio proſpectũ fieret.

Non hìc prætermittam celebritatem feſti,quod ingrediente anno ex more habuimus,ad quod infinita quędam hominum turba confluxerat. Idem in feſto vndecim millium Virginum viſum eſt, gratias cumulatiſsimas nullo non referente Deo,ſanctiſq; virginibus,quòd ex earum Societate caput vnum habere licuiſſet:in hac celebritate verſantibus etiam illud pro congiario adiectum eſt (ſolet enim ita benignus Dominus Deus nobiſcum agere,vt celebre feſtũ nullum ſit,in quo non aliquæ etiam animæ ad fidem adiiciantur)vt hic dies nõ ſine linea(quod aiunt) & fructu trãſmitteretur.Venit ad prĕces veſpertinas Epiſcopus Malaccẽſis,& D. Petrus Goẽſis Reipub. primarius moderator, qui cùm in choro proximi noſtris conſiſterent,ecce tibi ſubitò ducenti gentiles ad fidẽ properant.Sed communicato negotio prius cum Epiſcopo,& Præfecto,aliiſque qui ex famulitio Proregis erant,neſcio quid conqueſti fuerant de miniſtrorũ minus

Populi pię affectus.

200. vt baptizentur inſtant.

accurata diligẽtia reiicientiũ eorũ ꝓces, ne ſubitò Chriſtiani fierent. Quáobrẽ ob nixius iã inſtare cœperũt, vt faceret, impetrarẽntq; à noſtris, qd habebãt in ſummo deſyderio, vt diu à baptiſmo nõ retinerẽtur. Epiſcopus, & Prefectus agunt cũ noſtris, admonẽt P. Frãciſcũ Roderiques, & rogãt, vt hãc rẽ ſibi eſſe curæ velit. Patre verò facturũ ſe oĩa diligenter recipiente, etiã ſi ꝓ ardore tũ maluiſſent, tamẽ paſsi ſunt rẽ paululũ adhuc in aliud tẽpus extendi. Eodem veſpere Brachmanum quidã inter ſuos facilè princeps, adducta ſecũ vxore, cũ oĩ familia Chriſti fidẽ, & baptiſmũ dari rogat. Veſtitu, & apparatu ſplendido erat, nec minus vxor, & filius excellebãt, tantáq; penè veneratione baptiſmũ acceſſerunt, vt intuẽtibus iucũda res eſſet: vehitur nunc in equo ſublimis quotidie per ciuitatem 6. aut 7. ad latus currẽtibus famulis. Euenit eodẽ die poſt abſolutas preces, publicáſq; diſputatiões, res alia, nõ minoris momẽti ad Dei gloriã augendã. Maurus quidã grãdæuus, et in medica arte peritiſsimus in hac vrbe erat: huic propterea ꝙ ſingulari fama excelleret, ſui qui in eadẽ arte multũ opę, & tẽporis poſuerãt, non parũ malè volebant.

bãt. Erãt illi 2. filij, quorũ maior nõ minoris in curãdo dexteritatis, & sciẽtiæ, q̃ pater ferebatur, aut amplioris etiã. Igitur 2. eũ filiis, & famulis totidẽ comitãtibus primũ cũ Francisco Baretto, qui p̃ eo tẽpore Indię regendę p̃erat, loquitur: quoniã ita cueniſſet, vt in rẽ pręſentẽ ipſum habere poſſet, & vterq; filius Chriſtiani eſſe vellẽt, cupere ſe, vt aſsiſtere baptiſmo, & ſuſceptoris officio fungi non grauetur. Baptizauimus eos, & ambos famulos: ipſe tñ, proh dolor, in aliorum ſalute officioſus, in ſua negligens fuit, in errore malo animo perſeuerans. Stupore nobis tãta cõcurſatio populi incuſsit ad Eccleſiã eo die capitis ſancti vnius ex 11. millib⁹ Virginũ visẽdi gratia tãto ſtudio cõueniẽtis, vt in profundã noctẽ eos abierit, nemine reperto, vt credibile eſt, aut virilis, aut feminei ſex⁹ in totavrbe, q̃ nõ tẽplũ adiret, & capiti ſ. honorẽ haberet maximũ, quantũ cõiicere licuit. Hęc habebã ſcribere, chariſs. Fratres, de reb⁹ domeſticis, nũc quędã breuiter dicamus de Patrũ, ac Fratrũ trãſuectiõe, huc & illuc ĩ diuerſa hoc anno tẽdẽtiũ. Fructũ aũt quẽ cuiuſq; labor peperit, ex literis ſingulorũ quas quiſque dabit, facilè perſpicietis.

Doctiſsimus quidã in filiorũ ſalute officioſus, in propria negligens.

Nego-

Præfectus ad regnum Ignāb. suscipitur.

Negocium graue,& magnũ offerebat se his diebus,& quod ad gloriam Dei non mediocriter faceret:scilicet de regno Ignambano ad littus Cafrariæ posito; ad hanc tam fœlicem prædam iam partui animarum proximam duo è Patribus nostris,& vnus Frater electi sunt,P.Gonsalus, & Andreas Feruandes, Andreas Costa. Quarto Octobris in festo beatissimi P.Francisci,literas P.Gonsali accepimus,ex quibus prosperum, fœlicémq; successum suscepti negotij videre erat. Accessus hic ad tam nobilem triumphũ non caruit multis periculis,& languoribus quibus grauiter omnes afflicti sunt: præ reliquis tamen Pater Gonsalus ardore febris, & dolore summo capitis adeo fuit excruciatus, vt etsi infractus animus esset, manum tamen admouere cuiquam rei nequiret,oculisq; tam graviter affectus, vt etiam cùm apertos haberet, nihil plus ferè quàm occlusis cerneret. Iter tandem difficillimum confecit manibus,pedibúsq; reptans humi.

Post labores,& pericula certa salus.

Vbi venit ad Ignambanum, iam illuc prior aduenerat P. Andreas Feruandes, qui de aduentu certior redditus, adeo prostitutum viribus reperit, vt adduci domum

domum non posset: sed humi iacens, neque caput attollere præ dolore, neq; pedes ad ambulandum mouere potis erat: tandem assito socio in vlnis languidum amplexi, ad ripam fluminis detulerunt, ibi vsq; ad noctem cessatum est. Post hos grauissimos labores tandem sanitas corporis Patri, Fratribusque, Regi mox ipsi animi salus cõcessa fuit: nam paulò pòst Christianum se, cum vxore, & sorore, & multis aliis Principibus libenter fecit: Rex Constantinus ex nomine dictus est, Regina vxor Catharina, soror Isabella, vt omnium numerus, si ineundus sit, eo tempore baptismatis vnda renatorum supra 400. & quinquaginta ascenderit. Páter Gonsalus per Mosambicam ad nos inde reuersus comitem habuit secum Principem adolescentem baptizandum filium Regis, multò etiam, quàm qui in Ignambano imperat, potentioris: spem non minimam habet patrem quoque ad imitationem Christiani filij ad baptismum peruenturum aliquando.

Rex Ignãbani cum sua familia, & aliis 450. baptizatur.

Alteri⁹ regis cõuersio.

Iam accinctus itineri erat P. Gonsalus cùm hæc scriberem, vt ad celeberrimum validissimúmq; Imperatorem Manomotapan (quem vocant) proficisceretur: hæc

via

P. Gonsalus mittitur ad Imperatorē Manamotapan, vt eū pertrahat ad fidem.

via quanq̄ plena periculis, & laboribus abundet, duorúmq; mensiū spacio cōfici vix queat, adhęc flumine aduerso nauigandum sit, tamen emolumentum quod accedere in animis cōuertēdis posse maximū videbatur, oēm illi laborē, & molestiá leuē faciebat. Obsecro vos negociū hoc tam seriū piis precibus vestris apud Deum, vt exigit Christiana charitas, promouete. Solus ad tantū insultum, tāq; arduū, & memorabile facinus ingreditur, vtroq; socio, cùm sic necessitas iuberet, in regno Ignambano remanente.

P. Arias Brandus Ormutio ad nos delatus est, cui toto hoc anno quem illic transegit, labores plurimi subeundi fuerunt, q, id temporis eò venisset, cùm Lusitani magno exercitu, vt vnā ex Regis Ormutini insulis inuaderēt, in armis tumultuabantur, quæ à fide & obedientia se subtrahens, accitis ad se Turcis, Lusitano resistebat. Ad hāc igitur expugnādā tota vis belli à nostris dirigebatur, cuius tanta fertilitas esse dicitur, vt alia nulla sub oī ditiōe regni vel vberior, vel amœnior reperiatur, fit tamē duobus mēsibus nescio qua vi occulta, quod prodigio simile est, vt q in insulā pedem inferat, ex

ægritu-

ægritudine contracta mortẽ vix euadat. Cùm igitur milites bene armis instructi eò tẽderẽt,aiũt paucis desideratis Ormutiũ reliquos partĩ saucios,partim ęgrotos rediisse.Hoc igitur Patris officiũ,& prę-cipuũ op⁹ erat,vt in cõfessionib⁹,& medicamẽtis ægrorũ,atq; sacramẽtis administrãdis totus esset;etiã ĩdomo sua,tanq̃ in publico xenodochio 60. militib⁹ exceptis,quorũ valetudinẽ etsi curaret dili gẽter,tñ oẽs ferè morbo absumpti sunt:& cùm hi, tũ alii plurimi è viuis excessissent,ipse stola , & superpellicio amictus Christiano more preces fundens, ad sepulturam comitabatur . Adhæc effecit hoc anno quem illic absoluit, vt quinquaginta animas Christo apponeret:quę conuersio etsi perpaucorum hominum esset,maior tamen & pluris faciẽda fuit, q̃ quæ in India fit,propterea q, & Mauri magna ex parte oẽs sunt,& multũ pertinaces in paternis erroribus . Erat inter hos mulier quædã apprimè nobilis,quippe quæ de familia Regis Ormutini , & eiusdẽ matri ab intimis conciliis erat: hæc fuga inita ad Christianismum accurrit,eam maritus ilicò, & pater secuti,omnes honorificentissimè baptizati sunt.

Matronæ nobilis cõuersio cũ suis.

Ad hunc

Ad hunc numerum virgines quatuor Græcæ natione, magnæ authoritatis adiectæ sunt, quas Mauri, ne hanc rem agerent, occultârant: duas ex iis à suis in matrimonio collocandas reliquit, duas Goâ transmisit, vbi in ædibus nobilium honestam operam in fide iuxtâ ac bonis moribus impendant.

Iudæos qui frequentissimi huc Constantinopoli, Venetiis, Alexandria, tum ex Græcia, & Armenia, aliisque partibus appellunt, clandestina conuenticula in synagoga nescio qua, Ormutij cogebât: Quibus in vnum collectis, accidit ex improuiso quendam ex Christianis interuenire, aspicit ille propiciatorium (quod sacræ literæ dicunt) cultissimo ornatu, ad hæc Pentateuchum Moysis videt ita distinctum, vt quemadmodum libri quinque sunt, ita singulis singulæ capsulæ, ex auro obrizo cederent, appensis chartulis quæ quemq; librum indicabant: ante hos libros lucernę ardentes ex oleo pendebant, artificio quodam mirabili exsculptæ: ingressus ergo is omnem hunc ornatum cum ipso sanctuario deturbauit in terram, & paulùm progressus in conclaue quoddam secretius quadra-

Iudæorum synagoga turbatur.

quadraginta octo volumina Bibliorũ nouа inuenit, auro, & ornatu ſplendida, quæ non ita pridẽ Venetiis allata erant; auferuntur & hęc omnia: ſed quia re tenui Iudæus librorum Dominus erat, libris receptis, paupertatem ſuam ſolari permiſſus eſt, ea tamẽ conditione, vt Venetias vnde aduexerat, referret, quod etiam fecit. Hac tam inexpectata perluſtratiõe, irruptionéq; in ſynagogã, ita attoniti redditi ſunt Iudæi, vt poſt eum diem ne caput quidem leuare, aut cęremoniis ſuis operam dare auſi fuerint.

De Patribus aliis qui in Commorrino, Coulano, Coccino, Tanaa, Baſſaino, Damano, Malucco, Amboino, Bazaino, huius Indię partibus agunt, nihil ſcribo, q, exiſtimem curæ futurum illis, vt vos rerũ ſuarũ faciãt certiores. Quæ aũt præclariora acciderunt in Inſulis Dinara, & Cioramo, ex aliis literis vt arbitror vberius copioſiúſq; videbitis. In continente quę paret Luſitano paululũ à Goa diſtãte quã Salſettã nominãt Chriſtiani, vt opinor, numero mille ſunt, qui quòd cum gentilibus promiſcuam conſuetudinem habent, vita ab illis non multum differunt. Ea res cùm miſericordiam commoueret

Salſettã.

moueret nostris, qui fructum amplissimum inde colligi posse videbant, maximè quòd Rex Lusitaniæ sexaginta ibidem oppidula, aut eò amplius possideret: incolẽtium verò numerus quinquaginta millia facilè ęquaret nostris cũ gẽtilibus computatis. Cum Prorege actum est, vt Patrem, & Fratrem vnum eò mitteret è nostris, qui tã instruere Christianos, & ad meliorem frugem excitare, q̃ gentiles pertrahere conarentur ad fidẽ, familiariter se in illorum mores, & consuetudines insinuando. Placuit non minus quàm nostris hoc negotium Proregi, atque prouinciam hanc Patri Petro Mascareno dedit, huic Fratrem Emanuelem Gomezium adiungit.

ao. oppidula Lusitano subdita

P. Mascareꝰ ad Mauros proficiscitur vt eos cõuertat.

Dici non potest quantam Christiani voluptatẽ ex horũ aduentu, pariter, & vtilitatem acceperunt, tum ex gentibus quasi ad centũ iam coëgerunt, quos vna excursione collectos in baptismũ proximum reseruant. Sunt in pretio, & amore nostri non tam Christianis, quod facilè est, quàm Ethnicis, quod difficilius, sed amabiles eos humilitas ad omnes reddit. Speramus diuino fauente numine futurum, si modò Prorex Constantinus diu In-

Humilitas amabiles facit.

diu Indiæ præesse posit, vt tota hæc errantium hominum colluuies ad Christum accedat,& abluatur, neque solùm hi, qui in Salsetta sunt, verùm alij quoque Bardenses, qui sub imperio item Proregis agunt.

Ex literis Patris Henrici quas annuas ferè mittit,intelligere potuistis,quemadmodum in littore Commorino, vbi nostri diligentem operam in promouenda fide nauant, octoginta millia iam illius rudimẽta,& cęremonias susceperint: habitant hi ferè omnes iuxta mare,non tã vt vitã piscatione subleuent,quàm quòd grauem tyrannidem patiuntur à Badagasis,qui ipsorum domini sunt,& terrã latè sub imperio tenent:hi crudelitatem hactenus inauditam in nostros exercuerunt,vt vix exprimi possit,quanta Christiani ab iis iusta, & iniusta pertulerint. In propinquo Commorini portus Insula alia iacet Iafanapata,cuius Rex nõ minus,ac Badagasi,Lusitanos Christianósque omnes in odio maximo habet.Prorex(ex amplificatione persuasus diuinæ glorię,quamplurimã ex eo reportari posse putat) constituit omni collecto exercitu,cõtra hunc tyrannũ bellũ mouere.

In Cõmorino littore sunt 80. milia christianorum

Quod

Quod vt fiat facilius,& noſtros paulatim in eam partem inſinuet, totus in eo eſt, vt Chriſtianos à Commorino in Iafanapatan tranſmittat:quæ res à P.Franciſco Xauier fœlicis memoriæ multum deſiderata etiam fuit propter pacatum animum,tranquillitatémq; vitę quam Chriſtianos,ſi illic eſſent, habere poſſe putabat. Multis precibus contendit, vt Prouincialis noſter ſibi in itinere comes adſit:tum propter ſolatium, quod Chriſtianis accederet ex præſentia eius, & tranſmigratione ex Commorino in Iafanapatan,tum quòd ita ex more habet, vt Prouinciales omnium ordinum qui in India ſunt, ad huiuſmodi negotia libenter adducat.

Prouinciales oĩnm ordinũ pleruſq; comitãtur Proregem ad bellũ erga ethnicos,

Erat in Collegio noſtro tum puer quidam Alfonſus nomine, quem octo ab hinc annos ſemper aluimus. Cæterùm Rex eſt Tricanamali (quod regnum per vim eripuit illi hic de quo loquimur Iafanapatæ Rex)adultæ iam ætatis,in qua regnum adminiſtrare poſsit. Hunc propter excellentem in doctrina Chriſtiana,ac cæteris cęremoniis noſtris diligentiam,legendíq; peritiam,viſum eſt Proregi optimum ſe facturum,ſecum vt abdu-

abducat, & in possessionem amissi regni collocet. Faxit Dominus Deus, vt quàm pium desiderium Proregis est, tam exitus fortunatus sit, nihil aliud in hac re tota moliente, quàm vt gloria Dei & fidei nostræ illustrior reddatur, & amplificatior. Spem summã habemus, bonitate diuina freti, Regẽ ipsum, & regnum Iafanapatan nostrum in fide futurum, cum nouo Rege, modò hunc Alfonsum in amissum regnum restitui contingat. Occupationes nobis vndique tam multæ sunt, & tam frequentes indies magni momenti pariter, & vtilitatis causæ apud istos emergunt, in quibus honor Dei, salúsque proximi consistit: vt dolendum profectò sit, quoniam tam pauci ad hæc agenda sumus, & maxima commiseratione dignum, tot animas propter inopiam piorum, doctorúmque hominum videre pereuntes. Dominus noster IESVS Christus Seruator animarum nostrarum det vobis, vt necessitatem hanc cognoscatis, vt pro viribus subleuare eam possitis, considerantes id quod res est, quemadmodum infinitum precium sanguinis sui precioſissimi, quem pro nobis aliísque omnibus, qui

hîc in præcipitem ruinam aguntur, in cruce copiosissimè effudit, propter inopiam instructorum in multis non hæret. Ex Collegio Sancti Pauli, Goæ, primo die Decembris,

1560.

Ex commissione Patris Francisci Rectoris, inutilis in Christo omnium seruus

Ludouicus Froes.

¶ EX EPISTOLA LVDOuici Frois, ad Fratres suos in Europa agentes.

Familiaribus de rebus hæc agit epistola.

RATIA & amor æternus D. N. corda nostra semper inhabitet. Iam tertiò Fratres charissimi, ad vos è Goa literas dedim⁹, neque quicquam responsi iam inde à Septemb. initio, cùm naues Lusitanæ vt frequentissimùm appellere solét, adhuc recepimus. Octobri autem elapso, cùm spem planè omnem deposuisse videremur, tandem fauente Deo nunciatũ est Cocinum duas naues Lusitanas plenas nouarum rerum ab Europa applicuisse: ex his vnum erat, pacem inter principes Christianos fuisse confirmatã (quam vt facilius obtineremus, iubileũ à Paulo 4. Pont. Max. indultũ, proximè elapsa quadragesima celebrauimus) quamobrẽ summo templo, cæterisq; sono campanarum in lætitiæ signũ perstrepentibus, ad eorũ exemplum nos quoque accedentes, ne soli in feriis addicta vrbe gaudiũ non ageremus, pro modulo nostro fecimus, qd̃ in nobis fuit; cui quidẽ voluptati

publicæ, latorúmq; remissioni propter acceptum beneficium aliqua ex parte responderet animi nostri promptitudo, fecimus, vt cum discipulis Fratres nostri in templum conuenirent, vbi in honorem Sanctissimæ Trinitatis missę sacrificium musicis modulationibus peregimus, non sine tubarum, tibiarúmque gratissimo concentu: qua absoluta Patriarcha cum reliquis Fratribus supplicationem solennem haberi voluit; in qua omnes ob acceptum pacis beneficium Deo gratias agerent. Decimo octauo Calend. Decemb. ciuitatis huius Archiepiscopum aduenisse, & cum eo nostrorum aliquot auditum est: hoc læto nuncio accepto, in templum ingressi, per pias preces concordibus studiis gratias egimus Deo ob aduentum illorum quàm amplissimas, magnam in spem erecti ex vniuersa Societate nos literas accepturos; nec ea res falsos nos omni ex parte habuit, accepimus enim R.P. Ioannis Polanci, Brasilienſium, & Vlyssiponẽsium literas quę nos vehementer recreârũt: aliis verò ex locis, in quibus Societas versatur, accepimus nullas; fecit ea res, vt tametsi iucunda multa essent, plenè

tamen

tamen nostro desiderio satisfacere non liceret. Difficile dictu, quantum solatij reperimus ea audientes quæ Dominus Deus tam in Europa, quàm aliis mundi partibus ad animarum salutem per minimos seruos suos operatur; quæ si comperta vobis essent, quãtopere nos in omnibus roborent, & inflamment, frequentiores vtiq; ad nos literas daretis, quarũ lectione, & animi bonorum instaurẽtur, perinde ac si nihil à nobis adhuc antè sudatum esset, ad nouos accingimur labores, quibus votis vos teneri etiam non dubitamus; quare quæ apud nos fiunt summatim accipite. Primum ex his est, quod pro regni Lusitani incolumitate supplicationes decretæ fuerint; tum pro aduentu noui Archiepiscopi (quo annis 8. orbati fueramus) quem iam ad nos missum esse lætamur; tum vt fœliciter cedant Lusitanorum nauigationes; quæ inter cætera hoc nobis commodi adferunt, quòd ab iis quæ ad Dei gloriã apud vos geruntur, cognoscimus. Patriarcha noster adhuc apud nos agit: nouerat Deus huiusmodi eximiæ pietatis virum nobis esse perquàm necessariũ, non tam ob sanctas, ac salubres adhorta-

Patriarchæ virtus

tiones, quibus nos excitat, quàm operam, & vigilantiam, quam ex eius capimus præsentia. Viuendi ratio quã tenet, rerúmq; gerendarum dexteritas omnis sanctitatis, atq; Apostolicæ perfectionis exemplar eum facit; tempus sic distributum habet, vt nihil ex eo per otium effluere patiatur. Magnam diei partem interdum, etiam noctis in oratione, & collegarũ confessionibus audiendis consumit. Quo tempore frequens est confitentium in Ecclesia nostra concursus, vt in celebrioribus festis, & quadragesima fieri solet, ad labores primus accurrit, discedit postremus; diebus veneris pro sua solita charitate Fratres adhortari familiariter assueuit; singulis diebus in ægrotis visitandis tempus nõ modicum confert. Iam verò inter nos ita viuit, vt nihil sibi præ cæteris indulgeri patiatur; siue victum, siue vestitum, siue cubiculum spectes; hoc tantum singulare præ reliquis studet, vt omnium minimus haberi queat. Si quando superioris iussu Fratres conuenire iubentur, aut quippiam facere, primus omnium Patriarcha, quamuis sui iuris ipse est, sese operi accingit. Itaq; cùm omnes in virtute obe-

dientiæ

dientiæ diligentissimè sese exerceant, primas tamen eum ferre facilè puto. Recreationis tempore cum Fratribus de diuinis rebus agit; vtque cæteris exemplo sit, sæpe minimas ob res licentiam petit à ministro, imò & à submini-stro; etsi quod petit, cuilibet licere cognoscat; faxit Deus, vt quod opus in illo præclarè cœpit, idem compleat, & ad perfectum absoluat; vt nihil non pro sibi commissorum omnium salute perficiat diligenter. Concionandi munus P. Fráciscus Rodericus in Collegio, & non-nunquam in summo templo exequitur. P. Melchior Carnerus, dum per occupationes licet, aliis in locis. Pater Arias Brandonius, & Franciscus modò domi in summo templo concionantur, Pater Antonius Vazius in parochia Rosarij, Pater Emanuel Testera in ecclesia sancti Ioannis. Pater Paius Correa in aula mancipiorum Regis, & remigum, quos in fide Christiana instituit. *Patrũ mu nia.*

Inter alia Xenodochia huius ciuitatis vnum est, in quo pauperum cura à nostris geritur. Quamobrem Fratres eò quotidie commeant, vt necessariis in rebus præsto sint: huius tamen pecu-

Laici cuiusdam pietas.

peculiarem Chirurgus quidam Frater noſter gerit rationem, cuius charitas, & in pauperes amor, & ſuæ vitæ, morúmque integritas nos omnes pudore ſuffundit: omnis illi cura relicta eſt de vngendis ægris, detrahendo ſanguine, pharmacis & potionibus propinandis, ſternit repurgátque lectos, denique nunquam otioſus eſt; ſæpè vſu compertum eſt, in multis nullo remedio exiſtente, cùm de grauioribus morbis ab aliis deſperatum eſſet, vnum hunc Deo induſtriam eius charitatemq; non fruſtrante, etiam illos qui aliis in xenodochiis iudicati fuerat, deploratæ ſanitatis priſtino vigori multos eũ tales reſtituiſſe: faciléq; intelligitur plus in eo diuinã virtutem, quàm artem medicam operari. Dũ per negocia licet, per vicos & ciuitates, aliáque remotiora loca diſcurrit, pauperes Chriſtianos adit, aut ethnicos etiam infirmos, conſolatur, & omni officio adeſt, nonnunquam ope deſtitutos ſuis humeris imponit, inque Xenodochium commune ſi morbus patitur; ſi leproſi ſint, in ſancti Lazari; ſi valetudinis deſperatæ, in aliud cui nomen eſt à miſericordia, familiariter deponit; eius œconomus ſtatuit omnes

nes sine mora admittendos, quos ille aut iusserit inferri, aut ipsemet apportat. Alios verò in nostrũ hospitale, quod vocãt, deponit, & pro eo ac Christiana charitas, & humana diligentia requirit, eorum necessitatibus adest. Dũ in his totus esset, ethnicum quendam nuper senio confectum, & iam cum morte luctãtem offendit, cum quo de diuinis rebus verba faciens, mox collato baptismo, ne inter Ethnicos moreretur, humeris suis in Xenodochium nostrum tulit; qui tertia à baptismo die cœlestem in patriam fœlix commigrauit. In hac ciuitate pessima quædam cõsuetudo vigebat, diuites enim homines, qui mancipiis vernísque ac seruis abundant, si ægrotare illorum aliquos videbant, & diuturniore morbo affligi; ne multis impensis opus esset, extra ædes deturbabant; qui derelicti non tam ex asperitate morbi, quàm fame, frigoreq; enecti, in publicis viis morieban-tur. Huic inhumanitati ita occursum est, vt serui pro derelicto habiti, primum ad dominos suos referantur, & an illorũ misereri velint rogati, si recusent, vindicant se in libertatem; cùm solitum esset, vt vbi conualuissent, reuocarentur in

pristinam

pristinam seruitutem. Nõnulli benignitate quadam, ac verecundia superati, non sine dolore commissi facinoris, suos recipiunt, atque receptos multa cum humanitate tractant; alij quibus res & copia non suppetunt tam liberaliter, vt illis remedium afferre queant, libertatem habere facilè ferunt, modò vt in xenodochiũ misericordiæ admittãtur. Ægrotis ciuibus opẽ adferimus, concubinas in vxores legitimo matrimonio mutamus. Multa huiusmodi, aliáque grauissima ad Dei gloriam non parum conferẽtia quotidie emergunt, quibus nos totos dare neque vacat, neque expedit, alio nos impediẽte munere, vt longè vtilissimo, ita maximè operoso, quod in conuertẽdis ethnicis est ad fidem; hoc nunc adeo frequens est, vt vix tempus aliis rebus cõcedere liceat. Quod cùm verissimum sit, tamen non defuturos puto, qui rem ita se habere, vix sibi persuadere queant. Erant enim, etiá in hac ciuitate, quidam nobiles, & preclari viri, qui sibi in animũ inducere nequibant, tantã Ethnicorum frequentiam ad fidem confluere, quantò vulgò ferebantur, mirabanturque plurimum quî fieri posset, vt in hac Goensi

Monni nul libi desunt

Insula

insula tam breui temporis spacio tot à perfidia ad veritatem euangelicã transirẽt, cùm integris sexaginta anteactis annis, quibus in potestatem Lusitanorum deuoluta est, nõ tot ad Christi fontẽ salutarem confluxerint, ac modò vno anno cernimus inquiũt, dũ quoties volunt hi solẽnia celebrẽt baptismata, in quibus etiam si centenos numerent, parum ipsis esse videtur: ex qua re consentaneum esse, vt non aliter quàm vi quadam illata tanta multitudo Christo nomen daret. Placuit diuinæ bonitati istorum vnum, & detrahentium, facile primum obuiũ multis gentilibus fieri, inter quos non exiguus numerus nobilium, & diuitum erat, qui summa sua voluntate, nemine vrgente ramis frondibusq; in manibus prælatis doctrinam christianam decantantes rectà ad baptismum tendebant; ad hoc tam nobile spectaculum obstupuit, & qui antea detrahere solebat, animo iam in contraria mutato, de equo subitò ruit, & patrem quendam è nostris allocutus, in hæc verba prorupit: Credo credo, iam demum rem ita esse. Pater etsi intelligeret quid sibi ista exclamatio vellet, interrogauit nihilominus:

minus. Iam apertissimè, inquit, verba vestra insignem aliquam vim habere animaduerto, fateor opus hoc diuinum esse, dum tam promptè, hilariq́ue animo hos tendere ad Christianismum conspicio.

Non multis pòst diebus alter quidã factiosus, & eiusdem farinæ homo, cùm detrahendi nullum finem faceret, commodùm ad nostrum collegium se contulit eo animo, vt Patres quos falsò inescare, aut inuitos cogere putabat ad fidem, obiurgaret: ingressus intrò, videt quantum ferè Collegij spatium erat, hominibus ac pueris iamiam baptizandis perstrepere, ad hoc templum mulieribus, ac puellis adeo plenum, vt vix illi aditus pateret: tam iucundo spectaculo pariter & admirãs, in cœlum manibus & oculis sublatis, flere præ gaudio cœpit; atq; de repente domũ reuersus, eo tẽpore ne verbum quidem vllum fecit: nõ multò pòst in quendam è nostris incidens; profectò qui sancto huic operi detrahit, inquit, pro delicti expiatione, hoc vnum illi faciendum censeo, vt in eodem opere desudet, & animas lucrifaciat, quæ ob corruptam vitam nostram, perditósq; mores miserrimè pereunt. Ecce hos decem, &

octo

octo adduco, vt baptizentur (nã tot collegerat in vnum) primo solenni baptismate, si volet Deus, plures adducturus, id quod etiam perfecit; semper in id vnum intentus, quomodo faciat, vt priorem detractionem meliori lucro animarum compensẽt. De aliis idem confirmare possum; verùm quoniam Dei misericordia factum est, vt qui antè nobis aduersabantur, iam opem ferant, & suis impensis quos ad baptisma ducunt, vestiant, ac ornent, supersedebo. Vidi enim hisce oculis vnum ex istis holoserica tunica qua erat indutus, & pileo baptizando collato, seminudum, & miro gaudio perfusum ex alterius conuersione domum rediisse. Item virum quendam nobilem vsq; ad lecti linteamina res suas vestiendis catechumenis distribuisse. Quædam lectissima mulier nõ exiguum numerum puellarum, mulierúmque congregauerat, quas, vt optimè per facultates licuit, vestiuit omnes; huic nobiles aliæ matronæ in re simili non dissimiles extiterunt.

Carambolina quædam ethnica petiit à Domino sibi filium dari, pollicita prolem se daturam Christi sacro fonte abluen-

luendum: annuit piis votis Deus: quod vbi intellexit Frater Balthazar, qui illius regionis curam habebat, mulierem voti compotem esse factam, adit eam, ac admonet alterius voti cum Deo initi, quod ex ratione pueri nati Deo reddere debebat: admonita statim puerum baptizandum offert; parua interposita mora iterum ad eam accedit, maiora sperat, & hortatur, vt tãto Dei beneficio nõ ingrata seipsam cum marito & altera prole eidem, relictis idolis, consecret: vix dum dixerat, & illa quod iussa erat, fecit, totáque domus fœliciſsimis auspiciis ad Christum perducta est.

Senex 120 annos natus Christo renascitur

Tristanus Frater noster dum in insula Cioran baptizãdos euocat, incidit in senem iam morti propinquum: qui num Christianus fieri vellet interrogatus, cùm se velle diceret, fide instructus, & baptismate ablutus, nomine Iesu sæpius inclamato, animam fœliciter Deo reddidit. Alius quoq; decrepitæ senectutis, quippe qui 120. annos natus, cùm baptismum accepisset, paulò pòst expirauit, Domino vineæ videlicet ad vndecimam horã etiam operarios vocante: sed horum similia aliis quoque euenerunt.

In op-

In oppidis ad quæ Fratres doctrinam Christianam exposituri tendunt, bono animo omnes erga Christianã fidẽ affecti sunt. Ad eius explicationẽ interdum octoginta, nonnunquam centum pueris, & eo amplius, confluentibus omnibus mirabilem præ se ferentibus discendi solicitudinem; licet hoc videre diebus Dominicis, cùm Fratres nostros, quos suspicantur ad se venturos, medio in itinere operiuntur, doctrinam christianã clara voce interim cantantes, quod adeo hic receptum, & vsu frequentatum est, vt & iam dum dormiunt, & inter somniandum quidam eam repetant; deprehensúmque sit infantulos, qui nondum maternũ idioma exactè callent, doctrinam christianam qua possunt ruditate sonare; idem sæpè domi nostræ in filiis Brachmanum experientia didicimus; his Pater Prouincialis ædium partem liberã assignauit, in qua doctrinã christianã ita imbibũt celeriter, vt mox eorũ pleriq; alios in fide rudes instituere queant; existunt inter hos literarũ artiúmq; omnium ignari, ac iudicij expertes, qui solum catechismũ edocti, aliud quo Deũ laudent, nihil relictum habent. Iuxta

Puerorum erga istructores affectus.

xta illud Psalmistæ; Ex ore infantium, & lactentium Deus perfeciſti laudẽ tuã.

Pueri maturioris iudicij seligũtur ad alios instituendos.

In oppidis pueros nonnullos delegimus, ingenio præ reliquis magis acuto, & maturiori, qui alios ad Cristianam lectionem adducant, bacillos in manibus punicei coloris præferentes, in quibus depictum cernitur nomen dulciſsimũ Ieſu; Xeniolis etiam, & munuſculis in hunc vſum excogitatis lactamus, & erigimus pueriles animos, eáque diligentioribus largimur; crucis præſertim inſignia adeo apud illos in delitiis, & admiratione ſunt, vt nõ pueri tantum, ſed viri etiam magno affectu, vbi crucem aliquam nacti ſunt, è collo dependeant eorum loco, quę antea dum gentiles adhuc eſſent, ſuperſtitioſè geſtare, & contrectare in more habebãt. Vt plurimum ita vſu venit, vt religio, ardor, & frequentatio ſacramentorum cum aliis Chriſtianæ fidei myſteriis in nouis quàm veteribus Chriſtianis magis eluceſcant; in ſanctorum natalitiis feſtis ad varias huius Inſulæ eccleſias peregrinantur lubentius, eleemoſynas erogant copioſiores, lucernis oleum addunt, publicis ſupplicationibus attentius interſunt, ea pietatis

Noui Christiani veteres pietate vincũt.

tatis demonstratione, acsi toto vitæ suæ tempore Christianam fidem coluissent. Nõ prætermittam, quin fabri cuiusdam diligentiam testatam vobis reddam, cui nihil est in bonis, præterquàm quod sudore proprio habere potest: huius primum opus est, post fusas ad Deum preces, sex Bazatucos (monetæ genus hoc est) in eleemosynam conferre, & aquæ dolium, quæ hic in precio est, præ foribus in pauperum gratiam habere collocatũ; cuiusmodi piis operibus alij quàmplurimi sese hic exercent.

Imaginum cultus.

Imagines sanctorum magnoperè venerantur, quas domi genibus flexis piè colunt, & eorum intercessionem implorant diligenter. Neophytus quidam pauper cùm alteram non haberet, sacræ imaginis loco, profani regis simulachrũ parieti affixit, multis cumulatum frondentibus ramis, fœlicem se existimans, quòd effigie eiusmodi potiretur; idẽ alius error cùm decepisset, & latius indies serperet malum, atque ad Patriarchæ aures peruenisset, vt ille est diuini honoris studiosissimus, ilicò aliquot imagines, quæ Christum in cruce pendentem exprimant, excudi curauit cũ B. Virgine &

D. Ioanne, item quæ alios sanctos, & res præclarè gestas referrent; quę inter Christianos disseminatę, redemptionis nostrę memoriam intuentibus refricarent, & ad imitandum magnum solatium adferrent. Ex his imaginibus plurimæ à Patriarcha singulis nostrûm, mox primatibus viris distribuendæ datæ sunt; prius tamen quid sibi eę vellent, & qua ratione colendę, quísue honor exhibendus esset, exponendum fuit. Recensere non possum, quanto quisq; studio contenderit aliquam obtinere, qua adepta mox flexis genibus, sublatisque in cœlum manibus crucifixi Christi pedes osculabantur, oculis capitibúsque religiose admouebãt, & ingenti lętitia domum redibant. Sed cùm infinitæ desiderantium multitudini depictæ imagines satis esse nõ possent, negotium datum est nõnullis, qui multa milia pro populi numerositate formarent in oppidis, & domibus Christianorum omnium collocãdas. In hac eadem beati Ioannis parœcia ad fratrem quendam Christianorum vnus accesit, rogans vt sibi crucem benediceret, persuasum enim sibi habebat eam domo dæmones omnes fugaturam.

Crucis effigies aduersus dæmones.

Hæc &

Hæc & alia quamplurima videre est, quæ vt veri Christiani hominis signa sunt, ita omnes incredibiliter excitant ad pietatem. Puer quidam, cuius frater iam iam moriturus ęgrotabat, lachrymãs ad Patrem rectorem venit; per Dei amorem precatus, vt quàm citissimè ad fratrem baptizandum aliquem nostrorum mitteret, ne fortè ethnicus moreretur: addens etiam matris animum non alienum à fide, si quis pertentaret; quod & factum est, mater cum filio ad baptismũ venit. Idẽ puella Christiana infirmę matri beneficium impetrauit.

Ex gente Brachmanum vir quidam à mensibus quatuor vel quinque cũ vxore, & vniuersa familia iam Christi signa sequutus, retulit nobis, dum ad huc in erroribus iaceret, quemadmodum tres optimæ indolis, ac præstantis ingenij pueri sui aliis conuocatis ad exemplum baptismatis eius, quod Christianis datur, sese mutuo per ludum & iocum abluerent: vnus personam Patris Petri Dalmeida, homines ad fontem sacrum deducentis, alij catechumenorum agebant, & iam in Ecclesiam properantes comædiam exorsam facetè

peragebant. Hi tandē quod ludētes baptiſma ſimulauerāt, poſt paucos dies re ipſa ſuſceperūt. Horū maior adeo viuidi ingenij, & magnæ in fide alacritatis eſt, vt Brachmanes ſuos, qua via, quibuſque modis ad baptiſmū ſollicitare nō ceſſet, modò pollicitationibus agens, dū operā ſuā ipſis liberalē in docendis preculis, veſtibúſq; donādis offert, modò iocis, ac facetiis habitum gentilem, promiſſúmq; capillitium, quod non niſi ob parentum mortem, aut baptiſmi ſuſceptionē tondere ſolent, oſtentui habens.

Brachmanes quādo tundēt capillos.

Conſaluus Fernandus ex Iapone hoc anno ad nos recurrit, & inter cætera, quæ multum ad diuini honoris amplificationem pertinent, vnum retulit. Quemadmodum nuper non ferentibus Bonzis, qui ipſis ad omnes errores magiſtri peſsimi ſunt, ob tanta Chriſtiani nominis incrementa in rabiem verſis, noſtris Patribus eiectis, nouos Chriſtianos dolore repleuerint. Chriſtiani cùm ſe ſine tēplo, & paſtore deſtitutos animaduerterent, hanc laudabilem conſuetudinem mordicus retinuerint; conſtitutū enim inter eos eſt, vt in ortu ac occaſu per ſingulos dies crucem in monte lon-

Bonzorū impietas.

Chriſtianorū conſtantia.

gè po-

gè positam à ciuitate, adirent, ibidémque suppliciter, fusis ad Deum precibus, se suáq; negocia, ac salutem Deo commẽdarent. Erat autem ethnico cuidã Christiana, sed seruilis conditionis, quæ vna cum aliis ad crucem adorandam proficisci ex more habebat; quod ei non solùm herus prohibuit, verumetiã ad pristinos errores retrahere, adhibitis etiam minis conatus est. Illa virili quadã animi constantia, non ideo se legem fidémque Christianam suscepisse respondit, vt ea reiecta ad vacua, & omni numine carentia idola rediret; minas illius in minimis ponẽs. Quę pro more, cùm per temporis oportunitatem liceret, ad crucem adorandam cum reliquis Christianis accessisset, herus furore immani correptus, & ira terribilis, redeunti se obuium opponit, stringit ensem, in pauperculam pręceps ruit, & caput illi à ceruice aufert. Illa constantissimo animo mortem oppetens, in Angelorum societatem, vt credibile est, triumpho mirabili conscendit.

Præclara seruæ constantia, & martyriũ.

Sed hoc, vt magnum est, ita aliud subiiciam, de Ioguo quodam qui domi nostræ agit, admiratione non in-

dignum, vnde clarissimè intelligi potest quantumcunq; naturale lumen, iudicisque acumen in quibusdam gentilibus vigeat, quò meditationibus dediti plurima rimantur; inualidum tamen esse, & errorum tenebris inuolutum, cum Deo ipsissima veritate destituatur, etsi prima fronte à pietate nostra non admodũ aliena, & alios vulgo docere solenne habent. Sunt ex hoc grege, quos Ioguos vocant, qui inter gentiles diuerso vitæ genere longissimè à vulgi consuetudine recedunt. Quidam hîc inopem, & vagã vitam degunt ex eleemosynis victitantes, historias nescio quas, & somnia paternarum traditionũ in promptu habẽt, quas apud imperitos effutiunt. Sunt alij his longè seueriores, qui ad anachoretarum similitudinem, qui apud nos sunt, proximè accedunt: hi desertis in locis ab omni hominũ cõsortio vt plurimũ habitãt, vigiliis inediisq; supra quàm credi possit, occupati; cuiusmodi ferè hic noster est, qui apud nos Goæ nunc cõmoratur, quem gentiliũ omnium in sua lege doctissimũ esse perhibẽt: in qua lege Pater etiam vnus è nostris nõ mediocriter versatus prouectusq; est, quoniam & præci-

Insignis de quodã æremita gentili historia.

pua

pua illorum legis capita transtulit,& in confutandis erroribus quos adferunt annum totum exegit. Nec tantum legis peritia hic de quo nobis sermo est, excellit,verùm etiam illud habet, vt quædam,crassa tamẽ quod aiunt,Minerua de diuinis rebus explicare norit,quippe qui in eis inuestigandis plurimam operam posuit. Iam octo vel nouem anni sunt, quòd in Insula quadã nomine Angedina quæ duodecim à Goa leucis abest,solus æuum exegerit, quòd omne tempus, vt ipse refert, in specu latens diuinis rebus considerandis,& pœnitentiæ operibus subeundis dedit. Prorex autem Iafanapatã iter faciens,ad Insulam appulsus in qua versabatur,adit illũ,ac obsecrat, vt Christianã fidem amplecteretur;quòd cùm nequiret obtinere, petiit ab eo, vt Goam saltem ad D.Pauli Collegium venire non recuset,integrum illi se facere dicens, vt fide nostra bene perspecta, si probaret eã,sequeretur; sin minus, citra periculum rediret ad suos. Acceptat ille conditionem. Prorex ilicò tabellarium ad Patrem cum literis mittit,quibus de iis quę acciderant eum certiorem faciebat,orans, vt hominem istum Christianum

Agedina Insula.

nũ quoquo modo reddere ſtuderet. Venit ille ad nos,& multa cũ charitate exceptus eſt;primis diebus ſupra modũ in cibo continens,& moderatus,ſic vt etiã miraremur; per integrum triduum nihil omnino comedit,reliquis inſequentibus non multò magis:qui cùm duas ficus,& aliquantulum ex butiro deguſtaſſet, finẽ edendi faciebat; panẽm nunquam attigit,multò minus carnes,aut orizam. Pater cum iſto verba facere exorſus, quòd eum ingenio acuto, & ſagaci prædituṁ eſſe videret, de rebus ſecretioribus ſuæ legis agere cœpit, iiſq; maximè, quę vt intricatiores erant, ita difficilẽ reſponſionem habebant; his ille,qua poterat induſtria,occurrebat,ac ſe ſuamq; legem ſæpè prudenter, & acutè,nonnunquàm falſo,aliàs aliter tuebatur,ſic vt velamẽtum aliquod ſemper pręſtrueret ſuę perfidiæ. Inter cætera argumenta quibus expugnari, ac victum iri animum iam labantem Pater confidebat, vnum erat non minimi momenti; interrogat ex eo cuinam è ſuis potiſsimum fidem ſuam addiceret: reſpondet ille, Guitaæ; qui traditur ſupra octodecim volumina quę etiam domi noſtrę habemus,poſteritati

Ioguus ſine cibo.

Guitaa progheta.

ritati reliquisse. Hoc responsum Patri videbatur non præter rem, quòd ex omnibus prophetis Guitaam & Detatriaam propius ad veritatem accedere comperisset, se tamen facile probaturum, Guitaam in Prophetis non extitisse, imò ignarum, & improbæ vitæ virum fuisse ostendit. Scis, inquit, optimè duobus prioribus voluminibus, Guitaam vestros docuisse idola colēda, ritusque ethnicos obseruandos esse; idem verò in decimotertio volumine tanquam sui oblitus, aut certè parum ad rem attētus, scripsit idolis nullum honorem, nullam venerationem deberi; funiculum contortum ternis ductibus quod Brachmanū vestrorum insigne gentilitiū est, è collo dependendum non esse, quem pueris gestandum, cùm ad septimum annum adoleuerint, ita vt humerorum carnem nudam attingat docent: huius autem funiculi triplicis cuiusq; contextus tribus aliis ternionibus contorquetur, omniumque extremitates vno nodo connectunt; his inuolucris dicunt se tres venerari personas in vna natura, essentiáq;. Trinitatem nostro more habere volunt, cuius mysteriū alia quoque

explicant

explicant similitudine: quòd quemadmodum lignum Sandalinum, in quo tamen colorem, & cum odore coniunctam frigiditatem reperire licet: vnum tamen est Sandalum, ita Trinitatis hæ personę tametsi inter se distinctę, diſiũctæq; sunt, natura tamen vnum sunt. Hęc illi. Quanquam quod ad nos spectat, ea ratione qua illi Trinitatem designant, pugnantia absurdè inuoluunt, quòd vox quę Trinitati significādę subiecta est, tres diuersos Deos sonat. Quorũ alterũ altero priorem, & ex Deo quodam nomine Parabrama, quem primæuum existimāt, hos tres cepisse communem originem fabulantur. Trinitatis certè vocẽ à Christianis vsurpasse eos, vt alia multa credimus; sed vt ait Psalmista: In circuitu impij ambulant, rem ipsam ácu cõtingere non potuerunt. Sed reuertor ad rem.

Lignũ hoc medicis celebre est, vnde Diatrion sandalum nomen inuenit.

Parabrama Triados pater.

Quęrebat igitur Pater num Guitaam putaret ille cognitionem habuisse eam, vt idolis seruire impium esse cẽseret; nam hoc in decimotertio volumine scribit: quod si concedat, improbum eadem opera Guitaã dicat necesse est, qui idolatriam docuerit; si verò licere simulachris honerem habere putat, quod ex

prioribus eius libris clarum est, repugnantia, sibiq; contraria cùm dixerit meritò pro ignaro habendum esse perspicitur. Pater hoc argumento cõuinci posse aduersarium credebat. Verùm ille lubrica se intorquens circunductiõe respondit, haud ignotum esse legumlatores, quòd imperitæ plebi se condere leges sciant; simili verborũ rudi contextu prout in sensum communem facile cadant: sapientibus verò viris & ingenio perspicaciori pollentibus alia longè, & quæ captum vulgi excedant. Ex iisdẽ elicienda relinquunt; quòd ratione magis, quàm sensu ducantur: Deum nimirũ qui videri nequit, colendũ esse, & Guitaam aliquam huius rei perficiendæ rationem inuenisse constanter dicebat; in eum finem cæremonias instituisse, & idola colere docuisse confirmans, vt his quasi gradibus ad diuiniora eueherẽtur: externi certè ritus nihil aut parum adiumenti ferunt, ait, sine interno cultu; quod decimo tertio volumine conscripsit, vbi cum sapientibus hominibus, nõ cùm profano vulgo egit: filum autem quod gestarent, symbolum id esse interioris fidei, quam incluſam animæ ad

Trinita-

Trinitatis honorem quisque tenebat. Ex quibus omnibus intelligi posset, nihil aut absurdum, aut contrarium in libris Guitaæ reperiri: eodem modo ad alia quædam argumenta respondit subitis interpretationibus, pro re nata, non tamen insulsis: sæpè quæ quibus in lege pugnantia videbantur, egregiè tutari visus est. Interdum cùm ex tempore minus occurreret quod adferret, differri iussis in alium diē disputationibus, exactè ex meditato quæ poterat, in medium adferebat.

Quieti tranquillitatíque mentis tantum inhęrebat, vt Patrem ad colloquium vespertinum nostris à cibo vsitatum corporis recreandi causa se inuitantem reprehendere non dubitauerit, nec allatæ rationi acquiescere potuit: id nimirum institutū esse, tū ad defatigatum animū quo ad labores subeundos redderetur alacrior, recreandum, tū nonnihil de rebus diuinis colloquendum: in ea sententia nihilominus permansit confabulationibus huiusmodi animū à diuinarum rerum contemplatione haud parū auocari: cui, vt silentium, ita temperantiam prodesse plurimum; non enim posse ali-

se eum multa sapienter meditari, qui nimium gulæ deditus esset; igitur non prius cibum capiendum, quàm tertio fames huc impelleret, tum enim extra noxam esse.

Castitas gẽtilismi virtutum regina.

Principem omnium virtutum castitatem aiebat, eámq; reginam inter cæteras habendam, quam qui propriam sibi fecisset, alias omnes possidere. Multus adeo est in humilitatis commendatione, vt petierit aliquãdo, num in terris ars prodita vsquã esset, qua quis ascẽdere arborem, & per singula folia subsultim discurrere sine metu posit? Patre verò dicente, se nihil cõpertum habere, nec credere quod præstari posset; ille artem huius in humilitate positam esse dixit, quod humiles dum semetipsos deprimunt, ascendãt, maximeq; euehantur; vt enĩ formicis ob exiguũ corpusculũ arborẽ inuadere, & quà libeat discurrere tutissimũ, sic humilibus viris datũ est, in re quacũq; sine oĩ prorsus periculo versari. Cùm concioni (inaudito ipsi, & nunquã antea apud nos viso spectaculo) interesset, nec quicquam intelligeret, admiratus est tamen populi attentionem, & oculis in concionatorẽ acutè defixis, etiã ipse ei

Humilitas secura.

ipse ei operam dabat, mox rogat, quid sibi hæc res vellet; Cùm respondissemus nostræ legis secreta pandi; subdidit ille: similis nunc ego simiæ sum, quæ cùm incidit in nucem, cum ea ludit, nec tamen intelligit quid sit, neque dulcedine nuclei intus inclusi frui potest: ita cùm vestræ legis mysteria audio, quamuis nõ capiam, eorum desiderio tamen accendor ob suauitatẽ quã eis inesse credo maximã: quamobrẽ vos, ait, docete me, non enĩ graue mihi erit institui more puerorũ. Cùm intulisset alter: cur igitur Christianã fidẽ nõ admittis? Ego, inquit, quis fidẽ vestram finceram esse credã, nolo tñ id mihi nunc accidat, quod puero olim: præceptores enim nostri ita docuerunt, non alia lege me salutem cõsecuturum, quàm ea quæ Brachmanum est: adhibui eorum verbis fidem, & durissimũ arripui hoc viuendi genus: iam si vobis omnia in contrarium affirmantibus assentior, & Christianus fiam, vereor ne intra paucos dies alius quis aduenìat, qui vestra lege repudiata, suam mihi sequendam proponat. Quamobrẽ scito nihil potius habere me neq; religiosius, quàm vt institutum vestrum prius explorem: cui si arride-

arridebit, facile me addicam; hęret enim is dolor animo viri, nec in postremis quidem, quòd intelligat multos annos sibi sine fructu periisse, in gentilium deorum legibus conterendis exactos, si veram esse nostram deprehendat.

Cùm fortè die quadam disputans nescio quid altius, inuolutiúsque ingrederetur in quæstionem, quam vt se expedire cõmodè posset: rogatus cur qui magister inter Brachmanes nõ exiguus esset, ad quem tanquam ad oraculum remotissimis è partibus multi confugerent, hac in re parũ aut nihil difficili satisfacere nequiret. Respondit magna cum modestia, minimè mirũ id debere videri, quòd ab hinc multis annis omni librorum supellectili relicta, in Insulam hanc non eruditionis causa concessisset, sed pietatis, idque in præcipuis se statuisse, ac in eo summam scientiam ponere, ne quid iniquè faciat contra rationem, neu Deum offendat: sæpè multa quærit, multa perconctatur, ex quibus illud vnum erat: num præceptum vnum obseruanti, & reliqua transgredienti dandum præmium sit, aliáque huiusmodi. Fratrem aliquando ei Pater instructorem in

Scientia summa est pietas.

rem in Philosophia versatũ dederat, qui de fidei rudimentis hominẽ informaret. Rogabat igitur primum, num à Patre missus, an sua sponte veniret: si non missus esset, charitatis quidẽ fraternę se obsequium agnoscere, tamen huic oneri imparem fore dicebat, vt iunior instrueret senem: si verò à Patre ad id adesset, idoneũ sibi videri. Respondente altero, sic esse, & cum imperio Patris venire, vt rudi modo doctrinam Christianam à se obiter acciperet, à Patre deinceps secretiora auditurus, ei facillimè acquieuit: atq; neglectis pristinis erroribus ait ad Christianam fidem se transiturum, si Patri nostro ita visum fuerit. Incepit igitur iam ex nostris cibis deguſtare, quod satis argumento est, ipsum exuere paulatim Brachmanum legem: adhæc funiculum eorũ disrupit, quod apud illos, & sacrilegium, & desertę religionis indicium est; Christianis tam in vestibus, quàm in cibis se per omnia accommodans: baptismum tamen consultò differimus ei dare, ne si, vt est homo acris ingenij, denuò ad superstitionem antiquã redeat, ethnicos plurimum à fide nostra abalienet: hunc metum tria nobis credibilem

dibilem faciunt. Primũ quòd ex Brachmanum genere sit. Alterum quòd concionatorem egerit apud suos, quod officium seu dignitas non solùm ex ingenij prudentia confertur, sed in posteros transit: hos longa experientia duriores esse didicimus, quàm pro facili persuasione. Tertium est, Ioguum esse, quod est genus hominum inter gentiles hos superbum admodum, & arrogans, cuius rei etiam noster hic testis locupletissimus est: qui cùm inter differendum sæpè ad ea quæ suorum voluminum dictis contraria videbantur, neq; commodam rationem, neque argumentum efficax haberet, quo dissolueret, dolore cruciabatur maximo. Quod vsu venit non rarò cùm de iis artibus agitur, quarũ sibi peculiarem cognitionem ex professo vẽdicat, etsi vel tenuissimè earũ peritus sit; nam Philosophiam habet planè fabulosam, qui licet ingeniosissimus sit, & in bene disputãdi ratiõe suo more supra mediocritatẽ exercitatus: tamen, & frequenter, & non leuiter aberrat, fatetúrq; legem nostram suæ multis modis præferendam esse, rationibus firmioribus, magis æquabili methodo, & dictorum

omnium summa consensione communicant. Vbi disidentia inter se suę legis loca componere nō potest, Prophetá id dixisse sat esse asserit, tanquàm illud de suo Pytagora. Sunt his grauiora etiam in hoc ingenij vitia, quæ nihil attinet curiosè dicere.

Quantoperè autem deprauata hominum natura sibi blandiatur, Fratres charissimi, vel ex hoc asperitati deditissimo homine colligere licebit; Primum enim, vt nostros degustauit cibos, eorum sapore non minus delectatus est, quàm quilibet alius, vestibus quoque vtitur, idque indulgenter habet, cùm penè nudus antè incederet. Illud etiam ridiculum visum est, quòd vbi primum ex vino delibasset, ita placuit, vt nihil supra; rogans non solùm quódnam arboris genus tam gratum fructum produceret, verumetiam de ea in horto suo plantanda sollicitus. Sæpéque dicere solet Brachmanorum legem hoc nomine sibi displicere, quòd omnibus vesci prohibeat (nam qui seriò Brachmanes sunt, nullum animal terra marique vitam degens comedunt) herbis ac leguminibus contenti, cùm in vsum homi-

Brachmanes animātibus non vescuntur

num

num Deus omnia creauerit. Hæc vt voluptatem aliquam adferrẽt, scribere volui, ex quibus cognoscere licebit præclara Dei dona adhuc in Ethnicis relucere, etsi maioribus iniquitatum tenebris obfuscentur. Deus & Dominus noster nos omnes conseruet, & eius sanctam voluntatem nosse, ac perpetuò illi parére concedat.

VALETE.

Goæ ex hoc Diui Pauli Collegio, sexto Idus Decemb. Anno 1560.

EX EPISTOLA PATRIS Emanuelis Teſceiræ ad Fratres Societatis Ieſu.

Gratia Chriſti. &c.

QVemadmodum ſuperioribus annis, Chariſsimi Fratres, ea perſcripſimus, quæ circa Catechumenos Dominus operari dignatus eſt: ita nunc Prępoſito prouinciale iubẽte, non potui non & eius morem gerere voluntati, & pio deſiderio veſtro facere ſatis, ea perſcribendo, quæ non ingrata fore arbitrarer. Paucis itaq; perſtringã, quis à nobis hactenus in catechumenis inſtituendis ſeruatus ſit modus, & velut aliud agens nunnulla de quorundam gẽtilium, licet non indigna cognitu, deplorãda tamẽ ſuperſtitione interſeram. Catechumeni in domo quadã Collegio adiacente habitant, in qua ad baptiſmũ vſque aluntur, ac inſtituuntur. Horum curam Chinẽſis quidam gerit Patris M. Franciſci Xauieri aliquando comes, qui perpetuò inter illos verſatur, modum orandi Deum tradit, & doctrinam Chriſtianam ſimul omnes docet. Deinde illi ſingula-

singulatim certis quibusdam horis quotidie lectiones memoriæ commendatas recitant. Monentur item à nobis frequẽter ac seriò Ethnicos ritus,& antiquam viuendi consuetudiné planè detestandã esse,pristinãq; religionem cane peius,& angue execrandam ; vtpote quæ aliud nihil quàm diabolicæ fraudis inane cõmentum sit,& mera superstitio, eosque in hanc sententiam inducimus,vt ex animo credant, nunquã se in ea seruandos fuisse . In hunc finem nonulla exempla ex eorum lege, & moribus deprompta in medium adducimus, vt ex falsitate propriæ legis , nostræ fidei veritatẽ agnoscãt, quæ oĩa quò facilius perficere possimus,singulis seorsim euocatis,nostræ fidei rudimenta explicamus. Qua in re breui tantum proficitur,vt illi legis Dominicæ veritate perspecta,non modò errores,& diabolicas fraudes execrentur; sed & de commissis in Deum flagitiis veniam postulent , nostram se fidem , quòd ea sola bona, & sancta sit, amplecti confirmantes,vt in ea mori,& salutem consequi valeant . Postmodum eo ordine quem fœlicis memoriæ Pater M. Franciscus nobis præscriptum reli-

Ratio instituendi gentiles.

quit, doctrina Christiana explicatur. Sumpto initio à signo crucis, cuius virtutem, & quanto illud honore prosequendum sit, exponimus, signum videlicet hoc Christi fideliũ nõ solùm in primordiis omniũ actionũ nostrarũ, sed etiã cõtra dæmonũ incursus, qui ipsos aliquando inuadere solent, vsurpandũ: illi pauore perculsi, interdũ ad nos accurrunt, credentes se ob errores pristinos, quibus illos dæmon inuoluerat, iam abdicatos, dãni aliquid ab illo perpessuros, quocirca hoc lubẽtius crucis signo se muniũt, q illud sciant plurimũ in hostẽ valere. Post hæc articulos fidei proponimus, iis diutius explicandis inhærentes, quæ plus habẽt difficultatis. Rationibus enim eorum capacitati accõmodatis, vnum solũ Deum esse manifestamus, neq; idolum aliquid diuinitatis habere posse, quò fit, vt & se grauiter errasse fateantur, & ex ipsis idolorum (quæ circunferuntur) factis, dictisque nec Deos, nec sanctos esse intelligant. Quæ ad sanctissimæ Trinitatis mysterium spectant, ea summatim, & quasi per trãsennam (vt dicitur) tantùm attingimus, ne vlla paruulis in fide Catechumenis errandi præbeatur occasio, qui tam

Vis signi crucis.

qui tam inexplicabilis mysterij necdū capaces sunt. Satagimus interim pro virili nostra Iesu Christi Domini nostri amorem in eorum corda inserere, insertúmq; infigere, vtpote qui vita propria, proprióque sanguine à dæmonum sęuissima tyrannide animas nostras in libertatem asseruerit. Dehinc beatā Virginē matrem eius, humanitatis ratione habita, omni veneratione ac honore prosequendā esse monemus: hæc quæ dixi, cùm omnes, tum præsertim Mauri docētur. Post hæc reliquos nostrę fidei articulos cum suis historiis declaramus, similitudinibus illatis: quoniam duabus prę-cipuè rebus hoc genus hominum ad pietatē excitatur, historiis videlicet & similitudinibus; quibus absolutis, decē præcepta enodamus, in iis diutius explicādis, quæ illorum legi maximè aduersantur, vt est primum, tertium, & sextum, hęrentes. Tradimus præterea qua hęc ratione seruanda sint, quæ item matrimonio coniuncti cum vxoribus præstare debeant, quid demum aduersa valetudine affectis incumbat agendum, ne videlicet (quod antea solebāt) aut idolorū, aut veneficorum implorent auxilium,

vtque

vtque magna veneratione ac religione res sanctas, velut imagines beatorum hominum, templa, & crucem prosequãtur, sacrificij missæ augustissimum mysterium (vt par est) amplificantes. Quæ omnia quàm clarissimè pro eorum captu, quoad eius fieri potest, proponere studem⁹, idq; per interpretes, quos tñ sæpe ob linguarũ varietatẽ desideram⁹, vt haud rarò cõtingat, in vna eadẽq; sermocinatione, tres, quatuórue diuersos loqui interpretes, Iudæos, Mauros, Ethnicos variorũ rituum & morũ; vt autem deficiẽtibus etiam interpretibus res nostras discere possint, sæpe cogũtur suo more nostra lingua sonare. Mutus quidam puer Maurus catechizãdus huc venit, cúmque docendi via deesset, signis quibusdã imaginem crucifixi tenẽtes digitis mõstrauimus, quonam pacto in crucifixum pro nobis Christum credere deberet: qui iam iam baptizandus se credere signis manifestabat, ac verum cœli, terræ, omniumque rerum factorem pro Deo colere velle, tangens etiam pedes, manus, & Christi latus, indicabat eum pro se nõ modò sanguinẽ, sed & vitam profudisse, quẽ supplex adorabat, & in quẽ

Surdus si dẽ amplectitur.

crede-

credebat. Baptizatus in Collegio remãsit, & in rebus domesticis sese exercuit. Dum Christianam doctrinam explicamus, aut de aliis rebus diuinis verba facimus, doctiores indoctioribus præponimus, quòd homines isti honoris à natura cupidi sint, quibus persuademus in hac catechumenorum domo honorem in eo præcipuè consistere, si quis optimè doctrinam Christianam nôrit, eò quòd eiusmodi cæteris dignitate præluceat. Quare nonnulli vt doctiores & vincere, & anteuertere queant, nunquam ferè, donec quod sibi proposuerunt, consequantur, quieti vel somno indulgent. Interdum rosaria (quæ vocant) doctioribus tanquã diligẽtię præmia cõferuntur; sed iis tantum qui vel totam, vel maximam doctrinæ Christianæ partem memoriter tenent. Permulti ardentissimo flagrantes desiderio, vt ex euidentibus signis manifestè liquet, ad fidem concurrunt, non sine voluptate narrantes, quę antea errorum tenebris excæcati videre nequiuerant. Cùm quidam certis conditionibus baptizari vellet, neq; quod desiderabat, à nobis posset extorquere, cæteri catechumeni re intellecta, hominẽ seorsim

seorsim euocatum,& ad conditiones deserendas studiosè sunt hortati, & vt sincero animo Christianus fieret, induxerunt.Narrauit is,iam sacro baptismatis fonte ablutus,se dũ adhuc ethnicè viueret,in regione Cambaię insignẽ veneficũ fuisse,& sæpè dæmonem vidisse, rationem quoq; ad elicienda dæmonum responsa eo,quo iam dicã modo, expossuit.Imprimis totũ corpus lauant,& Pharmaca,vt intus purgetur sumunt,tũ quibusdam rebus vescuntur,& in occlusam domum,in quam luci non patet aditus, abduntur,atq; vt collectiore sint animo, ex ciliciis Conopæum fabricant,in quo positi orant ad certum dierum numerum,postea sacrificant, saccarum, adurentes butirum, & cilicij pannos certis quibusdam cum imprecationibus; qui plus adusserit, melius sacra facere iudicatur. Ait hic virum quendam fuisse, qui quingenta magna dolia butiroplena obtulerit,& saccari maximã copiam cum pannis cilicinis precij 500. aureorum.His omnibus in vnum coniectis,sacrisque peractis,qua forma volunt, dæmonem vident, sæpè gemmis auróque fulgentem, magno famulitio, puellarúmque

Modus inuocãdi dæmonem.

rúmque comitatu, equitatu amplo, ac multis cum elephantibus, multa ex his quæ ostentat miseris offerens, dans tamẽ nihil; eleemosynas erogare iubet, aliáq; eiusmodi, vt Angelum lucis se esse demonstret. Aiebat præterea omnes ista sacra peracturos magnæ pauperũ multitudini cibos largiri debere, quocirca nõnulli 500. alij 1000. ad conuiuiũ vocãt.

Heremitæ

Addebat hic noster illa in regione heremitas plurimos in arboribus fabricatis domunculis vitam trahere, quò & meditationi quietius vacare, & ferarum impetum, ne ipsis prẽda fiant, arcere possint, silentiúmque adeò superstitiose obseruare, vt vix vnquam vllos in colloquium admittant; magna his est discipulorum ministrantium multitudo, dæmonibus familiarissimi omnes, contemplationiq; vacantes; in hoc viuẽdi modo ad extremam vsq; senectutem perseuerant: cúmq; mortẽ sibi iam imminere animaduertunt, vasculo ligneo includi se, & in flumen, quo ad paradisum rectà ire arbitrantur, præcipites dari mandant; discipuli ad mortem vsq; magistros prosequuntur, qui extinctorum cadauera educunt: quorum omnium verticem à ca

Se occidendo ad cœlum ire putant.

codæ-

codæmone perforatum cernentes, animas illac eductas ad campos Elysios euolasse dictitant; & cadauera in ripa fluminis (quod ob frequentes dæmonum illusiones ibi fieri solitas sanctum reputatur) tanquam in loco reliquiis sacro, quanta possunt celebritate condunt.

Hæc scribere volui, vt intelligatis quãtò cum maiori diligentia, atque perseuerãtia dæmonibus seruiatur, qui in hoc mũdo decipere, in altero torquere possunt, quàm Deo Domino nostro, à quo bona cuncta nobis cumulatè suppeditantur. Faxit illa infinita bonitas, vt Fratres nostros è tãtis erroribus vindicatos, Christo cõsecrare possimus; reliqua breuitatis causa pretermitto. Tempus interdum in hisce stultitiis terimus, quò facilius catechumeni ab huiusmodi impietate animos auocent. Ordo quem ad baptisma vsque seruamus, hic est. Pridie quàm baptismatis sacramento initientur sedulò, qua se ad illud suscipiendum ratione preparare debeant, monẽtur: iterumque omnes tam legem, quàm mores pristinos detestantur. Deinde articulis fidei propositis, & num credant, singulis eorum interrogatis, se credere respon-

respondent. Post hæc præcepta diuina proponimus, sciscitantes num ex animo illa recipiant, & se obseruaturos semper polliceantur; quibus annuentibus, addimus atrocissimum crimen esse ad vomitum redire, aut secundò baptizari, ostẽdentes per baptismũ prẽterita omnia peccata deleri: his peractis, baptizantur. Quantũ verò emolumẽti ex hisce consecutũ sit exercitiis, vel ex eo quiuis facilè animaduertat, quòd elapsis proximè duobus annis, quibus hęc catechumenorũ domus ex obedientia curæ meæ cõmissa est, ad triginta hominũ milia baptisma suscepisse facilè crediderim, quos ferè oẽs in hac domo primis Christianæ fidei rudimentis instituimus, si mulieres excipias, quibus alia in domo seorsim habitãtib⁹ deuotę prẽsunt matronæ. Vt primùm baptizati fuerint, mensę accumbũt, quibus quanta possumus charitatis demõstratione, ministramus. Prandio sumpto, inculcamus eos iam nostros in sanguine Christi Iesu fratres effectos esse, summaq; diligentia recens acquisitam mentis puritatem custodire debere: quos item hortamur, vt consanguineos, vicinos, & amicos ad nos adducant, quod

30000. mil lia biennio conuersa.

quod non solùm se facturos pollicentur, sed etiam planè in id studium eos incũbere res ipsa declarat, cùm sæpenumerò eorum pleriq; necessitudine sibi deuinctos in Collegium nostrum adducant baptizandos. Probi certè Christiani sunt (laus Deo) diuinarumq; rerum studiosissimi, ac post baptisma iurati idololatriæ hostes, & persecutores; quos enim Pagodes inueniunt, domum allatos cõminuunt, adeoq; sedulò, vt minimè veriti sint nõ sine præsenti vitæ periculo etiã continentem inuadere. Vnde non ita pridem idolum quoddam ingentis magnitudinis apud ethnicos in summa veneratione habitum, & ad quod è remotissimis locis peregrinabantur, funi alligatum ad celocem vsq; raptârunt, & denique in Collegio nostro comminuerunt. Alij aliter fidem suam testantur: quidam enim vixdum vno mense Christi sacris initiati, cùm ad eorum aures rumor iubilei peruenisset, illius participes fieri contenderunt, obnixè à me rogitantes, vt modum quo obtineri posset edocerentur, parati subire quicquid summus Pontifex præscripsisset, optãtes & ad sacram Christi mensam admitti;

quod

quod cùm in fide etiamtum admodum essent neophiti, impetrare non valuerũt. Alia permulta sunt quæ Deus Dominus noster in nouellis hisce fidei plantis operatur, quem rogamus vt ad suam maiorem gloriam incrementum illis det, & in cordibus nostris semper habitare dignetur, suámque nobis voluntatem exequi concedat. Amen.

Goæ ex Collegio Diui Pauli, 8. Kal Ianuar. 1560.

Ex mandato P. Prouincialis Seruus omnium in Christo

Emanuel Teiscera.

¶ EX ALIA LODOVICI Frois, ad Fratres in Europa degentes.

Gratia, & amor æternus Christi Iesu Redẽptoris nostri cor nostrum perpetuò inhabitare dignetur.

EX iis quas superiore anno literas misimus, si modò prospera nauigatio fuit, accepisse vos arbitror, quanto fauore Dominus Deus noster nouam hanc in India fidei prædicationem prosequutus sit; præcipuè autem quantum fructum ea fecerit in peninsula hac Goensi, quanquam non alius atq; fuit rerũ exitus sperãdus erat, vtpote iis principiis deducto negocio, quę vt vtilissima erant saluti multorum, ita non nisi glorioſissimè perfici debuerunt. Quamobrẽ ęquũ est oẽs qui humanæ salutis boni ęstimatores & amatores esse volunt omniũ bonorũ, authori Deo de tam prospero successu summas agere gratias. Iam verò his literis diuino fauente

uente numine, breuiter ea perstringam, quæ se in scribendo primum offerent, persuasus id quod res est, si præclarissimis quibusque operibus quæ apud nos quotidie occurrunt, interesse velis, & coram aspicere liceret, ea quę scribimus in minimis habituros; prout illa sint, quæ liberali clementa Dei, quàm fœlicissimè indies geruntur.

Scripsimus superiori anno quæ in solennioribus interuallis baptizandi præcipuè contigissent, quorum numerus trium millium supra ducentos, & sexaginta superauit.

Modò illa tantũ indicabimus, quę post vltimas nostras literas præcipuæ notæ res, & magni ponderis euenerunt: vt intelligi possit quàm multos quibus artibus diuina bonitas in hac Goensi Peninsula (quæ duas in longitudine leucas, vnam in latitudine tenet) ad ecclesiam suam per lauacrum baptismatis introduxit. Sunt in vniuersum in ea, oppida 31. ex his quæ præ reliquis magis populosa censentur, duo millia hominum alunt; alia pauciores, aut plures etiam, quæ soli cœlique diuersa fertilitas est. In his Christiani viuunt non ita pridem ad

Goēsis peninsulæ descriptio.

Oppid. 31. habet.

fidem conuersi, & cum incolis Ethnicis, promiscuâ consuetudine habẽt, quorum etsi frequens antè multitudo fuerit, iam ad paucitatem tantam redacta est, quanta post vindemias vuarum esse solet. Erigit nos Dominus noster in hunc animum, vt planè confidere liceat anno proximo neminem ex iis qui prophanos errores sequuntur, modò res parem successum cùm initiis habeat, in hoc deinceps loco futurum; exteræ nationes certè gentiles, Mauri, Iudæi nunquã deerunt, aliorúmque ex toto orbe huc venientium excita frequentia, qui negotiationes, & mercimonia hic exerceant. Multis in oppidis Ecclesias nostri habẽt, in quibus Dominicis, ac festis diebus missarum solenniis interfunt diligẽter: quæ quoniam longius absunt à ciuitate, nec ita multos fidei magistros audire possunt, remediũ quoddã oportunũ iis in locis à P. Prouinciali initum est, quod vt laudem Dei non mediocriter auxit; ita fructum attulit non pœnitendum. Ita enim singulis oppidis nostrorũ laborem partitus est; vt quantum fieri posset, ratio vbique eadem promouendæ fidei haberetur. Duo Dominicis diebus

Euangelizantiũ distributio.

ante

ante lucem audito sacro proficiscuntur ad B. Virginem, cui nomen est à Guadalupa, & ab vrbe Goa abest duabus leucis; alij item 2. ad templum eidem virgini alio in loco cõsecratum, alij ad B. Ioannis, alij ad alia loca, ne longior sim, excurrunt. His omnibus pro more est; vt festo die primum aliquid ex Euangelio decerpant, cui deinde sermonem de doctrina Christiana subteximus; in socios accitis ex hoc Collegio interpretibus quibus dã, vt materna lingua cũ illis agere, & facilius quę volũt, imprimere possint. A prãdio per vicos egressi, & puerorum multitudinem quantam possunt, in vnum vocant, & signum ad id tintinabuli præferunt, quo facilius congregentur; ipsi pueri ramis, ac frondibus cumulati per plateas incedũt, doctrinã Christianã læti, iuxta ac suauiter cantillant: faciunt id, vsq; eo dum ad templum ventum est; ibi tum à Fratribus ad horę vnius spaciũ pręcipuos articulos fidei, & orationes docentur. Ita tam laudabili re confecta, quisque ea loca visit, quorum curã prę-cipue gerit; inquirit in mores, & necessitates omnium solatur, vt omnibus quãtum fieri potest, ex hoc Collegio satis-

fiat. Iam verò quoniam loca quædam paulò longius à templis distant, quàm pro mulieribus, aut pueris eò conuocádis, curatum est à nostris, vt quamdiu de templis prospectum non erit, vmbracula vbi doctrinam Christianam audiant, singulis in locis erigantur. Maxima pars horum cùm primum ea exercitatio cepta est fieri; ad conciones nostrorum cognatos, & affines, ac parentes suos ab impietate abstractos impulerunt; exinde factum est, vt admonitionibus Christianorum, Fratrumq; nostrorũ precibus, ac exhortationibus magno se numero duci ad agnitionem Dei paterentur, ad Collegiũ deducuntur, ac fidei rudimenta diligenter edocentur. Hæc de iis qui animarum piscationi foris distinentur; quorum aduentum, qui in Collegio remanserunt, auidè expectant. Solicito animo aduentãtes de messis vbertate interrogant, quámq; multos ad baptismum pertraxerint, vt narrationis iucunditate fruantur, quã existimant amplissimam se capere posse ex earum rerum auditione, quę ad cuiusque conuersionem præcipuum momentũ attulisse videntur; quod hæc res vergat in summá gloriam

gloriam Dei, tantamq; vtilitatem genus hoc exercitationum Goensibus peperit; vt dubium non sit, hanc vnam esse viam à Domino Deo submini∫tratam, quæ & gentem totam breui no∫tram faciat, & Lu∫itanos ad pietatem excitet, & ip∫os ethnicos in confu∫ionem impellat; dum tantam ∫ollicitudinem religio∫orum vident, in id vnum incumbétium; vt quos ∫emel ad nouam lucem fidei adduxerũt, de omnibus in∫truãt. Longum e∫set cõmemorare Proregis in hoc negotio ∫ummam con∫tantiam, & animi alacritatem, quam pro augenda catholica fide o∫tẽdit: vnus e∫t enim qui fauet præ reliquis, & Chri∫tianos maximè iuuat; neq; qui∫q̃ non mirari pote∫t, cùm ardorem eius, vt animas pertrahat ad Chri∫tũ, indu∫triáq; in excogitãdis cõmodis rationibus quib⁹ eos ad id inducat, intuetur, & tãto quidẽ de∫iderio; vt q ex profe∫∫o mun⁹ hoc ∫uũ faciũt, & in hac pale∫tra propagãdæ fidei ∫e exercẽt, victos ∫e à Prorege ingenuè fateantur. Interdũ vt ethnicum quantiuis precij, & abiectę ∫ortis hominẽ ad Chri∫tum trahat, v∫q; adeo nihil ∫ibi de labore reliquum facit, vt per∫ua∫um habeat imperij ∫ui ∫alutem ab vniu∫cuiu∫q; cõuer-

sione pendére vniuersam : non rarò excusis, quæ præ manibus sunt, negotiis, si quis ethnicus occurrat, eum de fidei nostræ mysteriis amanter,& prolixè docet, vt nihil sæpè aulicos se comitantes offendere vereatur. Siquidem hoc illi à Deo datum est ; vt nullam occasionem, quæ quidem lucro animæ cuiusquã esse posset, sine fructu sibi patiatur eripi.

Sed hæc quoniam prolixiorem sermonẽ desiderant,quàm pro epistola,prætermittam,eáq; commemorabo, quæ in baptizandis Christianis,ex quo postremùm ad vos scripsimus,acciderint. His absolutis, ad res priuatas,& proprias quorundã accedam,quę noui Christiani experti sunt: quorũ narratio loquetur vel me tacẽte, quantum laboris hoc negocium secum vehat:nec mirum,cùm summum,ac prę cipuum ex omnibus sit,quæ per Societatem nostram diuina Maiestas efficere dignatur;quod cõmunis oĩm hostis diabolus aduertens,nouas semper artes ponit, quibus tã prosperos labores impedire conatur.Ergo cùm necessariũ esset,vt præter authoritatem Ecclesiæ potestas Principum virorum ad copiosam hanc frugẽ accederet, quæ obstacula omnia amoliretur,

retur, Deus Dominus noſter Prorege tan quàm inſtrumento in multis vſus eſt.

Memor igitur edicto à ſe ſeuerè eſſe cautum, vt ne qui propagatione fidei obſiſterent, aut ſi qui tales eſſent, ſua ditione cederent: vbi animaduertit primarios quoſdam ex Brachmanis eſſe iſtius inſulæ, qui tum ſua authoritate, tum ſuperſtitioſis quibuſdam ritibus ignobile vulgus à Chriſtianiſmo auocarent; nullũ non conatum adhibuit, vt illos ad fidem noſtram alliceret, nonnunquam publicè cum illis verba faciens, interdum priuatim, ſæpè pollicitationibus, & amore plenis amplexibus, deniq; ſeuero vultu omnem ad perſuadendum, & conuincendũ operam accommodauit. Inueſtigata etiã alia via eſt, his ferè prætexta initiis; vt toto hoc anno circa veſperum Dominicis diebus in hoc Collegio noſtro de impoſturis, & fallaciis quæ lex illorũ habet, concio haberetur, quod etiam factũ eſt. Libris eorum ac prophetis in medium allatis, dubitationes omnes ad eum modum propoſitę, & excuſſæ fuerunt, vt vel cæco perſpicuum eſſet cohęrere falſitati. Vbi Brachmanes rationibus ſe deſtitui viderant, ad defenſionem ſatis eſſe puta-

putabant, vt quoquo modo de casibus effugerent, quòd se more maiorũ viuere profiterentur. Sed cùm pro innata animi pertinacia neque vnquam se victos agnoscerent, neq; rationibus quantumlibet efficacibus crederent, Prorex in cõpendium misso negotio, malo huic nodo malum cuneum opponit, legem promulgat vt intra quadragesimum diem à decreti promulgatione Brachmanes cũ suis omnibus, qui Christiani fieri nollent, supellectili oĩ, quæq; in ratis, & cẽsis haberẽt, intra id tempus distractis, in exiliũ abirent: qui nõ paréret, iacturã eius facturos, & ad triremes abreptũ iri cõminat⁹ est. Hac sentina, & fece exonerata insula, fructum plurimum procreare cepit, qui quantus fuerit, faxo iam intelligatis.

Tertio Non. Decẽb. die B. Lucię anno elapso, qui à partu Virginis millesim⁹ quinquagesimus nonus supra quingẽtesimũ fuit, à postremis ad vos literis datis, primum baptisma celebrauimus: cuius numerus ad 84 homines ascendit.

84. Baptizantur.

254. Baptizantur.

225. Optimæ conditionis, & authoritatis magnæ

Cal. Ianua. 1560. Circuncisionis festo, die nostræ Societati proprio 154. 6 Cal. Martij die B. Mathiæ Apost. 225. q oẽs & rerũ domesticarũ amplitudine, &

magna

magna authoritate fuerunt spectabiles.

8. Cal April. die Annunciationis 160. 160. Baptizati.

15. Cal. Maij intra octauam Resurrectionis, cùm B. Virginis de gratia, vt vocāt, festus dies in insula Chiorana celebratur, vbi tertio ab hac vrbe positam miliari, Ecclesiam in honorē Virginis hoc nomine habem⁹; quo in loco multi à nostris conuersi agunt. Visum est Proregi faciendum sibi; vt illos inuiseret, & in honorem Beatissimæ Virginis, sic vt voluerant incolæ, baptismati cuidam interesset: Christiani aduentātem honoris causa antegressi, honorificè, & humaniter excipiunt, & sclopetariis (quorum etiā hic vsus inualuit) & peditum instructa acie, ad ædem vsque sacram deducunt; huc cùm peruentum est, 155. solenni ritu, & ordine baptizati sunt. Prorex iis peractis, quòd iam sol ad occasum vergeret, multis prius beneficiis collatis & honoribus, regressus est. Cit⁹ Chiorā. 155. Baptizantur.

Cal. Maij, qui dies B. Apostolorum Philippi, & Iacobi erat, 127. baptizauimus. 127. Baptizati.

4 Idus mensis eiusdem qui tum Dominicus dies erat, 300. 300. alij. Catechu. 100.

Die proximè sequenti ad 100. cathecumenos coegimus ex iis, qui pridie baptizati

ptizati erant vel amicitia, vel cognatione, vel vicinię proximitate coniunctos. Decimo Cal. Iunij, quo tempore Dominica in cœlũ aſcenſio recolebatur 200. In profeſto Penthecoſtes P. Petrus Dalmeida in oppidum huius Inſulæ, quod à Goa ſupra vnum miliare diſsitum eſt, egreſſus 300. & eo amplius catechizandos adduxit: horum parentes, qui domi ad cuſtodiam remanſerant, poſt hos baptizandi 70. bene erant.

200. *baptizati.*

300. *cathecum.*

70. *cathec.* 177. *alij.*

Nono ab hinc die, 177.

13 Cal. Iulij ipſo die B. Geruaſij, & Prothaſij baptiſma omnium maximum celebratum eſt, quod quia prolixam epiſtolam requireret, ſi narrandum ex integro foret: tamen rei ordinem, & modũ breuiter attingam, idem facturus in aliis ſcriptu dignis, quę occurrẽt. Inter cętera huius ciuitatis ſuburbia amplus quidam pagus eſt, in quo vna ex præcipuis paręciis in honorẽ B. Virginis de luce conſecrata viſitur. Proxima huic pientiſsima quędam matrona habitabat Abiſcina genere, nomen habet Catherina de Faran, vidua ſpectatę probitatis, & magnę apud omnes authoritatis; frequẽtiſsimè apud noſtros ſacramentum communionis

munionis participat: ad hęc filium Diaconum in scholis nostris habet, philosophicis studiis incumbentem: cæterùm in Christianismo augendo tanto desiderio inflammata est, vt in ea re omnes Indię mulieres quāuis optimas, facilè vincat. In hūc finem cum Ethnicis & Gētilibus, à quibus domus circundatur, assidua versatur; quis iā plurimis fidē Christianam persuaserit, non tā ob generosū animū, quē gerit, desiderio suo satisfactū esse vnq̄ putat, nisi ingentem aliquam predam ex integro ad fidem adducat. Quamobrem cùm ethnicos cæremoniis contra Proregis statuta vetitis operatos fuisse audiuisset, rem ad nostros refert: videri sibi per oportunam occasionem datam, vt scelere sacrificiorum perterriti depositis erroribus ad Christum accedant, tantum opus esse Patre vno, aut altero, qui rem incipiant, & metuentibus incumbant: quamobrē cùm ex aliis huius Insulę partibus tantus fructus decerpatur, per Dei vos, inquit, amorem rogo, & quàm possum effusissimè flāgito, adiuuate me, & è collegio vestro opē ferte, vt queam facilius hunc gregem vicinorum meorum cogere ad Ecclesiam, & fidem

fidem Christi, sacrificiúmq; solennis baptismatis Christo offerre. P. Prouincialis credibili oportunitate persuasus, mittit P. Petrum Dalmeidam; nonnullos è Fratribus comites cum eo adiungit, & tempus accipit inter quod commodum esset, domi omnes probabiliter inueniri. Tentata res est, ac illa ipsa die quartadecima nẽpe Iunij, 120. ex his in Collegiũ abducti sunt, tã hilares, ac facili negotio, mirũ sanè, quòd supellectilẽ oẽm, & ędes reliquerint, vt Christo nomen daret, nec aliter ac si à multis iã diebus ad id præparati, nihil præter nostrorũ aduentũ sibi dari voluissent. Pueri ipsi Patres nostros amplexi, vt se dimitterẽt, cogebãt; donec parẽtes inuẽtos vnà ad vrbẽ adducerẽt: idẽ patres sollicitè de filiis petebãt. Deniq; tãtus oĩum ardor erat, vt quisq; suos vtriusque sexus parentes, ac amicos omnes summo studio collectos, altero die in domum Catharinæ de Faram, quam plurimum venerantur, accumularet. Aduentantes illa multa suauitate, ac voluptate excipit, & ante altare, quod in suis ædibus habet, flexis genibus esse iubet; hortatur vt primum Deo gratias agant pro tanta gratia. Deinde vitulinam proponit

Mira Dei bonitas, qui tanto gaudio suos perfundit.

ponit,non tam vt animi beneuolentiam declaret, quàm vt superstitiosas ipsi leges violarent lubentius, & hac ratione num ad Christianismum magis procliues essent,cognosceret. Tandem omnes ad Collegium missi sunt.

Altero die, qui proximus ab isto, similiter accidit, transmissi 30. alij sunt, vt cum reliquis fidei rudimenta discãt. Indicat paulò pòst literis ad Patrem missis domi suę 53.alios supereſſe; quamobrẽ Patrem vnum aut alterum mittat,qui & hos Goam deducat, & reliquos, qui quotquot erant,haud dubiis signis Christi fidem se amare ostenderent,inflãmet. Mittitur P. Antonius de Costa cum Fratribus nonnullis:hi congregandis hominibus toto ferè die insumpto, tandem ad vesperam 140.inter quos multæ mulieres,infantes,& pueri, accensis facibus Goam adducunt. Inter hos plurimi nobiles erant,alij mercatores, alij aliarum artium. Item quidam centum annos natus cum filio quadragenario. Mulieres cum virginibus seorsim in iis ædibus locatæ sunt, quas catechumenæ habitant:his Abisina quædam mulier honestæ vitæ, & charitatis maximæ præerat:

Quidã centenarius dei lumen aspicit.

hæc

hæc preculas,& cultum fidei, réſq; alias ſimpliciores eas docebat. Viros cum pueruliſ recepimus in Collegium noſtrum & catechumenorum domum.

Miro ſane modo bi neglecta familia vt Chriſtū imbibant antiquatos Chriſtianos redarguunt, quibus non vacat Chriſto ſeruire

Interea dum fidei rudimentis operam dant, in ſingulis ferè ædibus, ne ſine cuſtodibus manerent, ſenes aliquos & prudētes viros aſſignauimus, qui de domeſticis rebus ſolicitudinem haberent; inter hos cuſtodes plus minus 80. erant, qui fide noſtra paululum deguſtata ex conſuetudine,& facilitate morum, quā in Chriſtianis viderant, vix in hoc officio contineri poterant,quin rupta mora ad baptiſmum cum reliquis feſtinarent.

70. cathecumeni.

Dominico quodam die P. Petrus Dalmeida egreſſus,nouem homines in domo quadam relictos quæſiturus, idē ſeptuaginta ſtipatus ad Collegium recurrit. Illa ipſa die literas alias ad nos dedit Catherina de Faran,vt venirent aliqui, fragmenta quæ ſuperauerant collecturi.

100. alij cathecumeni

Excurrit Emanuel Theſſeira,& cum eo Pater alter ; 100. congregant,qui omnes virides ramos cum gaudio præferentes, & læta voce ad baptiſmum conuenerūt. Porrò autem tam frequens aduentantiū concurſus erat,vt omni eo tempore,quo primùm

primum colligi in vnum cœperũt, nihil æquè P. Petro Dalmeida, quàm de vestibus parandis cogitandum esset, quę tã multis, & varij sexus ætatis, ac fortunæ hominibus & quadrarent, & satis essent: difficultatem hanc augebant non tantũ angustia temporis, quod ẽxiguum erat, verùm caritas, & inopia panni, quamobrem cum haberet alioqui quod cũ Prorege ageret, adiit eum, & cum eo hanc etiã causam peragit, vereri se dicit, ne satis citò propter inopiam vestium baptismus institui posset. Prorex pro solita lætitia, & Christiano gaudio, quod ex huiusmodi nunciis amplissimum capere solet; vt vestes quoquo modo haberentur, fideiussorem se dedit, paratus ob tam pia debita in carcerem etiam detrudi, si bonis cedere, aut non esse soluẽdo cõtingat, iam enim diu ex Regis Lusitaniæ vectigalibus centum millia aureorum impendere constitutum habet, vt Christiana fides in Goæ circumiacẽtibus locis, & auctior esset, & ornatior. Nec dubium est, quin si exigat necessitas, multò etiam vim pecuniæ maiorem effundere paratus sit, tanta est in hoc heroe constantia, fauor, fides, & dexteritas in omnibus rebus peragendis, quæ

dis,quæ ad fidem pertinent;vt quicquid vel re,vel fauore, vel auxilio ad numerum Christianorum augendum facere potuit, nihil vnquam prætermittat.

Hæc de qua mentionem facimus, Christiana messis incidit in id tempus, cùm agri colendi,& semen humi mandandũ erat,ne ergo ab operis cathecumeni, & quotidiano labore diu abessent: studioſè actũ est,vt primo quoq; tẽpore baptismꝰ etsi die prophano,celebraretur: quod & factum est,cui & Prorex interfuit. Numerus 650.hominum fuit.Iis baptizandis etsi quatuor Patres prẹfuerint,tamen curari non potuit, quin antè iam inclinata dies esset,quàm ad medium peruenissent,omnes reliquos accensis ad valuas templi facibus, quanta potuerunt diligentia, & compendio,sacro baptismate abluerunt.Cæterùm quoniam domum singulis reuersis, in vnum iterum confluere, nisi magno labore non posse videbantur,additum est etiã hoc operæ, vt ex integro noua matrimonia quos erat necesse inter se coniungant. Quantum verò in vniuerso populo gaudium ex tam numerosa piscatione ad fidem accedentium,& exultatio orta sit, tum

650. baptizantur.

A baptismate renouatur matrimoniũ.

quantam

quantam hauserint voluptatem Patres, ac Fratres nostri, quos Dominus Deus noster ad id delegerat, facilè est assequi cõiectura: super omnes incredibilis quędam lætitia Proregis erat, qui quòd tanta cũ alacritate ad baptisma hos cõfluere videret, nec animo, nec aspectu potuit satiari, nunc his, nunc aliis ad se euocatis, singulos complectens, bono eos esse animo iubet, aliis se totum promptũ, ac facilem offerebat. Collegium nostrum diebus aliquot baptisma istud præcedentibus victum, vt poterat, liberaliter omnibus suggerebat: quorum numerus, domesticis adscriptis, supra 900. erat: ex his in catechumenorum domo plures quadringentis mulieres morabantur. Sæpe accidit plures quingentis Collegium nostrũ alere catechumenos, ex qua re perspicimus Christi pollicitatione esse certissimam; vt regnum Dei, & iustitiã eius consectantibus, hæc caduca, & fluxa bona ex cumulo adiiciantur.

Ingentes eleemosynæ.

Post hoc baptisma octauo Cal. Iulij, in die Natiuitatis B. Ioannis Baptistæ lõgè celeberrimum peractum est, in quo quia singulare quoddam accidit cognitione non indignũ, peculiari expositione per-

stringam. In Goësi peninsula pagus quidam amplissimus est, cui nomen inditum est, Carambolin, in quo delubrum primario cuidam illius loci idolo sacrũ erat, magna ab incolis religione habitum; quod vita functus Vicarius disturbari fecerat, ac in templum verti B. Ioannis Baptistæ. Primates igitur oppidi, quos Gázaros vulgò dicũt, cùm Christianorum numerum mirum in modum crescere animaduerterẽt; quopactò hisce calamitatibus (vt ipsis quidẽ videbatur) occurrerent, & labefactationem legũ suarum impedirent, consilio coacto inter se agitabant. Deliberatio variis sententiis acta est, neque certò definiri potuit, quę cui sententia præferenda esset. Quidam rem potius, quàm animæ salutem in periculum vocari debere, & cedendum ditione Proregis potius, quàm ab antiquis legibus recedendum esse, putabant. Quid enim facimus, aiebãt; Christianismus augetur, nos detrimentum patimur, si in continentem proficiscamur, non modò supellectilem, sed & reliquas opes, & copias amittemus vniuersas: sin manere, & vitam tueri volumus, necessum penè est, vt efficiamur Christiani;

Caraboli-nus pagus maximus.

Ganzari quid.

maturo

maturo consilio his rebus obuiam ire oportet. Si nostro iudicio standum hic esset, tolerabilius esse diceremus, facultatibus exui, quàm venire in discrimen salutis; quæ sententia si placet, vt liberè nostra lege viuere liceat, authores vnà sumus, vt cum nostris familiis egrediamur: horum sermonibus alij aliud opponebant; nonnulli aliud vrgebant; quòd quemadmodum Christianorum iste feruor, & incrementum non nisi ex Proregis vigilantia promanaret, & is propediē ex prouincia discessurus sit; fieri non posse; vt sibi constet, ac eodem in flore Christiana fides perseueret. Quamobrē dissimulandum tantisper esse, detrahēdúmque de suo iure aliquid suadebant, quò facilius Goę qualicunque conditione rerum agerent, dum ipse in Lusitaniā reuocatus molestia, & solicitudine eos omnes liberaret. Tertius tandem assurgit inter eos confectæ vir ætatis, prudentia plenus, quem & cæteri verebantur, & propter insignē experientiam suspiciebāt: hic spirituſancto, ni fallor, dictante, quod futurum erat præsagiens, lōgè aliam adhortationem instituit. Non enim expedit in Proregem habere de-

Senis Gamzarorum prudēs cōsilium.

fixos animos, neque præstolandum esse, donec in Lusitaniam reuocetur. Hoc potius optandum esse; vt patres Societatis Iesu discedant, quod cùm certissimũ sit, nunquam fore: sed omnem moturos eos lapidem, Christianitas vt propagetur: persuasissimum, inquit, nobis esse debet qua apud istum Proregem sunt authoritate, eandem apud alios obtẽturos. Quocirca si meo parebitis consilio, nos omnes Deo commendabimus, & Christi fidem suscipiemus. Cùm in hanc rẽ multa dixisset, & quæ probitas, facilitasque in illa esset, & quàm aperta ratio eorum, quæ docerentur; ad hæc alia multa, quæ nunc scribere superfedebo: ita placuit illis hominis cõsiliũ; vt 14. præcipui Ganzari cum famulis suis Christianam fidẽ ilicò & sequi se velle dicerent, & P. Andreã Vazæũ facerent hac de re certiorẽ. Accurrit ille ad nos, rem exponit. Aderat cum eo præcipuus quidam ex eorũ numero, qui se nostris Patribus reliquorum nomine familiariter offerret. Res statim ad Proregem delata est: qui, dici non potest, vt his nunciis bonis in optimam partem affectus sit. Quoniam autẽ multis nominibus Prorex diem festum corporis

Ganzarorũ conuersio.

corporis dominici in Collegio nostro transigere, ac cibum sumere nobiscū statuerat: Gāzaros iubet in collegiū nostrū venire; vt animi sui affectū eis declararet & cōmunicato cū illis negotio dies baptismatis statueretur. Tantū diuini amoris incēdiū in cordibus illorū exarserat, vt ad præstitutum diem Proregem allocuturi, eorum 250. cum multis famulis bene mane adessent. Prorex exhilaratus supra modum statuit, vt ipsi se cum Patribus in S. Ioannis oppido Dominica die pomeridiano tempore conferrent, se quoque præsto futurum; monebat interim Fratres, vt instarent, ne quid, cùm ipse veniisset, in mora aut imparatum, esset: promouerent segniores quosque, & in Ecclesiam vel campum S. Ioannis deducerent, se eius esse animi, vt ad illos orationem faceret, & in cathalogum referrēt omnes, qui vel antè promisissent, vel tūc se Christianos futuros promitterent. Dominicum hunc diem mira quadā auiditate animi omnes operiebamur, spe maxima freti, nō ociosum Dei gratia, neq; sine fructu abiturū. Itaq; sic affecti eramus, vt quæuis horæ lōgissimæ viderentur. Tandem venit expectata lux,

250. baptizari cupiunt.

Pater Prouincialis Fratres ad se summo mane vocat,& iubet,vt per vicos & plateas euntes cæcos,claudos. &c.in vnum compellerent; quotquot denique reperissent,omnibus diceret ex mãdato Prorегis, vt se ad baptismum compararent. Expressus locus est S. Ioannis, ad quem conuenirent: congregari tamen quidam non potuerunt multis venire nolẽtibus, plerisque hęsitantibus etiam præ nouitate,ne quid temerè se, suámque salutem præcipitarent. Vidit illa dies animas plures 400. quæ se Christo tradiderunt oppidò quàm libenter. Sequenti Dominica, quæ proximè B. Ioannis Baptistæ festum antecedit,cùm Prorex studiosè laborasset,in negotiis suis expediendis, vt ei vespertinis precibus apud nos interesse liceret, multi eorum, qui superiori Dominica Christianam fidem adhuc aut non receperant nutantes,aut etiam repudiauerant, pœnitentia ducti sponte sua Proregem medio itinere, quo pergendũ erat,cingunt,& salutant. Erant aũt plus minus 80. viri splendidè ornati,mulieres 500. qui alta voce sublata, iamiam aduentasse clamitant tẽpus,quo ipsos Christianos fieri oporteat. Preibãt via,& voce viri,

Quadringẽti alij cõuersi.

viri, hos maiori etiam ordine,& acclamatione mulieres sequebantur, quæ res tristitiam Proregis, quòd superiori Dominica non oẽs baptismatis sacramento essent abluti,in conduplicatam vertit lę titiam.Interim P.Petrus Dalmeida proximis in locis cùm esset,totus id agebat vt vestes sequente Dominica baptizãdis necessarias procuraret:qui quòd arderet desiderio nouos catechumenos videndi, acclamationibus tantæ multitudinis excitus,ilicò prodit. Prorex vbi eum vidit, gauisus est,quòd tam iucundo spectaculo præsentem haberet: & ad se euocato eius fidei istos commisit. Tradidit quoq; literas regias,quibus eos immunes testabatur,ne tenerẽtur classi regiæ (vt antè) certos viros suis stipendiis alere, quod priuilegium Christianorũ dũtaxat erat. Illo ipso die P. Antonius de Costa pagũ illum visit, ex quo paucis antè diebus 650.ad baptismum venerant, cuius aduentus & nouis Christianis magnæ cõsolationi fuit, & quarundam mulierum piis admonitionibus effecit,vt 9.mulieres cum infantibus conuerteret, viris earum partim inuitis,partim rem, quæ acciderat,ignorantibus.Accidit alia res,

quæ

quæ vt mirabilis est, ita Dei bonitatem summã docet. Pater quendam quæsiturus abierat, qui promiserat se Christianum fore, sed casu alium deduxit, illum eundem esse arbitratus: qui etsi animo nondum procliui esset ad fidem, tamen vbi se domi nostræ esse vidit, Christianũ se fieri facile passus est. Iterum exit; vt suũ adduceret, sed rursum alter occurrit, qui & ipse baptizandus venerat: prodiit tertiò, quartò, imò quintò, atque idem accidit. Ille ob quem primò egressus, & cui omnis opera destinata erat, sera nocte veniens, conqueri cœpit se insalutatum relictũ, neq; pro se ventũ esse: cæteris deinde sese adiungens, & admirationi fuit, & eodem baptismate abluitur. Die Lunæ subsequente, qui B. Ioannis Bap. natiuitate celebris est, pomeridiano tempore P. Patriarcha, P. Melchior Carnerus, & P. Prouincialis, aliiq; Patres, ac Fratres ad baptismũ se componunt. Adfuit eidem Prorex. Ad hunc locum Patri Patriarchæ cum reliquis nostri collegij proficiscenti, duo Brachmanes Christiani obuiam facti, quendam de popularibus suis mercatorem ad baptisma ducebant, virum strenuum, & diuitem, ho-

loserica

loserica veste,& torque aureo è collo dependente conspicuum, & hoc splendore,ad baptismum quod iam diu anhelauerat, venit . Ducenti quinquaginta Ganzari in hoc baptismo, quòd nobilitati,& opibus excellerent,vestibus cultioribus indigerent,neque tam breui tẽporis spatio earum copiam habere facile esset,baptizandi superfuerunt. Ad alios Pater Petrus Dalmeida Elephantem misit vestibus onustum. Ipse autem Goæ remanens, aliis vestiendis operam dabat,trecentósque numero floribus & corollis capitibus impositis lętos & alacres, vt se reliquis adiungerẽt, in Ecclesiã D. Ioannis deduci curauit,quo incredibilis hoium multitudo cõfluxit;& quis in baptizando ad noctem vsque laboratũ sit, non tamen plures quingẽtis septuaginta quatuor abluti sunt, reliquis in proximum baptisma reiectis . Tanta est modó in conuertendo homines facilitas, vt aliud relictum nihil videatur , quàm vt per vias reperti in Collegium deducantur. Quod multò antè diabolum prẽuidisse certum est , perditurũ scilicet se animas quas in insula plurimas possidebat,& à quibus tanta reuerentia colebatur.

Nobiles baptizandi

Elephas vestibus baptizãdorũ onustus.

574. baptizati.

Cõpellit dominus facilitate magna intrare

Dæmonis de d. Ioãne testimoniũ nõ sine mẽ dacio, similiter tẽpore primitiuæ Ecclesiæ sæpe euenit, vt in præfatiõe videre est.

tur. Nam vt Ganzari isti, planè homines sincera fide, si qui alij, referunt iam dudum idolum suum in hæc verba prorupisse: Hic Diuus, quem beatum Ioannẽ nuncupatis, in meo templo nunc habitans, vbi prius ipse colebar, maior me est, mihi nihilominus affinitate coniunctissimus: cui vt breui cedam necessum est, & in cõtinentem commigrandum erit.

240. baptizati.

Tertio Cal. Iulij B. Petri & Pauli Apostolorum natalitiis 240. baptizauimus. Sexto Non. Iulij, qui dies Visitationis beatissimæ Virginis mysterium recolit, P. Ioseph Riberius in xenodochio, cui à misericordia nomen, Brachmanũ quendam primatem cum vxore baptizauit, Prorege non solùm præsente, verùmetiã suscipiente. Hic dum adhuc in lege, & erroribus suis viueret, ægrotis præsto erat, perinde acsi Christianus, & è nostris aliquis extitisset. Vbi fidem & baptismũ accepit, affirmabat duas præcipuè causas habuisse se, quamobrem è nostris esse cuperet. Imprimis quòd tanto amore, ac diligẽtia charitatis officia Christianos exequi videret: alterum erat quòd cùm incideret in lectionem nostrorum authorum, & religionis nostræ puritatem, &

Christianæ legis puritas ethnicis perspicua.

suæ

ſuæ legis tenebras, ac falſitates quantæ eſſent, velut collatis ex contrario rebus aduertebat.

Idibus Iulij aliud baptiſma inſtitutum eſt quadringentorum hominum.

400. bapt.

Die quadam ethnicorum vnus cum filiis ad baptiſmū veniens, grande onus geſtabat veſtimētorum. Cæremoniis autem in longum tempus excurrentibus onus deponere cupiebat. Circumferens igitur oculos, cùm hinc nobiles, inde Proregē cū Patre Patriarcha iuxta fontem baptiſmatis ſedentes, ac tertiā templi partem catechumenis baptizandis aſsignatam cerneret, arbitratus eſt non ſe in tutiore loco veſtes collocare poſſe, quàm ſi illas Proregi committeret. Ipſum Proregem adit, rogat, vt veſtes diligenter ſeruet, dum baptizatur, & cum dicto ad pedes eius ſarcinam deponit, quod libenter hilaríque vultu Prorex ſe facturum recepit. Luſitanus autē quidam ſarcinam cōſpicatus, tanquā quæ impedimento Domino ſuo eſſet, actæ rei ignarus, ſtatim accurrit, ac ſarcinam vt auferat, ex eo loco inuadit: ſed à Prorege vetitus eſt, dictitante à catechumenorum quodam ſe rogatum, vt curam eius haberet,

Proregis humanitas

beret: quæ verba circumfusam plebem, & recreârunt plurimum, & raram in illo benignitatem, ac singularẽ in Christianos beneuolentiam apertè declarârunt.

Fœliciſsimè ſuccedentibus ad eum modum omnibus rebus, vir quidam illuſtris, Societatis & ſalutis animarũ ſtudioſiſsimus tertio ab hoc baptiſmatis die in collegium venit; renuncians plurimos ſe in prædio quodam ethnicos habere, ad fidem amplectendam benè paratos; tantum opus eſſe nonnullis Patribus, qui ſe in tanta colligenda meſſe iuuarent. Impetrat non difficulter. Circa veſperum ducentos homines lætos, & palmarum ramuſculis, ac frondibus luxuriantes in collegium adeſſe videmus; eos alij mox plures ſubſequuti ſunt. Omnium numerus, adiunctis illis qui domibus cuſtodiendis relicti erant, trecentos quadraginta continebat.

340. bapt.

Conſequenti die vnus è noſtris in oppido vbi templum matris Dei nomine conſecratum viſitur, doctrinam Chriſtianam prælegere ſolitus, Præfectum eiuſdem loci, quem illi ſua lingua Tanadar appellant, admonuit, vt amore B. virginis Mariæ cũ Ethnicis ita ageret, ſi poſſet, vt

Tanadar quid.

set, vt cultu idolorum repudiato, omnes fidem nostrã cõplectantur. Ille se facturũ spopõdit, & ethnicis illius oppidi euocatis, ipse viros, vxor domi suę mulieres, lætitia singulari excipiebant. Cæterùm Deo Domino nostro placuit tantum illis gratiæ largiri, nullus vt esset, qui non Christianus fieret. Hoc primum oppidorum fuit, quod fidẽ Christianam in vniuersum suscepit; cuius sanè beneficij primas laudes, & gratias virgini Mariæ deberi secundum Christum, nemo inficias iuerit; quæ quòd in proximo ciuitatis templum habeat sibi dedicatum, non dubium, quin hoc à filio suo impetrârit. Prorex omni illa hebdomade laborauit, quantum potuit, maximam partem eorum quibus Reipub. gubernacula commissa erant, ad fidem pertrahere; vt haberet quorum honorifica, & multiplici frequẽtia solẽne aliquod baptisma in Ecclesia B. Thomæ quã Goæ magnificẽtissimè extruxit, instituereet. Collegit igitur inter eos 100. præcipuos ciues, & ad Collegiũ misit Dominica prima sequẽte, quæ baptismati eorũ assignata erat, cùm tanta esset hoĩum multitudo, vt in Collegio nostro cõmodè baptizari nõ

Integra ciuitas christianũ dogma amplectitur.

Prorex diligẽtia ĩ colligẽdis centũ præcipuis ciuium.

possent

Alia caterua triumphãs Christũ ambit.

possent. Prorex simul omnes in Ecclesiã D. Thomæ, & campum vicinum traduxit. Hora à meridie secunda alius Præfectus oppidi Matris Dei cum suis catechumenis, hoc quo dicam ordine Collegiũ versus iter facit. Catechumenorum vnus præ reliquis splendidè ornatus regium vexillum ex florulento serico, intextum auro, varij coloris edita manu portabat, circũ hunc vndiq; tubæ, & tympana resonabãt; hinc circumfusi pueri ibant; sic vt in geminam aciem distributi viderẽtur, cærulei, & rubei coloris sagulis ornati, cereis accẽsis vexillum proximè sequebantur; post hos reliquum vulgus. Vltimus locus habebat cõfectæ ætatis homines, & prę cęteris illustres vndulato serico, & cultu non minus splendido, quàm vario indutos, & plurimos ex his torquibus aureis, argenteisq; armillis insignes. Mulieres extremum agmen claudebãt, pueros in sinibus amplexæ: erant cũ eis puellæ muliebri cultu monilibus, annulis, ac zonis, alioq; ornatu, summa arte, & precio spectabiles. Tota autẽ caterua coronas virides in capite, in manibus candelas præferentes, miram tam iucundo spectaculo voluptatem, pietatémque

témque in hominum animis excitarunt. Vbi ad fores Collegij ventum est, quòd Prorex commodum inde ad sancti Thomæ iam discesserat; illuc vniuersam multitudinem, eo qui iam dictus est modo, deduci iubemus. Vix horæ spatiũ intercesit, ecce noua nostro è Collegio catechumenorum phalanx probè instructa, Christianorum vexillo præeunte, tubisq; clangentibus egreditur. Hi numero quadringenti omnes erãt; quibus sex elephantes antegressi iter venientibus aperiebãt. Postmodũ Anscimẽsibus coniũctis, & aliis quos Prorex eò deduxerat, omnis illa coacta manus in duas classes ordine distributa, per amplissimũ illum campum qui ad D. Thomę est, vigentem & grato suo virore amœnũ (eò quòd hybernum tempus, & serena admodũ cœli facies esset) & ad tale quippiam idoneũ se diffundit. Cæremoniæ mox fieri cœptę sunt; tubæ, tympana, aliáq; id generis instrumenta lætitiæ signis æditis consequuntur. Collegij nostri pueri hymnos & psalmos addunt, & modulatè canũt; nobiles nunc currere, nunc sistere, nunc in gyrum circum agere equos, tormenta plurima Proregis iussu soluta, immensum

Alia phalanx catechumenorum.

Sex elephãtes baptizãdos præcedunt.

Hyemis vigor & amœnitas.

mensum mugitum edere, tanta omniũ lætitia,& exultatione bonorum,quanta in conuersione tam numerosæ turbæ teterrimorum dæmonum tristitia esse debuit. Opere perfecto, tædis ardentibus domum omnes redeunt, pueris nostris psalmos in honorem Sanctissimæ Trinitatis decantantibus, quòd tanta istos dignata fuerat misericordia. Fuit eorũ qui baptizati sunt,numerus septingẽtorum quinquaginta duorum, præter ducentos,qui etsi idem vehementer optarent,tamen quòd vestes in promptu non essent,baptizari eo tempore non potuerunt: interposita tridui mora,sacris vndis abluti sunt.

752. bapt.

Die lunæ subsequenti,qui B. Magdalenę sacer erat,Pater Antonius de Costa in templo nostro quadraginta pueros parentibus orbatos penè oẽs baptizauit. Quinto Calẽdas Augusti Dominica die in Collegio nostro magna pompa,& apparatu baptisma aliud septingentorum & quinq; institutum,& nõnullos in Ecclesia, alios in Collegij septis baptizauimus Prorege in medio ipsorum cõstituto,& vniuersos ad agendas Deo,ob acceptum beneficium gratias,excitante.

Baptismus 40. puerorum.

Baptismus 705.

Sex

Sex antè ſeptémue diebus Societatis Patres, maximi momẽti rem apud Proregem tractârunt, de duabus inſulis è regione huius adiacentibus ad fidem inducendis. Harum altera Dinar, altera Ciora nomen habet. Non exigua huic perficiendæ rei ſeſe difficultas offerebat; quòd ſcilicet harum inſularum incolę Brachmanes vt plurimũ eſſent, non tam opibus, & mercibus opulẽti, quàm cæremoniarum ſuarum obſeruatores ſeueriſsimi: hi populo perſuadebant id vnũ ferè ſemper, ne paterentur venerationẽ, aut idolorum cultum ſibi per noſtros vel eripi, vel auferri. Contra hunc obicem tria potiſsimum valebant, quæ neq; exiguę ſpei erant, neq; fructus: primum quòd iam penè ſibi perſuaſiſſent, quandoquidem tã multi in inſula Goenſi Chriſtiani fierẽt, non debere ſe plus illis ſapere; quod occultè etiam aliquibus iam ſignificauerãt. Aiebant præterea ſe non ignorare tempus agnoſcendi Deum aduenisse; non æquum tamen eſſe ſua ſponte paciſci cũ noſtris, vt ſe ipſi ad fidem Chriſtianam vltrò offerãt, quòd ea res ignominiæ ſibi notam apud affines in cõtinente habitantium inureret ſempiternam; alterum

Dinar inſula.

Ciora in ſula.

erat non minus oportunum: paucis antè diebus Brachmanes Insulæ Dinarę cùm viderẽt sibi omnes cæremonias & pompas in insula prohiberi, per edictum Proregis (hæ namq; insulæ Lusitanis subditę sunt) oppidi cuiusdam primarij viri nocte quadam, ne quid Goenses reciscerent, 2o. pueros nauigio impositos, dona ferentes ad continentem deduci fecerant, vt insulanorum omnium nomine festiuitati cuiusdam idoli Ganisso dicti, interessent: nam hos ludos semel quotannis exercent. Sed operępreciũm hic videtur, antequam in cœpta narratione progrediar, vt quisnam hic Deus Ganisso sit, quem tanta veneratione gẽtiles æstimãt, paucis perstringam, quò vel hinc istorũ cæcitas, & ignorãtia q̃ detestanda, & deploranda sit, intelligi possit.

Idolum Ganissus.

Fabulæ ridiculæ errantiũ gẽtium.

Posteritati tradiderunt vetustissimi illorum vates, primis illis hominibus Adamo & Eua matrimonio copulatis, antequam liberos procrearent, aut alius quispiam in mundo existeret, casu quodam accidisse, vt Adamo domum exire necesse esset. Eua interim nescio quibus occupationibus detenta, in quibus expediendis ad sudorem vsque labo-

Brachmanes norũt Adam & Euam.

laborabat;quę mox ſudore madẽs,abſter gere tam à capite, quàm à brachiis eum cepit,ex quo ad manus defluente de repentè ridiculum quiddam,ſed vt illi putant diuinum, ac præclarũ opus euenit: nã ex ſudore perfectæ ſtaturæ vir natus eſt.Adamus domum reuerſus,& cum vxore virum alium conſpicatus, quem antea nec viderat,nec nouerat, ira percitus,arrepto enſe hominem obtruncat: mirata Eua tum furorem, tum Adami temeritatem, facti illum arguere cœpit, quòd manuum ſuarum ſudore procreatus eſſet. Adamus autem interempti filij iacturam ſarcire volens, cùm caput iam vita deſtitutũ aſpiceret,feſtinãs abiit,beſtiã quęſiturus, cuius caput abſciſſũ trũco filij Euæ applicaret:mox elephante occurrente,quod ſtatuerat facit:preſcindit caput,& trunco connectens effecit, vt rediret ad vitam:atque in eum modũ Elephantinum caput cum longa proboſcide puer habuit quoad vixit,& nomen accepit Ganiſſo, quem etiam ita formant,& iam Brachmanes venerantur. Inter quos plurimi ex eius nomine vocantur. Iam verò vt ad id vnde digreſſi ſumus,redeamus: pueris magno ſilen-

Adamus domum rediens cum vxore contemplatur alium virum.

tio nauigantibus, ne fortè prætereuntes quis audiret, Præfectum tamen Lusitanorum latere non potuerũt: qui licet bonam pecuniæ summam ab iis, si dimitteret immunes, accipere posset; noluit tamen officio suo hac in parte desse; sed ad Proregem deduxit: quos ille vinciri præcepit. Pueri ipsi post dies aliquot, vt debitam pœnam effugere valerent, Proregi renunciãt, velle se Christianos fieri, atq; petere, in nostrum Collegium, vt ad necessaria perdiscenda mittantur; quod ille libentissimo animo fecit. Ea res vbi primùm à parentibus eorũ in insula Dinara audita est, facilè suspicati sunt, quod erat futurum, vt se ad nostras leges daret. Tertium ac præcipuũ fuit, ex quo liquidò constare potest, horum conuersionem ad magnam Dei gloriam suauiter horũ salutem operantis spectare. Nam cùm Brachmanes quidam ex hac insula apud nos fuissent, rogarentq; Patrẽ, vt pro vxoribus suis aliquos mitterẽt, quæ se Christianas profiteri velle dicebant. Ablegauit eò Pater Prouincialis Fratrẽ Dominicũ Fernandes, & alios Christianos, vt has ad nos deducant. In Insulam ingressi primates quosdam Brachmanes obuios

Miranda Brachmanum ad fidem facilitas.

obuios habuerunt, eorum puerorum qui ad nos deducti erant parentes, & affines: hi facilè præ se ferebant non alienos esse se à Christo; nam quorsum (aiebant) ista tanta dilatio? istos è nostris hodie Christianos facitis, cras alios, res procrastinatur in infinitum; qua velut continua, & longa quadam molestia afligimur; diem constitutum eligât Patres Societatis Iesu, quo simul omnes deducamur, ne vnus ab altera pudore suffusus hæreat: sic fiet vt vestro omnium desyderio, quo tenemini vniuersæ gentis conuertendę abundè satisfiat; nam propemodum iam nobis persuadetis; vt legem, & fidem vestram suscipiamus. Frater ille noster tam lætum nuncium audiens, tanto ardore ferebatur ad nos hæc renũciandi, nulli vt ei aut remi, aut venti sufficerent; nos ilicò diuinę maiestati hoc tantum negocium commendamus, multaq; sacrificia missarum peragimus; & preces plures fundimus. Die veneris 2. Cal. Augusti, qui P. nostri M. Ignatij obitum proximè præcesit: ante lucem hinc egrediuntur P. Antonius Costanus, P. Melchior Ficheredo, & vnà cum illis 6 Fratres; Patres in sacello B. Virginis

Prid. Cal. Augusti mo ritur P. Ignatius.

è regione Insulæ Dinaræ celebrant, & quàm possunt ardentissimè B. Virginem omnes deprecantur, vt Insulæ opẽ ferre velit, in qua oppidum iam totum filio suo nomen dedisset. Per Insulam mox discurritur passim à nostris, quæ eo loco honoris apud Brachmanes, & dignitatis esse, quo apud nos terra sancta solet. Vniuersa idolis dicata est, quorum plurima etiam ante Lusitanorum aduentum, delubra fuerunt. Deniq; Ethnicorũ Dinar instar Romæ erat, ad quam è variis mundi huiusce partibus peregrinationis ergò confluebant; arbitrantes eos, qui ad istam insulam veniissent, delictorũ omnium expiationem promereri. In comitatu nostrorum erat Præfectus castri Danscimini, quem ex composito secum adduxerant, quod in illorum patrio sermone exercitatissimus haberetur, adhæc primatibus amicissimus: tum etiam quòd rationem probè calleret, qua pertrahi facilè possent. Die præcedẽti quàm illi hanc prędam inuaderent, P. Franciscus Rhodericus ab altera parte cum aliis 6. Fratribus in Cioram profectus erat: quâ ob rem in maxima expectatione ciues Goenses versabantur ob cœptum negotium,

Gentilium terra sacta.

Dinar.

Peregrinationes.

Venia peccatorũ apud gentiles.

tium,quod ad præclarum exitũ ſpectare ſperabant. Accidit autem vt eodem ferè momento in hac inſula Patres,& Fratres diligenter in hanc rem incumberent, inſulam circuibant,& Brachmanorũ domos inuiſebant,pro ſe quiſq; ſedulò hortatus omnes,iam horam veniſſe ſcilicet, iam adeſſe tempus acceptabile, dies ſalutis à diuina prouidentia ad illorũ conuerſionem præfinitos ; quamobrem non diutius illis procraſtinandũ , neq; moras faciẽdas,præſertim cùm videãt ſe à Fratribus tã ſtudiosè quæri. Infinita Dei bonitate factũ eſſe credo, quæ tã benigniter operata eſt,effuſa benedictione dulcedinis ſuæ , vt ea dies innumerabilem penè hominum multitudinem ab idolorum inſano cultu auerteret, & ad agnitionem ſui permoueret,tanta facilitate,vt nulla alia re opus eſſe videretur, q̃ ipſos conuocare, & ad collegium noſtrũ ducere. Nec arbitreris velim leuis conditionis eſſe homines Brachmanes iſtos, ſed acerrimo ſunt ingenio, nec Luſitani ſermonis ignari,honoris auidiſsimi, formoſi,albi,corpore bene conſtituto, aliis deniq; bonis,& donis laude digniſsimis affluentes,quæ ne prolixior ſim, ſilentio præter-

Innumerabilis turba conuertitur.

prætermitto.

Cùm Frater quidam Ludouicus Bendanius domum Brachmani principis viri intrare cuperet, & fores pulsaret: quòd pessulo obdito clausam domũ animaduerteret, ad fenestram alter prodit, rogat quis esset, & quamobrem venisset: ille verò respondit, ex Collegio societatis se missum esse illius cõuersionis gratia: Tum alter: Iesus Christus, inquit, ingrediatur, & diabolus in rẽ malã discedat; Etenim Dei manus cùm effugere queat nemo, cumque idem verè, solúsque bonus sit, etiam impietati nuncio remisso, bonum se Christi famulum esse velle dixit. In vtraque Insula templum erat in honorem B. Virginis dicatum, huc præceptum est omnibus; vt se colligerent viri, mulieres, atque omne promiscuum vulgus, tum vt eorum nomina in catalogum Fratres referrent; tum vt de numero eorum constare posset, & ad baptisma necessariæ vestes haberi, nominibus omnium scriptis. Capillos ilicò Brachmanes sibi præscindunt, quorum à pueritia præcipuã curã gerũt: cęremonias patrias proculcãt, funiculos triplices, quos magna cũ superstitiõe de collo

Brachmani nobilis verba notatu digna.

Superstitionum contęptus.

collo gerunt;cõfractos abiiciũt;& è Fratrũ manib⁹,quod illis sua lege sacrilegiũ est,cibũ capiũt libẽter. His pactis, domũ quisq; sũa reuersus est,diem baptismatis expectatur⁹.Hoc Goam perlato nuncio, vtramq; scilicet Insulã Christi iugo colla submisisse, qđ auidissimo animo expectabatur,credo facilè coniecturã capere potestis charissimi; quanta fuerit totius Collegij in Domino exultatio,quãtum quoque gaudium. Vehementer Prorex certè exhilaratus est,supra q̃ dici possit; ad quẽ vt magna huius negotij pars spectabat,ita cùm primũ P. Fráciscum Rhodericum ex Cioramo,quò profectus erat,reuersum intellexit,loquutũ ad se euocat,& per eundẽ P.Prouinciali nunciari mandat,vt magnã serici pãni copiã cõparet,vt coloris, ita aspectus, ac precij diuersi ad Brachmanes vestiẽdos.Tanta aũt erat in his conficiendis festinatio,vt 2. Fratres necesse haberent in aula quadã cũ 100 sartoribus die,noctuque permanere;vt interim omittam, quod multi sibi vestes propriis in domibus confecerũt.Priusquam Brachmanes baptizarentur,ipsi primarij Goã ad Proregem salutandum venerunt, quos ille magna

100. *sartores vestes conficiunt baptizandis.*

magna alacritate excepit, tantisq; officiis prosecutus est, ac beneficiis deuinxit, vt illorũ etiã expectationẽ superârit. Digressi ab eo in Collegium ad Patres salutandos rectà tendunt, P. Prouinciali se totos offerunt, & filios, familiamq; omnem tanquam alumnos Collegij in nostrorum manus consecrant; eos tanquàm nouos hospites quàm maxima potuimus charitate, lætitiaque excepimus. Post quintum diem P. Prouincialis ad illos visendos profectus, antequam ad Dinaram appulisset, 400. illi obuiam exierunt, qui videndi eius auidissimi cùm essent, neque eum noscere præ confusa multitudine possent, factum est eo volẽte, vt in 2. ordines distincti, qua in Ecclesiam B. Virginis in vertice montis positę via ducit, bini accederẽt, & magna alacritate ipsum complecterentur; hac omnes ratione in Ecclesiam vsque illũ comitati sunt. Post fusas preces sedere omnibus iussis, illorum vnus exurgit, qui vt erat Lusitani idiomatis præ cæteris callentissimus, omnium nomine verba facere cœpit; quibus & Deo domino nostro ob acceptum beneficium gratias in primis agebat, & apud P. Prouincialem

Brachmanum erga Prouincialẽ notanda benenolentia.

Solicitudo parentum ethnicorũ pro filiis.

uincialem magnis præcibus instabat, ne filios suos desereret, sed aliquos de Societate sibi concederet, qui ipsos in fide Christiana promouerent: quod genus beneficij cùm pluribus aliis indulsisset, non iniquè petere nunc sibi concedi. Quorum sententiam vbi intellexit Pater, plurimum in Domino lætatus, non solùm benignè operam nostrorum pollicitus est, verùm etiam habuit ad illos orationem. Post hos surgit senex quidã de Brachmanũ genere, qui iam 30. annis vel 40. B. Virgini illo in templo sedulò ethnicus seruiebat, festis diebus tẽplum ornabat, & pauimẽtũ purgabat; hic Patrẽ rogare cœpit ob Dei amorẽ, ne sibi illius templi cura auferretur, quòd illi multò diligentius seruire statuisset Christi sacris imbutus, quàm antea fecerat nũquam. Potissima via nobis à Deo monstrata Christianismi augendi illa videtur esse, de qua paulò antè mentionem fecimus; vt Fratres vicina oppida Dominicis diebus circueant, & doctrinã Christianam oppidanos doceant. Quamobrẽ cùm 7. Cal. Iulij Frater noster Martinus de Sylua cum alio quodam Fratre Battorum oppidum sibi commissum visitaret

Gẽtilis tẽplo Christianorũ studiose præest.

sitaret, in qua templum est Beatæ Virginis de Guadalupa, Dei infinita bonitate, ac misericordia factum est, vt primatibus illius loci sanctam fidem persuaderet, quos faciles adeo inuenit, quòd omnibus optimatibus illius loci ad fidem pertractis, & circa vesperum quadraginta comitatus, qui pręcipuę dignitatis erant, ac omnium nomine missi ad Proregẽ,& Episcopum, ac Patres adirent,ac fidẽ,& baptismum peterent:accidit post hæc eo die,qui Insularum cõuersionẽ proximè secutus est, in ciuitatibus, & vicinis oppidis famam percrebuisse Brachmanes(quibus Ethnici plurimum tribuebant)ad fidem Christi conuersos esse:quibus rumoribus exciti Goę veteris homines(quod oppidum in promontorio huius insulæ positum est)cùm iam ad fidem alioqui procliues essent, multò omnium maximè auidi facti sunt: venit ergo vir quidã nobilis hæc nobis nunciãs,obnixè P.Prouincialẽ rogat,qui illuc è nostris mitterentur. P.Emanuel cum Fratre Tesceira veniunt in oppidum,Ganzaros,& alios primates adeũt, causam exprimunt sui aduentus,vt intelligerent se certiores fieri, quánã die baptizari

40.Battẽses primates fidẽ suscipiunt.

Goa vetus fidei lumine illustratur.

ptizari vellent: quamobrem in catalogum illos referendos, optimúmq; futurum, vt ad Proregem venirẽt, & eum de sua conuersione certiorem facerẽt: quod negotium sic Dominus expeditum reddidit, vt ad eos omnes excitandos, & iussa perficienda desiderari nihil videretur. Quo die P. Emanuel Goam veterẽ sese cõtulit, ecce ad Patrem Prouincialem à Ganzaris duorum præcipuorum oppidorum istius insulæ Goensis (alterum Naora magna, alterum Naora parua dicitur, noua legatio venit, quæ & ciuium in Christianã fidem animũ declarabat, & ad sequendã paratissimos esse diceret; Insuper se ad Proregẽ venire, optare etiá nõ mediocriter à Patribus Goã deduci. Igitur nostrum Collegium cùm vacuum esset Fratribus, quòd alij Goam veterem, alij in Insulas præmemoratas, permulti ad B. Virginẽ de Guadalupa profecti essent: alij in parandis vestibus occuparẽtur: necesse fuit P. Iosephum Riberium Collegij ministrum, licet occupatissimum, eò proficisci. Ille sequenti die redit, prima nempe Augusti, & 70. ex primatibus adducit, palmis, & frondibus insigniter ornatos, tubis clangentibus, &

Aliæ ciuitates conuertuntur.

Naora ciuitas.

bus, & aliis musicis instrumentis: qui cùm iá Collegio proximi immínerent, iuerunt obuij qui reliqui erant ex nostris, excipiunt & complectuntur, atque maxima lętitia, quam ex illorum cõuersione ceperant, signa ostendunt. Postmodum inde ad regiũ palatiũ deducti sunt, ex quorũ aspectu Prorex incredibiliter recreatus, cùm aliquanto tempore eorũ præcipuos humanè, & familiariter tractasset, omnes domũ nostram misit. Hac illa ipsa die qua P. Iosephus Riberius domum rediit, hoc quo iam dictum est comitatu, à prandio in Collegio nostro, qui fabris, & latomis per totam Insulam præfecti erant, cũ suis omnibus vno baptismate abluti sunt. Hos numero 150. Frater noster Antonius Diaz qui fabris in hoc collegio præerat, bona ex parte ad fidem piis adhortationibus allexit. Baptismati interfuerunt P. Patriarcha, Episcopus Malaccensis, Prorex qui nunquam non ferè adest, ac nobiles, aulicíq; prętęrea plurimi. Post triduũ pridie No. Augusti die Dominico matutino tẽpore germanum Theodosij de Braganſa primum Insulę baptizauimus: veniebat hic 8. aut 10. equitibus comitatus: vxor

Fabri 150. baptiz.

Faber alios suæ artis non insapientia verbi conuertit.

Baptizati 150.

Brachmanũ caput baptizatur.

rheda

rheda vehebatur, cui duæ nobiles Lusitanæ aderant, ad officium coniunctæ, tres filij Patrem sequebantur (vt Principũ aspectus, & mos erat) scutulatis vestibus ornati. Prorex apud nos missæ sacrificio interfuit, & eundem de sacro baptismatis fonte suscepit. Proceuntem à baptismate magna caterua Lusitanorum nobilium domum vsq; suam honorificè comitata est. Cùm adhuc in gentiliciis erroribus iaceret, domi suæ pedagogum ad manum alebat, qui filios prima elementa literarum, & Arithmeticam doceret. Vsu venit ob tam multiplicem numerum summi, infimiq; ordinis hominũ tam in Insulis, quàm in ipsa Goa ad fidẽ accedentium, vt quoniã baptismati sufficere vix licebat, philosophiæ, & humaniores literæ ad tempus intermitterẽtur omnibus in Collegio occupatis, vel in docenda fide, vel in præparandis iis, quæ baptismati necessaria putabantur. Datus enim fuerat campus in exercenda charitate vt amplissimus, ita de proximis bene merendi perquàm idoneus.

Studia literarum interrũpunt baptizãdi

P. Antonio de Costa in Dinaram tendenti Brachmanes spontè occurrebant, nullum non officij, & obsequij genus exhi-

Mulierum erga maritos obsequium.

exhibentes. Horum vxores honestæ matronæ sunt,& à natura miram quandam modestiam insitam possident, quam auget educatio, & mos patriæ: maritis sic per omnia obtemperant, acsi vilissima mancipia,non consortes thalami essent. In more positum habent, dum ethnicè viuunt,priori marito mortuo,quantũuis iuuenculæ sint, alteri non nubere, imò (priusquam edicto Regio vetitum esset) vnà cum maritorum cadaueribus sese concremandas tradere; modò verò nec colore candido vestiuntur,& caput perpetuò radunt.

Viduæ manent mortuo marito.

Cremãt sese viduæ cũ maritis cadauere.

Brachmanum filij acutissimo sunt ingenio,colore albo,& formosi:vbi Christiani facti fuerint, nobiscum familiariter versantur,rationem nostræ fidei citissimè addiscũt.Pater in Insulam interiorem ingressus cum reliquis nostris,vbi singula diligenter inquirunt, in senem incidit centenario maiorem,cum vxore & liberis familiam agentem, rogat hũc num Christianus esse vellet;ad quẽ mox hilari vultu velle se respondit;in cãpum igitur cum omni cœtu suorũ trãsuectus, & aliis Catechumenis adiunctus Christo nomen dedit.Hunc Pater allocutus,

cùm

cùm fortè diceret ob receptum baptisma & meritum crucis filij Dei futurum vt post mortem multò nobiliorem vitâ, quàm quiuis terrenorum principũ ageret, quippe qui in paradiso æternâ gloriam consequuturus esset: ita exhilaratus ea pollicitatione fuit, vt tremulis manibus sublatis in cœlũ, inclamaret proprio idiomate. Tu scis Domine Deus ob tuũ tantũ honorẽ me Christianũ fieri. *Notãda nõni Christiani fides.*

Sexto Id. Aug. licet variis occupationibus detineremur, constitutũ nihilominus est, in Insula Cioram babtisma celebrari. Adfuerũt ei P. Patriarcha P. Prouincialis; & Prorex à prandio cum aulicis venit, præcipuos quosque in baptismate susceptit, quos etiam pro suo perpetuo more gaudẽs, & alacri animo deducebat ad fontem. Multos illo die baptizauimus: qui supererant, in sequẽtem diẽ reseruati sunt; quos cũ aliis qui p catechesin satis erant parati, baptismatis sacramento illustrauimus. Numerus omniũ ex sola Insula Cioramo renatorũ fuit, 1207. iã maior pars eius Christiana est. *1207. baptizati in Ciorã.*

Septimo die in Insula Dinara nõ tam propter festiuitatem Assumptionis, quod eo die fuit, quàm quòd in eius honorem

Alfonsus Alburche. Indiæ inuentor.

prima domus in Insula ab Alphonso Alburchecho Indiæ inuentore hîc exædificata esset, baptisma solenne satis institutum est. Templum ipsum interius multis trophæis, & vexillis eo tempore ornauerunt. Fores & valuæ ramis & tapetib⁹ vestitæ sunt. P. Patriarcha cum reliquis nostris ex Cioramo reuersus, circa vesperum huc venit: Prorex adfuit paulò pòst etiam cum suis, nonnullis aduectis machinis, tormentisq; bellicis, quæ exonerarent in pompa; & priusquã baptizarentur, orationem ad illos insignem habuit, quæ omnes tum quòd summam in illo lætitiã significaret ob illorũ salutem, tũ quòd non tam verbis, quàm re ipsa omne humanitatis, & auxilij genus se declaraturum reciperet: magnoperè certé catechumenos illos cùm Principis tantam clementiam cernerent, recreauit. Sub finem quærebat Prorex, num aliquis eorum esset, qui aut nõ libenter baptismum susciperet, aut fortasis adhuc ambiguus nihil apud se rectum de perseuerantia haberet: nam se ea esse voluntate, vt liberè discedendi potestatem huiusmodi facturus sit. Cui seniores, & Insulæ primates responderunt, libenter se

Christianos

Christianos fieri,ac Deum nostrum esse, qui idololatriæ caligine depulsa,fidei lumen obtulisset: seq; nõ ignorare Dominum Proregem secundum Deum sibi patris loco futurum. Quod vt amplius,& vberius omnibus,qui tum aderant, constaret summa voluntate eorum fieri, & scrupulus nullus supereſſet suspicandi; quemq; sigillatim interrogari voluit: nũ cum suo animo baptizaretur;vno omnes ore acclamârunt;libẽtissimè, neq; se negaturos,quod antè spopondissent, neque exigui momenti æstimaturos id, in quo salus cuiusquẽ tota versaretur. Quamobrem omnium aperta voluntate, tandẽ baptizare cœpimus tormentis emissis, clangentibus tubis, & id genus musicis instrumentis longè ac latè personãtibus. 1505. eo die in insula Dinara baptizauimus. 80. pueros excipio, in continentem à parentibus missos,qui reuocati,& baptismi sacramento initiati sunt. Octauo Cal.Sept.qui B.Ludouico Gallorum Regi consecratus erat,curauit P. Prouincialis baptizari totum Battorum oppidum,quod quia longè à Goa positum, & B.Virginis de Guadalupa templũ habet,ibidem baptisma celebratum est, ne

1585. Dinarenses abluuntur.

Battorum oppidũ baptizatur.

si catechumeni, quorum maxima copia nunciabatur, essent Goam deducendi, à quotidianis operibus distraherentur. Sed obsecro vos, pridie baptismatis ad vesperum quid euenerit audite, vt qua alacritate ij Christianam fidem susceperint, cognoscatis. Martinus Syluius Frater noster principem oppidi virũ Osondocomotimus nomine, fortè allocutus erat, vt populum in ordine cogeret, necesse enim esse, vt cras mane sub auroram in promptu, & ad manum sint, ne imparati ad Proregis aduentum inueniantur, quoniam nox hæc (addebat) summum minimè desiderat. Ille se facturum omnia prolixè promisit, quod illi facile fuit, baptismatis desiderio tantum non ardẽtibus. Ecce nocte media Osondocomotimus 200. comitatꝰ viris, mulieribꝰ & puellis sibi cõsanguinitate iunctis, ad nos venit, omnibus probè, ac splendidè indutis, mulieribus etiam gemmis, auróque fulgentibus; hos præcedebant armati 30. viri, inter quos primus erat dux noster torque aureo, ac micãtibus armis insignis: pulsat fores, Patrem euocat, à quo mandatum habebat. Ecce cum meis adsum (inquit) vt præcepisti ad omnia paratus,

Osondocomotimus.

200. ad baptism. læti veniunt.

30. armati præcedũt.

paratus,vt promissiõi à me tibi factę fiat satis; nam nox hæc,vt dicebas,minimè somnũ desiderat; propterea nihil habui prius, q̃ (ne in officio meo deessem) hora quamuis intẽpesta ad vos excurrere; nostri diligentiam commendantes, in aurorã vsq; domum' redire iubent, parent illi: manè Fratres vestire catechumenos cœperunt. Prorex infirma quamnis valetudine,pro suo tamẽ affectu pietatis lectica vectus cum Episcopo Malaccensi,P. Prouinciali,& cum pluribus aliis adesse dignatus est. Hoc baptisma, vt ex præcipuis vnum fuit: ita magno gaudio celebratum est.

Ciarari bellicosissimi, et ingenioſiores Brachmanis Christo nomen dant.

Hominum quoddã genus in hoc oppido agit,quos Ciararos sua lingua vocãt; hi bellicosissimi sunt,& ingenioſi.atque indole quàm Brachmanes multò meliore,atq; acutiore:quorum conuersio,quæ in hoc tempus incidit,magnæ omnibus voluptati fuit,quòd maiori omnibus in precio sunt,& existimatione,hoc etiam noine,quòd præclaris naturę muneribus ornantur. Apud hos Patres duo relicti sunt, non tam ad instruendum, conseruandúmq; vberius in fide,quàm,vt Goæ veteris,item Naoræ vtriusque,aliarúmq;

Goa vetus Naora.

partium homines congregarent, ibidem postmodum baptizandos mutua omniũ nostrûm cùm illis diligentia, erat qui vt vestes ex hoc collegio mittebant, sic illi circa frequens ministerium baptismi destinabantur. Quanta verò fuerit multitudo eius loci, vel ex eo constare potest, quòd iã inde ab octauo Cal. Augusti, quo baptizãdi negotium cœptum est, vsque ad quartum Idus Sept. 2220, homines baptizauerint; ne dicam interim quemadmodum in singulos dies Augusto mense præteriam numeratos, modò 10. modò 20. interdum 40. nonnũquam etiam 50. noſa Christo dederũt, qui quòd cõmunia baptismata expectare nõ posset, vestibus vt quisque absolutis primũ paratus erat, ita baptismate abluebatur, quãuis & citius deficerent vestes, quàm qui baptismum optarent. Horum autem numerus si iniri placet; his priuatis baptismatibus 266. abluti sunt. Pridie decollationis B. Ioannis Bapt. P. Petrus Dalmeida Prouinciali attulit 372 catalogũ sibi à duce Passosicci castri oblatum. Passosiccum autem arx est Lusitanorum, in ea parte posita, qua in continentem iter est: qui omnes quòd Naiques essent homines

2220. baptizantur.

266. abluti.

Bellicosorum Passosseccorũ conuersio.

homines ad bella nati,& ſtrenui, & in præſidium illius arcis relicti, quos magnoperè Prorex ſæpè optauerat, vt noſtræ fidei myſteriis initiarentur, ſperans in bellicis neceſsitatibus Luſitanis maximo auxilio futuros.

P.Melchior Figheredo interí ex Balaſterimo,in quo D.Iacobi templum eſt, reuerſus,vbi homines Chriſtiana imbueret doctrina, aſſerebat Deum Dominũ noſtrũ Tanadariam vniuerſam ad Chriſtianam fidem accẽdiſſe, ac de 140. ſe compertum habere illos ad quauis euocationem ilicò venturos. Illa ipſa nocte iſtorum cognati,qui degebant in continente, ad parentum catechumenorum ianuas in inſulã Goẽſem veniũt, dicẽtes quòd & Chriſtiani eſſe, tamque magni boni participes fieri cuperent:qui vnum in locum ſimul congregati diem cõuerſionis feſtum tranſegerunt. *Balaſterium.* *Tanadaria ad fidem accẽdit.*

Decimo Cal.Sept. claſſe inſtructa poſt Proregis diſceſsionem in Iafanapatan, Paſſoſiccenſes,& Balaſtemicenſes ſacro baptiſmate abluere decreuit,ne tam ſanctarum feſtiuitatum conſuetudo interciderer. Duo prælongi ordines inſtituti ſunt, ita vt à domo è qua prodibant in

Eccle-

Ecclesiam vsq; nihil præter catechumenos videre esset. Huic baptismati Patriarcha interfuit cũ Episcopo Malac cẽsi, canonicis, & vniuerso ciuitatis clero, nec Goensis præfectus abfuit, aut ingens nobiliũ multitudo. Erant omnes numero, quos tũc baptizauimus 772. Ante id tẽpus sæpè P. Andreas Vazæus in collegium venerat, etiam atque etiam rogans Ganzarorum prẽcipuum oppidi Carambolini, vt ad se Patres venirent; sexcentos esse affirmans, qui nihil aliud expectabant, quàm sanctum baptisma; nosq; per Dei amorem obtestabantur, ne amplius aut rem differre, aut illorum obliuisci vellemus. Pudebat iam enim illos Ethnico capitis ornamento in conspectum parentum Christianorum venire, verùm quòd hos omnes per nos vestiri necesse haberemus, plurimiq; alij Ganzari primates reliqui essent, tam multis necessitatibus vix bene satisfacere licebat. Nam quamuis simul omnes huius Collegij in hoc conuersionis opere non essent non intentissimi, & labores plurimos ferrent: tamen tam frequentibus variisque occupationibus emergentibus nemini nostrum erat tantum otij relictum,

772. sacro fonte abluuntur.

Alij 600. conuersi.

ctum, vt pro natura satisfacienda satis esset. Vnde sæpè euenire visum est, vt ex omnibus nostris qui Goæ in numero magno habitant duo tantum aut 3. vel vt plurimum 4. in cœnaculum conueniant, non alia re quàm aduersa valetudine, ne ipsi quoq; ad opus egrediantur, plerunq; detinẽtur. Iam verò cùm antea vix per vrbem ambulare licuisset, quin in Turbantes, & Cabaias plurimas incideres: nunc infinita Dei bonitate ob frequentes conuersiones factum est, vt vix alicuius cernendæ potestas supersit: aut si quos adhuc Ethnicos ambulantes videmus, ita deiecto animo sunt, vt oculos vix attollere audeant, quanquam maxima pars iam eorum se Christianos futuros promiserint petentes per Lusitanos à Patribus Collegij nostri epistolium sibi dari, quo se catechumenos esse, & ad Patrum voluntatem paratos apud alios affirment. Postremis literis significauimus vobis, quemadmodum pridie vndecim millium virginũ 200. ethnici cũ Episcopo Malaccensi, & Goensiũ præfecto in Collegium nostrũ aduenerint, baptisma petituri: & quoniã diem & numerum baptizatorũ his literis me scriptu-

Turbantes & Cabaiæ Turcorũ pileæ sunt

Gẽtilẽ esse ignominiosum modo est Goæ.

scripturum pollicitus sum; non possum non meam fidem liberare. Quinto Cal. Nouemb. die B. Apostolorum Simonis, & Iude, 2. Fratres egressi sunt, vt in D. Ioannis oppido commorantes ad baptismum adducerent. Antiqui aũt Christiani vt amicorum, & cognatorum conuersionem cohonestarent, egregiam, & copiosam multitudinem vexillis, & tympanis præcedentibus regio ad hoc prælato vexillo, quod in extremo erat agmine, in ordinem digesserunt. Catechumeni ramos gestabant omnes rubentibus coronati rosis: hos mulieres cum pueris, & puellis, qui omnes 400. esse poterant, consequebantur. Quoniã autem per domum nobilis cuiusdam viri Christiani iter futurum erat, & summi calores solis vrgebant; vir hic ex variis arborum virentibus ramis vmbracula exstruxit: allata quoq; aderant canistra arundinibus ex quibus saccarum exprimitur plena, nec non aqua gelida pro potu, betris, cinambris, aurega, & molij, qui harũ regionum vsitati sunt fructus. Hoc igitur loco catechumenos expectans sedebat, ita re composita, vt dum hi paululum quiescerent, alij succedãt siti, caloribúsq; conse-

confecti. Demum magna omnium consolatione, qui ad tam iucundum spectaculum confluebant, in Collegium nostrũ ventum est: hoc omni tempore nihil aliud aut in viis, aut fenestris, quàm Dei laudes, quódq; secundum magnam misericordiam suam feciſſet eis audire licebat. Viri cum pueris in Collegij septis manebãt, mulieres, & puellæ in templo. Interfuerunt baptiſmati Patriarcha, Malaccensis Episcopus, ciuitatis præfectus, nobiles multi, & ciues. Eorum qui baptizati erant numerus 656. fuit præter 58. quos priuatim baptizauimus. Illa ipsa die Fratri cuidam P. Franciscus Rhodericus in mandatis dederat, vt ante templi fores constitutus transeuntes ethnicos, qua familiaritate posset in templũ ad baptiſma percipiendum colligeret, quod etiam fecit. Inuenti sunt ex iis viginti quinque, qui haud grauatim annuerunt. Et ne fortè quis ethnicorũ arbitraretur Proregis absentia nos in Christianitate augenda fore segniores, die Lunæ antelucano tempore duo Fratres extra domum egressi sunt, & quindecim familias omnes ad fidem iuxta propensas adducunt. Dat negocium præterea nostris

814. Christo initiati

Quindecim familiæ ad fidem conuertuntur.

ſtris Pater Rector, qui ad oppida vicina in dies commeant, vt ſi quos fidem affectantes Chriſtianam inuenerint, non omittant, quin ſecum venire faciãt: ſe daturum enim operã, vt primo quoq; tẽpore vel in B. Martini, vel D. Lucę baptizentur. Hos duos enim ſanctos Indi magna veneratione proſequuntur, tum quòd Indiarum ſint velut Dij tutelares, tum quòd in altero horum feſto ciuitas in poteſtatem venerit Chriſtianorum, quo nomine etiam quotannis ſolennis ſupplicatio habetur; hæc res in tantum Fratribus cordi fuit, quam ex Rectore acceperant, vt in tribus oppidis centum triginta duntaxat iuuenes adhuc imparatos dereliquerint.

Sãcti tutelares Indorum.

3. oppida integre ſe reconuerſa

Pridie Sãcti Sebaſtiani Pater Franciſcus Rhodericus Fratribus iniungit, vt vel antè ortum ſolis, ſi poſsit fieri, huc illuc excurrant, & conquirant quàm multos poſsint; expediunt ſe omnes, ac itineri magna alacritate ſe accingunt, non modò qui Societatis noſtræ, ſed & Neophyti, quorum tantus ardor, & zelus in augenda fide eſt, qualem vix in Europæ ſanctiſsimis hominibus reperire licebit. Vnum exemplum hic

eorum

eorum adiungam, ex quo gustum aliquẽ licebit eorum habere, quæ dicimus.

Pridie Beati Sebastiani Christianorum vnus correpta pelui, velut signo sublato ad fidem, & grauiter incusso, oppidum quoddam perambulabat, alta voce clamitans, vt qui Christianus fieri vellet, in domum Patris Andreæ Vazęi se conferat; eò namque venturos Fratres Collegij Beati Pauli Apostoli, vt ad baptisma homines deducant.

Quatuor alij è nostris in aliud oppidum ea mente profecti, pulcherrimis à diabolo spoliis relatis, velut triumphum agentes domum redeunt, ducentis comitati hominibus, quos variorum instrumentorum concentus præcedebat.

Nouus ad fidem concursus.

Vixdum in Collegium admissi erant, & alia ecce via centum octoginta adducebantur: his quoque receptis, adhuc alij ducenti duobus ducibus præeuntibus nostris occurrunt: paulò pòst alij duo centum viginti iuuenes adducunt; alij alios triginta. Horum magna pars erat ex illustribus viris non infimæ conditionis, neq; authoritatis apud suos, qui omnes in ordinem redacti domum in qua vestiendi erant, deducuntur; huc mox

Pater

P. Patriarcha supplicatione instructa venit, comitante Episcopo Malaccensi, & ciuitatis præfecto, quibus in occursum venit Macadanus mercator, qui in pannis fericis merces agunt, cum tribus sociis magnificè vestitus, aliáq; ingenti hominum multitudine circumfusus, vt plateis tantum non excluderetur, reliquis mercatoribus viam vexillis quam habitant, ornantibus: hi omnes P. Patriarcham in Collegium vsq; comitati sunt cum aliis nobilibus non paucis. Magnus autē hominū numerus cùm existeret ad baptizandum, quò citius negotium expediretur: tandem ita fieri placuit, vt vterque ordo in via ad templi portam vsq; remaneret, donec Patres numero quatuor magna diligentia cæremoniis ante baptismum seruari solitis perfuncti, aliis duobus locum facerent, qui in baptizandis catechumenis occuparentur: erant alij delecti præterea, qui in altera parte templi sanctum chrisma conferebant: duo alij in porticu stabant, ex his alter baptizatos veste alba iuduere, alter candelam incensam porrigere debebat; factum hoc est, vt quibus longior erat via, domū redeūdi celeriter potestas esset; iam enim

inclinare

inclinare se dies cœperat. Hoc baptisma propter numerosam frequentiam, quæ 756. facile complebat, inter alia nobis mirificam attulit cõsolationem: sed quis exultatio & voluptas in Domino magna sit, quę ex his capitur, & laborem omnem quem pro fratribus nostris conuertendis obimus, facilè abstergant: ex procliui tamen vobis existimare erit, eorũ neq; vulgares esse molestias, neq; difficultates, quibus accedit, vt & naturam sæpe quiete, iustáq; refectione defraudẽt, dum indefesso studio varia ad loca concurrunt, vt catechumenos acquirant, & in maximis necessitatibus cogant, qui vel baptismatis, vel cæremoniis perficiendis destinantur, æterno, & immenso Deo gratiæ referantur & laudes, qui tãta liberalitate vsus est erga hanc minimam Societatem, vt in præclarissimi & magnificentissimi operis communionẽ eam admitteret, quod in eius amore perfici hîc interim queat. Hæc sunt quæ se scribenda obtulerunt de hisce 26. baptismatibus, quæ anno 1560. à die B. Luciæ nẽpè idibus Decemb. elapsi anni vsque ad tertium Nonas Nouemb. huius anni, qui dies B. Martino solennis fuit, celebrata

756. baptismata.

existunt;

existunt; quibus facilè estimabitis quantò fuerit vberior hoc anno, quàm superioribus hominum ad fidem aduentantiũ multitudo. Nam quo Pater Patriarcha primũ appulit anno cũ reliquis Patribus voto solenni obligatis, qui fuit millesimus quingẽtesim⁹ quinquagesimus sextus, toto anno 42. tantũmodo baptizauimus; anno verò 1557. 80. anno 1558. mille nõgentos sedecim; anno 1559. tria milia ducẽtos sexaginta; hoc autẽ anno 1560. duodecim milia septingentos quadraginta duos in hac Goensi Insula, vt illos mittam quos S. Franciſci, & D. Dominici Patres ad eandem militiã fidei asscripserant: ad hæc alios multos quos in parœchiis ciuitatis alij baptizauerunt. Faxit sua infinita bonitate atq; clementia Deus Opt. Max. vt & libro vitæ hos omnes asscribat, & operarios plures mittat, qui reliquam messem in horreum Ecclesiæ conferre nitantur, atq; hoc quidem hactenus. Alterum epistolæ caput erat de mirabilibus quibusdam operibus quæ Deus circa nonnullos tum Christianos, tum Ethnicos, fieri voluit: sed quoniam perlongum mihi foret singulatim omnia contexere, quæ per omnes dies contige-

Quot quo que anno baptizati ab anno 1556.

Memorabilia quædã Dei operà

contigerunt, faciam quod in conferta narratione fieri solet, & ex pluribus quædam duntaxat commemorabo, quæ ad Dei bonitatem laudandam non minimam suggerent occasionem.

In continente mulier pagana cùm nullos liberos procrearet, Beatæ Mariæ, si filium habere posset, eum se dicaturam vouit: cuius voluntati annuente Domino, dum prolem concepisset, interrogatur à cognatis, anne in animi proposito persisteret. Imò verò, inquit illa, persisto, neq; alium in finem hunc puerum educabo, quàm vt B. Mariæ offeram; quod & in bona fide, & sedulò perfecit.

Vota ethnica ad imitationē Samuelis

Adolescens quidam ethnicus liberali forma paucis ante diebus in hoc d. Pauli collegium aduenit, ac quid vellet interrogatus, cupere se Christianum fieri respondit, ac morem gerere matri, quæ etsi ethnica esset, cui necdum fides satis adlubesceret, obnixè tamen filium rogauerat, atque eum hac causa miserat, vt Christianus fieret.

Ethnica obnixe filium baptizari cupit.

Ethnicus puer in amplissimā piscinā casu decidit, & natandi ignarus tantum non mergebatur. Lusitanus puerum conspicatus, cùm aliter opē ferre nō posset,

Miraculosa ad nominis Iesu inuocationem liberatio.

admonere cœpit,vt nomen Iesu inuocaret;fecit & in nomine Iesu ab vndis ingentibus emersit: quod sanctum nomen ita illius animo hæsit, cũ sciat eius virtute tantum periculum euasisse se,vt nisi Iesus cùm vocaretur,nunquam respondere vellet,& pia eiusdem Iesu clementia,baptismatis paulò pòst aqua perfusus est.

Ethnici cuiusdã mercatoris filius cùm semel iuxta Collegium iter faceret, & nouam Collegij structurã videret, Christianum adolescentulum ad se vocat, & quorsum tanta,eleganſque domus fabricaretur interrogat;respondit ille,vt multi qui ad fidẽ cõueniunt,baptizari queant;subdidit ille statim,siquidem ita se res habet,inquit,ipse quoque hic manere volo;cœpit igitur obnixè adolescentem rogare,vt se in Patrum nostrorum domum deduceret,vbi nõ ita diu agẽs, mirabili desiderio,& Christianus factus est,& se factum esse quotidie lætatur;hic in puerorum nostrorum collegio nunc degit,& in doctrina Christiana ediscẽda totus est.

E Collegio nostro Brachmanus puer cùm semel in Salsettę regionem sese cõtulisset

tulisset, incidit in duos alios Brachmanes adolescentulos, cum quibus à puero educatus erat, dumque vnà, vt fit, sermones redderent familiariter, & lætitiam se insolitam haurire diceret noster, quòd Christianus factus fuisset, & à pristinis superstitionibus, in quibus antea victitauerat, emersisset: ita eo sermone adolescentes alij accensi sunt, vt non solùm tantam illi fælicitatem inuiderent, verùm etiam parentes, & opes se deserturos promitterent, & fuga capta ad nos pro fide venturos. Vnus ex his in Collegio nunc habitat, primis elementis literarum incumbens; alterum autem etsi Christianũ credimus, tamẽ vbi factus sit ignoramus. Omitto interim id frequentissimum esse, à plurimis nos sollicitari; vt in Collegium nostrum veniant, ac ibidem primis rudimentis imbuti, fidem Christianam complectantur; quorũ sanè apud nos iam numerus minimè paruus existit. Adolescens quidã ex vno oppidorum, quæ in Insulis istis sunt, ad nos venit, quem per solenne baptisma Christianum fecimus. Huic tantum, & Christiana fides, & viuendi ratio nostra placuit; vt post octauum à baptismate

diem 50. viros à se conuersos ad fidē huc adduceret. Inter quos primates quidam erant viciniæ illius, in qua ipse morabatur, quos magna pompa cùm baptismate abluissemus; post triduum iterum Patri obuius factus, se iam 30. persuasisse renũciauit, atque effectum breui daturum, vt 100 ad primum baptisma adducat.

Adolescẽs quosdã primates aliosq; plurimos conuertit.

Ethnicus quidam Goæ cùm longiore morbo, & B. Paulo se commendasset, conficeretur, eiusdem beneficio sanitati restitutus est; qua recuperata templi nostri mistagogum adiit, & se in hoc Collegio ad 15. dies B. Paulo, si modò ei copia, fieri inseruire velle dixit; nam ita se pollicitũ ei fuisse, hac tamẽ cõditione; vt in auito permanere Ethnicismo velit; quod quum ab illo facile impetraret, etiam ad aliquot dies in opere promisso versaretur, & sententiam mutauit, & baptismum accepit.

Ethnicꝰ sanitati restitutus.

Ethnicus manens Christo seruit.

Nobilis quidam vir Societatis nostræ studiosissimus singulis 8 diebus confiteri, & sacram communionem sumere solitus, Ethnicũ alloquebatur, vt Christianus fieri vellet, promittens ei, si faceret, se à Prorege egregium munus in Republica impetraturum esse, quo vitam honestè

honestè tueri posset; nil tunc quidem profecit, at paucis post diebus, cùm nulla iam nobili huic illius spes supereſſet, videt hominem domum suam Christiano, & Lusitano habitu indutum, ingredi; ruit illi alter in collum, & cum lætitia ingenti, ac gaudio excepit, cumque dignitatem illi iterum offerret; Christiane respondit maximas se ob huiusmodi beneficium gratias agere, non tamen laborandum esse, vt eam obtineret, quam quidem si Ethnicus temere, ac impoten ter affectare non posset, sed hominis sit nullius neque religionem, neque Deum habentis ob furta, quæ plerunque committi solent; iam Christianus cùm sit, nullo modo petere debet; tum quòd in his honoribus, & pompis propter recidiua peccatorum frequens confessionis iteratio sit necessaria; tum quòd lege diuina sanciantur, vt iniustè conquisita veris possessoribus restituantur; quare se malle penuria oppressum viuere, quàm dignitate adepta perpetuis tenebris addici.

Contemptus dignitatũ apud neophitos.

Eũdem ad virũ Maura quædã mulier venit grauiter cõquerens cúm ꝙ veniẽti sibi in hanc insulam cum duabus puellis

Christiani molesti essent de ipsorum fide complectenda; tum quòd miserrimã filiæ propriæ deserere constituissent ob Christianam, quam nunc sequuntur fidẽ, quamobrem tristẽ, & orbam velle redire domum, vt in phanis suorum deorum latens infœlicitatem suarum filiarum deploraret iam Christianarũ. Nobilis rogabat illam ne discederet, se in qualemcunque sustentationẽ per singulos menses aureum nummum suppeditaturum; accepit conditionem, tandem hortationibus matrisfamilias, aliarúmq; mulierũ victa, se Christianam esse velle dixit; nã verè se credere, non alia in lege, quàm Iesu, se salutem consequi posse; atque ita baptismatis aqua perfusa est. Quę mulier ex eo tempore tam studiosa fuit pietatis Christianę, vt vir ille nobilis sępe cõfirmet se ipsius similem non vidisse.

Augusto mense elapso in nostra vicinia contigit mancipia nonnulla duos Mauros adoriri, vt iis quæ secum portabant, vi ereptis, homines quoq; ipsos occiderent: nocte quadam ad rem perficiendam conueniunt, Mauris vulnera letalia infligũt; Lusitanus quidam clamores audiens, accurrit subitò, qui iam mor

ti pro-

ti proximos homines conſpiciens, perſuadere nitebatur, vt Chriſtiani fierent, quandoquidem tam breui temporis ſpacio æternam ſalutem conſequi poſſent. Horum vnus diuino afflatus ſpiritu viſceribus penè effuſis, etiam atq; etiã Luſitanum rogauit, vt ſe baptizaret, credere ſe IESVM Chriſtum Deum eſſe, & potentem ſeruatorem animarum. Alter igitur ſumpta aqua Maurum baptizauit, qui animã ſtatim Creatori reddidit; alter perfidus in inferno ſepultus eſt. Diluceſcente die cum Miſericordię Fratre cereis, & ſarcophago velo aureo cooperto venientes Chriſtiani hominis cadauer aſſumunt, & honorificè in ſummo templo ſepeliunt, vt verum illud exiſtat, quod ſcriptum eſt: vnus aſſumetur, & alter relinquetur, alterius cadauer Æthiopes duo per plateas reptantes in agrum proiecerunt.

Miſericors & iuſtus dominus.

Huius ciuitatis Chriſtianus vir ære alieno oppreſſus cùm non eſſet ſoluẽdo, in continentem abire decernebat, ne ſibi quiſpiam moleſtus eſſet; filio autem in procinctu ipſo mortuo, indignum iudicans inter Ethnicos nouũ Chriſtianũ ſepeliri, cadauer Goam tranſmittit, vt in

loco

loco sacro conderetur. Hoc autem maximè mirandum est, quòd qui nuper ex peruicacissimis ethnicis ad fidem venerunt, si periculosius decumbere cœperũt, aliquem tamen ex Patribus collegij nostri accersunt, cui sua peccata confiteantur. Id cùm sæpè facerent, tãta vi lachrymarum & dolore, vt necesse sit confiteri opus esse Dei, paulò antè tam alienos à fide tam luculenta edere pietatis sinceræ testimonia.

Morientiũ neophitorũ nõ sine lachrymis confessio.

Christianus adolescens faber murarius quadragesimæ tempore ad nos veniens confitendi gratia, cùm ob hoium multitudinem suo desiderio satisfacere tam citò non posset, summo mane in secundam noctis horam, cui confiteretur expectauit. Scisciranti Patri, num à matutino tempore absque cibo in eo loco mansisset, magna animi puritate respondit: Pater si mihi hodie confitendum erat, quánam ratione bibere vel comedere poteram, priusquam quod faciendum erat perfeciſſem? Confessione peracta mox lætus domum reuersus est.

Mira adolescẽtis patientia & pura simplicitas.

Christianam fidem vir quidam tandem amplexatus post multas tum Protegis, tum aliorum de fide Christi admoni-

monitiones, magna nunc suæ fidei argumenta dat. Nam cùm patrem adhuc ethnicum ægrotare audiret, nullo suadente dolens eum in perfidia mori, lectica impositum Goam deduxit, quo cum etiam mater venit, alijque cognatorum plurimi. Vbi Goam ventum est, Patrem Rectorem adiuit; sacerdotem aliquem sibi dari postulat, qui seni patri de fide amplectenda verba faciat.

Studiũ filij in ethnicum patrẽ longe maximum.

Pater Ioannes Diazius à Patre missus multis rationibus persuadere aggressus Christianam fidem ad salutem consequendam esse necessariam: apud obfirmatum senis animum nihil ferè promouebat: hoc filius animaduertens, rationes nequicquam proferri, in genua procidens parentem amplexatus, atque deosculans orabat, vt Christianus fieret, consideraret insuper quanta sibi Dominus dedisset, quæ omnia se erogaturum pollicebatur in eius animæ vtilitatẽ, se funus magnificè curaturũ esse, & sacrificio missæ mortuũ Deo commẽdaturũ. Post hæc filias Christianas patris oculis subiecit, quæ idẽ postularẽt; quę oĩa cùm ad eũ cõmouendũ nõ sufficerẽt, festinás nobiles quosdã Lusitanos aduocat, parenti

Signa optimi Christiani in neophito.

rēti familiaritate cōiunctos, rogans vt se in conuertendo Patrem adiuuarent. Hi ante Patrem constituti orabant, vt suiipsius miserans Christianus fieri vellet; tādem vbi inclinari, et iam semiuictus esse cœpit, Patri nostro locutus, dormiendū iam (inquit) est, & pauliſper somniandū, deinde respondebo tibi. Altero die rediens, Pater duritiem hominis emollitam, pertinaciam ex parte remissam, inque facilitatem conuersam esse comperit. Nā senex vt Patrē intrātē vidit, manib⁹ in cœlum elatis exclamare ad Patrem cœpit; ecce Pater Christianus fieri volo, solo Dei amore, ac Iesu mei ad hoc ipsum inductus, qui in cœlis habitat &: statim fi[illegible]ū, quod Brachmanis gestare solēne est, rupit, & in ignē cōiecit, cibósq; nostros gustare voluit. Interea iis, qui eū suscepturi erant congregatis, magna lætitia, & alacritate baptisma suscepit, cum Patre symbolū fidei recitans; cuius & manus osculabatur; orabat insuper tam Patrem ipsum, quàm susceptores, vt suo capiti manus imponerent, non sine maximo gaudio, voluptatéq; liberos amplexatus; huius senis vxor cum reliquis cognatis, etsi Christiani nondū essent, tamē in fi-

Mirū seni lumē fidei affulsit.

in fidē nostrā tantū non conueniebant.

Puerū hic baptizauimus 8. vel vt plurimum 9. annorum, cuius acrimoniam ingenij Fratres cōsiderantes, hortati sunt dum baptizabant, vt vicinos pueros ad baptisma induceret. Quæ res vsq; adeo illi cordi fuit, vt per rimulas materni ostij obseruaret, si quis puer Ethnicus esset præteriturus, cuius in complexū statim occurrēs, ac qua potuit verborū blanditie affatus, fidem conabatur persuadere Christianā; ac non ita multò interiecto tēpore 5. lætos, ac gaudentes ad nos deduxit, maiori etiā desiderio flagrans, & suarū virium iā oblitus, nō circa pueros tantū laborabat, verumetiā adolescentes sollicitabat, vt Christianam fidē sequerētur, q̄ poterat artificiosissimè persuadere nitebatur, qui si benignis verbis voluntati suę acquiescere nolebāt, iniecta manu, vi quadā, aliorúmq; implorato auxilio moliebatur efficere Christianos.

Puer 9. annorum alios conuertit.

Duo trésue alij pueri consobrini plus minus 11. annorū literis apud nos operam nauantes, hoc susceperant negotij, vt alios pueros Ethnicos ad fidē traducerent, quos ex parte persuasos in paternas domos secum abducunt; cibos Christiano-

ſtianorum offerunt, ac tantiſper de diuinis rebus illis verba faciunt, dum perſuadeant, quos ad 30. in noſtrum Collegium deduxerunt, vt baptizentur.

Hominum mentes ad fidem Deo faciles ad modũ redo dit.

Negotium hoc conuerſionis hominũ tam expeditum diuina bonitate factum eſt; vt interdum noſtri diſcipuli, qui nõnullam ob culpam pœnam caſtigationẽque verentur, veniam poſtulant, ſeque in delicti expiationem Ethnicos nonnullos ad fidem pertracturos recipiant, quod ipſum quoque promittunt, quibus vel compedes vel manicæ iniectæ ſunt: inueniuntur, qui vbi grauiore pœna dignum facinus admiſerint, libellis ſupplicibus ad Proregẽ miſsis culpam deprecantes, ſanctè promittunt ſe in beneficij accepti memoriam cum parentibus acturos, aut conſanguineis, vt Chriſtiani fiant; quorum quidam 20. alij 30. alij 40. õnnulli ſi tam enorme eſt peccatũ, centum ſe conuerſuros promittunt, quibus ex bona parte pro agnata ſibi clementia Prorex culpam facile remittit; vbi è carcere prodierunt, promiſsis ſtãt, & magno ſtudio fidem ſuam liberant.

Incarcerato rũ multa eſt alios conuertere.

Accidit aliquando, vt Fratribus obambulatum eũtibus miniſter Collegij præcipe-

ciperet subridens, ne verè præcipi putaret: tu charissime tres Ethnicos ad Christū adduces, tu sex, tu octo. Illis aūt eo animo egredientibus, ecce vbi reuertissent, nonnulli quindecim, alij plures adducebant, qua ex re sępe magna consolatio & gaudium proficiscebatur; laus sit diuinę bonitati. Tāta est modò Christianorum frequētia, vt templa pro multitudine fidelium amplificanda, populúsque in parœcias siue curias distribuendus sit. Plurima adhuc scribenda occurrerent quę prolixitatis vitādę causa prudens, sciésq; prętermitto. Omnipotēs Deus sua misericordia nobis omnibus det sanctam eius voluntatē intelligere, illíque perfectè obedire.

causa distribuendi oppida in parœcias.

AMEN.

Dat. Goæ Id. Decemb. 1560.

Ex mandato Patris Francisci Rhoderici omnium seruus inutilis

Ludouicus Frois.

¶ EXCERPTA EX LI teris P. Michaelis Baruli, Goæ scriptis ad eos qui sunt de Societate nominis Iesu in Lusitania.

DIGNATA est diuina bonitas miraculis quibusdam editis, B. P. Francisci Xauierij sanctitatẽ & confirmare, & illustriorem reddere. Accepi enim mulierem quandam in oppido Coccino inter cæteras hominum turbas, vt sacrum corpus, quod tum illac nauigio Goam transferebatur, cerneret accurrisse, nec minus importunè quàm obnixè rogitasse nautas, vt aliquid è corpore dicti Patris sibi daretur, post multas tandem preces, cinguli quo B. P. vti consueuerat, particulam obtinuit, quam illa religiosè argento affabrè exsculpto includi curauit: ad cuius contactum qui vel febri, vel alia corporis ęgritudine laborabant, adeo miraculosè pristinam consequebantur sanitatem, vt infirmitatis deinceps nullum remanserit vestigium.

Huius

Huius sacrum corpus, ad euitandum ingentem hominum cõcursum, vidimus ea nocte, quæ proximè diem vndecim millium virginum sacrũ antecedit: nec enim quisquam hac tota in vrbe defuisset, qui non alacri animo, singulariq; deuotione aduolasset, si de die ostendissemus. Non potuerunt non summoperè infinitam Dei bonitatem extollere, neq; singulari religione, & deuotione perfundi, qui sacrum corpus etiam tum integrum, & incorruptum conspexerunt. Existimabant quidem religiosi Patres nonnulli exenteratum illud, & balsamo conditum fuisse, sed Prorex veritatis intelligendæ percupidus, corpus aperiendum curauit; quo facto, compertum est, non solùm balsamo non fuisse inunctũ, verùm etiam sanguis admodum recens inuentus est. Sed hæc vt animos nostros erexêre, ita non parum nos solicitos reddit, quòd iam aliquot diebus P. Consaluum Pasqualem, & Germanum, qui nauem quandam ad nos venturi conscenderant, expectauerimus, sedulò eos Deo commendantes, ignari in quantum vitæ discrimen incidissent. Appulit tandem huc dictæ nauis Præfectus cum nautis quibus-

quibusdam cimba vectus, qui nobis retulit noctu se cũ iisdem Patribus in paruam insulam impegisse,& naufragiũ feciſſe, quæ nec herbas, nec arbores, nec aliud quicquam vsui humanæ vitæ accommodum habebat,præter scaturiginẽ aquæ non satis potabilis. Est autem hic locus non ita multum disitus ab insulis Maldiuæ, quæ licet plurimæ, paucos tamen habent incolas. Hoc audito nuncio profectæ sunt Goa naues aliquæ, vt iis qui in insula remanserant,opem ferant. Obuios illi habuerunt 40.viros,qui ratẽ ex partibus collisæ nauis sibi parauerãt, referebántq; iam quinque,vt minimum, vel sex dies euolutos esse, ex quo nihil cibi sumpserint;vix enim exiguum quid panis nautici biscocti, aliarum escarum nullius momenti à naufragio superfuit. Mirificè Patrum nostrorum factum populum Goensium recreauit,quòd nimirum quantumuis rogati, induci non possunt,vt vel cum nauarcho schapham,vel cum aliis ratem conscenderent, sed statuisse potius cum aliis in loco deserto mori, quàm in extremo positos periculo destituere.

Ingens insularũ Maldiuæ numerus.

Diebus elapsis in hãc vrbem aduenit Christi-

Christianus quidam ex eorum numero, qui D. Ioanni Euangelistæ suam conuersionem acceptam ferunt, puerum quendam apud nos agẽtem sanguine sibi cõiunctum visurus: retulit is nobis, id Christianorum genus sanctæ Romanę Ecclesiæ subesse, atq; omnia sacramenta, eorúmque cæremonias adhuc inuiolatas obseruare, quibus tamen cùm necesse est Armeniæ patriarcha Episcopos constituit. Parent hi Regi cuidam Mauro, qui eos & habere templa, & tremendum altaris sacrificium offerre permittit; quanuis nonnunquam Turcæ in eos irruant, templa solo adæquando, vt non rarò cogantur ad montes, aliáque Turcis loca inaccessa, vt missas celebrare citra molestias possint, confugere. Asserebat item in regno Bassora nuncupato ad quadraginta Christianorum millia cum suis vxoribus, & familiis habitare. Sit benedictus Deus Dominus noster.

Mauri Turcæ crebi dolores.

Goæ, hoc anno 1555.

¶ CAPITA QVÆDAM selecta ex literis Arij Brandonij, datis ad Collegiales Societatis Iesu Conimbricenses, decimo Calend. Ian.

201

1554.

Agit de fructu spirituali variis in locis, locorumq; situ & distantiis.

CVM Pater Melchior Nugnez hinc Iaponem versus proficisceretur, designauit vniuersæ Societatis in India moderatorem P. Balthazarum Diaz, qui huic populo longè acceptissimus tantos in Ecclesiæ horreũ fructus inferebat, quòd alium præ hoc neminem suum in locum putaret subrogandum: plures quaque hebdomada ad populum conciones habet, diuersis in locis, magno hominum cõcursu, & applausu, nec minori cum fructu; incredibile enim est, quantopere homines ad pietatẽ, pœnitentiam, odiumque peccatorum inflammet, vt ex iis quæ hic subnectam facile percipietis. Cùm eo die quæ Diuo Bartholomæo sacer est, de Martyrio eius verba faciens veterem hominem exuendum esse doceret: ecce templum ingredium-

ingrediuntur pupilli, qui exutis & in sinistro brachio conuolutis vestiolis suis albis dextro se flagris cedentes, per mediam hominum turbam procedũt, quos & alij viri seculares verberibus item seafficientes longo ordine comitabantur, que res vsque adeo existentium in templo corda penetrauit, vt à profusis lachrimis, multisq; singultibus sibi temperare nequiuerint. Prorex, & alij multi primates nobilesq; viri non parum hoc spectaculo ad pietatem accensi sunt, præsertim cùm tantum peccatorum dolorem, & contritionem in hisce nouellis Christi plantis intuerentur. Nec minorĩ delectatione die veneris proximè sequẽti similem pœnitentium feruorẽ statim à concione cùm suis Prorex spectat, inter quos multi matrimonio coniuncti, multi senio confecti, quidam etiam præmaturæ iam ætatis vir corpore pubetẽs denudato, ligneam crucem spectatæ magnitudinis, & crassum funem de collo dependente gestans præibat.

Cùm idem in festo S. Lazari extra vrbem concionem haberet, mulier quædã prædiues, sed impuræ vitæ, adeo peccatorum dolore compuncta est, vt coram

Peccatrix ad cor redeunt.

omnibus vociferari & plorare non vereretur, cupiens certum vitæ genus edoceri, in quo agendo suę saluti bene foret consultum: accessit ea de causa postmodum Ecclesiam nostram, vbi & probè instructa, vitam in melius commutauit. Huius præclaro exemplo & aliæ multę peccatrices incitatę vitam omni flagitiorum turpitudine inquinatam detestatæ, sunt; quæ omnes post exiguum deinde tempus communi inter se consensu relicta ciuitate in alium commigrarunt locum, vt peccandi occasiones vitarent, vbi nunc cœlestem pœnitus vitam agẽtes commissa facinora frequenti confessionis vsu abstergunt. Qua ex re non paruum hæc ciuitas in Domino emolumẽtum consecuta est. Alio quodam tempore eodem ad populum declamante nobilis quidam vir per medias hominum turbas penetrans, & quàm proximè ad suggestum accedens, alta voce Christianum se velle fieri proclamauit, qui à Patre vsque ad concionis finem sedere iussus, in domum deinde Catechumenorum introductus est, vt Christianę fidei rudimẽtis instituatur, nec enim baptizari solent, donec Christianam doctrinam

ctrinammemoriter teneant. Hic baptismum consecutus in quandam Insulam, quæ eius erat patria, discessit, vnde paulò pòst multos cum vxore, quæ in perfidia alioqui pertinacissima fuerat, Christo conquisitos ad Collegium nostrum baptizandos adduxit.

Pater Paulus Dei cooperante gratia tantam infideliũ multitudinẽ ad Christum pertraxit, vt eorum numerum vix possim recensere: speramus in Domino breui, omnes gentiles circumuicinos cõuertendos esse, nam de remotioribus, ad quos Christo lucrifaciendos ex Europa aliquos expectamus, non loquor.

Ormutij multi ad fidem conueniunt.

Quamuis vberrimos fructus Patres nostri diuersis in locis agentes, ex hac Indica vindemia colligant, paruì tamen & minimi censeri illi possunt, si cum iis quos insula & ciuitas Ormutina producunt, cõferantur, vbi nostris præest Pater Antonius Heredia. Parua est hæc insula, & omnino sterilis, nec quicquã ad vitæ humanæ sustentationem ob terræ salsuginem gignit, vnde nostris non deest patientiæ materia, tametsi quæ necessaria sunt omnia itinere marino inuehantur.

Situs Ormutij.

Sita est in freto Bazoræ, distatq; ad duas.

leucas à Persia à parte septentrionali : à meridie verò Arabiâ aspicit, à qua 10. leucis disita est, vtrũq; lat⁹ Mauros cultores habet, quorum plurimi Regi Ormutino parent Lusitaniæ Regi subiecto. Est aũt Ormutium ciuitas ampla, in 27. gradu sita, vbi mille circiter Lusitani tam in vrbe quàm castro degunt, si mulieres, & & paruulos excipias. Habet quoq; alias nationes, vtpote Mauros, Turcas, Indos, Abisinos.

Bazaini situs. In Bazain nostris præfectus est Pater Consaluus Rodericus non sine magno tam ethnicorum, quàm Christianorum emolumento. Magna hæc insula est, vbi Gentiles plurimi Mauris immixti, quòd vicina sit regio Cambayę, viuunt. Iacet in principio sinus Indici, vbi polus in 19. & dimidiato gradu eleuatur.

Situs Thanæ.

Situs Goæ 4. inde leucis abest insula Thanaa, quo in loco agit P. Franciscus Hériquez, illinc ethnica superstitio tantum nõ explosa est, vt ex eius literis intelligetis.

57. leucis à Bazain Goa, qua versus meridiem per eundẽ sinum descẽditur, in ea promõtorij Indiæ parte sita, est vbi polus in decimoquinto gradu octo & dimid. minutis eleuatur.

Coccinum

Si per

Si per eundem maris tractum descendere pergas ad 100. leucas in 10. gradu 8. & dimid. minutis est ciuitas Coccinũ. Versantur illic tam gentiles, & Mauri, quàm Christiani plurimi, quæ etiam variis insulis diuersis Regibus subiecti circumcingitur. Vocatur hoc genus hominum Mallauare, ex quibus plures Christiani sunt, quàm ex vlla aliarum nationum. Præest illic nostris Pater Franciscus Peres, cuius ministerio Dominus in conuersione Gentilium plurimum vtitur.

Qui Mallauarẽses dicuntur.

Caulanum.

Quatuor inde leucis in nono gradu, & octo cum dimid. minutis est Caulanum, vbi plurimi Christo nomina dederunt, quibus & Mauri miscentur. Rectorem illic agit Nicolaus Laucilotus Italus, multorum filiorum spiritualis Pater. Et sane miraculum videri meritò queat eum tantis iufiirmitatibus fractum tam impensè in aliorum salutem incumbere posit.

Comorimũ

Vlterius deinde ad vigintisex leucas est portus Commorinus in octauo gradu, vbi Pater Henricus Henriquez fructus colligit vberrimos. Sunt illic plus minus 12500. Christiani, laborátq; multum.

Christianorũ 12500.

tum dictus Pater in extirpandis gentilium abusibus, qua de causa magnas sustinet persecutiões & iniurias à Mauris.

Caramandel. Thomopolis. Hinc rectà pergitur versus Caramandel, & S. Thomam, vbi superiorem agit P. Cyprianus, cuius ministerio Deus bona plurima operatur, tam in Lusitanis, quàm indigenis.

Iaponia. In Iapone quæ in 36. gradu sita est, duo loca nostri inhabitant, quorum alter est in primaria ciuitate regni Amanguci, vbi nostros regit P. Cosmas Torrensis: alter in Bungo, quę & ipsa regni cuiusdam *Fungũ metropolis Iapanic.* metropolis est: illic nostris præest P. Baltasarus Gago, sed illuc iam appulisse speramus P. Melchiorem Nugnez cum vndecim fratribus nostris, si Deus eorum iter prosperauerit.

Ceilanum. Appulit huc P. Emanuel de Morales ex Ceilano, vbi tam ardentissimis concionibus habendis quàm audiendis confessionibus talentum sibi concreditum fideliter expendit. Is hic sanguinis fluxu laborare cœpit, quo etiam morbo consumptus in media fratrum nostrorũ circũstantium corona ad extremũ vsq; nomine Iesu inuocato, spiritũ creatori reddidit, non sine magna omnium consolatione.

latione. Quem post duos menses elapsos P. Gasparus, & ipse laboribus exhaustus, sequutus est. Infirmitas eum inuasit, dũ illud Euangelium: Simile est regnũ cœlorũ homini regi &c. pro concione explicaret, vnde domum reuersus, quàm primũ ad se curauit vocandum P. Melchiorem, affirmans se iamiam ad alteram tendere vitam, sicque breui mortis agone superato singulare nobis patientiæ exemplũ reliquit. Mors eius ab omnibus passim deplorata est, tantúsque ad funus celebrandum hominum numerus confluxit, vt vix tandem magno labore corpus eius ad quoddam sacellum delatum terræ sit conditum. *Gasparus.*

¶ PARAENESIS DOCTORIS IOANNIS Agricolæ Ammonij, quis fructus ex huius libelli lectione sit colligendus.

HAbes iam Christiane Lector nonnullas Epistolas: habiturus porrò & reliquas, illásq; maximis rebus æquè refertas, & recentius etiam ex India missas, cùm ab aliis, tum à præclaris, piis, & nunquam satis laudandis Theologis ex nominis IESV societate apud Indos ad hunc vsque diē in Christi vinea strenuè laborātibus. Quas Epistolas omnes maiore cum fructu legerit quisquis, non solùm historiam auditu sanè dignissimam, cognitúq; iucundissimam intellexerit, verùm etiam altius aliquanto, vti par est, rē omnem expenderit secum, & cōsequentes inde vtilitates effectúsq; admirādos in mentē sedulò reuocarit.

Prodiit hoc anno in Italia 4. epistolarum Indicarum Tomus.

Primùm

Primùm enim hic se nobis contẽplandam offert summa summi Dei bonitas ac misericordia, quam certò agnoscere, nec minus gratis animis celebrare debemus, in illos nimirũ effusam, qui prę cæteris mortalibus infelices, deserti, abiecti, à Deo Deique cultu alieni & Antartico Polo subiecti, totique mundo antea incogniti, nunc tandem benignè à patre misericordiarum respiciuntur, vocantur, iustificantur, & omnis Christianæ gratiæ salutisque cum electis participes efficiuntur in Christo Iesu Domino nostro.

Deinde non minorem iustitiam quam clementiam Dei in his legendis licet deprehendere. Vt enim olim admirabili & iusto tamen iudicio factum est, vt Regnum Dei à Iudæis ad Gẽtes ab Oriẽte ad Occidentẽ, à Græcis ad Germanos migraret: ita nunc iterũ, si rectè spectamus omnia, hoc saluificũ Dei Regnum, quod apud ingratos indignósq; ci-

ues Ec-

ues Ecclesiędiu manere non potest, ab Oriente simul & Occidente in nouum (vt appellant) orbem transfertur, & maximis illis Indorum populis Insulisq; donatur, apud quos etiam fructus Regi Christo grati & Regno eius digni magis ac magis indies proferuntur.

Ad hæc confert eò præsens historiæ lectio, vt mundi sapientia coarguatur, cui propemodum incredibile videtur, nouam nunc colligi & propagari Ecclesiam in hac mundi quasi delirantis extrema senecta, & in summa rerũ omniũ perturbatione, quæ Christianum orbẽ concutit, ac multis fidem facit, haud procul abesse finẽ rerum omnium, & horrendum diuini iudicij diem mox nobis impendêre. Verùm his lectis colligimus & videmus, in hac mundi persuasione nihil firmũ inesse, quãdo noua Ecclesiæ primitiuæ facies nunc primùm apparet: quando noui & fidi in messem desertam, nec mi-

nus co-

nus copiosam extruduntut operarij, quando noui etiam (vt ita dicam) Apostoli donantur his gentibus, quibus Regnum Dei nundum fuerat euangelizatum. Quibus Apostolis nec desunt vera (vt Paulus nuncupat) Apostolatus signacula propriaque testimonia: siue incredibilem diuini spiritus ardorem, siue noua, & stupenda miracula in illis requiras: siue salutaris doctrinæ et Euangelicæ fidei fructus ingentes, latéque patentes consyderes: siue demum in spiritualibus et Ecclesiasticis ministeriis obeundis indefessam eorundem operam, zelum Dei flagrantem, raram sinceritatem, assiduam patientiam, inculpatos mores, spectatam pietatem, ac ipsam quoque sancti martyrij gloriam, quam à Christi hostibus sæpe retulerunt, animaduertas. Neque potest satis explicari, quot Iudæi, Turcæ, Mauri, Bonzi, Apollonij, Ruscij & id genus

alij

aliæ Sathanę ſynagogę vix hactenus cognitæ, quot demũ impiorum myriades oblatam Chriſti lucẽ ardentibus animis complectantur, & Eccleſiæ Catholicæ aggregentur.

Quapropter noſtrũ eſt, niſi Deo & Eccleſię prorſus ingrati eſſe velimus, magni facere gratiã hanc Dei rarã, excellentẽ, tot negatã ſeculis, ac ætate hac noſtra demũ patefactã & exhibitã. Hæc verè mutatio dexteræ excelſi: hæc pulcherrima & ſanctiſsima opera, quæ ſuum teſtantur authorẽ, qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ nõ ſunt tanquam ea quæ ſunt Apoſtolo teſte: qui potẽs eſt etiam hodie ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, & vt Propheta prædixit, facit lupos cum agnis habitare. Hæc Dei magnalia piæ mentes omnes contemplentur, contemplando admirẽtur, admirãdo prædicẽt, ſummáſq; patri æterno gratias agãt, qui ſedẽtibus in tenebris & vmbra mortis tantũ ſplẽdoris intulit, & vitã cõtulit per

tulit per Christũ Iesum Dñm nostrũ.

Postremò sunt in his epistolis multa sparsa, quæ lectoris cõfirmant iudiciũ de grauibus rebus, & salutaria suggerunt cõsilia tũ ad piè viuendũ, tũ ad alios ritè instituendos. Docent insuper, malas arbores esse nõ posse, quę fructus iam explicatos vbertim proferunt. Vt mirandũ sit vehemẽter, adhuc morosos & iniquos iudices reperiri, qui credant & spargant indigna pleraque de Societatis Iesu professoribus, quos cũ alibi tũ apud Indos de re Christiana pręclarè mereri res ipsa declarat. Verùm Apostolis etiã sanctissimis hoc vsu venit, vt bene agẽtes audirẽt malè, vtq; sicut Propheta loquitur, euntes irent & flerent mittẽtes sua semina, priùs quã cũ exultatione metant, portantes manipulos suos. Vtinã verò qui talibus obtrectãt Theologis, aut meliora conentur ipsi, aut illis desinant inuidere, qui labores, sudores et agones exantlant maximos in ecclesia

Dei,

Dei, dum perpetuò ferè vacant diuini verbi prædicationi, sacramentorum administrationi, artium professioni, & perfectioris vitę studio. Nihil illis tam cordi est, quàm Sathanæ regnum, impietatem, hęresim, corruptelas submouere: Christi verò regnum, fidem, pietatem iustitiam veluti postliminio reuocare. Igitur ex fructibus has arbores cognoscamus, ac probemus.

Verùm hæc satis esse putamus ad cordatum Lectorem commonefaciẽdum, vt in harum Epistolarum lectione cum fructu Christiano versetur. Faxit Clementissimus Deus, et Pater Iesu Christi Domini nostri, vt Gẽtes omnes, quamuis immanes et barbarę, in vnitatem fidei Christianæ, et sub obedientiam Catholicæ Ecclesiæ colligantur: collectę verò simul in doctrinæ puritate et in Christi amore cõstantes perseuerẽt.

AMEN.

BIBLIOTEKA KORNICKA